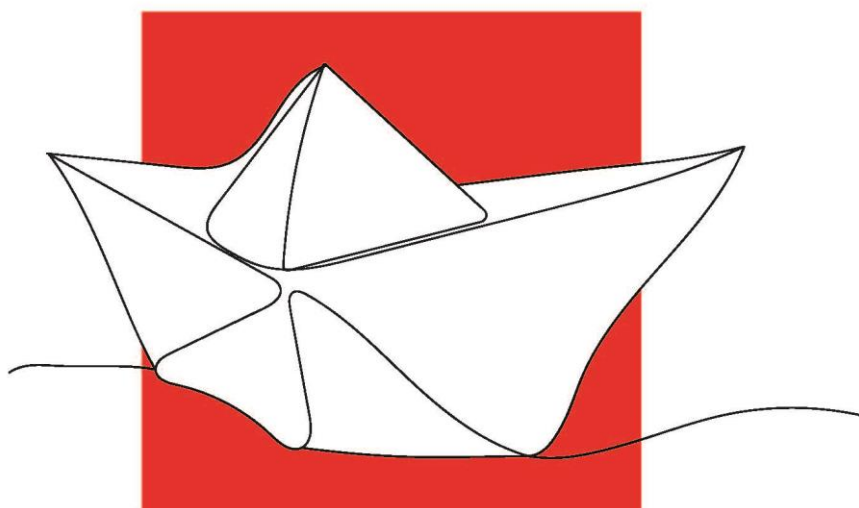

БАЛКАНСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК
ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΚΑΣ
BALKANSKI KNJIŽEVNI GLASNIK
БАЛКАНСКИ КНИЖЕВЕН ГЛАСНИК
BALKAN EDEBIYAT DERGİSİ
HĀRĀBGĪU BALCANICU DI LĪTARATURĀ
LAJMĚTARI LETRAR BALLKANIK

No 54

БЕОГРАД СОЛУН СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ ПРИШТИНА ЗАГРЕБ САРАЈЕВО НИКШИЋ КРУШЕВО
СОФИЈА СЛАНКАМЕН
BEOGRAD SOLUN SREMSKI KARLOVCI PRIŠTINA ZAGREB SARAJEVO NIKŠIĆ KRUŠEVO
SOFIJA SLANKAMEN

Балканско књижевно друштво - Балкански књижевни гласник
БЕОГРАД СОЛУН СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ ПРИШТИНА ЗАГРЕБ САРАЈЕВО НИКШИЋ КРУШЕВО СОФИЈА
СЛАНКАМЕН

Главни и одговорни уредник
Душан Гојков
Заменик главног и одговорног уредника
Синиша Матасовић

Управни и уређивачки одбор:
Марко Пантелић (председник), **Тарик Гунерсел** (потпредседник) **Ана Златков**
(генерални секретар БКГ)
Душан Баук, Едуард Прангер, Лила Кона, Клариса Јовановић, Зденко Јелчић,
Петар Чухов, Миљенко Јерговић, Месут Шенол, Јоргос Гоцис, Нинослав Копач,
Филип Гајић, Зоран Кардула, Петрос Голицис, Небојша Дракула

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
82

БАЛКАНСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК
Број 54

Печуј, пролеће 2023.

[Електронски извор] / Главни и одговорни уредник Душан Гојков. – Електронски часопис. – 2022. Бр 54 – Београд

(Маријане Грегоран 69): Балканско књижевно друштво, 2004 – Интернет претраживач

Насл. са насл. екрана. – Опис извора дана 13. 06. 2006. – Нулти, пробни број изашао 24. новембра 2004. године

ISSN 1452-9254 = Балкански књижевни гласник (Online)

COBISS.SR-ID 141175564

PUBLIÉ DANS LES BALKANS

БАЛКАНСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК

TABELA E LËNDËS

PËRMBAJTJA E EMRAVE TË AUTORËVE ME KARAKTER ALFABETIK

Dušan Gojkov	PARATHËNIE 1	11
Entela Kasi	PARATHËNIE 2	12
Ben Andoni	LETËRSIA SHQIPE, SFIDA E PËRBALLJES ME IDENTITETIN	13
Ag Apolloni (Kosovë)	RETORIKA E HESHTJES	17
Agim Vinca (Kosovë)	EVA E ËNDRRAVE TONA	27
Agron Tufa	ORFI	32
Arian Leka ***		37
Azem Deliu (Kosovë)	UNË NUK JAM SI FRANZI	43
Bashkim Shehu	LEGJENDA E GURIT	47
Besnik Mustafaj	NJË HISTORI E VOGËL ME DOMATE TË KUQE	51
Drenusha Zajmi-Hoxha (Kosovë)	SHTËPIA IME	57
Tom Kuka	QYMYRI I BIRIT TË JUDËS	63
Ervin Hatibi	ME TITULL	72
Ervina Halili (Kosovë)	NANA	84
Fatos Kongoli	I HUMBURI	88
Ismail Kadare	PËR TË HARRUAR NJË GRUA	97
Jeton Neziraj (Kosovë)	a.y.l.a.n	102
Kim Mehmeti (Maqedonia e Veriut)	PESHKU EKSTASIS	123
Kujtim M. Shala (Kosovë)	ARKIVI	117
Lindita Ahmeti (Kosovë)	KUSH DO TË MA SJELLË FJALËN	122
Loer Kume	HISTORIA E VËRTETË DHE E FSHEHTË E DRITËSJELLËSIT	136
Luljeta Lleshanaku	BISEDË ME CHARLES SIMIĆ	140
Mehmet Kraja (Kosovë)	ASTROLOGU	149
Mimoza Ahmeti	URA	156
Mira Meksi	LA GRINGA	163
Natasha Lako	MË KA DASHUR VËRTET	168
Preç Zogaj	TANI JEMI PRAPË TË BARABARTË	176
Ridvan	DIBRA ME DOREN E MAJTE	190
Rita Petro	KUSH JE TI?! 	197
Rudi Erebara	PETIT BEURRE	203
Rudolf Marku	ESE	208
Salajdin SALIHU (Maqedonia e Veriut)	DHE DASHURITË ARRATISEN	213
Shkëlqim Çela	QERSHI	231
Shpëtim Selmani	...NË FYTYRËN E NJË KOSOVARI	239
Thanas Medi	FJALA E FUNDIT E SOKRAT BUBËS	252

Vera Bekteshi **GJENERALIN S'KA KUSH TA DËNOJË** 256

Virion Graçi **BURRAT** 261

Visar Zhiti **PROMETEU I PËRSËRITUR** 267

Ylljet Aliçkaj **HISTORI E NJË QYTETI PROVINCIAL** 275

Zija Çela **FORMULA E JETËS** 282

ANTOLOGJIA E LETËRSISË BASHKËKOHORE SHQIPE

Përmbajtja

FJALA E REDAKTORIT PËRGJEGJËS - DUŠAN GOJKOV (PEN ARMËN)

PARATHËNIA - ENTELA KASI (KRYETARE E PEN ALBANIA)

**LETËRSIA SHQIPE, SFIDA E PËRBALLJES ME IDENTITETIN - BEN ANDONI
(KURATORI), PEN ALBANIA**

PARATHËNIE 1

"Ballkani është një copëz e mrekullueshme e planetit Tokë dhe, do të ishte vendi më i bukur në botë, sikur të mos kishte ata të tmerrshmit serbë, kroatë, boshnjakë, sllovenë, maqedonasit, shqiptarët, malazezët, bullgarët, rumunët, hungarezët, romët, turqit, grekët, armënët..."

Me siguri. Dhe, kështu mund të kundrohet dhe zgjidhet "problemi ynë ballkanik". Kështu e shohin sot në përgjithësi, si Perëndimorët edhe Lindorët.

"Ballkanizim" në frëngjisht do të thotë "ta ndash *një të tërë* në copëza të vogla".

Veçse "Balkan Literary Herald" nuk e njeh këtë lloj mungese sensi.

Pas antologjisë së letërsisë bashkëkohore serbe, kroate, boshnjake-hercegovinase, armene, bullgare, turke, antologjisë së avangardës ballkanike dhe letërsisë femërore ballkanike në dramë, po botojmë edhe antologjinë shqipe, të cilën e ka redaktuar Ben Andoni në një kohë jashtëzakonisht të shkurtër. I jemi mirënjohës edhe kryetares së Qendrës Shqiptare PEN, Entela Kasi, për ndihmën vetëmohuese në krijimin e këtij edicioni të rëndësishëm për mbarë rajonin.

Një antologji greke e letërsisë bashkëkohore po përgatitet ndërkohë nga Georgios Gozis dhe Petros Golitsis dhe do të botohet së shpejti.

Shpresojmë në vitet e ardhshme të gjejmë mjetet e mundshme për t'i përkthyer të gjitha këto antologji nga gjuhët e tyre origjinale dhe për t'i prezantuar ato për publikun .

Më lejoni t'ju kujtoj edhe se: "Letërsia nuk njeh kufij" – siç e shpreh bukur dhe fare kthjellët Karta e PEN-it.

Redaktori përgjegjës
Dušan Gojkov

PARATHËNIE 2

Letërsia si atdhe universal i shkrimtarëve e lidh krejtësisht autorin me gjuhën në të cilën ai shkruan dhe njëkohësisht me botën e letërsisë, dhe aty kufijtë shemben, njëjtë si barrierat, muret, apo kufizimet të cilat janë thjesht shenja të përkohshme përballë fuqisë të saj të përhershme.

PEN International, i themeluar në Londër në shekullin e kaluar nga elitat e mendimit intelektual dhe shkrimtarët e kohës, mbetet misionar i fjalës së lirë, dialogut në kohë të konflikteve, garant i të drejtave themelore të njeriut, dhe beson se punët e artit janë pasuri për njerëzimin, e si të tilla duhet të mbrohen në të gjitha kohët.

Letërsia, e cila është identitet dhe trashëgimi kulturore e një gjuhe të caktuar, njëkohësisht mbetet identitet dhe trashëgimi për kulturën e njerëzimit, për aq kohë sa njerëzimi është tema e saj e përhershme.

Le të jetë kjo antologji e PEN në gjuhën shqipe një shenjë e vlerave dhe parimeve mbi të cilat është themeluar PEN International.

Entela Kasi
Presidente PEN Albania

LETËRSIA SHQIPE, SFIDA E PËRBALLJES ME IDENTITETIN

Letërsia e sotme bashkëkohore shqiptare mbart një nga peshat më të mëdha të sfidës me botën e letrave krahasuar me simotrat ballkanike. E konsideruar si një letërsi krejtësisht e re, pasi e nisi jetën vetëm në shekullin XX, përballjen e ka pasur fillimisht me letërsi dukshëm më sipërore, siç është rasti i vendeve fqinje të saj në Ballkan. Duhet sqaruar se nëse tek këto të fundit, sfidat tematike, estetike dhe kompozicionale ishin nisur me kohë, gjuha shqipe në fillim të shekullit të shkuar përpiquej se me çfarë alfabeti do mund të shprehej më mirë! Anipse, kjo pati edhe anën e saj pozitive, pasi e ruajti gjuhën shqipe nga deformimet që pësuan në vazhdimësi letërsitë ballkanike prej ndërhyrjes së ideologjisë, përshtatjes dhe shumë të tjerave syresh. Më kryesori gjithsesi, do të ishte shovinizmi, i cili u shfaq në mënyra të ndryshme në jetën gadishullore, ndërsa përcillej në letërsi nga lufta për identitet e vetë vendeve të Ballkanit, shpesh në grindje të pashpresa me njëra-tjetrën. Si për ironi, të gjithë kësaj, Migjeni, një nga autorët emblematikë shqiptarë me origjinë sllave, një botim të hershëm të kohës, të titulluar “Shovinizmi në letërsi”, e kishte nga më të dashurit. Në të njëjtën kohë, Mirosllav Kërlezha, idhulli i tij kroat, përpiquej të sqaronte në ese rrënjët e shovinizmit në ish-Mbretërinë e sllavëve të jugut. Serbo-boshnjaku Ivo Andriq, i cili do merrte Nobel-in në vitet '60 të shekullit XX, përgatiste krahas veprës së vet dhe një traktat kundër shqiptarëve. Kadare do ta përshkruante gadishullin në një regjistër, ku fqinjët duhet t'i mbijetonin muzgut osman dhe do botohej qysh në hershmëri në ish-Jugosllavi, kur nuk njihej fare në botë. Jo shumë larg, Kazanxaqis, përmes veprës së vet, më i mbledhur, do i stigmatizonte të gjithë.

Sot, kemi ardhur në një kohë tjetër dhe të paktën janë vetë ballkanasit që po e gjejnë rrugën tek njëri-tjetri. Për fat, “Balkan Literary Herald” në një iniciativë tejet inspiruese botoi deri më tani antologji të letërsisë serbe, kroate, boshnjake, maqedonase, bullgare, turke në një revistë BLH, si dhe antologji të dramës ballkanike të shkruar nga shkrimtarët femra, e tashmë po i vjen radha letërsisë shqipe të ketë një antologji të dedikuar në këtë kolanë. Kurse, në vijim të këtij procesi letrar do të botohet edhe antologjia greke. Një punë e shumëpritur por edhe vlerësuese për vendet tona, e cila duhet vlerësuar pa masë.

Duke ardhur në rastin tonë: Shqipëria, prej dekadash, po vuan shumë prej mungesës së antologjive profesionale. Ato pak që janë bërë duken se nuk i plotësojnë dot zhvillimet e letërsisë sonë, kurse përfshirja e institucioneve dhe shqyrtimi i tyre me aparate të thukëta shkencore mungojnë dhe

konsiderohen si një angazhim i mundimshëm, ndërsa përçarja dhe paragjykimi mes krijuesve është e mbetet shumë i madh. Prej kohësh flitet dhe mëtohet për një antologji bashkëkohore, ku veç karakteristikave të letërsisë sonë, do të shpërfaqeshin dhe autorët më përfaqësues si edhe risitë, që mbase e shtruar në kritere të mira shkencore mund ta ndihnte si duhet prurjen letrare pas viteve '90.

Metodologjia e antologjisë shqipe, në këtë kolanë, është zgjidhur në formën më të prekshme dhe të thjeshtë, për të qenë sa më shumë përfaqësuese për trevat ku banojnë shqiptarët. Për shkak të hapësirës shqip-shkruese dhe ndarjes së shqiptarëve në disa shtete, redaktorit i është dashur dhe ka insistuar të përfshijë dhe emra të autorëve, që banojnë në Ballkan dhe në Diasporë. Ka pasur një kufizim për sa i përket numrit të pjesëmarrjes (moduli bazik i antologjive), por kjo e bënte më sfiduese dhe më impenjuese hartimin e saj. Janë zgjedhur kryesisht autorë, që mendohet se janë përfaqësues të shprehjeve, mendimeve dhe formave ideore që përdorin më së shumti në komunitetin e sotëm të shkrimtarëve shqiptarë. Një kriter bazë ka qenë bashkëkohësia dhe sidomos botimi i vazhdueshëm në ditët tona, por edhe mbajtësit e çmimeve lokale dhe kombëtare. Është e vërtetë se në fund kupton se duhej të ishin edhe emra të tjerë, por kjo ishte një përpjekje dhe përgjegjësi e vetë redaktorit të kësaj antologjie. Nuk mëtohet se është shteruese. Në disa raste, autori i ka lënë biografitë, ashtu si kanë ardhur nga autorët pjesëmarrës, kjo për të treguar në një farë mënyre sesi ata e shohin veten në këtë letërsi.

Duhet sqaruar se në ditët tona, letërsia shqiptare megjithëse i mëvishen shumë karakteristika nuk ka ndonjë kah të përcaktuar, ku mund të identifikohet një shkollë e qartë e letërsisë shqipe apo të mendojmë se ka orientime filozofike dhe estetike të spikatura. Duket se prishja e institucionit të Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve, pakica e organeve mediatike të dedikuara ndaj artit dhe letërsisë, klubeve mirëfilli artistike, ka bërë që të mos gjenerohen rryma letrare dhe mbi të gjitha të kemi mungesën e një kritike letrare që të ndihë dhe të inkurajojë zhvillimet artistike. Jo pak herë Çmimet Kombëtare nuk krijojnë diferenca, por thjesht statuse. Fatkeqësisht, pas socrealizmit ku dogma dhe kanonet ishin të përcaktuara, në vitet e Demokracisë megjithë zhvillimet jo të pakëta pozitive kemi vetëm sasi botimesh por ende mungesë cilësie. Mbase, kjo na bën që veç Ismail Kadaresë, më status ndërkombëtar dhe i mirë-kategorizuar për shkak të

tematikave dhe studimeve të gjera, autorët e tjerë të jenë më të panjohur. Një paradoks, sepse nëse dikur këtë e pengonte Realizmi Socialist, tashmë e bllokoi amullia e tregut tonë dhe sidomos ende një treg funksional mbarëkombëtar. Për fat, kemi disa autorë që i kanë çarë udhët e letërsisë dhe veç emrave të Kadaresë, që ka zënë një vend të nderuar në botë, tashmë kemi disa autorë të vlerësuar në botë si Luljeta Lleshanaku, Besnik Mustafaj, Fatos Kongolin, Arian Lekën e pak të tjerë.

Sidomos pas viteve 2000 ka shumë emra të rinj shkrimtarësh, që janë jo shumë të afirmuar dhe megjithatë po e bëjnë një rrugëtim të tyrin. Ata jo vetëm po bëjnë një udhë ndryshe, por po mundohen të përshtasin subjekte eksperimentale, të përshtasin forma narracioni, të kapin shtresëzime drejt nënvetëdijes, kërkime deri në subkoshiençë, materies e shumë të tjera. Kurse, në poezi, paçka inflacionit të botimeve të shumë personave, kemi autorë të spikatur që punojnë shumë më teknikat e reja në poezi, dhe në aspektin e formës, po merren me eksperimente të ndryshme të gjuhës poetike, format e vargut të thyer, simbolikën e shtresuar shumë dimensionale, e deklamimet në realitetet e reja estetike. Autori mendon se jo pak herë poezia jonë, sërish ka shumë punë për të bërë ndaj zhvillimeve të reja, ku jo pak herë tek këto të fundit thelbi shkon më shumë drejt një poezie të thjeshtë sociale, që i shkon direkt në zemër problematikës së ditës, përmes kumteve ekzistenciale. Ajo, që mendohet se do t'i vendosë fre, ka të ngjarë të jetë kritika e re, por edhe këtu ndërsa kish dikur një traditë të mirë para Luftës së Dytë Botërore, tashmë ajo është lënë dhe kemi ose vetëm shkrime panegjirike ose ofenduese ndaj shkrimtarëve. Ende mbahen si modele kritikë interesante të Branko Merxhanit, Mark Ndojës, Krist Malokit para lufte dhe Arshi Pipës, nga jashtë vendit, kurse më vonë të shkollës së Kosovës, përfaqësuar profesionalisht prej Ali Aliut, Rexhep Qoses dhe Ibrahim Rugovës, anipse edhe këto nuk e justifikuan shumë veten, pasi me kohë u duk hapur diferenca me letrat ndërkombëtare. Kjo ka bërë që interpretimet e reja të mungojnë krejtësisht dhe të mos i përcillen si duhet publikut. A. Vinca, S. Hamiti, A. Plasari, Sh. Sinani, Dh. Shehri, P. Asllani etj., po shikojnë anë të tjera të letërsisë dhe rishikime të veprave, por që duhet thënë së sërish aparatet e avancuara kritike mungojnë. Më qartë, shumë stopohen, sepse në Shqipëri kritika do të thotë gati armiqësi. Është një lajm i mirë që kjo Antologji, e cila botohet falë "Balkan Literary Herald" do bëjë të njohur vërtetë autorë të spikatur shqiptarë dhe që ka vend me siguri në të ardhmen edhe për të tjerë, që me siguri mund të ishin pjesëtarë edhe në këtë antologji. Për fat, megjithë problematikën që shpalosëm, letërsia shqiptare po e tregon veten dhe po shijohet prej

përkthimeve, paçka mundësive jo të mëdha financiare për t'u përcjellë më shumë. Letërsia e sotme shqiptare, megjithë sfidat, është e hapur dhe gjithnjë e më shumë kërkuese, kurse ndihmat modeste që po i jepen nga strukturat shtetërore, mëton të ndryshojë diçka. Flasim gjithnjë për artin, që sfidën po e has njësoj edhe në demokraci njësoj si në diktaturë. Për më tepër globalizmi, ashtu si rasti i shumë vendeve të vogla simotra, na ka shpallur "luftë të hapur", sa i përket gjuhës. E megjithatë, na mbetet të shpresojmë, pasi rasti i rreshtimit të shumë vendeve të vogla nën këtë kolanë të nderuar, tregon se jemi bashkë dhe kemi ende shumë punë por edhe të ardhme në Republikën e madhe të Letrave.

Ben Andoni
Redaktor i Antologjisë
PEN Albania

Ag Apolloni (Kosovë)

RETORIKA E HESHTJES

Sa i madh deti e sa të vegjël njerëzit!

Lahen edhe pasi në breg ndizen dritat,
lahen trupat, s'ka det që i lanë shpirtat.

I bie trup ujit me barkë,
gjithë kjo kaltërsi mbi e nën mu',
e unë mërzitem për dy gogla blu.

Të kërkoj si hero i marrë,
D'ulqinja ime e dashur.

Emri dhe mungesa jote janë gjithkund.

Barka ban fjalë, uji mban heshtje;
një ciceron më cicëron në vesh
e unë hesht si peshk,
dhe heshtja ka gjuhën e saj.

Një ditë si kokrra e kripës në flakë
do të plasë heshtja.
Ne do t'i mbylлим sytë të qetë,
e bota do të vdesë nga kureshtja.

Tash ulur
me sytë ujë
e me gjuhë peshku
i drejtohem Zotit:
merre detin,
merre qiellin,
merre krejt këtë kaltërsi,
se e gjitha të përket ty,
e kthemi mua veç dy sy!

Zoti hesht,
peshqit heshtin,

hesht dhe unë.

Si për inat askund nuk dukesh ti.

Turistët kalojnë pranë heshtjes,
dhe heshtja ishte pranë Perëndisë,
dhe heshtja ishte Perëndi.

ZOTI BËHET GRUA

Në këtë vend fantazia ngarend si kalë pa fre,
nga mikpritja këtu shpirti të del për hunde.
Më duket krejt njësoj: si sot, si nesër, si dje;
shoh përnatë në qiell të njëjtat katunde.

Ora ecë mbrapa n'tempullin me katër porta
(duket sikur edhe koha ka pi' pak raki),
një Baba me pamjen si poeti Mevlana
predikon përballë e këndon mesnevi.

Si dervish fluturues mendja m'hedh sema,
një trëndafil më fanitet dikund në hava.

Më duket po ndodh një metamorfozë këtu;
më duket s'do të mund të flej sonte.
Sytë t'i shoh n'qiell, e qiellin në sytë e tu,
dhe Zotin e gjej në fytyrën tënde.

Shoh se lavdia e lules ka zbritë mbi dhe,
Ai atje lart harkun e qiellit e ka kapërcy,
afrohet me aromën dhe butësinë hyjnore
të trëndafilit të kuq që e puth në ty.

VETËM QIELLI ËSHTË MBI TY

Ti vjen drejt bregut si hyjneshë deti.
Ne, si danajtë para Trojës,
të shikojmë me zili:
kush nga ne do ta shpikë kalin,
kush ka fat me të pushtu ty?

Olimpi shembet,
të gjitha perënditë bien përtokë,
ti hedh hapin si hyjni;
gjithçka e ke nën këmbë,
vetëm qielli është mbi ty.

DRITA QË TË SHNDRIT MBI KOKË

Tym, zhurmë, muzikë,
birrë, raki, kafe, makiato...
ti shfaqesh si tabelë në lojën pikado.

I habitur shoh çfarë shohin të tjerët te ti:
njëri sheh flokët, tjetri sytë, dikush buzët,
secili magjepset me një pjesë të asaj fytyre,
të poshtrit shohin edhe më poshtë,
e psherëtimë kur kalon pranë tyre.

Sorkadhe e trembur,
në malin urban ku bishat mprehin dhëmbët,
duan të të hanë pjesë-pjesë:
sytë, gojën, gjinjtë, belin, këmbët...
Unë e di që ti je më shumë se trupi yt,
dhe në heshtje të kërkoj ndjesë.

Të ndajnë në copa e thonë se je copë,
po ndonjëri ta do krejt trupin,
nga këmbët deri në flokë.
Jo, nuk jam unë ai, kurrë s'do ta bëja atë mëkat,
unë që rri e shoh aurën që të shndrit mbi kokë.

BELLA

Bella, bukuria bie vetëm brenga,
nuk ta them kot.
Brenda n'krahnor i kam dy denga
me mëkate plot.

Bella, zërin dhe flokët i ke njëlloj,
rob i tyre jam.
Ti m'bën gravurë n'lëkurë me tho'j,
tani tatu t'kam.

Ne jemi emra, veprimet folje janë.
Boll ke bjerrë kohën.
Afër dita duket, terri ikë me jorgan,
droja e mat orën.

Bella, ti je lule në natën me hanë,
këtë natë pa re.
Kam një dilemë: n'vitrinë me t'lanë,
apo në kanape?

Dalldia jonë lundron n'ujëra të thella.
Unë puth një blanë.
Era tallet me anijen e dehur pa vela
e Venera ofshan.

PASTORALE

Kush ma veshi këtë petk,
këtë zhgun murgu?
Dita sapo agoi
e ata thonë se shpejt vjen muzgu.

Si nuk e kuptojnë
se dashuria fillon nga sytë,
s'ka rëndësi me shikim të parë,
a me shikim të dytë.

Kambana le të bjerë,
portat e kishës le të shkulen,
kandilat le të fiken,
qielli le të hapet!

Ti kingj i bukur me sytë blu,
dëgjoje me vëmendje psalmin e murgut
dhe kuptoje se shteg shpëtimi s'ka
kur bariu e sheh grigjën me syrin e ujkut!

QIELLI NËN BALLIN E SAJ

Ajo është Lolita kur jam zgjuar,
ajo është Lilita kur jam në gjumë;
ditën më rrëshqet nëpër duar,
më kthehet natën si një parfum.

Duke prekur lëkurën e saj me push,
nën lëkurë ia ndiej gjithë atë prush.

Dëshira dhe frika puthen e kafshohen,
s'kuptohet nëse syri i qesh apo i qan.
Si kanibal mizorisht i mirë
ia lë dhëmbët në gjoks, qafë e shpinë,
e ajo nga mishi im prapë han e mban.

Sulmoj sikur dua vdekjen e saj,
edhe pse fort mirë e di që ajo është jeta;
trupat tanë s'ka forcë që t'i ndajë,
edhe sikur atë çast të vijë vetë vdekja.

Kur shtrihem me të
nuk e di nëse jam zgjuar,
nuk e di nëse jam jerm,
nuk di a jam bard me lyrë,
nuk e di a jam bujk me trastë;
art a arë jam duke lëvruar,
ç'farë është kjo që hedh në brazdë.

E shoh me nge kur shtrihem,
kur shtrati shndrrohet në një shtjellë:
është si të gjithë, njeri prej dheu,
veç poshtë ballit ka pak qiell.

PËR NJË ENJËLL

Unë kurrë s'kam qenë në parajsë,
po me një engjëll isha mbramë.
Pos vetes, askend s'kam mendu me vra,
po tash për të i vras të tanë.

FLETA E FUNDIT

(lavde për lapën)

Luhatet fleta e fundit
në degën e pemës së zhveshur,
në betejë me erën si i mbrami ushtar;
luhatet në erë gjethi i fundit si fleta e fundit
e librit mesjetar.
Mbahet për peme me duar e me dhëmbë,
se me ra prej maje në baltë nuk është punë e lehtë.
Ajo e di se atë që bie e shkelin me këmbë,
dhe është lapë e lumtur që në tragjedinë e stinës është e fundit
fletë.

Ag Apolloni (Kosovë, 1982) është autor bashkëkohor shqiptar. Ka studiuar Dramaturgji në Fakultetin e Arteve dhe Letërsi në Fakultetin Filologjik, të dyja në Universitetin e Prishtinës, ku që nga viti 2008 punon si profesor i letërsisë. Në vitin 2012 fitoi doktoraturën në Letërsi. Në vitin 2013 themeloi revistën e studimeve kulturore "Symbol". Ai ka zhvilluar disa intervista me Jonathan Culler, Linda Hutcheon, Mieke Bal, Stanley Fish, Peter Singer etj. Shkrimet dhe veprat e tij janë përkthyer në disa gjuhë si anglisht, gjermanisht, holandisht, çekisht, maqedonisht, malazezisht etj.

Agim Vinca (Kosovë)

EVA E ËNDRRAVE TONA¹

Në bibliotekën e qytetit, që gjendej në një rrugicë të qetë jo larg korzos, në një shtëpi të vjetër dykatëshe me çati prej qeramidhesh allaturka e dysHEME prej dërrasash bingu, punonin dy gra: Nuriya dhe Eva. Që të dyja ishin të bukura e tërheqëse; njëra bjonde, tjetra zeshkane, por Nuriya mbahej më të madh e sillej ftohtë me ne, kurse Eva jo: ajo sillej mirë, na priste me buzëqeshje e fjalë të ëmbla; bënte çmos që të na i gjente librat që kërkonim, thua se i vinte keq për ne nxënësit nga fshati, që, edhe pse të veshur keq e të ushqyer dobët, kishim më shumë vullnet për mësim sesa ata djemtë e lazduar të qytetit... Dhe ndërsa humbte prapa rafteve me libra, na ofronte gazetatat e ditës që t'i shfletonin e të mësonin se ç'ndodhte në botë... "Kryetari Tito në vizitë në Afrikë. Në pallat te perandori Haile Selasi... Kriza e Kubës... Tërmet në Agadir... Atentat në Xhon Kenedin... Kush qëlloi?... Karaormani luajti baras me Ohrin: 1:1. Golat: Zarov dhe Bauta. Proletarë të të gjitha vendeve, bashkohuni!"... Pastaj na i sillte librat e kërkuar dhe na i vinte në tryezë një nga një, ditë pas dite. Hamleti, Don Kishoti, Tartufi, Dekameroni, Zonja me kamelië, Xha Gorio, Ana Karenina, Nëna e Gorkit, Afërdita e Sterjo Spasses... Si u kalit çeliku. Zjarri. Për ty. Pa familje. Karvani i bardhë. Rubairat. Ëndrra e një nate vere... Dhe ne ngujoheshim me orë të tëra aty, në sallën e bibliotekës, në orët e pasdites, me sytë herë te librat me shkronja të imta si milingonat e herë te gjuhët e rrumbullakët të Evës, që qëndronte e qetë këmbë përmbi këmbë te tryeza e saj e punës.

Eva ishte zeshkane, me sy të zinj të mëdhenj si ullinj e vetulla të zeza në formë harku; me fytyrën e plotë pak si me puçrra e mollëza pak si të qitura, që e bënin edhe më tërheqëse; me buzët e plota si rrethi i çerepit (krahasim që i pari e pat bërë shoku im i klasës, Melaniu, të cilin ne, ngaqë ishte më i moshuar se ne dhe kishte "autoritet", e thërrisnin "Daj' Melë"); me gjoksin e fryrë e sisët thik përpjetë si dy pëllumba të egër, që nuk arrinin t'i fshihnin e t'i zbusnin dot as trikot e leshta që mbante zakonisht... Ishte gojëmbël, bamirëse, e qeshur dhe modeste Eva. Ndryshe nga Nuriya, e ftohtë akull! Zoti ia kishte falë tërë të mirat asaj gruaje të re e të bukur, që dy vjet më

¹ Nga libri "Konkubina", që doli këto ditë në botim të shtëpisë botuese "SYTH" nga Tetova.

parë kishte mbaruar shkollën e mesme të bibliotekarisë dhe kishte filluar punën në bibliotekën e qytetit S.

Dhe, ndryshe nga Nuriya, që ishte e martuar, madje dy herë (herën e dytë, pasi i kishte vdekur burri - thuhej se e kishin vrarë për shkak të saj - me një ish-nxënësin e vet, që qe dashuruar marrëzisht në të), Eva ishte beqare. Ishte e rreshkët si Klaudia Kardinale! Eva ishte femra e ëndrrave tona. Të gjithë ne ishim të dashuruar marrëzisht në të dhe në bibliotekë shkonim më shumë për shkak të saj sesa për shkak të librave (ndonëse edhe librat i donim fort). Shoku im i klasës, Melani Ziu, të cilin ne, si thashë, ngaqë ishte nja dy a tre vjet më i madh se ne, e thërrisnim Daj' Mel, thoshte se "kur i binte me dorë", në shtëpi ose edhe në nevojtoje të shkollës në pushimin e gjatë, e mendonte Evën: fytyrën, mollëzat, buzët, faqet, gjoksin, trupin, këmbët, belin, shalët dhe atë vendin e fshehtë të rrethuar me qime të buta si pambuk, që për ne të gjithë - të uritur për seks më shumë se për bukë - ishte epiqendra e botës! Edhe ne të tjerët, kush më shumë e kush më pak, e bënim të njëjtën gjë, por nuk kishim guxim ta pranonim para të tjerëve, shokëve të klasës.

Emri i saj i plotë ishte Evrosija, por e thërrisnin shkurt Eva. Eva - gruaja e parë e botës, ajo që e joshi Adamin të mëkatonte në kopshtin e Edenit duke kafshuar mollën e ndaluar!

Të gjithë ne luanim mendsh pas Evës gjokspërpjetë: Masari, Rifati, Bashkimi, Tomori, Bujari, Tefiku, Selmani, Dashi, Nuni, Dokja, Myfiti, Petriti, Krenari, Idrizi, Rifati tjetër nga Ohri..., të gjithë pa përjashtim dhe e ëndërronim sa herë që masturbonim në hatullat e shtëpive tona, por vetëm Daj' Mela, që ishte më trimi ndër ne, e pranonte publikisht këtë.

Natyra ishte treguar bujare me Evën, por edhe ajo vetë ia bënte hyzmetin vetes. Vishej bukur. Teshat e ngushta, për trup, fundi i zi zherse dhe bluza e kuqe, frothir, me fyt, më shumë ia zbulonin sesa ia fshihnin shtatin e harlisur, vithet vezake dhe gjinjtë e rrumbullakët. Herë-herë, kur bënte mot i mirë, në pranverë, Eva, pasi na i sillte librat e kërkuar, hapte dritaren, mbështeste bërrylat në parmakët e saj dhe sodiste gjatë sokakun përballë. Thua se numëronte gurët e kalldrëmit që s'kishin fund! Atëbotë, këllqet e saj të plota e të rrumbullakëta spikatnin më fort. Këmbët në formën e shishes së birrës (edhe ky ishte krahasim i Daj' Melës), poshtë fundit të zi, gjithashtu. Ndërsa tundimi ynë për t'i soditur ato, bëhej i papërballueshëm. "Ec e lexo libra, bacë!" - thoshte daj' Mela. "Ec e merru me marrëzinë e Hamletit dhe budallakitë e Don Kishotit; me Pavel Vllasovin e Korçaginin, që nuk dinë gjë tjetër në jetë pos klasës punëtore e revolucionit proletar dhe me Afërditën tonë, që e shndërron në parajsë fshatin e varfër e të braktisur të Drithasit

...“Ta qifsha Afërditën!” - shante daj’ Mela. “Gjithë ai roman pa asnjë puthje! Afërdita, e vjetra. Ani ajo tjetra, e reja, që shkon ‘përsëri në fshat’, edhe më beter! Propagandistja e dreqit! Askund seks, as dashuri. Thua se s’e ka at’ sendin! A është burrë a grua ajo? Pse s’ia ka lënë më mirë emrin Afrim ai shkrimtari me dy “s” nga Prespa! Pse?”.

Kurse Eva, eh, Eva! Ajo ishte ndryshe: gruaja që e shtyu të mëkatonte Adamin! Era që frynte nga malet e pëshpëriste këtë emër! Valët e lumit gjithashtu. Kështu së paku na dukej ne. Fletët e librit fëshfërinin qetë-qetë: Eva, Eva, Eva!

Flitej se ajo bënte dashuri fshehtas me drejtorin e Gjimnazit, një burrë madhosh, të cilin ne nuk e donim aspak, për të mos thënë se e urrenim, jo vetëm pse fliste turbullt në orën e edukatës qytetare që na mbante një herë në javë (Rregullim shtetëror, quhej lënda), aq sa mezi e merrnim vesh, por akoma më shumë ngaqë ai kokorosh e ngjeshte bibliotekaren tonë të bukur, Evën.

Edhe këtë sekret, që qarkullonte në qytet si pëshpërimë, por kurrë nuk e morëm vesh plotësisht në ishte e vërtetë, ne e mësua nga shoku ynë i vjetër, që bënte dashuri për së largu me Evën, “Daj’ Mela”.

Kur nxehej, Daj Mela thoshte se do t’ia lypte një ditë Evës, por ne e përbenim të mos e bënte këtë gjë, një, ngaqë i frikësoheshim drejtorit, hakmarrjes së tij dhe, e dyta (kjo ishte ndoshta kryesorja), sepse donim, gjakoni fort, që Eva, qoftë edhe në ëndërrimet tona, të ishte e të gjithëve e jo vetëm “e tij”.

- “Dëgjo, Agush! – më thoshte. - E kapim! E shtrijmë! Ia heqim fundin, bluzën, jelekun, ato poshtë... Pastaj, hajt bir! Nji herë unë, mandej ti...” - shkoqiste planin e tij sekret. Mua veç që s’më binte tavani përmbi. – “A je n’mend, Daj Mel?! Ç’flet kështu? Si s’të vjen turp!... Eva është e mirë. Pastaj, a e di ti se na përjashtojnë alaminut prej shkolle?!” “Pun’ e madhe! Shkinë është ajo! Cop’, po se po! S’i përton asaj pune! Mos u bon budall! Ta shfrytëzojm’ rastin...”.

Nuk e di a e kishte seriozisht apo bënte shaka. Ai dinte të tallej shpeshherë me ne pa e vënë buzën në gaz. Aq më shumë që ishte i vetmi mes nesh, që kishte përvojë “erotike”. Thoshte se e kishte shtrirë në arë Desen e Dalip xhambazit. Po, po, ke ara me grurë vardar në Llagjë, verën që shkoi. “Nuk hyn krejt... Vetëm maja” - na mashtronte daj’ Mela. Kurse ne i bënim sytë dollap.

Gati për çdo ditë ma përsëriste të njëjtën gjë Meliu. – “Un’ për ty e kam, se un’ e kam provu’...” - thoshte, duke dashur të më joshte. – “Jo, Daj’ Mel, jo... Hatrin ta kam, por shok për këtë punë s’më ke!...”.

Por, do ti, që atë që s'e bëri kokëkrisuri Daj' Melë, e bëra unë i turpshmi i dynjasë. Një pasdite vonë, fund marsi, kur tisi i hollë i muzgut lëshohej ngadalë mbi qytet dhe kur Eva po bëhej gati ta mbyllte bibliotekën në orën gjashtë, sipas orarit, në sallë nuk kishte mbetur askush pos meje, që isha lexuesi më i rregullt i Bibliotekës dhe fansi më i madh i asaj, bibliotekares.

Në sallën gjysmë të errët të leximit, nën tisin nanuritës të buzëmbërëmjes, vetëm unë e ajo dhe askush tjetër! Daj' Mela kishte ikur më herët, sepse e kishte nënën të sëmurë. Të tjerët, sikush në punë të vet... Mungonte Daj' Mela, "mësuesi" im i parë i dashurisë, por fjalët e tij ende më ushtonin në vesh: "E kapim! E shtrijmë... E zhveshim... Ia bëjmë at' punë... Vetëm maja. Hiç më shumë!..."

Në orën shtatë ishte autobusi i fundit për në fshat.

Tundimi për ta prekur Evën, qoftë vetëm pak, me majat e gishtërinjve, ishte bërë i papërballueshëm. Kështu, kur ajo kaloi pranë për të mbledhur librat e mbetur sipër tavolinave me shpinë kah vendi im i përhershëm në fund të sallës, unë zgjata dorën kinse pas librave, ngadalë, lehtë, derisa hasa në diçka jo edhe aq të fortë sa ç'e kisha menduar, por të rrumbullakët. Për herë të parë në jetë prekja trupin e një femre: mollaqet e saj.

Nuk di në ishte epsh, tekë a vetëm kërshtëri ajo që bëra, por e di se ishte një nga ato veprimet e marra që njeriu i bën në një çast të ligë pa dëshirën e tij. ...?!

Eva u kthye kah unë, më buzëqeshi dhe më ra lehtë në faqe me pëllëmbë; në faqen e bërë prush, ku sapo kishte mbirë pushi i parë. "Rri urtë! Je ende i vogël... Merru me librat!... Mirë?... Mos më shtyj të të paraqes në drejtori... Ose t'i them të vëllai" - shtoi pas pak dhe u largua për te këndi i saj.

Nuk e di si dola nga salla dhe u sula drejt stacionit të autobusëve, që ndodhej jo larg nga aty, në qendër të qytetit. Në orën shtatë ishte autobusi i fundit për në fshat.

"Ç'më bëre, daj Melë, ç'më bëre!... Më more në qafë, he nanën! As Drini s'e lan këtë që bëra!" - turfulloja në vete. "Mirë që s'më pa njeri se do të vdisja në vend nga turpi. Po sikur?... Po sikur!..." – hamendësoja duke menduar kallëzimin në drejtorinë e Gjimnazit apo te kujdestari i klasës.

Por, Eva nuk më kallëzoi në drejtori. Nuk më denoncoi te "direktori", "shvaleri" i saj, e as te kujdestari i klasës, që ishte im vëlla. Eva shpirtmirë e zemërbardhë, me buzët e trasha si çerep, për të cilat daj' Mela vdiste që t'i puthte njëherë, ma fali gabimin. Dhe nuk e bëri mall...

Po të isha sjellë ashtu me Nurijen, do të fluturoja nga shkolla "si kufer". Dhe dyert e bibliotekës s'do t'i kisha parë më kurrë me sy.

Një javë nuk shkova në bibliotekë. Dy. Tri. Ndoshta një muaj. Pastaj vazhdova përsëri aventurën time të leximit. Hamleti. Don Kishoti. Xha Gorio. Si u kalit çeliku. Afërdita. Jeta e re. Sytë që shkrepin dashni... Por Evën nuk guxoja ta shihja në sy.

Kam dëgjuar, më kanë thënë, se pas vitit 1981, kur filloi gjuetia e shtrigave mbi shqiptarët dhe kur “plisbardhët” u shpallën fajtorë për gjithçka në shtetin me siglën YU, Eva, me dorën e saj, i paskësh hedhur në bodrum librat e “shkrimtarëve nacionalistë shqiptarë”, në mesin e të cilëve edhe librat e mi, që ndërkohë isha bërë njëfarë shkrimtari, por unë nuk dua dhe nuk mund ta besoj këtë gjë.

(Strugë, verë 2010)

Agim Vinca është poet dhe autor/publicist i njohur. Shkollën fillore e kreu në vendlindje, ndërsa të mesmen në Strugë. Studimet për gjuhë dhe letërsi shqipe i kreu në vitin 1970, në Fakultetin Filozofik të Universitetit të Prishtinës, ku edhe magjistroi dhe doktoroi. Është profesor ordinar në Fakultetin e Filologjisë të Universitetit të Prishtinës, ku ligjeron Letërsinë e sotme shqipe. Agim Vinca është njëri nga poetët e njohur bashkëkohorë shqiptarë dhe njëri ndër studiuesit e dalluar të letërsisë shqipe. Agim Vinca merret edhe me përkthime letrare. Jeton dhe punon në Prishtinë.

Agron Tufa

ORFI

Mes të burgosurve në Kamp-burgun tonë ndodhej dhe një poet. Orfi, i thërrisnin, ani pse emrin e pagëzimit Orfan e kishte. Orfin më duket se e donim të gjithë, prandaj e linim të qetë të kridhej në mizerjen e vet meditative. Me të tjerët silleshim me teprime, por, gjithsesi, me masë... Sepse askush nuk i shpëtonte dot Syrit të Komandës. Tash së voni zunë të na survejojnë me kamera, të cilat, sapo i pikasnim, u punonim rrengje për t'i nxjerrë huq. Por, ajme, ne nuk e dinim se këto rrengjet tona ishin paraparë nga Komanda të gëlltiteshin prej një kundër-rrengu, që ishin dofarë kamerash të tjera, më të vockla madhësish të ndryshme, deri në mikroskopike, të instaluara gjithandej nëpër kaponon dhe të cilat (ato të dukshmet) s'di se kush i pari i pati quajtur me një zhargon të çuditshëm: "kameleonka".

Nuk kishim shans t'i dallonim gjithkund, se ato mund të ishin montuar mureve, shtretërve, në rroba, në enë e pajime, e ndoshta, siç po thonë me gjysmëzëri disa, edhe në pjesë të brendshme, nën lëkurë, sidomos për disa të operuar të veçantë. Madje thonë se këto "kameleonkat" mikroskopike paskan aftësinë të lexojnë ëndrrat, mendimet, deri dhe aktivitetin tonë emocional... Ky survejim i gjithanshëm e bëri të heshtte Orfin, të vuante nga pagjumësia, të shkruante çdo ditë letra për Komandën, të cilat ia dorëzonte rregullisht oficerit të rojës.

- Ç'i ke ato letra?! - zëmë të habiteshim ne. - Kujt ia dërgon?

- Lutje, - përgjigjej Orfi; - lutje për Komandën.

- Çfarë lutjesh, Orfi? Ç'janë këto lutje përditë!?

- Lutje Komandës për të shkruar një poezi, - përgjigjej ai si me pahir.

Po përgjigje Orfit nuk i kthyen, e me sa dukej, as që do t'i kthenin, po të mos kishte ndodhur një rrethanë lehtësuese.

Siç do të betohej më vonë oficeri i shërbimit, ditën e izolimit të Orfit, ishte letra e shtatëmbëdhjetë (pa përgjigje) që e kishte mbushur kupën. Të gjithë e mbajnë mend kur erdhën dhe e morën Orfin, se vakt dreke qe: e morën mu kur ai po shprazte tenxheren me presh të zier në gavatën e tij të aluminte, plot gropëza, si vrma të zeza. Në derën e Kapononit u dha ai, torobelloja i madh, Kim Shpuza, i mbërthyer me aq shumë rripa meshini, sa uniforma e oficerit kishte degraduar në një biçim veshje kaubojse. Prapa tij qëndronin në të djathtë e në të majtë, dy policët e Kampit - Lef Ngreci dhe Zak Picaku - që të dy sikur t'i kishin pjellë mëmëdhitë e vendlindjes, me nga një riskë mustaqesh të buta e pushatore dhe me nga një si plloçë e

stërgjatë me qime nën mjekër, gjë për të cilën ata mbaheshin me të madh, duke u vetëquajtur "ne, tibetianët". Ishin ata që ia hodhën hekurat Orfit, fill pasi Kim Shpuza bëri atë gjestin e neveritshëm me gishtin tregues mu si një tel të kthyer në majë, me të cilin, e shumta, mund të nxjerrësh një zar nga vrima.

Atë ditë Orfi nuk e hëngri pjatën me presh të zier. Një muaj e rrahën Orfin në birucë, pa ia thënë shkakun, që gjithsesi, dihej... Orfi u kthye bash kur kishim filluar ta harronim: i ligur, i irnosur, aq sa fytyra i dukej si një copë suvaje me igrasi, por pjatën me presh të zier ama, nuk ia preku kush... - Po ti mre çun, pse tallesh me ato Komandot? - ia pat me qortim e mëshirë njëherësh Faja, oficeri i shërbimit. - Masanej, ç'janë ato letra vu e vu... a thua se po i shkru dashnores... N'i paç dy fije mend, vallahi, unë t'them nale dorën, se po t'futën prapë n'birucë, vallahi, t'nordhën m'dru! Orfi nuk bzani. Në vend të përgjigjes, për habinë e të gjithëve, i zgjati oficer Fajës një zarf tjetër.

- Çar ëre?! - u zbyth oficeri; - Prapë me letra ti!?

Orfi tundi kryet në heshtje.

- Epo ty t'u kruaka kurrizi, vallahi, - tha Faja, duke e fshehur letrën në xhepin e xhupit ushtarak. Dhe gjithnjë, duke e tundur kokën, pa ia ndarë sytë Orfit, mërmëriti:

- Kisha pa, s'kisha pa, po të tallesh me Komandot, duke ua lypë për një... me nder me thanë, poezi, kte vetëm kaplloqja tate e bo... e ti qofsh! Tashi, vallahi, ene mu m'i ke bo nervat kaçurrel, - tha duke ikur, e duke tundur kokën mendueshëm.

- Unë nuk po tallem...! - shpërtheu Orfi. - Unë dua ta shkruaj atë poezi; ajo më ka ngelë këtu, - shtoi ai, me dorën e mbivendosur në mollën e Adamit, aty ku duhet t'i kishte ngecur poezia e pashkruar, mu si një kockë që s'të lë të marrësh frymë.

- Po shkruaje more trap, të hëngërshin shtatëqind dreqërit! Shkruaje more hut, pse po pret me marrë leje! - oshëtinë pas tij në korr të burgosurit e tjerë.

Oficer Faja kishte qëndruar, ishte kthyer dhe ia kishte ngulë sytë kaq përqendrueshëm Orfit, sa na bëri të heshtnim.

- Me ime ti nuk po tallesh, a?! -

- Po s'e shkruajta, do pëlcas, - tha mbyturazi Orfi.

- Po kur shkon në banjo, merr leje ti? - tha oficeri.

- Marr, posi.

- Se je trap, prandaj! - ulëriti oficeri.

Pastaj mendueshëm e duke iu avitur me dy gishta në tëmtha, pa ia shqitur sytë, i tha:

- Ta zëmë se, fjala vjen, burgu hapet, të gjithë ikin nga sytë këmbët dhe ty të thonë: "Jepi Orfi, mbathja... ik!", ti si do të veproje?

- Unë? Po ja... Do të kërkoja cilindo nga autoritetet e mbetura të burgut, të me jepte një shkresë lirimi, apo diç të tillë, që...

- Dhe nëse nuk ka mbetur asnjë autoritet... as edhe një, si do t'ia bëje?

- Do të endesha, ndoshta, këndeje rrotull, ose do të lija një shënim me ndonjë adresë ku të më gjenin. Sidoqoftë, do të vija të paraqitesha herë pas here, deri sa ta sqaroja punën me komandot.

- Kështu... po të kishte të burgosur si ti, - tha oficeri i shërbimit, duke tundur gishtin në ajër, - tipat si puna ime do të dilnin ca palla, pa pikë lidhjeje. Kështu? Epo ja ku po ta them, - tha ai, duke prekur xhepin e brendshëm të xhupit, aty ku gjendej zarfi i ri i Orfit, - këtë letër, deri pak më parë kisha vendosur ta hidhja në kosh, duke ta kursyer pak kurrizin prej dajakut... por me sa shoh, ty tamam pendreku pas qafe t'vika hakut!

Mirëpo Orfin nuk e morën. As përgjigje nuk i erdhi. Edhe Orfi nuk se shkroi letër tjetër. Me sa duket u la me aq. Nuk e dinim ç'bënte Orfi, i strukur në qoshk të kaponit si një merimangë në pezhishkën e krevatit të vet. Meditonte ndoshta. Qe ngrohur moti. Përtej mureve të burgut vinte një ajër i ngrohtë e i shkrifët pranveror, i mbarsur me aromën e paramenduar të luleshqerrave, që duhet të ndodheshin fill matanë përroit të vogël me shegë të egra, që rridhte përbri binave të Kampit. Kurse në oborrin e burgut kishin çelur lule të tjera, të gjitha luleshurdha, për të cilat Orfi vetëm njëherë u shpreh: *eufobia!* Nuk e kuptuam ç'deshi të thosh, por afër mendsh, do të qe ndonjë emërtim shkencor i familjes së luleshurdhave.

Në një nga këto ditë Orfin e kërkoi oficeri i shërbimit. Ishte mëngjes. E gjeta në skajin më të largët të oborrit ku ai dilte shpesh për të ndeshur në lloje të reja lulesh. E gjeta duke grimcuar retinën e verdhë të një luleje kamomili.

- "*Asteraceae*", - pëshpëriti.

- Ça po thua Orf...? Mirë, mirë, po lëri këto... të kërkon oficer Faja, - i thashë.

Rreshtimi i të burgosurve jashtë, para kaponit kishte mbaruar. Ndërsa Komandanti i Kampit numëronte thatë e mërztishëm emrat e të burgosurve, të njëjtë, po ata, si kokrra të stërnjohura tespihesh, oficeri i shërbimit me shirit të kuq në krah iu avit Orfit dhe i pëshpëriti në vesh: "Ke afat 12 orë për ta shkruar më në fund, me nder me thanë, atë farë poezie. Komanda e dha lejen".

Puhiza e padukshme frynte dhe frushullonte palat e kuqe të flamurit mbi tarracën e Kapanonit. Orfit i dukej se jo flamuri, por çoç një valë e flaktë i grafullonte palë-palë brenda krahërorit, mandej, instinkrvisht, kalonte pëllëmbën e djathtë përsipër parzmit të tij petashuq, sikur kërkonte të sheshonte tallazitjet e mëndafshit të kuq përbrenda.

Kur të burgosurit u shpërndanë nëpër grupe të vogla e të rregullta me veglapunët e tyre mbi supe, në oborrin e shkretë të burgut të shtruar me zhavorr të thatë e të ashpër, kishte mbetur vetëm Orfi, me krahërorin ende të paqetë nga drithërimat e panënshtuara. Ndjeu kërcitjen e takave ushtarake të oficerit të rojes, që pa e vështruar, i tha në distancë:

- Ik tani... koha është e jotja. Dhe dëgjo: kur ta shkruash atë drejt poezie, ma çoj një kopje për Komandën. Hajt, tani, ç'pret?!

Orfi pohoi me kokë. Para se të futej në Kapanonin e zbrazët, përfshiu me një vështrim panoramik sheshin e burgut, muret e veshura me tela gjembaçe, portën e madhe me hekura të salduar, në qendrën e së cilës ndodhej një yll i shëmtuar e i ndryshkur, dy ushtarët anash portës me automatikë në gjoks, muret e ndërtesave bojëtulle të ndërprerë me fasha të bardha suvaje, të lyera me gëlqere të re, në sfondin e të cilave qenë flijuar përgjakshëm shkronjat e parrullave dhe, pasi ndjeu një shtytje të lehtë, dashamirëse të oficerit të rojës, u fut brenda.

Në mbrëmje erdhën dhe e morën Orfin. Një tufë letrash të bardha dhe pesë lapsa majëmprehtë u gjendën mbi komodinë. Por asnjë poezi të shkruar! Ca thoshin se Orfi e ka shkruar, mandej e ka ngrënë poezinë e tij të famshme, duke mos dashur që ajo t'i binte në dorë Komandës. Por disa të tjerë që merreshin me pastrimin, betoheshin se e kishin parë si përpëlitje në krevatin e vet, si ulërinte e klithte, a thua ta kishin shtruar në thikë, se si gërvishtëte e lënorte faqet me thonj, si çirrte grykën dhe plandosej mandej, në dyshemenë e ftohtë pa ndjenja. Dy herë e kishin ngritur dhe shtrirë në krevat, ndanë komodinës me tufën e bardhë e të paprekur të letrave dhe pesë lapsave majëmprehtë. Pastruesit thonë se gjer më të thyer të ditës i dëgjuan herë pas herë ato lloj ulërimash nga Kapanoni i zbrazur dhe gjithnjë po ajo pamje: Orfi me fytyrë të çjerrë dhe grykën që kullon gjak. Dy herë e kishin lajmëruar Komandën të dërgonin dikë ta shpëtonin, por ata kishin tundur kokat, duke nxjerrë veç dy fjalë të paqarta: "ani, ani...". Në të perënduar të diellit nuk u dëgjuan më as klithma, as ulërima dhe nuk u ndje më asnjë përpëlitje. Dy pastruesit futeshin pa ndjerë në Kapanon, i aviteshin krevatit të Orfit, por shihnin vetëm kurbën e trupit të tij nën batanije që dridhej e tundej në dënësia të pazëshme, derisa herën e dytë,

nuk u ndje më, e mbase mund ta kishte zënë gjumi, siç ndodh me fëmijën kur i shterren lotët.

Por kur të burgosurit qenë kthyer në shtretërit e tyre në Kapanon dhe oficeri i rojes erdhi të merrte Orfin, ai u shallashtis nga letrat e bardha dhe lapsat e mprehur dhe gjithë qenia e tij u deformua nga një zhgënjim i dhembshëm kur mori vesh se poezia e shumëpritur nuk ishte shkruar. Para tij rrinte figura e heshtur, fajtores dhe e turpëruar e Orfit, si një fëmijë që ka njomur tutat, ndërsa ndër duar shtrëngonte jastëkun e qullur nga lotët. Atëherë oficeri mbloodhi tufën e letrave të bardha dhe lapsat, e tërhoqi pas vetës Orfin, si të tërhiqte prej kapistalli ndonjë kafshë barre dhe çau mepërmes oborrit drejt zyrave të Komandës, duke iu gërmushur hijes së tij mece:

- Mashtrus! Mashtrus! Në dru... për mendereje kemi me ta qitë atë, mender me thanë, poezi!

Kështu e plasën Orfin prapë në qeli, atë, që e shpërdoroi aq poshtërsisht lejen bujare të Komandës për të shkruar një poezi...

Agron Tufa u lind në Dibër (1967) dhe është poet, prozator, shkrimtar, eseist, përkthyes dhe studiues i letërsisë. Ndoqi studimet për letërsi në Universitetin e Tiranës. Më vonë vazhdoi studimet në Moskë, ku u diplomua në Filozofi Arti, e me pas perfundoi ciklin e tretë të studimeve në Teori Përkthimi, me fokus të veçantë në krijimtarinë e poetit Joseph Brodsky. Agron Tufa ka dhënë mësim në Fakultetin e Historisë e Filologjisë në Tiranë, respektivisht në lëndët Letërsi e huaj e shekullit XX, Teori Përkthimi e Letërsi Ruse. Tufa është Doktor i Shkencave Filologjike. Deri në fund të nëntorit 2019 ka mbajtur postin e Drejtorit Ekzekutiv të Institutit të Studimit të Krimeve dhe Pasojave të Komunizmit; pedagog titullar i Letërsisë së Huaj të shekullit XX në Fakultetin Filologjik në Tiranë; pedagog me kohë të plotë në Kolegjin Universitar “Bedër”.

Arian Leka

8 shkurt 1998:

*7 persona vdesin nga fundosja e gomones pas një avarie në det
– nga shtyp i ditës*

Iso – Polifoni

... tre muaj nga dita kur i mbyturi u kthye në shtëpi.
askush nuk futi peshk të freskët në gojë.
— ishin ushqyer me mishin e njerëzve të mi.
... fisi im ha mollëzat e gishtave për plojën.
vendos midhje të zeza mbi sy.
— ushqehet me thonj.
... trumcakë fluturuan në qiellzën e gojës – ulen mbi kordat e tua zanore.
lule kripte mbledha nga gjëndrat e thara të lotit.
— me harqet e vetullave të trasha ti preve mermer të zi në gurore.
... nuk dola në det. Nuk ishte natë për gjueti.
ndihmova të mbyturit të gjenin shtëpinë.
— vdekja të ecë nuk di.

25 tetor 1998:

*... në det të hapur para Vlorës, pranë ishullit të Sazanit, një gomone
përplasat me një
tjetër skaf që kthehej nga Italia dhe shpërthen, humbasin jetën 6 vetë.
- nga kronika*

14 tetor 1992:

*Tragjedia e parë në gjirin e Vlorës. Mbyten 25 persona.
– nga lajmet në gazetën lokale*

Hartë memece për Otranto

Në varrezën detare, kur u mbytët ju.
Ne hapëm varre.

— Mbollëm.
Zambakë blu...

Mbyllëm kriporet.
Vdekja mos hyjë në gjellë.

— Pa fjalë.
Vajtoret...

Drejt brigjeve vdekja në shpinë bën not.
Fsheh thikat nën sqetulla

— Në varrezën detare
— Pritëm kot...

19 janar 1998:

... një tridhjetëvjeçar nga Vlora u çka nga helika e skafit, ra në ujë gjatë një manovre.

" - Po na godasin...! - Qëndroni aty ku jeni! - Mos iu afroni bashit dhe mos u hidhni në

det! - Racë budallenjsh...! - Drejtimi nga e majta, nga e majta! Largohu nga e majta, se

po na godasin!"

— nga kujtimet e dëshmitarëve, mars 2015

26 mars 1997: tri ditë para tragjedisë së Ortantos:

Nëse Italia nuk arrin të ndalojë emigrimin e shqiptarëve brenda brigjeve dhe tokës

së saj, atëherë më mirë t'i hedhim ata sërish në det, deklaroi deputetja italiane Irene

Pivetti.

— nga shtypi dhe televizionet

Fëmijët e bregut jugor të Shqipërisë

Natën e rënies së yjeve në gusht
Fëmijët nuk hedhin lule mbi det.

Të vegjlit gënjem me yje plastikë
Pëshpëritëm: të mbyturit mbillen si fara në tokë
Tringëllijnë si monedhat e arta të Pinokios mbi dhé.

Të mbyturit në det qindarka
Në fund të arkës së kursimit të mëshirës.

Të mbyturit hyjnë qetësisht në avion
Veshur me thasët e zinj
Të ngjashëm me këllëfët HUGO BOSS
Që ruajnë kostumet nga rrezet ultraviolet dhe nga pluhuri

Në hambar arkivolet – frigorifer pikojnë mbi dhuratat
Futur në valixhet me rrota. Prindërit mbajnë radhë në aeroport.

Presin me durim përfundimin e kontrollit të pasaportave:

Një european. Një shqiptar. Një i mbytur.

<< EU PASSPORTS – MAJTAS • DJATHTAS – ALL OTHER PASSPORTS >>

5 Shtator 2011:

Irene Pivetti mori pjesë në pritjen e rekordmenit italian Massimo Voltolina i cili

kaloi me not Adriatikun në mënyrë simbolike. Prania e saj në Vlorë nuk u prit me

dashamirësi nga përfaqësues të shoqatës së familjarëve të viktimave të Otrantos.

”Ardhja jote këtu ka helmuar tokën shqiptare dhe zemrat tona!”, i është thënë në

Vlorë. Në fund të muajit gusht Pivetti, ish Kryetare e Dhomës së Deputetëve italianë (1994-1996) pati një takim me Jozefina Topallin, Kryetare e

*Parlamentit shqiptar. Pas largimit nga politika, filloi karrierën televizive
– nga shtypi dhe kronikat televizive*

Mars, 1998:

*... dëgjova zërin që më foli. “Ik lart” më tha, “se nuk ndjehem mirë”. Vetëm
kaq mbaj
mend.*

– nga kujtimet e një të mbijetuari

Mision shpëtimi

Në breg mbërritën kafshët, jo ne.
Një krokodil. Një puma. Një rinoqeront.
Një peshkacen. Një kalë. Një elefant.
Madje dhe një qen i stërgjatë, që koha e vdekjes
Nuk i kishte ardhur endë.

Lundruan mbi veshjet tona.

Kafshët, qëndisur mbi bluza firmato,
Blerë në dyqane rrobash të përdorura të dorës së tretë
Mbaheshin fort, me thundra e thonj pas pambukut të lagur
Prodhuar në vende të varfëra, si atdheu ynë
Ku njerëz mbytur në djersë, si ne
Qepin sytë me penj.

I pamë si çanë përmes dallgëve.

Braktisën bluzat, siç braktisen lundrat me të prekur sterënë
Për të sjellë në breg lajmin se deti na kishte dhënë kombësi të re
Se trupat tanë nuk do të dilnin ranishtave
Se kumritë mund ta lidhnin në grykë një muzg,
Teksa ulen mbi oxhaqe anijesh, vënë në radhë
Për t'u prerë në skrap e ndryshk
Me të cilin, pas shkrirjes, bëhen prapë anije të rënda
Për emigrantë dhe bij emigrantësh
Që orëve të vona do enden në këtë det
Shkelur prej shputave e pluguar thellë
Prej këmbëve tona.

pa datë:

...pastaj e kam gjetur veten time në det, u ktheva bashkë me anijen, duke mbajtur

frymën kam dal jashtë. Më mori anija poshtë kur u kthye.

- nga kujtimet e një të mbijetuari

Arian Leka (1966) lindi në qytetin bregdetar të Durrësit. “Fundi i rinisë përkoi me rënien e regjimit. Kisha jetuar në një sistem matriarkal të dyfishtë familjar dhe shtetëror”, shkruan ai në librin *Në kërkim të këmishës së humbur*, “pasi babai ishte marinar dhe pushteti në shtëpi që në duart e nënës, ndërkohë që pushteti politik kishte prodhuar mitin e mëmëdheut. Viti 1966, kur lindi, u shenjuar me zbulimin e amfiteatri antik i Durrësit, që kishte fjetur 1500 vjet nën dhë e që lidhte qytetin me civilizimin perëndimor. Një vit më vonë (1967), ndërsa gërmimet për qytetin antik vazhdonin, njëra nga venat u pre, filloi revolucioni kulturor-ateist, që mbylli institucionet fetare, dërgoi klerin në fabrika e ferma dhe kishën katolike e shndërroi në teatër kukullash, brenda së cilit kalova të diellat e fëmijërisë, kur nuk shkoja në det. A mund të jenë të beshueshme shkrimet e një njeriu që jetoi vetëm një vit me hirin e Zotit, që mësoi të ecë në të njëjtin vit kur filloi të mësonte notin dhe që në shkollën fillore, mësoi njëkohësisht shkronjat, numrat dhe notat muzikore? Ndoshta ishte shumë për një fëmijë, siç se shumë edhe për një brez.” Arian Leka përdor teknikën shkrimore të fiksionalizimit të autobiografisë. Shkrimet e tij në prozë sillen rreth temave të së shkuarës së Shqipërisë, eksodeve, ndryshimeve që kanë ndodhur pas rënies së Murit të Berlinit, por edhe temës së pashtershme të Ballkanit – Europës dhe sidomos të deteve shqiptare dhe Mesdheut. Ai kompozon - gjithë që është e pashmangshme për gjuhën e tij lirike - poezi, për të cilën si dhe për shumë vepra të tjera të tij, ai është vlerësuar me çmime kombëtare e ndërkombëtare, mes të cilëve 4 çmime nga Ministria e Kulturës së Shqipërisë dhe “Skeptri poetik” (Shkup, 2019) e “Tudor Arghezi - Opera Omnia (Bukuresht, 2022). Tekstet e Arian Lekës janë përkthyer në shumë gjuhë, si libra të veçantë, në antologji dhe revista në mbarë botën. Në vitin 2011 tregimi i tij “Vëllezër në brisk u botua në “Best European Fiction”, ndërsa në vitin 2020, libri i tij me poezi fakt-fiction, *Hartë memece* për të mbyturit, kushtuar temës së pafundme të emigrimit dhe trafikimit të qenieve njerëzore, u përkthye në disa gjuhë europiane dhe u vu në skenë.

Azem Deliu (Kosovë)

UNË NUK JAM SI FRANZI

1.

Babai im nuk më ka pëlqyer kurrë. Në rininë time të hershme, siç e quaj unë pubertetin, të gjithë djemtë e klasës i kishin idolë baballarët e tyre. Të gjithë, deri te Noli, babai i të cilit ishte në burg, donin të bëheshin si baballarët. Shpesh më vinte t'i thosha "Po ti?" por, një sens i hollë që s'e dija nga më vinte, më ndalonte duke ma bërë me dije me një ndjenjë pickimi në gjoks që kjo ishte një gjë e gabuar.

Kishte arsye, sigurisht, pse nuk më tërhiqte aspak babai im. Një pastrues i shkollave të qytetit, që punonte me dy turne dhe paguhej shumë pak, nuk do të duhej të ishte njeri edhe aq autoritativ. Krejt e kundërta e këtij përfatimi, babai im ishte kaq autoritar sa, të gjitha sjelljet e tij, deri te qëndrimi gjatë pirjes së kafesë së mëngjesit, kishte prirje prej diktatori. Po të thosha që një nga arsyet që ai s'më pëlqente ishte se fitonte pak, do të dukej çnjerëzore. Shpesh çnjerëzore na duken pikërisht ato ndjenja që janë më njerëzoret. Shkrimtari im i preferuar, K.K., mendon se kjo ndodh ngaqë këto ndjenja krejtësisht njerëzore, ne nuk kemi gjetur forcën t'i pranojmë dhe prandaj janë shndërruar pa meritën e tyre në temë jetësore për ne.

K.K. Ja, ky ishte idoli im. Tek ai gjeja gjithçka që i mungonte babait. Një trimëri elegante, mendim të thellë, autoritet të cilin s'kishte nevojë ta provonte duke rrahur nënën time, e plot të tjera. Dukej sikur ishte bërë njëfarë pakti i heshtur nga larg, që K.K.-ja, nga gjithë ato veti që mund t'i ketë qenia njerëzore, zgjodhi të ketë për dreq, pikërisht ç'i mungonte babait tim.

Sidoqoftë, rroga e ulët e babait tim, pastrues shkollash me dy turne, më detyroi që të punoja për të siguruar paratë me të cilat do të shkoja në Universitet. Fillova punë si hapës varresh. Kompania e funeraleve, ndonëse vinte nga qyteza jonë e vogël, kishte renome e klientë në mbarë vendin dhe, së këndejmi, neve na duhej shpesh ta linim qytetin. Këtu filloi të më pëlqente udhëtimi. Një ditë, derisa po shkonim në veri të vendit për të varrosur një mësues gjimnazi, mendova me vete se, për dallim prej kompanive tjera shërbimet e të cilave mund të rekomandoheshin nga klientë të kënaqur, e jona s'e kishte këtë mundësi. Veçse nëse, në ëndrrat e familjarëve të tyre, klientët tanë, nga gjithë jeta e tyre mesatarisht shtatëdhjetëvjeçare, do zgjidhnin t'iu flisin familjarëve të tyre pikërisht mbi atë se sa të kënaqur ishin me shërbimet e varrimit të kompanisë sonë.

“Kaq mirë më lëshuan në varr, sa nuk do të doja kurrë të ringjallesha, edhe po të kishte mundësi të tillë” – do t’i ketë thënë ndonjë baba fëmijës së vet i cili, i prekur nga mërzia aq sa unë s’besoja se mund të mërzitej dikush për të atin, nuk ia kishte vënë syrin shërbimit tonë.

Kjo s’kishte kurrfarë sensi. Pra, ne ishim në një disavantazh të natyrshëm ngaqë, njërin prej sektorëve më të rëndësishëm të marketingut, rekomandimet e klientëve, nuk i kishim.

Shefi im, një burrë që vetë dukej se jo fort larg do t’ia kishte nevojën kompanisë që kishte krijuar, më thoshte gjithmonë, “duhet të kujdesemi për rehatinë e të vdekurit jo veç sikur të jetë i gjallë, po sikur të jetë personi me gjumin më të lehtë në botë”. Nuk e di pse ai kishte prirjen që vdekjen ta krahasonte me gjumë dhe jo me çfarëdo gjendje tjetër qetësie, por kryesorja është se ai e thoshte gjithmonë të njejtën fjali dhe, ndonëse një njeri i kthjellët, nuk besoj ta ketë kuptuar ndonjëherë që përsëritej. Varret hapeshin lehtë dhe, përjashto rastet kur hasnim në gurë të mëdhenj, kryheshin për maksimumi një orë e katërdhjetë minuta. Nëse nuk ishte varr femëror, kuptohej. Në këtë rast, ne duhej të groponim dyfish sepse, në këtë zonë me një mentalitet religjioz thellësisht fanatik, femrat jo vetëm që mbaheshin mbyllur në shtëpi gjatë jetës së tyre, por edhe duhej të mbylleshin më fort edhe kur vdisnin sepse, siç thoshte shpesh im atë, “Gratë as n’varr s’rrinë rehat”.

Unë nuk e kisha parasysh pse duhej ta varrosnim gruan më thellë se burrin dhe aq më pak e dija ç’donte të thoshte babai me “gratë as në varr nuk rrinë rehat”. Hamendësoja se “të mos rrije rehat” do të thoshte të ta kishte ënda të bëje seks. Ironikja ishte se babai arsyetonte gropimin më të thellë të dikujt që tashmë i ishte mbyllur jeta, me një proces që, të paktën deri sot, e ka filluar jetën. Sidoqoftë, unë kurrë, e ndoshta nën ndikimin e kësaj thënieje, nuk i kam parë vdekjen dhe jetën si armike. Herë pas here, kur ia kam lejuar vetes të mendoj për to, kam menduar se puthen me njëra-tjetrën. Siç ishte puthur motra ime me komshiun por kjo është një histori për të cilën babai na ka kërcënuar që do të na zhdepë në dru nëse e tregojmë kështuqë s’guxoj ta rrëfej as në këta rreshta të cilët ai s’do t’i lexojë kurrë. Prandaj e kam quajtur babain tim njeri autoritar. Për mua pushteti i dikujt nuk tregohet kur ai të sheh e të ndalon nga diçka që sipas tij s’duhet të bëhet, por kur ai nuk të sheh e megjithatë ka fuqinë të të bëjë ta ndalosh veten nga diçka e tillë.

Gjatë shkollës fillore unë kam qenë një fëmijë i urtë. Nëna më lavdëronte shpesh ndërkaq babai, për të më nxitur të bëja më shumë, siç më është arsyetuar më vonë, e kundërshtonte nënën. Pavarësisht kësaj, ajo që ndiej

ta them është se kam qenë gjithmonë i urtë, i pastër dhe me të gjitha kriteret e shoqërisë për t'u quajtur djalë shembullor.

Babai im refuzonte t'i njihte këto merita. Ndoshta e bënte nga frika se kjo do të më bënte "të devijoj", por motivi i tij është i pafuqishëm ta ndryshojë ndikimin që ky fakt pati te unë: një rënie e pabesueshme e vetëbesimit. Nëpër disa vite me radhë unë kam parë gjithçka që bëja të zhvlerësohej dhe jam ndjerë sikur nuk ekziston asnjë mënyrë e asnjë rezultat që do të mund ta kënaqte babain tim.

Duke mos mundur ta kënaqja atë, në klasën e tetë të filllores, vendosa ta kënaqja përfundimisht veten. Profesori i filozofisë në gjimnaz, ku do të shkoja pas 2 vitesh, më quante hedonist. Këtë fjalë s'e kuptoja as unë as ndokush prej gjeneratës por, aq na bënte pasi profesori, një syzetrashë me fytyrë të mjerë, ishte një nga njerëzit më të përqeshur të qytetit. Do ta kuptoja shumë më vonë, mbase kur s'do të më duhej gjë ta kuptoja, se ç'domethënie kishte fjala hedonist. Por, unë e praktikoja edhe pa e ditur: pra i jepesha kënaqësisë sime me çdo kusht.

Kjo u ndihmua nga njohja me Torin, një djalë që erdhi nga një shkollë tjetër dhe që, fizikisht, ishte përpara nesh në të gjitha fazat e zhvillimit. Prandaj zhvillimet e adoloshencës në turpin e mashkullit i kam përjetuar dy herë: përmes Torit, që na mblidhte të gjithë djemve të klasës prapa ËC-ve për të na treguar "kokrrat" dhe pastaj, kur më kishin ndodhur vetë mua. Një të enjte, pas pushimit të gjatë Tori ma bëri për herë të parë kërkesën për të mos hyrë në orën e biologjisë. Se çfarë ndodhi aty është e vështirë të rrëfëhet.

Sidoqoftë, tani që jam pesëdhjetë e tetë vjeç dhe babai im fatmirësisht ka vdekur, vendosa ta shkruaj këtë libër pikërisht për "rrëfimet e ndaluara" dhe të tregoj pa asfarë rezerve, edhe për puthjen e motrës sime me komshiun, edhe për ç'bëmë me Torin. Njeriu ka nevojë t'i rrëfëhet ndërgjegjës së vet.

"Babai im është Herman Kafka", shkrova në palën e brendshme të letrës së cigares të martën e parë të shkurtit kur, pasi kishim hapur dy varre të vështira në të cilat unë kisha qenë vendimtar, shefi më liroi nga puna një orë më herët. Si shpërblim, më dha një pako me cigare nga ato të rëndat që shiteshin diku mes Polonisë e Çekisë menjëherë pas Luftës së Dytë Botërore. Nuk e di nga i gjente ato cigare, por ai thoshte se ato, ndonëse pesë herë më të rënda se cigaret normale, ishin në fakt të vetmet cigare që vlenin. "Merri, je i rritur tash" më kishte thënë si për të nënkuptuar që cigaret tjera, ato të përditshmet, ishin "për fëmijë".

Unë e thitha fort cigaren dhe gjoksi më dogji sikur shkrepse ta kisha përdorur për të djegur qimet e sapodala të gjoksit e jo majën aromëdushku të cigares. Duke ndjerë këtë djegie, mendja më shkoi te babai im për të cilin nëna ime nuk përdorte termat e rëndomtë me të cilën ankoheshin gratë për burrat e tyre. Ajo nuk thoshte kurrë që ai është “i vështirë”, “tekanjuz” apo “diktator”. Ajo, sikur të ishte duke folur për ushqim, përdorte termin “djegës”. Prandaj dhe s’kishte si të mos më kujtohej babai në çastin që djegësima e cigares më harlisi gjoksin. Ai ishte si Herman Kafka, babai i shkrimtarit të njohur Franz Kafka, i cili ishte idoli i idolit tim K. Një baba abuziv, kishte shkruar një biograf i shkrimtarit.

Vërdallisja mendjen sa të lehtë duhet ta kishte pasur biografi të bënte një konstatim të tillë dhe, sa të vështirë do ta kishte pasur Franzi për ta bërë të njejtën. Është e vështirë ta pranosh që babai yt është abuziv. Dëshira për të pasur një baba model, nga ata të cilët shoqëria i lavdëron, është e papajtueshme me faktet për një baba të keq, brenda fëmijës.

Ndoshta nuk është kaq e papajtueshme, mendova derisa po thithja dy-tre tymat e fundit të cigares. Ndoshta problemi është pikërisht me një baba model, nga ata të cilët shoqëria i lavdëron.

Kafka, një shkrimtar me vetëbesim tepër të ulët, ishte megjithatë më i guximshëm se unë. Ai ia kishte thënë hapur babait këto gjëra në letrën e tij. Këtë letër Hermani s’e kishte lexuar kurrë, por ishte të paktën direkte. Unë ndërkaq, ndonëse babai im gjithashtu s’do ta lexojë kurrë, u detyrova të shkruaj një roman për të thënë ç’kisha brenda.

“Babai im është si Herman Kafka”, e pashë përsëri shkrimin tim të zhubravitur mbi letrën e cigares dhe, pasi e ktheva në anën tjetër dhe ndjeva djegësimin e cigares që e kisha fikur pak më parë, shtova “por unë nuk jam si Franzi”.

Azem Deliu u lind më 1996 në Skënderaj, Kosovë. Ai ka studiuar Letërsi Shqipe në Universitetin e Prishtinës, ku është nderuar me çmimin prestigjioz Student i dalluar për vëllimin e tij të parë poetik “Funerali i shiut” (2013). Romani i tij i parë “The Illegal Kisser” (2016) u bë bestseller kombëtar dhe tashmë është përkthyer në anglisht. Interesi për autorin po rritet edhe në vende të tjera. Shtypi francez e ka quajtur atë “një autor i madh nga një vend i vogël” dhe “ylli i ri i letërsisë evropiane”.

Bashkim Shehu

LEGJENDA E GURIT

Thonë se ka qenë një herë një gur, një gur i madh e i bardhë. Ky gur gjendej në një bokërrimë të zhveshur, për të cilën tregojnë se një herë e një kohë, shumë kohë më parë, e patën shkretuar një luzmë karkalecash, të dalë nga një humnerë e largët, ashtu si patën shkretuar krejt rrafshirën aty përreth, përveç një pylli që ishte i magjepsur. Tregojnë, gjithashtu, se para këtij shkretimi nën këtë gur ka qenë varrosur një shtrigan shpirtlig e i gjithëfuqishëm, shpirti i të cilit ruhej nga ky gur, që përndryshe të mos ikte e të endej ndër të gjallët. Kështu, kur shpirti bëri dikur të dilte nga nëndheu, mbeti i ngujuar brenda gurit dhe s'iku dot. Megjithatë, një herë në njëmijë vjet, shpirti i shtriganit ikte prej gurit, s'dihej se si, po sidoqoftë mbas do kohe merrej vesh që kishte ikur. Sepse, pasi endej ndër të gjallët, ai vente e zinte vend tek ndonjë tjetër shtrigan, mbret a nënmbret, apo ndonjë tjetër i fuqishëm kësodore. Dhe endej bashkë me të dhe brenda tij gjersa edhe ky të vdiste. Pastaj e varrosnin po te ky gur. Se s'kishte tjetër ku ta varrosnin. Megjithëqë dihej se shpirti i shtriganit të lig kishte ikur një herë dhe prapë do të ikte, së paku do të mund të mbahej aty i ngujuar edhe për njëmijë vjet të tjerë, para se të shfaqej pastaj sërishmi në qenien e ndonjë tjetri, e kjo së paku për njëmijë vjet do të mund të shmangte sa e sa mynxyra. Por jo gjithëherë të gjithë njerëzit besonin e ishin të sigurt se ai shpirt po do të shfaqej sërishmi. Qëllonte, kur e kur, që shpirti i arrakatur i shtriganit të futej brenda qenies së ndonjë mbretuci apo ofiqari që bënte shumë e shumë të liga, por që nuk ishte aq i madh e i fuqishëm sa fama e tij e ligë të merrte dhenë e ta mbulonte botën me hijen e saj. Ose ndoshta ky ofiqar, mbret apo mbretuc mund të ishte vërtet i madh e i fuqishëm, po ishte vetë nën hijen e ndokujt tjetër edhe më të fuqishëm e të madh e ndoshta gjithëpoaq të lig. Ose ishte edhe shtrigan, porse i atillë që fuqia dhe volla e tij vareshin nga ato të ndonjë shtrigani tjetër a të ndonjë perandori që dilte e shfaqej kur e kur në këtë qytet të botës. Por pastaj, mbas njëmijë vjetësh të tjerë, ndodhte ndonjë gjëmë e atillë që i bënte të gjithë të kujtoheshin për këtë shpirt që dilte nga guri dhe sërishmi kthehej në të për të dalë sërishmi mbas njëmijë vjetësh. Dhe atëherë viheshin e kërkonin se ku kishte qenë për kaq kohë dhe si ishte e mundur që s'qe shfaqur njëmijë vjet më parë siç thoshte legjenda se duhej të shfaqej, ku paskësh qenë fshehur asokohe, dhe disa pandehnin e thoshin se e kishin gjetur se ku, ndërsa të tjerë thoshin e ngulmonin se jo gjithmonë shpirti i shtriganit të lig, mu pse ishte i lig, po shumë, shumë, jo gjithëherë, pra, arrinte të shfaqej. Kishte dhe asosh, ndër këta të fundit, që besonin se, sa më shumë e më gjatë të rrinte pa u shfaqur,

aq më e madhe do të ishte mynxyra e gjëma që kishte për të ndodhur pasi ai të shfaqej edhe një herë kur t'i vinte vakti. Dhe herë-herë ky lloj besimi përhapej dhe mungesa e gjatë e shtriganit, e cila për disa ishte shpresë e moskthimit më të tij, për ndoca të shumtë na ishte, përkundrazi, ankth i përbashkët, dhe pastaj përhapej prej tyre duke molepsur edhe shumë e shumë të tjerë. Sidoqoftë, siç ka thënë një përralltar i madh me një emër të frikshëm, të gjitha këto ishin pandehma, ndërsa i vërtetë mbetej vetëm guri. Ai e ka thënë këtë për një perëndi ose gjysmëperëndi shpirtmirë, që rrekej të shpëtonte njerëzit, prandaj dhe e pësoi, por ja që punët e botës së andejme të shpitrave janë aq të ngatërruara e të ngërtheshura sa e njëjta gjë po thuhet edhe për shpirtin e lig të një shtrigani ose guri në të cilin ky shpirt qenkej lidhur. Një ndër ata që s'dinte asgjë nga ato që thuheshin e rrëfesheshin për shtriganin, shfaqjet ose mosshfaqjet së tij, por që dinte vetëm gurin, në të cilin ai, pa e ditur, do ta lidhte shtriganin në jetë të jetëve ashtu që paskëtaj nuk do të ikte më, ishte një gurgdhëndës, që nxirrte gurësh trajta të njerëzve të gjallë ose të vdekur ose të paqenë kurrnjëherë, i cili ia vë syrin këtij guri dhe e merr për ta punuar. Nuk se e merr me vete, se mezi mund të luante vendit, e jo më ta merrte, që as kishte me se, porse u vu i tëri për ta punuar, mu aty ku e kish gjetur, në bokërrimën e vdekur ndanë një pyllishteje. Nuk dihet pse qëlloi që bash atij guri ia kish vënë syrin, për më tepër që as ai vetë nuk e dinte fare ç'është ky gur. Vetëm puno e puno, bjeri e bjeri me daltë, në një ditë me diell në mes të zhegut, gjersa u lodh e e la punën për atë ditë duke parë se s'kish arritur të nxirrte gjë. Kthehet të nesërmen dhe ia fillon nga e para. Vapë nuk bën, madje qielli është me re dhe fryn një fllad, por ai kupton kësisoj se s'ka qenë vapa ajo që e ka penguar ditën e djeshme, por një diç tjetër, që prapë nuk di ta thotë se ç'është. Dhe vazhdon me ngulm, gjersa ia nis një rrebesh i madh që s'po e lë më të punojë. Ai kthehet të nesërmen, megjithatë, dhe ditën tjetër, dhe tjetrën, dhe tjetrën, sado që tashmë i është ngulitur ndjesia se diçka e pengon. Dhe zë e nëm dhe mallkon vetmevete atë çka e pengon, por nuk e di se ç'është, gjersa vetë guri i gjegjet e i thotë që të mos mallkojë. Po kush je ti që më flet, e pyet, i dalldisur e i përçartur dhe gjithë duke goditur gurin me daltën e tij. Dhe nga të goditurat e daltës dëgjohet përgjigja me gjuhë guri, e një shpirti të ndyrë në gur, kjo përgjigje. E i thotë shpirti i gurit je duke mallkuar atë që rrekesh të gdhendësh e jo mua. Atëherë djali kupton se ka nëmur e mallkuar babën e vet, se atë kishte dashur të gdhendte, pa e parë kurrnjëherë të gjallë, po veçse ashtu si e kishte parafytyruar, mirëpo gdhendja po i dilte ndryshe. Kush je ti, e pyet për së dyti. Dhe guri përgjigjet unë jam shpirti i shtriganit të gurit. Gurgdhëndësi paskëtaj mendohet e çmendohet, si e si të bëjë që t'i shmanget shembëlltyrës së shtriganit, që i

dilte në vend të asaj të atit të vet, edhe më së fundi e ndau të gdhendë gjyshin. As gjyshin kurrënjëherë nuk e kish parë të gjallë, sikurse as strëgjyshin apo katragjyshin, të cilët do të vihej gjithashtu t'i gdhendte, duke hequr dorë nga njëri e duke zënë me tjetrin, porse gjithësesi arrinte të përfntonte në mendje të vet parafytyrimet e tyre. Dhe gjithëherë mallkonte e gjithëherë i dilte, në vend të paraardhësit të vet, fytyra e shtriganit të gurit, që i fliste e i fliste në gjuhë guri. Kështu nga dita në ditë, sot në shi të rrëmbyer e nesër në vapë. Jep e merr. Po pse kështu, ose diell e zabullimë që të zë frymën, ose shi e shtrëngatë aq sa s'di se ku je e çfarë je, pyeste stërgjyshin apo katragjyshin, apo shtriganin, tek i cili ngaherë e më tepër kthehej shembëlltyra e gdhendur prej tij, sa më prapa të ikte në rrjedhën e zanafillës. Dhe ky i përgjigjej kështu janë punët e Fatit, shi dhe diell, diell dhe shi. Jeta e njeriut, pra. Ogure të mira e të liga, pra. Veç të dish t'i lexosh, që të kuptosh rendin e gjërave, prej të cilit jeta e njeriut është e varur. Të kuptosh si kthen fati, nga këto ogure. O gur. Folë. Gur o gur. Çele gur gojën. Çele gojën gur. Keq nën shi e keq me diell, o gur. Ogur. Guri hesht. Ai e nëm dhe e mallkon sërishmi. Tani është i pari i fisit, gjyshi i gjyshërve, ai që gurgdhendësi rreket të gdhendë. Dhe tani asgjë nuk po e pengoka më. Vetëm se guri tani hesht. Ai kërkon të kuvendojë me gurin, ta pyesë, as vetë nuk di çfarë, ngaqë dhe nuk ka se ç'ta pyesë, ndoshta për punët e Fatit, ndonëse as për këto nuk ka se ç'ta pyesë, dhe as çfarë të dëgjojë, po ta pyesë, ndaj dhe vetëm mallkon, dhe s'ka se si të mos mallkojë, se për të keq nën shi dhe keq me diell, dhe mallkon veten, dhe guri e mallkon atë, shpirti i gurit, pra, që s'i gjegjet, dhe ai vetë mallkon veten, dhe gurin, që e mallkon, tek i bie me daltë, dhe ciflat e gurit i hyjnë brenda syve dhe ai sakaq verbohët. Thonë se ai vazhdoi ta gdhendte gurin edhe pasi u verbua, gjithë duke e ruajtur të thadruar në parafytyrimin e vet shëmbëlltyrën e asaj çka do të gdhendte, të gjyshit të gjyshërve, të parit të fisit të tij, për të cilin ata që e panë të përfunduar gurin e gdhendur thanë se ka qenë ai shtrigani i parë i gjithëfuqishëm, shpirti i të cilit ndryhej në gur dhe dilte soje një herë në njëmijë vjet, ku kthehej pastaj sërishmi, për të salë sërishmi pas njëmijë vjetësh. Të tjerë tregojnë se gurgdhendësi nuk u verbua përnjëmend, porse, duke u rrekur me gurin, u marros dhe nuk shihte më çfarë bënte. Por edhe këta e pranojnë se, më së fundi, shembëlltyra e gdhendur prej tij na ishte ajo e shtriganit të gurit. Sidoqoftë, tashembrapa, i mbërthyer përngahera në këtë shembëlltyrë, shpirti i tij nuk do të ikte më për t'u endur mes të gjallëve dhe kjo mesadukej paralajmëronte fillimin e një kohe fatlume, pa ligësi e mynxyra, e cila, megjithatë, do të vononte, sadoqë do të vazhdonte të mbetej gjithëherë në mendjen e njerëzve, që do ta prisnin e do ta përthirnin gjersa bota të shuhej.

Bashkim Shehu është një shkrimtar shqiptar, i cili jeton në mërgim në Barcelonë. Shumë nga librat e tij janë botuar në Shqipëri, kurse disa prej tyre janë përkthyer dhe botuar në frëngjisht, anglisht, spanjisht, katalanisht, italisht, rumanisht dhe serbisht. Është vlerësuar me Çmimin “Balkanika” (2015), çmimi më i rëndësishëm letrar në rajon, me Përmendjen Speciale të Jurisë së Prix Méditerranée (Francë, 2018) dhe me disa çmime kombëtare shqiptare. Ai është gjithashtu edhe përkthyes i letërsisë dhe i librave nga fushat e shkencave humane dhe shoqërore.

Besnik Mustafaj

NJË HISTORI E VOGËL ME DOMATE TË KUQË

Njeriu, të cilin si personazh letrar në këtë tregim do ta quaj Benjamin, vinte i shkurtër dhe pa shëndet të tepërt, gjë që e bënte të dukej edhe më i imët. Në vendin e tij ai mbante funksionin e Sekretarit të Shtetit për Çështjet Europiane. Emri i tij më tërhoqi veçanërisht vëmendjen në listën e pjesëmarrësve të samitit rajonal, që do të organizonim në Tiranë. E kisha takuar vetëm një herë pak muaj më parë, në Neë York, gjatë punimeve të Asamblesë së Përgjithshmetë OKB-së. Një nga ato mbrëmje, Franca, Kanadaja, Belgjika dhe Zvicra do të jepnin një pritje të përbashkët për kryetarët e delegacioneve të vendeve anëtare të Organizatës së Frankofonisë. Nuk më kujtohet si u gjendëm në bisedë, por nuk do e harroj dot kurrë fjalën e tij të parë sapo kishim shkëmbyer ato përshëndetjet asnjënjëse të mirësjelljes diplomatike. Ishte një pyetje:

- A janë skuqur domatet në vendin tuaj?

Salla e restorantit, ku jepej pritja, ishte e ndriçuar mirë. Megjithatë unë picërrova instinktivisht sytë e ngulur mbi fytyrën e tij për të kuptuar nëse tjetri ishte i dehur. Nuk doja të besoja se ai po tallej me mua. Nuk i shkonte ofiqarit të lartë të një vendi mik të tallej pa asnjë arsye me mua, domethënë me Ministrin e Jashtëm të Shqipërisë. Ishte mes shtatori dhe në vendin tim, si në krejt Europën Mesdhetare, stina e domateve ishte në ikje. Për të mos i sjellë shpinën pa i thënë gjë fare, iu paraqita.

- Ju njoh, - ma ktheu ai me sytë të përshkuar nga një buzëqeshje me një nënkuptim të papërcaktueshëm, e cila mua, zakonisht, do të duhej të më acaronte sakaq. Por nuk më acaroi. Fytyra e tij pa tule, e rruar mirë, me siguri edhe e parfumosur me kujdes, prapa asaj buzëqeshjeje plot me një nënkuptim të huaj për mua, arrinte gjithsesi të shpaloste një lloj pafajësie prej fëmije. Ashtu imcak siç ishte dhe pa shumë rrudha, vetëm nga varja e supeve dhe një lloj ngathtësie e trupit, mund të merrej me mend diçka rreth moshës së tij. Nuk e di pse kjo hollësi mori papritur rëndësi në vëmendjen time. Përfytyrova se duhej të ishte rreth dhjetë vjet më i madh se unë.

Unë isha i vendosur: nuk do ta pyesja si më njihte. Dhe as nuk do t'i përgjigjesha pyetjes së tij nëse ishin skuqur domatet në vendin tim. Ai nuk më kishte thënë sidoqoftë ende asgjë rreth vetes. Ndoshta ai besonte për veten e tij po ashtu se mua më takonte ta njihja. Biseda kishte ngecur. Ai vazhdonte të më shihte me ca sy kureshtarë, plot me atë buzëqeshjen e pakëndëshme të fillimit. Nga doli ky njeri për të ma prishur mbrëmjen? thashë me vete. Doja të shkëputesha prej tij sa më shpejt, por jo pa mësuar kush ishte.

- Unë jam i ri në këto mjedise, më falni që nuk ju njoh, - ju drejtova me një ironi jo dhe aq të përmbajtur. – Nuk kam pasur ende kohë t'i njoh të gjithë njerëzit e shquar, - e ngula më tej gozhdën. Kisha një dëshirë të keqe për ta lënduar pak.

- Oh, nuk ka vend fare për ndjesë këtu, ju lutem! Unë nuk jam aspak i shquar. Dhe as nuk do të jem ndonjëherë i shquar, - m'u përgjigj ai menjëherë, pa ndonjë shenjë lëndimi nga ironia ime dhe më tha emrin dhe funksionin. Në vazhdim, i pushtuar nga ndonjë dyshim i papritur se unë nuk e kisha dëgjuar mirë ose nuk do e mbaja mend, çoi dorën në xhep me një nxitim që zakonisht e kanë aziatikët dhe më zgjati një kartvizitë.

Kaq zgjati takimi ynë i parë në Neë York. Për nga shija që më la, ky do të duhej të ishte edhe takimi ynë i fundit. Por emrin nuk do t'ia harroja.

Tani Benjamini në fjalë do të vinte në Tiranë për të përfaqësuar qeverinë e tij. Ne do të ishim detyrimisht në të njëjtën tryezë me jo më shumë se pesëmbëdhjetë vetë, në një mbledhje, të cilën do ta drejtoja unë, do të kishim edhe dy darka e një drekë bashkë, do të kishim edhe shumë pushime për kafe midis seancave. E pamundur të hiqesha sikur nuk po e vija re. Do të ishim dashje pa dashje gjithë kohën diku rrotull njëri-tjetrit. Për nga pesha në skenën ndërkombëtare, vendi i tij ishte pa dyshim më i rëndësishmi ndër ata, që mbledheshin në këtë samit. Mua, si mikpritës, më takonte të gjeja mënyrën për t'ia bërë nderin protokollar. Megjithatë, nuk do ta kisha shumë vështirë ta shmangia bisedën vetëm për vetëm me të. Nuk kisha asgjë për t'i thënë kokë më kokë dhe, midis kolegëve të pranishëm, kishte të tjerë, me të cilët, më lidhte, përveç punës, edhe një farë miqësie për t'u kushtuar më shumë vëmendje si zot shtëpie, që isha. Benjamini do e vinte doemos re mungesën e dëshirës nga ana ime për ta sajdisur. Por, kisha përshtypjen se, të tillë siç e mbaja mend, atij nuk do t'i bënte përshtypje edhe sikur unë të shtiresha sikur e kisha harruar takimin tim të parë me të. Nëpërmjet këtyre hallakatjeve të mendjes, po përpiqesha në të vërtetë të bindja veten se prania e tij nuk do të ishte një bezdi e madhe. Gjithsesi, nuk po arrija ta përzija një parandjenjë të pakëndëshme lidhur me takimin me të.

Ndodhi ajo që nuk e kisha parashikuar: qysh në çastin e parë të përballjes, kur në cilësinë e të zotit të shtëpisë, po i shtrëngoja dorën edhe atij si të tjerëve për t'i uruar mirëseardhjen, në vend të përshëndetjes së zakonshme, në atë çast fare të shkurtër që do të isha detyrimisht i përqëndruar tek ai, duke më vështruar drejt e në sy, ashtu si herën e parë, ai do të më pyeste përsëri nëse ishin skuqur domatet në Tiranë. Thashë me vete se ky njeri ose është i çmendur, ose kishte gjetur një mënyrë të pashembullt për t'u tallur me mua

dhe me vendin tim. Kafshova gjuhën dhe kalova te mysafiri tjetër pa iu përgjigjur.

Benjamini, pa u turbulluar nga acarimi im, duhet të më ketë ndjekur me ata sytë e vet të qetë, të mbushur me një nënkuptim të pakuptueshëm, ku megjithatë arrinte të shpalosoj gjurma e një pafajësie feminare. Siç do e vidhja me vështirësi gjatë asaj darke dhe të nesërmen gjatë gjithë ditës së mbledhjes, ajo gjurmë pafajësie feminare ishte shprehja më e ngulitur mbi fytyrën e tij. Në fund të darkës së dytë, që shënonte edhe përmbylljen e samitit, nuk durova dot më pa e marrë mënjatë.

- Për çfarë domatesh e keni fjalën, ju lutem? – iu drejtova, duke i kujtuar se ishim në fund të shkurtit.

Fytyra e tij u ndriçua përsëri nga e njëjta buzëqeshje plot nënkuptim të huaj.

Benjamini kishte ardhur për herë të parë në Tiranë në mesin e viteve 1970. Asokohe diplomat fillestar, ai ishte emëruar në ambasadën e vendit të tij në Beograd, prej nga mbulohej edhe Shqipëria. Ai e kishte filluar punën me zellin, që e kanë vetëm diplomatët e rinj. Si përgatitje para se të vinte në krye të detyrës, ai përpiu një mori librash mbi historinë dhe politikën në botën komuniste, posaçërisht Jugosllavia dhe Shqipëria, lexime, të cilët i krijuan një përfytyrim mirëfilli tmerrues për jetën “në anën e errët të perdes së hekurt”, por pa e trembur aq sa të kërkonte një emërim tjetër. Ai ishte i vetëdijshëm se atje do të gëzonte statusin e një diplomati perëndimor, në sajë të të cilit do të ishte i paprekshëm nga flakët e ferrit, ku robtoheshin vendasit. Një nga miqtë e babait i kishte thënë madje se zbulimi i robtimit të individit nën regjimin totalitar do të ishte një përvojë jetësore me dobi të veçantë për pjekurinë e tij si njeri dhe si diplomat. Dhe Benjamini e kishte besuar me çiltërsi, pa e pyetur çfarë kishte parasysh.

Nisur nga leximet, ai kishte pritur që ky realitet shtypës t’i shpalosej menjëherë dhe pa turp rrugëve, shesheve, kafeneve të Beogradit. Shkolla e drejtësisë, ku kishte studjuar, e mësonte se një realitet politik i mbështetur në Kushtetutën dhe ligjet e tjera të vendit, nuk kishte arsye të fshihej. Përkundrazi. Benjamini po mbushte muaj në kryeqytetin e Jugosllavisë komuniste dhe nuk kishte vënë megjithatë re asgjë të tepruar, përjashtuar varfërinë, që ishte dukshëm më e madhe se në atdheun e tij e që ai e kishte zbuluar shpejt e pa ndonjë mundim thjesht në dyqanet ushqimore dhe në ato të veshjeve. Por, për syrin e tij, në këtë kryeqytet komunist kishte diçka tjetër, e cila e relativizonte disi ndjesinë e keqe të varfërisë. Ishte ëndrra për

përparimin e nesërm, e cila shfaqej po ashtu shumë më e zhurmshme se në shoqërinë nga vinte ai. Në sytë e tij, kjo lloj ëndrre u jepte në përditshmëri ndërtuesve të komunizmit të të gjitha moshave një farë sjelljeje publike tuhafe (do të kishte thënë ai), por që mund të merrej edhe si shprehje optimizmi krahasuar me sjelljen e zyrtarëve të bashkatdhetarëve të tij. Benjamini kishte filluar të mendonte me një pasion në rritje për të shkruar një libër në përfundim të shërbimit të vet të parë jashtë, ku të tregonte aftësinë enigmatike të kësaj shoqërie për të jetuar natyrshëm në një ëndërr, e cila kapërcente nga e shkuara heroike në të ardhmen e ndritur, duke e shpërfillur të tanishmen, mundësisht edhe deri në të folmen njerëzore si diçka vërtet e parëndësishme, sepse e përkohshme dhe kalimtare. Si mund të bëhet ëndrra kujtim? pyeste sa here veten diplomati Benjamin, duke u përpjekur më kot të përfytyronte si do e tregonin këta njerëz jetën e tyre një ditë kur të plakeshin. Urdhërin për të shkruar në Tiranë dhe krejt vetëm, Benjamini e kishte pritur me qetësi. Nuk mendoi madje as për kureshtjen e përzier me zilinë e turistit perëndimor, që do të ngjallte te miqtë e tij në Vienë duke shkruar në një vend aq të mbyllur ndaj të huajve siç ishte Shqipëria. Fakti se për këtë mision caktohej ai, diplomati me më pak përvojë dhe me gradën më të ulët në ambasadë, tregonte se bisedimet në ministrinë e jashtme shqiptare do të ishin një rutinë e zakonshme, pa befasi. Ambasadori nuk i dha ndonjë porosi të veçantë lidhur me punën. Ai vetëm e këshilloi me një ton atëror:

- Kujdesu për veten!

Pikërisht kjo këshillë do t'i kujtohej Benjaminit pak orë më vonë, në buzëmbërme, kur kishte mbërritur tashmë në Tiranë dhe kishte zënë vend në hotel "Dajti", si të gjithë të huajt e paktë, që i sillte rruga në kryeqytetin shqiptar. Ai ishte i paralajmëruar se ky hotel ishte i mbushur gjithandej me mikrofoni përgjimi, por kjo gjë nuk e shqetësonte. Benjamini nuk parashikonte ndonjë takim me interes për përgjuesit e Sigurimit. Gjatë darkës në restorantin e hotelit dëgjoi papritur të flitej në gjuhën e tij. Madje me theksin e të folmes së qytetit të tij. Ishin dy burra jo edhe aq të rinj, të cilët hanin në një tavolinë pak më tutje. Ndoshta ngaqë ishte vetëm dhe në një qytet rrënjësisht të huaj, ku vinte për herë të parë, Benjamini ndjeu papritur mall për vendlindjen. Ai nuk priti të përfundonte darkën për t'u afruar te tryeza e dy bashkatdhetarëve. Ishin shoferë kamioni, të bllokuar në atë hotel prej më shumë se një jave.

- Të bllokuar? – u hodh Benjamini njësoj sikur të kishte dëgjuar se dy bashkatdhetarët e tij ishin të marrë peng.

- Po, - iu përgjigjën dy shoferët me një gojë, me një qetësi që nuk lidhej me ndikimin e verës. Ata po zbraznin shishen e dytë. – Nuk mund të kthehem mbrapsht pa marrë mallin.

Ata duhej të ngarkonin domate.

- Dhe pse nuk ngarkoni?

Ata prisnin të skuqeshin domatet. Fundi i marsit dhe fillimi i prillit në ultësirën bregdetare shqiptare kishte marrë mot i ftohtë e me shira, duke vonuar pjekjen e domateve të hershme. Dy shoferët tregonin me një seriozitet që nuk linte shkas për dyshim. Ata nuk po bënë shaka. Instinkti ende i njomë i diplomatit e këshilloi Benjaminin të largohej menjëherë nga ajo tryezë. Atij i erdhi sakaq ndër mend porosia e ambasadorit për t'u kujdesur për veten. Sigurisht që ai nuk i besoi dy burrat që shtireshin si shoferë kamioni. Nuk duhej të ishte qasur te tryeza e tyre. Ai e kuptoi se ju prish mbrëmja. Por do t'i prishej edhe gjumi. Megjithatë nuk gjente ndonjë gabim në çfarë kishte thënë, ai prapë nuk arrinte ta përzinte nga vetja përshtypjen se i kishte ndodhur diçka e rëndë, e pabesueshme. Nuk ndjente ndonjë frikë. Ishte diçka tjetër, më e ankthshme, sepse enigmatike, të cilës do të arrinte t'i jepte një farë përcaktimi vetëm pas kthimit në Beograd, ku edhe do të merrte goditjen e tretë e të fundit.

Për së dyti belaja e domateve që po vononin të skuqeshin do t'i mbinte në ballë të nesërmen, gjatë bisedimeve në ministrinë shqiptare të punëve të jashtme. Dielli i prillit më në fund kishte arritur, butësisht i ngrohtë e i ndritshëm si i larë me qumësht. Kolegu shqiptar gjeti rastin t'i shprehte kënaqësinë për këtë zgjim të pranverës, i cili do të përshpejtonte eksportet duke skuqur më në fund domatet. Pastaj, duke e parë drejt e në sy, me një nënqeshje të lehtë, Benjaminin do të kishte thënë me dashamirësi, ai do të shtonte:

- Ju, si mik i mirë i Shqipërisë, na e sollët këtë diell të bukur pranvere për të ndihmuar ekonominë tonë kombëtare, apo jo?

Benjaminin e kishte pushtuar një drithmë e keqe. Diplomati shqiptar nuk ja shqiste sytë, a thua se e priste me patjetër miratimin e tij lidhur me arsyen e përmirësimit të motit. Porosia e ambasadorit për t'u kujdesur për veten kishte qenë paralajmërim për kurthet, që e prisnin. Ai nuk e kishte kuptuar. Tani nuk dinte si të bënte. E pushtoi frika se nuk do të ishte në gjendje të paraqiste çështjet, për të cilat kishte ardhur. Heshtjen, që po zgjatej, do e prishte përsëri diplomati shqiptar. Duke i hedhur një vështrim të pjerrët, plot epërsi të panevojshme, kësaj here ai tha:

- Dëshironi një kafe të dytë para se të fillojmë punën?

Benjamini e donte një kafe të dytë para se të fillonin punën, por i trembej kohës në pritje të ardhjes së kafesë. Për çfarë do të flisnin? Po sikur të përmendeshin përsëri domatet, që nuk po skuqeshin prej kaq javësh ose që më në fund do të skuqeshin pikërisht në sajë të shfaqjes së tij në Tiranë?

Dy ditë më vonë, në Beograd, në një pritje në ambasadën e Indonezisë, do t'i afrohej si rastësisht një diplomat jugosllav dhe, me një buzëqeshje krejt të ngjashme me buzëqeshjen e diplomatit shqiptar, do e pyeste:

- A kishin filluar të skuqeshin domatet në Tiranë?

Besnik Mustafaj, lindur më 1958, ka kryer studimet për gjuhë – letërsi frënge në Universitetin e Tiranës në vitin 1981, ku edhe ka filluar punë si profesor i leterisë së huaj. Më pas, deri në vitin 1990 ai ka punuar si përkthyes dhe si gazetar. Si njëri nga themeluesit e opozitës demokratike, ai u përfshi në politikë në vitin 1990. Është zgjedhur katër herë anëtar i Parlamentit (Partia Demokratike). Veprimtaria e tij politike është përqendruar kryesisht në fushën e marrëdhënieve ndërkombetare. Është ambasadori i parë postkomunist në Paris (1992-1997). Në vitin 2005 u emërua ministër i jashtëm. Në vitin 2007 dha dorëheqjen nga posti i ministrit dhe nga të gjitha funksionet e tjera politike dhe publike, për t'iu kushtuar me kohë të plotë shkrimit.

Besnik Mustafaj ka botuar rreth 20 libra, që janë romane, ese, tregime e poezi. Ai ka fituar shumë çmime në Shqipëri dhe jashtë saj. Pas Ismail Kadaresë, ai është shkrimtari shqiptar më i përkthyer dhe vlerësuar në botë.

Drenusha Zajmi-Hoxha (Kosovë)

SHTËPIA IME

Hap sirtarin e mbushur nga aromat e fëmijërisë sime
Në parregullsinë e tyre, kujtimet përpiqen të radhiten
Sipas atyre që dhembin më pak.
Haj dreq, kam harruar kaheër kush jam, çfarë jam dhe si është të
jesh e lirë
Të jesh tokë, shpirt, erë, ajër, ujë, det, unë ...
E të notosh pa frikë, nga kurthet e buzëqeshjeve të shtrira si të
klounit
Koha më shikon pas, e pafuqishme në pabesinë e saj.

Trokasin fjalët për ekzistencat e vjetra, godasin të sotmen
Mijëra sy të përhumbur shikojnë, në krijesat e sëmura nga dyshimi
Dhe vendnumërojnë në ritualin e vetkënaqësisë, si shpirtra të shqyer
katërs
Të veshur me petkat e ëndrrave të buta, me kapakët e mbyllur me
grila
Nën tingujt dehës të atyre që botën e shohin me sy të përgjakur.
E vështirë të ecësh në shtigjet e panjohura, të mjegullta si mendime
E liruar nga kryqet e shumëkujt, si engjëll i mashtruar, skllav satane,
Duke t'i kërkuar gjurmët ty, e humbura shtëpia ime...

TUNDIMI

Jam në kërkim të vazhdueshëm për një krahëror.
Te fortë, për një barrë skelete emocionesh, vajtime nate
Fjalët e pathëna, aromat e femijerisë, dhimbjet e lehonës
Tundimet plot mëkat,
Që m'shikojnë guximshëm si në maje shpate.
I humburi më vodhi, më zhveshi nga vetja ime e më la
Ca gjurmë si nëpër mjegull, unë egërsisht e lirë
Kujtimet më ndihmojnë e me harresën mbijetoj
Por, më frikëson se po desha, aty është.
Vetëm koha më mban të mpirë.
Shkruaj ndonjëherë për mallkimin e të frymuarit,
Mes ditëve të armiqësuar dhe netëve pa gjum, lëkundem
Mbushur krejt copëza jete, të spërkatura me ëndrra
Bestytni, turma pa tru, sy njerëzish të etur,
Duhet të frikësohem, e di.
Dua, por nuk mundem.
Shtrihem në kurthin e paditurisë dehëse, si kavi
Që dëshirat e shndërruara në dhimbje i përqafoj
Më në fund bëj kompromis. Jam sërish uji e zjarri,
Jam fryma e flaka, jam ajri e toka
Jam bekimi e mallkimi
I një shpirti që më nuk ëndërron.

DUA TË JEM E ASKUJ

Nëse do ta dije sa shumë dëshiroj të jem e askuj
Të humbem në atë që jam, të ekzistoj diku ku nuk jam
As ti nuk do të lundroje me mua në ujërat e hiçit
Dhe të besoj se mund t'ia dalësh mbanë.
Mbase nesër do të ta pranoj , se jetoj askund
Se sa shumë mungoj në gjithçka që unë jam
Ti ndoshta me të djeshmen , mëkaton i zbrazët
Ndërsa unë si i varfëri, vetëm të sotmen kam.
Sikurse ta dije sa dua të jem e askuj
Si krevati ku unë fle, si shpirti i vrarë
as dashuria atëherë, nuk do të frymonte me shekuj
brenda një shikimi sikur për herë të parë...

GJYKIMI

Jam erë. Një mendim me krahë në vazhdimësinë e dikuj
E vdekshme, e brishtë
Jam një e vërtetë e harruar në dhomën e mëkateve
Një pafundësi e frikshme
Gjethe e vetmuar, që me fytyrë godet cepet e përmendoreve
E kalueshme, e pavërejtur
Një vjeshtë të trishtë.
Pres në breg të jetës , valën e përkryer
Pa paralajmërim të më rrëmbejë,
Vrullshëm, si shtrëngata
Vallëzoj me ritmin e rrufeve si virgjëresha
E çmendur , e turpshme se dua të më dashurojnë
Edhe atëherë kur zemrën m'a rrahin erërat si degët e thata
Edhe atëherë
Kur ëndërrat dhe shpresat perëndojnë
Pas meje shkretëtirë me stacione të rralla oazash
Një mbretëri prej balte me enigma nëpër mure
Mes gërmadhave gjunjëzuar para së kaluarës
Lutem me zërin plot rrudha , mekur
Njerëz , bëhuni të ashpër me mua , më mbronin nga vetvetja
Nëse më vdesin dëshirat dhe zëri e unë frymoj akoma
Më shpallni të vdekur.

MË DUAJ PA MË NJOHUR

Më duaj pa më njohur mik,
emri im s'të duhet, është vetëm një shenjë
grumbull shkronjash, mbledhur për t'më identifikuar
si qenie, si numër mes numrash,
si gjithçka e si asgjë, si dikush e si askush vërejtur,

Më duaj, pa më njohur mik i mirë
rruga ime sot, e jotja nesër është
janë gjurmët e atyre, që dje aty i kanë lënë
ti mos kërko ta dijshe ku jam, as ku do t' kem ikur,
As mos gjurmo për atë, që kam bërë e që s'kam arritur,
mos m' thuaj se jam e mirë a e keqe, për asgjë mos më gjyko!
As mos kërko t'më shohësh, se veç parë më ke
jam pasqyrë e jotja, reflektuar në miliona të tjerë
Pa më njohur, si njeri më dashuro.

Më duaj pa më njohur mik apo mike,
fytyra ime është veç edhe një maskë më tepër, që
mbulon trishtimin me buzëqeshjen vizatuar,
edhe sytë gënjeshtarë janë, ata vetëm shohin ose jo
të gjelbër, të zi, të kaltër, shpirtin nuk e pasqyrojnë
se ai i dashnorit ose bëmirësit ose atij që nuk jeton për vehten
banon në trup të huaj, ndaj,
Ti mos kërko as brenda meje,
as jashtë,
rrudhat e mia nuk mbajnë libra historie, as kronologji
për sa lumturohem, a jetoj si mbretëreshë, a qeshem, a vuaj
jam vetëm unë, mik i dashur, brenda meje je ti ose ai ose ato
Nuk ka rëndësi.
Ti pa më njohur, më duaj.

Mos kërko t'më shijosh, trupi im s' ka trajtë
unë jam vetja yte, jam ai që të ka mbjellur
jam e bukur, e shëmtuar, jam e re, e vjetër
jam e fortë, jam e rrënuar,
jam edhe ajo, që në botë të ka sjellur,
si Ti jam, por edhe si dikush tjetër

gjithkund më ke, edhe sot edhe nesër edhe dje kam qenë
Më duaj mik sa kam jetë , por jo si jetoj, mos dëshiro të dish,
paranë, mike a e kam apo rrugëve leckosur bredh
në kam njerëz rreth meje apo i vetmuar e agoj ditën
a jam në perendim apo hapat sapo i hedh
frymoj akoma apo tokës i shtrirë nën të, frymë i jap

Mos kërko t'më prekësh as kur trupi të më jetë ftohur
unë sërish kam lindur e rilindur, ndaj mik i dashur ti
Më duaj pa më njohur.

Drenusha Zajmi Hoxha u lind në një familje intelektuale në Prizren në vitin 1970. Pasi kreu studimet në Universitetin e Prishtinës, ku u diplomua për Drejtësi, u kthye për të punuar në qytetin e saj të lindjes, në Prizren. Përveç profesionit të saj, ajo ka qenë gjithmonë e apasionuar pas letërsisë dhe publicistikës. Ka pasur kolumnen e saj të rregullt në gazetën ditore. Puna e saj në letërsinë për fëmijë përfshin shumë libra e lektyra të botuara dhe prezencën e saj nëpër libra shkollorë.

Është e përkushtuar në mbrojtjen për të drejtat e njeriut dhe veçanërisht atyre të fëmijëve dhe merr pjesë në shumë projekte edukuese dhe bamirëse. Ka të botuara nëntë libra për të rritur e fëmijë, disa prej tyre laureatë të çmimeve kombëtare. Pasioni i dytë i saj është piktura, të cilës ajo ia kushton kohën e saj të lirë. Është e njohur për teknikën e saj me pika dhe pasionin për vizatimin e shtëpive të vjetra.

Tom Kuka

QYMYRI I BIRIT TË JUDËS

Jakov Avrami z bathi këpucët dhe i ra xhamisë mes për mes. Ndaloj para mihrabit, ra në gjunjë dhe u shkreh në lot. Koka i varej mbi gjoks, ndërsa lotët i rridhnin në pëqi. Ishte kokëzbathur pa kippa në krye. Nuk thoshte një gjysëm fjale, teksa merrej me gjithë mend me ngashërimin e tij që nuk kishte të rreshtur. Duhej ende nja një orë e gjysëm të thirrej namazi i drekës. Në xhami gjendej veç Nazmiu që po thante ujët që kishte rënë në shesh prej abdesit të mëngjesit. Më herët ai kishte njomur lule vjollcat e sapoçelura dhe i qe gëzuar rrezeve të diellit që derdheshin mbi gurët e bardhë borë të lyer me gëlqere. Këmbë njeriu nuk kishte tjetër. Kur vuri re këtë qyqar që po shkruhej në vaj një ligështi e madhe ia përfshiu zemrën.

Nazmiu qe plak njeri, por dhe njeri pa njeri. Qe futur të shërbente në Xhaminë e Beqarëve pa ia kërkuar kush dhe tani pas kaq e kaq moteve këmbët nuk qenë aq të shkathëta, kurse duart i dridheshin, tek përpiquej të priste ndonjë degë të hallakatur trëndafili. I vinte rrotull xhamisë, por herë duhet të mbështesë dorën në mur, herë të gjente një kërçep të ulej që t'i jepte kohë frymës mos t'i mbledhej lëmsh në grykë. Nazmiu i dinte të tëra suret në arabisht, por një fjalë nuk e shkrephte në atë gjuhë. Sa herë thirrej namazi përdëllehej me zërin e gërvishtur të hoxhës dhe ia kishte ënda ta dëgjonte këmbëkryq pjesën, kur imami u tregonte ç'duhet bërë dhe ç'nuk duhet bërë. Nuk i kishte numëruar kurrë motet që shkuan në këtë xhami, por flokët dikur qenë mërzuar me të dhe kishin shkuar duke e lënë vetëm me kokën e shogët. Mjekra e tij e rrallë lëshonte vetëm ca fije të bardha që kur zgjateshin shumë ai i priste me gërshtërinë që rrallonte vetullat.

Në Berat kalonin të tërë, ashtu si kishte kaluar dhe Nazmiu i gjorë. Askush nuk e dinte kush e kishte lënë në këmbë të Urës së Goricës vocërrak, të pangrënë dhe me do zhele në trup. Sillej dhe përtypte diku një kothere, diku ullinj të zinj që herë vinin të hidhur, herë të ëmbël. Netët e dimrit fshihej në mes shtëpive të gurta që vinin cip mbi cip, në mënyrë që mos ta zinte era. Por, në verë qe më mirë, se zdërhallej buzë Osumit, ku frynte puhiza e ëmbël që e nanuriste me këngën e ujrave që rridhnin. Kurrë nuk qe ankuar, se nuk e dinte ç'ishte, por për çdo ditë të re që e gjente shëndoshë e mirë i falej të madhit Zot. Qe ai vetë që një ditë e çoi në Xhaminë e Beqarëve dhe la atje përjetë. Imam Sabriu para se t'i bëhej shpirti dritë në xhenet i tha:

- Nazmi, ty kështu të erdhi thirrja, prandaj askush nuk ta mbylli derën.

Ai e dëgjonte, se nuk dinte si të gjegjej dhe ulte kokën mos gjente ndonjë bishtfultere, e cila i kalonte tinëz, që të mërziste njerëzinë, kur falej.

E pra, motet shkonin, ushtri kishin kaluar, luftra qenë bërë, gjak qe derdhur, zija e bukës kishte rënë, nëna me kërthi në gji kishte parë që merrnin për nga lumi, por kurrë nuk i kishin zënë sytë një burrë që të ngashërehej kështu para mihranit, sak aty ku kibla të tregonte se ku ndodhej Meka. Ju afrua duke bërë pak mund të ngutej, sepse këmbët nuk i bindeshin. E preku burrin në supe, por ai nuk dëgjonte nga ai vesh. Ja vuri dorën në supe dhe e tundi disi. Më në fund Jakov Avrami ktheu kryet. Nazmiu, zhelani që i kishte ardhur thirrja buzë lumit dhe qe ndryrë në Xhaminë e Beqarëve nuk po u zinte besë syve. I fërkoj me shpinën e duarve dhe i la të lirë. Priti sa t'i davariteshin njollat vjollcë për të kundruar më mirë, por ai qe dora vetë, Jakovi që shitoren e floririt e kishte sa merrje udhën për në kala. Qe i njëjti që jetonte në Mëhallën e Çifutëve mbi Xhaminë e Telelkave. Ai qe i tëri dhe i bëri që po i ngashërehej mihranit pa feste në kokë.

- Çdo këtu o njeri?,- pyeti Nazmiu i gJORë me një fije zë.

Tjetri ktheu kokën për ta lëshuar mbi gji dhe vazhdonte në të tijën. Nazmiu mbeti një copë herë si hu gardhi. Nuk dinte ç'të bënte. Ta linte? Po a duhej lënë në xhami një çifut? Mos ta linte? Po a kishte fuqi ta nxirrte jashtë gjithë atë bina? Jakovi qe shpatullgjerë, i lartë dy kokë më shumë se Nazmiu. Flokët e zinj pis të përdredhur i vareshin mbi supe. Ai nuk i lidhte gërshet dhe nuk e shkonte kohën me Toran nëpër duar. Më shumë i pëlqente libri i madh i llogarive që mbante në shitore. Me ç'dukej fletët e tij kurrë nuk do të sosnin, përderisa i jati e kishte prej gjyshit, gjyshi prej stërgjyshit dhe kështu me radhë dhe prapë gjysma qe e zbrazur, e bardhë, e pashkruar. Atje shënonte ç'hynte dhe ç'dilte nga dyqani. Pasi i vinte punët në vijë dilte në gurin e qoshes dhe këndellej në diell, tek qëmtonte njerëzinë që herë ngjitej, herë zbriste. Gjerbte kafe që ia sillte Miço shegerti dhe këmbente fjalë me fqinjët:

- Hë mo Sali si ka shkuar sot? Ka blerë njeri ndonjë palë këpucë?

- Joooo, është ende herët, se dasmat duan dhe ca të vijnë, por opingat mirë, i dhashë nja tre palë.

- Mua nuk më ka hyrë njeri brenda gjithë ditën,- bënte si i mërzhitur Jakovi.

- Po hyri tek ty e mbush qesen plot,- ia priste Faiku i gjymave.

- Mos u qaj, se ata të Tomoricës, kur u vjen koha i duan të mëdha, të vogla, të kallaisura si duhet, se do pjekin raki...

- Po, po, mirë nuk qahem, por e mira s'ka fund.

Pastaj vinte ndonjë burrë që nuk i qeshte buza dhe zgjidhte ndonjë varësë për foshnjen e porsalerë a për gocën që do të ndërronte nishanet.

Ishte e premte dhe sa ishte falur namazi. Njerëzia sillej nëpër rrugët e kalasë. Dielli zbardhte rrasat e gurëve. Nuk bënte nxehtë, se maji sapo kishte hyrë. Shitoret u mbushën me kureshtarë që shkonin sa në një kënd në tjetrin. Ata që shisnin sheqerka dhe ëmbëlsira i mbushën ding duart e fëmijëve dhe çupave të reja. Jakov Avrami qëndronte në gurin e qoshes dhe nuk ia ndante sytë gjindjes. Qe e xhuma. Në këtë ditë blihej një shenjë për vashën, gruan, njeriun që të vlon në zemër. Në këtë ditë dikush kërkonte tespihe fildishi që t'ia jepte babës apo vendoste në gisht ndonjë unazë të zezë me gërma të verdha arabie që askush nuk ia dinte kuptimin. Prandaj, Jakov Avrami rrinte si në gjemba që të hidhej përpjetë sa ta shihte në sy dikënd që çoç do qëmtonte në bankat e tij, të cilat mbanin përsipër mbulesën e qelqtë për t'i bërë argjenduritë të afërta, por jo të cekshme. Ndërsa dielli i binte mbi sy kishte vënë dorën si strehë që mos ta verbonte drita. Fëmijët rendnin dhe etërit i linin të lirë të dhënë pas bisedave të tyre me xhaketat e varura, teksa mëngët koloviteshin si këmbë pehlivani. Po bëhej zallamahi, por askush nuk po avitej drejt tij. U çua të çmpehej dhe gjatovinë si ishte ktheu kryet në të mëngjër të shihte kreun e sokakut. Ndoshta i bënë sytë, por një vashë po merrte përpjetë, kurse njerëzia ndali frymën dhe po e kundronte gjithë përdëllim. Mbante një robë me lule plot që i vinte gjer në bel, këmbë të bardhë dhe një jelek të vogël pis të zi qëndisur me fije ari që dukeshin si gjarpërinj që hidhnin valle. Erdhi shpejt afër tij, aq sa vuri re se shamia që mbante mbi krye, e palidhur në grykë që mbushur me karakaftë të verdha dhe blu. Cohu e hollë nuk ia fshihte flokët si gështenjë mali që derdheshin mbi supe. Mjekra e vogël me një brimëz në mes mbante gazplot dy buzë të kuqe si qershë, mbi të cilat që vendosur një hundë sa gishti i vogël i foshnjës. Sytë e saj të gjelbër si gur safiri rrinin nën ballin e lëmuar si alabastër.

Jakov Avrami ndjeu që këmbët iu dobësuan, nisën t'i dridheshin si purteka, por nuk zinte dot vend në gurin e qoshes, pasi nuk donte ta humbte atë vajzë që shpërndante nga cipa e bardhë borë aromën e mimozës.

Ajo ndali para tij. Nga pas i vinte një grua e ngjallur që e zuri prej dore.

- Më lër të hyj të shoh?,- u lut goca me një grimë zë.

- Jo!,- thë prerë gruaja me një zë që e qiti jashtë pa çelur gojë.

- Vetëm një çast...,- u lut e reja.

- Nuk hyn kush pa një burrë me vete!

Vajza u fik në sy. Jakov Avrami fshiu ballin me një shami të bardhë nga djerësët që i patën mbirë.

- Lëre çupën të shohë zonjë,- i doli atij një zë i mekur.

Gruaja e pa me mëri.

- Lëre të hyjë, se unë rri këtu. Le të shohë sa të dojë. Mos ia prish qejfin.

Gruaja e pa me dyshim, kurse e bija për pak sa nuk po hidhej pupthi. Ajo ia bëri me shenjë dhe vasha u sul brenda.

- Si e kam Safet efendinë,- pyeti Faiku i gjymave që kundronte pak mëq tutje.

Zonja vetëm sa buzëqeshi. Me kaq u mor vesh se Safet efendia qe mirë.

Kalimtarët vazhduan të shkonin tutje-tëhu, kurse Jakov Avrami po pickonte llërët që bëhej esëll, në mënyrë që mos të lëshohej dhe ai brenda. Të paktën të kthente kryet ta shihte një copë herë, tek qëmtonte varëset e arit, por gruaja e kishte mbërthyer me vështimin e saj që ishte më keq se hekurat e burgut. Ai nuk diti sa shkoi, por dikur vajza doli. I kaloi puqur dhe fëshfërima e flokëve të saj e dehu. Të dyja ikën, u tretën mes asaj turme laramane.

- Të fala Safet efendisë!,- përshëndeti Saliu i opingave.

Ai u ul në gurin e qoshes. Kishte një trup dhe këtë e shihte, por nuk e ndjente, se ai nuk i peshonte asnjë gram. Donte të vinte një peshë mbi pëqi, se me gjasë do e merrte era. Shihte që njerëzit nuk lodheshin së shkuari sa lart-poshtë, por nuk i dëgjonte. Për fat Miço shegerti i solli kafënë e zezë të drekës. Qe e nxehtë, por gjuha nuk u qa, kur u dogj. E gjerbi me gllënjka të mëdha. Ndjeu që lëngu i zi ju përhap në trup si llavë vullkani dhe e përshkroi një zjarrmi e madhe. Me hall u ngrit. I mbylli dritaret me fletët e dërrasës që i kyçi me ca drynj të mëdhenj. Vuri kyçet në derë dhe iku. Kurrë nuk kishte ngjarë që ta mbyllte shitoren në të premte, por as që e çau kokën për këtë. Qe buzë greminës. Ose do të shuhej, do vdiste, ose ajo vashë... Faiku i preu udhën.

- Ç’pate o derëbardhë?,- e pyeti fqinji i shqetësuar.

- Dua ta marr për nuse.

- Ç’thua more? Ti nuk je as kaur!

Jakov Avrami u tret si qiriu. Nuk hante, nuk pinte. Shkonte në shitore dhe ulej në gurin e qoshes dhe priste të kalonte ajo rreze dielli, por bënte mot i ngrysur si zemra e tij. Nuk jepte dhe nuk merrte. Nuk i joshte më kalimtarët të blenin ndonjë sumbull të artë që ka qepnin në jelek. Kur dikush i hynte brenda i cingëriste kryet... jo po “sa e ke gramin?”, jo po “a peshon mirë

terezia?”, jo po “e ke shtrenjtë...”, jo po “do më bësh ulje?”. Ua jepte sa i donin, vetëm t’i hiqeshin qafe.

Mjekrrën nuk e priste prej ditësh, kurse drita e zbehtë që vinte prej kupës së qiellit e kishte bërë meit. Saliu i këpucëve erdhi e u ul në buzë të shkallës puqur me gurin e qoshes. Miço shegerti solli dy kupëza raki me kafe të hidhur. I morën pa u ndjerë dhe tretën shikimin diku andej nga merrte e përpjeta për t’u kapur lart në kala.

- Pse e ke lëshuar veten?,- pyeti Saliu.

Jakovit nuk ia kishte ënda të fliste, por dikur duhet ta zbraste helmin që i kishte zënë frymën.

- Më ra në kokë...

- Me gjithë mend e ke? Ajo është vajza e Safet efendisë...

- E di, por gjumi nuk më merr, bukës i kam thënë: “tutje!”. Mbyll sytë e shoh atë. Hap sytë dhe shoh prapë atë.

- Pikë e zezë!,- mermëriti Saliu dhe i bëri shenjë Faikut të avitet. Të tre burrat qëndruan gojëkyçur një copë herë.

- Dëgjo bir - ia nisi Saliu - babën tënd, megjithëse qe çifut si ti e doja shumë. Ty edhe më shumë, por kjo gjë që nuk bëhet...

- Pse? Pse jam jude?

- Po, ashtu. I këtillë je!

- Po pse o Sali?,- pyeti Faiku - Ai nuk e ha mishin e derrit. Ja si ne!

- Është më e thellë kjo punë,- ia priti tjetri.

- Edhe synet është bërë që sa ka lerë,- ngulmonte në tijën njeriui i gjymave.

- Është ndryshe kjo gjë Faik! Është shumë ndryshe! Ku ta gjenim të qe kaur!

Jakov Avrami shihte si i shushatur dhe e rrëkëlleu me fund gotëzën e rakisë. Ju ngroh gjiri, por ju ftoh zemra. Mjekrra nisi t’i dridhej, thua se do merrte të qarën. U çua në këmbë. Ia la kyçet e dyqanit në dorë Saliut dhe bëri të shkonte.

- Ku po ikën?

- Në xhami. E dua atë vashë!

- E ç’do gjesh në xhami?

- Hoxhën. Do bëhem muhamedan si ju.

- Çfarë?!,- lëshuan pasthirmën njëherazi gjymat dhe këpucët.

- Po more, synetli jam, derr nuk ha, grua dua... kjo është e vetmja udhë!

Imam Kadriu pati lindur Natën e Kadrit në shtëpinë e Mulla Fuatit të Mangalemit. Nëna që e solli në jetë e la këtë botë sapo ia dëgjoi të qarën të

birit. Thonë se iku buzagaz. Mulla Fuati u martua me Nuriën e derës së Hysenit të lagjes së Murat Çelepiasit. Hyseni mbante emrin e gjyshit, nipit të Kara Mahmut Pashës. Nurija solli katandi në shtëpi, por mbi të gjitha dritën e nënës që i mëkoi Kadriut të vogël. Qe ajo që e lidhi me Librin më shumë se Mulla Fuati, i cili e shkonte ditën, der' sa ngrysej në Medrese. Shpejt erdhën dhe të tjerë fëmijë që e mbushën odën. Katër motra dhe dy vëllezër, por Kadriu qe më i veçantë, se lindi në ditë të shenjuar. U dha kaq shumë pas leximit sa në Medrese thonin që do bëhej njeri i ditur si të parët e fesë. Hidhte shtat ai burrë, por harrohej pas leximit. I lutej Nurija të shihte rrotull, por ai veç librat donte. Prandaj, kur nisi të merrej me Xhaminë e Beqarëve të gjithë e kuptuan pse.

- Dikur do më dalë fati dhe mua o nëne,- bënte shaka Imam Kadriu.

- Po të keqen nënia do të dalë, por po shkunde këmbët nëpër rrugë a livadhe. Te rrafti i librave nuk ka gra o bir...

Ai qeshte dhe nisej për në Xhaminë e Beqarëve të falte namazin. Por, e kishte me dëshirë të mbërrinte shumë më parë se të tjerët, meqë ishte ai mikpritësi. Nazmiu po e priste dhe atë ditë në derë, por kësaj here qe si i ndërkryer. Nuk i dilte fjala e duhur nga buzët, ndërsa i tregonte me shenjë derën hyrëse në xhami. Ai i vuri dorën në sup dhe hyri brenda. Pa një burrë të përkulur, gati të shtrirë përmbys që ngashërrehej si fëmijë. Ju avit dhe e preku në sup. Në fillim i gjori njeri nuk u tund nga e tija, por tek shkundja e tretë i ktheu kryet. Sa e pa Imamin u çua, fshiu lotët me shpinën e dorës dhe nisi të fliste tërë ngut:

- Dua të bëhem muhamedan... e di se të çudit që një jude si unë..., por dua të bëhem muhamedan... e kam ndarë mendjen...

Në fillim Imam Kadriu u habit nga ky rrebesh i papritur fjalësh, por pak ju deësh të mblidhte mendjen. I vuri dorën në shpatulla të panjohurit dhe e ftoi të dilnin në oborrin e xhamisë. E ftoi të uleshin në dy kërçepë poshtë një fiku të lashtë që fëshfërinte, ndaqë këndellej me lojën e erës. Pasi e vuri re që tjetri u qetua disi e pyeti:

- Përse do të bëhesh...

- Se dua! E kam ndarë mendjen.

Heshti një hop.

- Të ka ardhur thirrja?

- Jo, më ka zënë qymyri...

- Çfarë?

- Më ka shtangur një grua.

- Aaaaa,- bëri i habitur hoxha - shko e kërkoje dhe ja ku u bë kjo punë.

- Jam jude...

- E drejtë, për pak më doli nga mendja.

Zogjtë fluturonin poshtë nga pesha e qiellit të rënduar që dukej se qe me barrë me rrezen e diellit, ndaj priste deikikën të lindte.

- Nuk të bëj dot...

- Si nuk më bën? Por, unë dua! Të lehtë e ke.

- Jo, nuk e kam aspak të lehtë.

- Po, pse more burrë? Synetli jam, derrin nuk e ha. Jakov më thonë, Jakup më quaj...

- Nuk ke thirrje o njeri! Xhamia nuk është dyqan.

Jakov Avrami u pre i tëri. Qe gati të këputej e të përmysej përtokë, por Imam Kadriu e ftilloi disi.

- Më trego pak për këtë punën tënde. Si të zuri qymyri? Kush është kjo vashë?

Kaq deshi tjetri dhe ia rrëfeu fije për pe. Nuk harroi asgjë; shitoren e tij, Saliun e këpucëve, Faikun e gjymave, Miço shegertin, vajzën e Safet efendisë, gruan e Safet efendisë, shëndetin që ju lig, mjekrra që ju rrit, bukën që nuk i bie në bark. Të tëra ia tregoi, kurse Imam Kadriu e qëmtonte me buzën në gaz si e nëna para se të linte këtë botë. Një rreze dielli ra mbi fik, i cili lëshoi hije duke mbuluar me freski rrëfimin që mbaroi me një frymë.

- Ik, tani o njeri. Ik, se më erdhi ora e namazit të drekës. Do shkoj unë të piqem me Safet efendinë. Zemrën e ke të qëruar, edhe se je jude.

Burrat u ndanë. Njeri hyri në xhami, tjetri u ul në gurin e qoshes së dyqanit dhe priti.

Në gjithë Beratin fjala mori dhenë. Çifuti u martua me muhamedanen. Imam Kadriu nuk ia mbushi dot mendjen Safet efendisë, por para se ai ta përzente hoxhën nga shtëpia mendjen ia trazoi një pyetje që i bëri ky riosh me Libër në dorë:

- A ta pyesim vajzën? Ndoshta ajo nuk do dhe kështu flemë të tërë të qetë.

Safet efendia me tokë shumë që i fillonin në Berat e i sosnin në Lushnjë, pati bërë një tabor me fëmijë. Oda i mbushej plot dhe krenohej që kishte gjindje nën çati sa lagjia e Kalasë. Ja dhe çupa e fundit na qenkërsht rritur dhe zbukuruar. Vështroi djalë e Mulla Fuatit që iu duk se po shpotiste me këtë farë pyetje. Po si do i pëlqente së bijës një çifut që shiste flori? Për të Madhin Zot kjo nuk bëhej, por ja që dhe pyetja ia nguci kërshtinë. Sa do donte ta dinte. E ka zënë qymyri vetëm birin e Judës? Po kjo e tija?

Dërgoi dikë ta thërriste. Nuk mënoi dhe vajza u paraqit pa parë kënd në sy dhe kokëulur si e zënë në faj. Ai nuk kishte zemër ta pyeste, ndaj Imam Kadriu çeli gojën:

- Jakovi, hebreu i dyqanit të floririt të kërkon për grua...

Vajza u drodh.

- Po ti a e do për burrë?

Vajza u shemb në tokë. Rendën shërbyeset që mbanin vesh pas dere. Ja lagën faqet me ujë dhe e qëlluan lehtë me pëllëmbë. Vajza u përmend. Hapi sytë si ullinj të gjelbër dhe lëshoi një fije zë si puhiza e fikut në Xhaminë e beqarëve.

- Po!

Pas Beratit fjala mori dhenë në Myzeqe, fluturoi deri në malësi, atje ku Tomori nuk e shkrinte borën, por e mbante si plis në majë të kokës. Bota u çmerit, por nuk e shkepi grykën si ia kishte ënda, se Safet efendia kishte prona kudo, argatë e shegertë sa qimet e kokës, kurse Jakov Avrami e lau të shoqen në ar.

Imam Kadriu e vuri në besë.

- Të parin fëmijë do e bësh muhamedan, të dytin jo dhe kështu shko deri në fund.

- Jakup do e quaj...

- Ku e di ti, se do jetë djalë?

- E di...

... dhe Jakup e quajti. Sa e mori vesh Imam Kadriu u gëzua dhe ju kthye Librit.

- Si është, kur të zë qymyri?,- pyeti Nazmiun.

Plaku i rrëgjuar ngriti supet.

Tom Kuka (Enkel Demi) Enkel Demi i ndërpreu shkrimet e tij letrare në vitin 1995. Rikthimi i tij vjen nën emrin Tom Kuka me romanin “Hide mbi kalldrëm” në nëntor të vitit 2016. Pas dy vjetësh, në nëntor të vitit 2018, Tom Kuka vjen me romanin “Gurët e vetmisë”, një sagë familjare, e cila rrëfen kalvarin e ikjes nga toka e të parëve. Në nëntor të vitit 2019 Tom Kuka boton romanin e tij të tretë “Ora e ligë”. Në mars të vitit 2021 botohet romani i tij “Flama”. Në nëntor të vitit 2022 vjen romani “Rrethimi”, ngjarje e të cilit zhvillohen në Luftën e Parë Ballkanike. Romanet e Tom Kukës janë publikuar nga Shtëpia Botuese “Pegi”. Tom Kuka ka fituar Çmimin Kombëtar të Letërsisë për vitin 2018 me romanin “Gurët e Vetmisë”. Fitoi Çmimin e Letërsisë për vitin 2020 nga Akademia Kult për romanin “Ora e ligë”. Tom Kuka ka fituar Çmimin e Bashkimit Evropian për Letërsinë për vitin 2021 me romanin “Flama”

Ervin Hatibi

ME TITULL

Ditën notojnë përkitas
Me ijet e mija
Ca sardele konserve në valë të vakëta
Jashtëqitje anijesh të rënda
E dielli prishet në gjumë, pikon jargët në ijet e mija

Ka anije burrash e grash
Tamam si edhe vë-cë
Anijet që ikin janë anije të grave
Përtej në brigjet përbri i zbresin
Nënat e fëmijëve tanë
I shkarkojnë nëpër netë e netët i qepin
Në sahatët diellorë të piacave plaka
Anijet që vijnë janë burrash
Të parfumuar e të lodhur
Burrat e huaj na sjellin stofra e bulmet
Plus makina elektrike
Plus çdo gjë tjetër të re që bën fjalë
Për këtë dymijëvjeçar që zhduket
Jemi kredhur kështu me portet për qafe
Si me ca dëshmi penalteti
Jemi kredhur në këtë det bluxhins
Pa përfillur asnjë simbolikë
(Ku drejtin më çojnë velat e tatuazheve)
Nofullat plaka të ujit m'i përtypin ijet
Dhe interesohen
Pyesin për Noen

Në ujë e në tokë njësoj jam, i zbathur
Këpucët i harrova në derë të faltores që ma prishën
Shumë e shumë kohë para se të lindte im atë
(Ku është ishulli, ku zërat e dyshimtë e zjarri)
Rëra e ëmbël e vdekjes m'i përmbyt gishtat e lagur
Dal në plazh
Plazhi me bishta cigaresh, turistë
Plazhi i shitur me bishta cigaresh, turistë

Më tej është rruga, aty fshati, përtej qyteti
Kjo është bota, ndanë rrugës është dhija
dhe një qetër grua e cjamin
Nënë femijësh që e përçmojnë
Nëna mjet dhinë, ndanë xhadesë
Për të prodhuar kremin për fytyrën e llërët me vrima
ku strehoen verat që ikën.
Harruar shtëpia e tyre ku unë
shpëtova
duke u martuar me nënën e tyre
Që më përçmojnë
Aty rrojmë për inat të turistëve
Që t'u shërbejmë
Jetojmë tërë vitin me atë që ata tërë vitin kursejnë
E vjedhim botën nga ky cep i vogël fare ne
Aq sa mundim, kurrë sa ç'mundohemi
U shesim qumësht të freskët për banja si edhe shalqi
Na blejnë edhe kapela të thurura me duar
që rriten aty nëpër ligatat pas shtëpisë prej eterniti.

Hapen në rrëzë çadrat e plazhit, tej xhadesë
së veturave, që po digjet -dridhet
tej brezit me plepa, më ler të shikoj, lermë
brekët e vogla si hapen mbyllen nëpër ecje grash
tërhiqen, mblidhen ngushtë tekëndëshe si harta të Indisë
që u nisëm ta pushtojmë qysh fëmijë
Por përfunduar duke zbuluar Amerikën
Natë për natë të neveritëshme në martesë shtrati
teksa larg dëgjohen dritat e hotelit
Djersa e saj përmbi mua është benzinë
(Benzinë e bojë poemash Ervin...)

Në darkë numëroj monedhat, nuk lexoj më
Nuk pres rimat, fëmijët e vonuar pres
që s'di të kujt janë
Nga larg vjen afshi i dadove të hekurudhës së rrënuar
Pres fëmijët dhe shoh televizion, ose brekët
e zeza me dantella të detit larg atje

Mbi kofshë marramendëse të qiellit plot dhjamë të zbardhët
pilotësh

Fëmijët janë kornizat e dritës së hënës
Ose të hotelit
Janë një gardh i zbardhur fëmijët e mi, gardh
që rrethon gëzimin që mbaron
të turistëve që vallëzojnë tek holli
Fëmijët
nuk duan të vijnë në këtë shtëpi
Pastaj ata vijnë, unë fle
Djersa e tyre është koka-kola
koka- kola- koka -kola -koka- kola
(Të pagëzoj në emër të atit, birit
e shpirtit të shenjtë amerikan)
Kalojnë yjet, teatër dritash në tavan
prej makinave që në rrugë ikin
Lotët e mi janë qumësht dhije
E i pi një gjarpër thatim
Unë mbase desha të kem fëmijë
Ose që fëmijë desha të më dilte nga shpirti
një vjershë për nënën
dhe rrija symbyllur, pa marrë frymë me lapsin në gisht
Ishte si një bindje e po asaj moshe
se edhe gruaja e burri po ashtu e mbajnë
frymën symbyllur, dhe barku mbushet
i gruas, me një mjegull mishi
Por, s'e pres më atë vjershë të lindet
Jam kaq i poshtër dhe serioz
I zhytur kokë e këmbë
Në këtë jetë bluxhins
E vetmja gjë, të cilës ia arrita vetvetiu
kur hapa sytë
ishte se qeshe vjetëruar ca, siç rëra nxehet nën diell
Dhe një turist më kishte vjedhur në tezgë kapelën e tij të kashtës

1994

DO TE SHPIKET NJE LENG OSE MAKINE

Do të shpiket një lëng ose makinë
Së afërmi, kush e di, zonjat do t'ia dalin
Por edhe burrat
Të dobësohen magjishëm, "flutura të një pijeje tragjike
Që verbohën në gotën e rinisë brenda"
Do të dobësohen, linjat, të sakta, do na përçmojnë
Pikon si kompas djersa e arkitektit mjek mbi atë
Trëndafil të zier
Atë revolucion borgjez francez
Që ndan vithet nga kurrizi-marrje fryme i gocës
Që e kam dëshiruar 11 vjeçe
Shkurt. Erozioni erotik i dhjamt do të botohet në faqe të para
Testimet, reaksionet kundër
E saktë fare, pa trauma makineria e dobësimit
Do t'i eksorciojë në klinikë ai burri gjithë teprimet e darkave
Barkun plot me kursime për një abonim, apo kurs joge
Edhe zonja me psherëtimë do ta kullojë gjirin tullë
E ca nga ca, do të shkojë prapë e penduar tek makina
Mbase ta zmadhojë apo zvogëlojë edhe ca
Me çrast do t'i rrafshojë edhe pulpët që iu lodhën
Bota do të mbushet me krijesa fine të Giacometti-t
Që bëjnë punë shpejt e seks si kthetra e harabelit
Në telin me tension të lartë
Pastaj thonë do të dalë edhe ajo makina tjetër
Ai lëngu tjetër që do ta transportojë mbivlerën
e përditshme
dhjamore
Nga laboratorët e dobësimit
Groposur në shishka ngjyra-ngjyra
Drejt e në botën e tretë do ta transportojë
Në Somalitë me brinjë të dala shtatë qiej nën dhe
E drejt e në lëkurën e zezë do ua injektojnë tamburëve
të tharë nën palma
Gjithë bythët e shalët e gushët proteinike
Dhuratë nga pasditet suedeze të mërzitshme të Evropës
E kështu do të vëllazërohen edhe racat në baraziti

E njerëzit do të jenë tatuazhe të lumtur

STATUJAT E POETIT

Gurore dhe robër lufte nën
Gjinkalla të Sirakuzës
E sata herë në histori që shkruhet
Për ta: djem Athine, robër dërrmuar
Nën gjinkalla siçiliane
Gjinkalla mesdite, metronomë
Robër athinas që recitojnë
Në rradhë, zinxhirët prush në qafë
Para kritikut letrar lokal
Buzët plagë, përcëlluar
Kishin sulmuar Sirakuzën
Flamur kishin muzën e tragjedisë
Dhjetëra anije, ushtarët rreshtuar
Si rrokje, rrahin shqytet me ushta
Dhe ujin me rrema - një poemë
Gdhendur Mesdheut, basoreliev
Përfundoi thyer kaq keq
Kob kush ra rob
Një bllok gur zëvendëson
Me trupin e vet përditë në gurore
Rrokje për rrokje, blloqet. Gjinkallat
Shpërthejnë fishekzjarre
E dielli mbush plagët me kripë
Ushtar rob athinas guroren mbush
Gropa-gropa me ditët e tij
Përveçse kush mund të recitojë
Poezi - fiton lirinë, kthen në Athinë
Ku dhe jeton poeti, adhuruar
Gjer përtej deti në Sirakuzë, në provincë
Betohen në emrin e tij. A nuk na thoni
Të mundur armiq, hapni gojë
Ç'ka shkruar kohët e fundit ai?
Dorëzoni vargjet e reja të tij

Në dini - të lirë pastaj ikni
Ju të tjerë të mjerë, këtu vdisni
Në Sirakuzë edhe sot, natë e ditë
Gjinkallat ende rënkojnë greqisht
Robër rreshtuar përpara jurisë
Me këmbë trokasin ritme në rradhë
Në koka gërmojnë, gdhendin fjalë
Përpara kritikut të tmerrshëm letrar
Dhe sa u kthyen në Athinë
Ata që deti mundi të kthejë
U derdhën në kodra, rrugica
Ku është, poetin ta gjejnë
T'i kërkojnë falje, ta falënderojnë
E kaq shumë kohë po vonojnë
Të dalin nga shtëpi e poetit
Kur thyen derën, ashtu i gjetën
Thërmuar me gjithë poetin, statuja
E kujt ish' kjo buzë, i kujt ky gisht
Gërryer guroresh nga Sirakuza

KINEMAJA “ALI DEMI”

Hyrje²

Ullinjtë nj'aty vërdallë shkërbejnë sheshit
Me bustin e Aliut në mes, një dasëm të heshtur
Greke a libaneze, pa nuse
Një dasëm fotosh
Ullinj llërëpërveshur, shalëshpërvjelur, në mes të qytetit
Faqe fëmijëve të shkollës tetëvjeçare
Muskujplakur-rrënjëkapërthyer asfaltit. Si një grua
E zhveshur në mes të qytetit
Është ulliri në qytet
Dhe nuk të bën përshtypje asnjë ulli në gërxhe
Si nuk bëjnë përshtypje mijëra
Gra të zhveshura në plazh apo ëndërr

1.
Ne jemi në rresht për dy
Fëmijët e shkollës “Mihal Grameno”
Na kanë prurë me përdhunë, mua po
Të shohim filmin “Hoselito”. Me pak fjalë ky
Ishte një djalë l vogël spanjoll, mundësisht jetim
E kështu mallëngjen gjithë Spanjën
Me zërin e vet tenor
Lotojnë torerot përqaftuar me demat, damat
Lotojnë anarkistët
Përqaftuar me mbretin dhe mbretëresha...
Lotojnë ullinjtë e Ali Demit përkthyer në shqip
Edhe fëmijët përлотur; një kor syçkash xixëlluese diku në Ballkan
Drita ik'e vje'
E re, nga filmi l vjetër tek ne
Pupthi kërcen si bretkosë nga fytyra
E gjithkujt fëmijë
Ekrani gjoksgjerë, veshur
Me një bluzë atërore pambuku Berati

² 10 lekë të vjetra

(Vite e vite para se të bjerë krejtësisht Muri I Berlinit
Si një striptizë zemërtorturuese demokratizimi)
Ekрани hap gjoksin na ushqen
Me rropulli drite fytyrash
Si shpagim, fëmijët e dinin
Ishin lajmëruar që më parë nga shteti
Të marrin në shtëpi nga dhjetë lekë të lehta alumini
Që të shpëtojnë nga falimentimi
Kinemanë “Ali Demi”
Dyqind fëmijë e ca, me dhjetëlekshin e lehtë prej alumini
Rreshtuar në stolat e drunjtë si në një tabelë shumëzimi
Në gurrmazët po aq të lagësht të pëllëmbës së djathtë
Mbështjellë relievi dhjetëlekësh i Mathauzenit, (Odhise Paskali)
Partizani me balluke Elvisi
Me pëllëmbën e lagësht I mëshon
Kondakut
Mbi trupin e lodhur (homoseksual) të ushtarit nazist
Që na vjen keq të gjithëve, shtrirë në brinjë
Partizani I dhjetëlekshit, me në bark çokollatën
E pashkrirë angleze, parashutuar nga RAF-i
Ullinjtë shpërndahen në formacion luftimi
Kalamajtë janë të gjithë në këmbë
Partizanët janë të gjithë në mal
Fashistët janë të gjithë poshtë
Nëpër kamiona
Kujdestari I kinemasë rreket të paqëtojë fëmijët që sokëllijnë
Herë-herë dhe partizanët
Kujdestari ndez dritat; pëlhura qetësohet
Krismat vazhdojnë edhe ca

2.

Filmi tjetër mund të ishte vizatimor
Por në fakt është një film I ri shqiptar
Me shumë natyrë dhe me pak dashuri
Plepat lyer rishtas me gëlqere, gjyshet e gjithkujt
Gatuajnë byrekë e biskota vere
Pas çdo shtylle fshihen puthje studentore, buzëqesh
Në ikje e sipër policia rrugore
Pas çdo tingulli bëhet gati të na mësyjë utopia

Me brigada të pamata grash të reja inorganike
Veshur me të çelëta- mjelëse, mësuese kujdestare, aktore amatore
Shoqe banke të të gjithëve në shkollën fillore
Një poligami krejt e imja nën neonë të fikur
Dhe “Ali Demi” ende(t) pa krahë jashtë
Nën një bronz të derdhur drejt e nga hëna
Deri sa të bëhet natë

3.

Fëmijë vetmuar në terr si kozmonautë
(I mëshonim karrigeve të padukshme- të vegjël- me këmbët larg nga toka)
Të vegjël
Në ditët e zeza financiare
Dhe kinematografike
Të “Ali Demit”
Kinema e dashur didaktike
E shtetit.

2002

SHQIPËRIA E RE

Kur im atë hidhej prej aeroplani, nga poshtë imitonin një re, me sukses,
duke djegur një bombë (tymse)

Disa herë rresht e pashë lart tek shfaqej, ndërprerë mes shkulmesh tymi,
për t'u bërë i plotë poshtë

E dikur s'mundi - në rënien e fundit këmba u zhyt mes dy dyshekësh, pezull
mbet', as qiell, as tokë

Pjesën e dytë të skenës e pashë vetëm në ekran: majë një peme, në mal,
vendi quhet Bizë (Martanesh)

Me automatik të vërtetë, nga lart, kërcënonte im atë, parashuta ngecur
nëpër degë, teksa binte borë

Deri kur Stop! bërtiti nga poshtë një regjisor, me syrin në lente, në dorën e
tim eti zmadhonte një unazë

Por diversanti nuk mban dot unazë, diversantët zakonisht nuk martohen,
meqë janë gangsterë imoralë

Sa herë studios së filmit i duheshin devijantë, në katalog gishti hezitonte tek
im atë, bjond sybardhë

Trupmadh, forcë e natyrës, rrezik që vjen nga jashtë, deri dhe poster i klasës
punëtore në këtë vend agrar

Kësaj here parashutuar desant ka ngecur majë një peme, mes bore, lufton
të shqisë një unazë nga gishti

Motor! Nga e para fillon xhirimi dhe unazën e zbritur vështirë nga pema ia
besojnë dikujt nga ekipi

E ja ku këtij i shket nga gishti, në prapaskenë gëlltit bora floririn e hollë, pa u
ndjerë, unanime

Gërmo borë kot: sa rëndë të kthehesh në shtëpi pa unazë: humbi, se po
luaja një film në mal!

Të paktën, qeshte im atë, shpika emrin tim antik mes arkeologjisë, emrin
skalitur buzëve në unazë

Në të ardhmen, lart në Bizë, atdhe i pashuar nën prozhektorë, dhe nën
dëborë syri që s'fle, i bardhë.

2017

TIRANA E RE

Në Rugë të Elbasanit, shkolla ime e djegur, "Kosova", aty ka mësuar dhe im atë

Bri saj, një vilë e kuqe Pompei mes vilash, me shkollën-rrënojë veç rruga e ndan

Shihe mirë, më thoshte im atë, e ka ndërtuar ngjëruesi i mbretit.

Ngjëruesi, detyra e tij të provojë çdo haje, çdo pije, para se t'i shkonte në gojë

të parit të shtetit: imagjino, veç me plumb kishin tentuar ta vrasin mbretin sa herë

E ngjëruesi veshur ushtarak merrte frymë thellë, mbyll sytë, hap gojën

tërhiqte këmbëzën. Ja si u ndërtua vila më e bukur në Tiranë, po s'qe kushedi çfarë

Tek vilat më të bukura rreth saj hynin e dilnin njerëz, gjallë; tek kjo veç tabela

e mermerit jetonte, shkronjat e ngathëta në fasadë, dera mbyllur

kopshti shtangur pas kangjellash, në bodrum ndoshta ndryshkej një lugë e artë

Më duket vetja i vjetër, thoshte që atëherë im atë, e plaknin historitë që tregonte

Në klasë të parë, thoshte, kujtoj në dërrasë të zezë, një fjali

arabisht, e zbehtë rrinte nën shkronjat tona, fshi e s'shqitej; e njomë ende qe boja

e dërrasës, kur mbi të u shkrua çka s'fshihej dot. Koha e turkut? Ndoshta më vonë

Qe e njëjta shkollë ku mësova dhe vetë, por e dogjën. Pastaj

me po atë emër, mbi kokat tona dy kate më lart ndërtuan një shkollë krejt tjetër

Më duket vetja i vjetër, dëgjoja si thoshte im atë, si të jetoja në vend të një tjetri

Nën uniformën shkumës të bardhë, provonte hajet e pijet e mbretit.

2018

Ervin Hatibi (Tiranë, 31 maj 1974) është poet, piktor, botues dhe eseist shqiptar. I përfundoi studimet për Gjuhë dhe Letërsi Shqipe në Universitetin e Tiranës dhe, studioi në Jordani për gjuhën dhe qytetërimin arab. Shkroi poezitë e para kur ishte 14 vjeç, të përmbledhura në vëllimin "Përditë shoh qiellin" me parathënie nga Ismail Kadare. Asokohe u përshkrua nga ky i fundit si "vazhdimësia dhe e ardhmja e letërsisë shqipe." Çeli të parë ekspozitë të pikturave të tij në pranverën e vitit 1991 në Galerinë Kombëtare të Arteve të Bukura. Më 1992 ndërsa po mbyllte shkollimin e mesëm në shkollën e gjuhëve të huaja "Asim Vokshi" në Tiranë, Hatibi bashkëthemeloi revistën letrare avangarde "e per-7-shme". Vitin si vijoi, shkroi rregullisht mbi çështje të rëndësive sociale e letrare dhe, mori pjesë gjithashtu nëpër lëvizje rinore në mënyrë aktive, duke i paraprirë ndryshimeve demokratike në vend. Shkroi tekste këngësh për këngëtarë dhe bandat pop të Tiranës, duke marrë pjesë vetë gjithashtu si vokalist i bandës së vet në skenën e rock-ut të kohës. Poezitë e tij janë botuar nëpër disa antologji për poetët kryesorë shqiptarë.

Ervina Halili (Kosovë)

NANA

kockat e mia mbajnë qumështin e nanës sime flokëzezë
dhe zemra ime mban mitrën e saj në gji
ajo thue se dëshiron m'e lindë veten rishtazi
në zemrën time të vogël
rri fetus

ajo thue se kërkon me e lindë veten e pastaj mue
e më thërret të bahem shtatë palë sy hapun
që ngjiten lart pandalë e sodisin
se si nana rri pezull mes dy botësh
që ndajnë zemrën time në dysh
në njenën nana përcjell njerëzit në ikje
që të gëzuem qeshin a të pikëlluem presin
shpinën e një kali me flatra të prarueme në ar
në tjetrën nana sheh frymët në ardhje
edhe mue edhe veten e saj t'u ardhë
përsëri
t'u ardhë

VJEN NANA

vjen nana bebe e vogël dhe e mëkoj në gji
sydritë më sheh në sy e buzeqeshë ndër preka
të faqeve të bardhë që nuk janë rrahë me prekjen
e diellit as të shiut në hanë të pame
merr nana me m'kallxu diçka po nuk di me folë
veç ma lidhë qafën me duert e voçkla se ka frikë nana
që e lëshoj vetëm në mes gjanash
e hapësinës së mbushun me aromë e grimca drite
që e trazojnë dhe qan nana
mos me e lanë vetëm në këtë vend pa emna

RRI NANA

rri nana si nuse në fron mbi rè
rrjedh tambël yjesh që pikin dritë
e bahemi gjigandë qe diellin prekim me gisht
dhe tokën me thembra të çara nga endjet
veç nana nuk prek as tokë as qiell
veç tamblin nga sisët rrjedh nana
dhe ne hapim gojët poshtë rrjedhës
e ngopemi me flakë parajse në zemër
dhe gjaku i hekurt na rrjedh në trup
me na ba me i harru vetët tona
në shtatë palë qiejt ku rri nana
Si nuse e bardhë me vello mbi sy

SHKON NANA

shkon nana pa ia shplu kush vellon e nurit
e sytë e saj pa i pa kush me sy
veç në zemrat që ruajnë tamblin fle nana
si puhizë e lehtë lulesh në mushkëri
nga fryma në frymë rri nana ndër vena
as si fetus ma as si fëmijë
as si nuse ma as si tambël
veç si malli për të pambërrijtshëm
që nuk ka aromë as tingull as formë
e të pëlcat si zjarr në gji.

Ervina Halili (1986) është poetë dhe studiuese letrare nga Prishtina, Kosovë. Një fëmijë i Luftërave Jugosllave të viteve 1990, ajo shkroi poezinë e saj të parë, "Turma 97", në moshën njëmbëdhjetë vjeç mes trazirave politike dhe protestave masive në të cilat studentët dhe profesorët kërkuan rivendosjen e arsimit në gjuhën shqipe nën një regjim gjithnjë e më represiv. Libri i saj i tretë "Amuletë" (Amuletë, 2015) – pas "Vinidrës" (2008) dhe "Trëndafil të heshtjes" (Trëndafili i heshtjes, 2004) – u vlerësua me Çmimin Vjetor Letrar për veprën më të mirë poetike në vitin 2015. Ervina është themeluese e një arkivi virtual / Muzeu që përmban kontributet e gazetarëve për gazetën shqiptare me ndikim "Rilindja" (1945-1991) dhe ruajtësja e arkivave materiale të këtij institucioni të humbur, për të cilin ajo u nderua me Çmimin e Demokracisë nga Shoqëria Civile Kosovare. Ajo ka qenë shkrimtare në disa institucione anembanë Evropës, së fundmi në Landis&Gyr dhe Château de Lavigny - Zvicër, Q21/MuseumsQuartier në Vjenë. Libri i saj "Gjumi i Oktapodit" (Octopus' Slumber, 2016), u përkthye në gjermanisht në një botim dygjuhësh dhe libri i saj më i fundit "Jo sytë e mi", u botua në vitin 2022 në Tiranë.

Fatos Kongoli

I HUMBURI

Xhoda i Marrë ka qenë i pari që përdori ndaj meje cilësimin “i pandreqshëm”. Edhe sot e kësaj dite e kam të gjallë skenën kur këtë fjalë ai ia përplasi tim eti në zyrën e drejtorisë, e ky, për kompensim, në shenjë miratimi, më dha një flakërimë turinjve, si të donte të më nguliste në kokë se isha vërtetë ashtu si thoshte drejtori. Sikur drejtori të shtyhej më tej, për shembull të thoshte se unë isha një kriminel i lindur, megjithëse sapo i kisha mbushur të katërmëdhjetat, im atë njëlloj do ta miratonte, me po atë flakërimë turinjve. Ka shpirt të butë, por atëherë e urreja, madje diçka më tepër se edhe vetë drejtorin.

Nuk më kujtohet në ç'rrethana e hëngra dajakun e parë nga Xhoda. Me siguri për ndonjë nga ato arsyt e rëndomta në një shkollë qyteze, ku rrahja e nxënësve pranohej heshturazi dhe mësuesit e dinin se nga prindërit s'do t'u vinte ndonjë ankesë. Stilet e rrahjeve ishin të ndryshme, gjithsesi me kujdesin për të mos lënë shenja. Deri në klasë të pestë nuk isha rrahur. Thjesht sepse në katër klasat e para qëllova me një mësuese që s'e kishte këtë huq. Në klasën e pestë u bëmë me mësues të ndryshëm, huqet e tyre ishin të ndryshme dhe, duke kaluar nga dora në dorë, patëm rastin të bindeshim se gjatë katër vjetëve të parë kishim qenë fatlumë. Këtu nis e keqja. Unë s'isha rrahur ndonjëherë as në shtëpi, sepse, si thashë, im atë qe një tip i squllët, kreu i familjes në të vërtetë ishte nëna. Por edhe kjo s'e kishte huq të rrahurit. Kurse shokët e mi, shumica fëmijë punëtorësh, zhdëpeshin shpesh, në shtëpi e në shkollë.

Tani ndiej një shtrëngim në fyt kur kujtoj tmerrin me të cilin prisja çastin kur edhe unë do të rrihesha. Që do të vinte ky çast, as e vija në dyshim. Një gjë nuk e kisha çuar nëpër mend: se dajakun e parë do të ma jepte drejtori. Qe burrë i frikshëm, i vetmi të cilit edhe djemtë më kokëkrisur i shmangeshin. Kur dilte ai përpara shkollës, mësuesit vështronin tërë shqetësim nga turma e nxënësve dhe shpesh kam menduar se ata ia kishin frikën më tepër se ne, fëmijët. Këtë frikë e përfytyroja pak a shumë të ngjashme me timen, domethënë frikë nga dajaku, atje, në zyrën e drejtorisë, ku s'isha futur ndonjëherë e s'më brente merakun të futesha. E kisha të qartë ç'pësonte një djalë po të thirrej atje.

Rrahja e parë qe për mua një traumë. Meqë nuk më kujtohet arsyeja, do të thotë se ka qenë një rrahje e kotë, fjala vjen për shkak të ankesës së ndonjë mësueseje, së cilës mund t'i kisha bërë zhurmë, ose të ankesës së ndonjë vajze, së cilës mund t'i kisha shkukur gërshetat. Shkaqet mund të qenë të

tjera, nga më të ndryshmet, p.sh. mund të kisha qeshur ose lëvizur në rresht kur drejtori mbante fjalimet e tij përpara shkollës. Por mundet radha më erdhi për t'u rrahur thjesht, ngaqë, midis djemve të qytezës, qeshë nga të rrallët që ende s'e kisha provuar në kurriz zdrugun e drejtorit.

Pasi më shkuli veshët, flokët në tëmtha, pasi më dha ca shuplaka, shijen e të cilave do ta provoja shpesh, unë dola nga dera e drejtorisë pa lëshuar pikë loti. I çakërdisur, vajta drejt e në shtëpi, iu ankova tim eti. Isha në atë moshë kur fëmija beson se babai është qenia më e fortë e rruzullit, ajo qenie që e mbron dhe i del zot kur e marrin nëpër këmbë. Trauma ime nisi pikërisht me këtë. Deri atëherë unë nuk e njihja tim atë, e përfytyroja ndryshe nga ç'ishte. Do të duhej të kalonin pak vjet që të kuptoja se ai qëndrim i tij prej frikashi servil, nga i cili do të pësoja një zhgënjim të pariparueshëm, nuk përcaktohej vetëm nga karakteri i tij i squllët.

Të nesërmen, ai më shoqëroi në zyrën e drejtorit. Ta dija se do t'i përulej në atë mënyrë, nuk do t'i kisha treguar asgjë. Do të kisha pranuar të rrihesha dhjetë herë në ditë vetëm për të mos parë në sytë e tim eti frikën. Kjo skenë poshtërimi do të përsëritej shpesh me ndryshimin se më pas, im atë, që s'kishte vënë dorë mbi mua, do ta mësonte këtë zanat dhe do ta ushtronte me zell sa herë thirrej në shkollë nga Xhoda i Marrë për t'u vënë në dijeni të prapësive të mia, derisa mbërrita në klasën e shtatë, kur më në fund Xhoda shqiptoi cilësimin "i pandreqshëm", unë hëngra flakërimën që përmenda më sipër e, me sa dukej, do të mbetesha i pandreqshëm përjetë.

Po le të kthehem te dita kur, pas rrahjes së parë, bëra zbulimin fatal: im atë nuk ishte i fortë, im atë ishte frikacak, njëlloj si të tjerët, si mësuesit, si të gjithë ata, që vetëm hija e Xhodës u kallte frikën. Isha dymbëdhjetë vjeç, në klasën e pestë. Tani, pas afër tridhjetë vjetësh, them se atë pasdite kam qarë sa për tridhjetë vjet. Dhe u arratisa nga shtëpia. Më gjetën të nesërmen duke fjetur në një stol, në Tiranë, në parkun përballë hotel "Dajtit". Po vdisja nga lodhja, uria dhe tmerri. Nuk e dija se ky zhgënjim naiv ishte vetëm fillimi i një vargu zhgënjimesh. Por asnjërin prej tyre nuk e përjetova me atë intensitet tragjik. Sepse për mua babai kishte vdekur, kjo nuk riparohej më. E meqë Xhoda kishte vrarë tek unë imazhin e babait, në mënyrën time vendosa të hakmerresha.

Atëherë banonim në të njëjtin apartament dy dhoma e kuzhinë ku vazhdojmë të banojmë edhe sot. Kam pasur e kam një motër pesë vjeç më të madhe. Por ajo nuk hyn në historitë e mia, nëse mund të quhen histori mediokritetet e jetës time. Sepse jeta ime ka qenë mediokre, jetë e një njeriu që nuk ishte kurrkush e nuk u bë dikush, një jetë anonime e shkrirë në anonimin e një lagjeje të humbur, në një qytezë të humbur, sido që

pranë kryeqytetit. Motra ka qenë vazhdimisht larg shtëpisë, si në kohën për të cilën bëhet fjalë, kur ishte konviktore në pedagogjike, si më vonë, kur filloi punën mësuese në një fshat verior, e mbeti andej.

Pallati ku banoj ndodhet pranë qendrës së qytezës. Përballë tij, matanë lulishtes, buzë sheshit të shtruar me asfalt, ndodhet një tjetër pallat, katin e parë të të cilit e zënë dyqanet e ushqimores, metrazheve, rrobaqepësia dhe klubi. Klubi i ka dhënë famë pallatit përballë, veçanërisht sheshit. Aty janë zhvilluar përleshjet më spektakolare midis individësh, ose grupesh rivale, përleshje që qyteza nuk i merrte seriozisht, ndoshta sepse jeta e saj s'mund të përfytyrohej pa ngjarje të tilla, ndoshta ngaqë njerëzit ishin mësuar me to, siç u mësuan më vonë të shihnin filma përpara ekraneve të televizorëve. Në atë kohë në qytezë nuk ekzistonte televizori. Por kronika e zezë nuk mungonte. Shumica e njerëzve janë të mendimit se në larminë e kësaj kronike rolin vendimtar e ka luajtur pluhuri. Kur ai bashkohet me avujt e alkoolit, i tërbon bashkëqytezarët e mi. Ata janë shumë qejflinj e tepër xhelozë. Dy gjëra që s'mund të bashkëjetojnë në paqe. Pastaj, në përgjithësi, janë punëtorë me krahë e grushte të fuqishme. Ç'duhet më shumë për lulëzimin e një kronike të zezë? Sidoqoftë, ajo nuk u pasqyrua kurrë dhe sociologët për informacion mund t'u drejtohen organeve kompetente, ku shpresoj se nuk mungon një inventar i bëmave të qytezës. Ndoshta aty do të gjejmë edhe dosjen e njëfarë Thesar Lumi. Ky jam unë.

Them "ndoshta". Më duket sikur i jap pak si shumë rëndësi vetes duke e përfytyruar me një dosje të mundshme. Kam qenë e jam njeri i dorës së fundit dhe me këtë supozim këndellës për dosje nuk dua të fyej asnjërin nga ata që kanë pasur nderin të konsiderohen të denjë për një vlerësim të tillë. Më vjen mirë në këtë rast t'u besoj atyre zërave, sipas të cilëve ishte apo nuk ishte i rëndësishëm, mjafton të lëshoje hije mbi tokë për të pasur dosjen përkatëse. Nëse është kështu, do të isha i lumtur. Duket, në një kohë kur mendoja se nuk ekzistojë në këtë botë, ka pasur të tjerë që mendonin ndryshe. Vërtet u jam mirënjohës.

Po i bëj qejfin vetes, pra, dhe po pranoj se e kam pasur një dosje. Nuk e di ç'mund të jetë shkruar aty dhe me siguri nuk do ta marr vesh kurrë. Veç një gjë mund ta them edhe unë: aty mungojnë faktet e vërteta, që në një mënyrë ose në një tjetër mund të konsiderohen veprime kriminale. Mirëpo ato s'mund të jenë në dosje, sepse, kur i kam kryer kam qenë fëmijë. I kam kryer në atë kohë kur, papritur, për arsye të pakuptueshme, im atë iu nënshtrua Xhodës së Marrë dhe humbi në sytë e mi. Kështu që unë vendosa të hakmerresha.

Në këtë pikë, në rrëfimin tim, vjen e futet Vilma. Më saktë kujtimi i saj. Vilma nuk është më. Prej kohësh.

Në trurin tim kohët bëhen lëmsh, e kam të vështirë të përcaktoj nëse qysh në fëmijëri Vilma ishte vajza, të cilën nuk kishte djalë që të mos e ëndërronte. E kam të vështirë të përcaktoj nëse qysh në fëmijëri ajo qe e destinuar të kthehej në mollë sherri e një qyteze sherrxhinjsh. Mendja ime e plogët mezi çan shtresimin e viteve, atë tis mjegullor, përtej të cilit zgjerohet universi i fëmijërisë dhe, më së fundi, mua më vjen para syve Vilma. Ajo që kam njohur kur isha i mitur dhe vetja më dukej burrë. Sepse në qytezë fëmijët hynin shpejt në burrëri.

Arrij ta shoh përtej asaj mjegulle. Ja tek është, prapa kangjellës prej hekuri. Rrinte vazhdimisht prapa kangjellës e prej andej vështronte kalimtarët në rrugë. Kurse tani, prapa po asaj kangjelle, me të njëjtën ngjyrë si dikur, të zezë, kalimtarët mund të shohin tek rri ulur mbi stol, me sytë e ankthshëm prej të çmenduri, Xhodën e Marrë. Rri aty si një qen rojë. Çmenduria e tij vjen ngaqë kujton se Vilma ndodhet brenda dhe ai qëndron në gatishmëri me shufrën e hekurit në pritje të horrave. Qyqari nuk e ka ditur se Vilma ishte e paprekshme. Nuk e ka ditur se, kur vinte puna për Vilmën, hija e tij e frikshme nuk ishte në gjendje të zmbrapste kurrkënd. Diçka tjetër e ruante Vilmën dhe mjerë kush guxonte t'i prekte një qime floku. Edhe njëqind qen të vendoste Xhoda rreth shtëpisë, edhe njëqind zagarë të nxirrte në rrugë për ta shoqëruar, nuk do ta ruanin vajzën e tij më mirë se Fagu.

Më vjen keq. Më vjen të çmendem. Dua të flas për Vilmën e më del përpara Fagu. Dua të kujtoj sytë e saj të kthjellët me atë kaltërsi prej deti të thellë e më dalin përpara ca sy të zinj, vazhdimisht inatçorë. Mezi çaj dendësinë e mjegullës për të gjetur atë fytyrë të qetë inteligjente, kur ia beh fytyra përjetësisht e zyrtë e Fagut. Derisa të më sosen ditët, këto fytyra do të vijnë tek unë si plotësim i njëra-tjetrës. Sapo më shfaqet njëra, vjen tjetra për ta përzënë. Janë pastaj çastet e atij makthi llahtar kur në ëndërr më shfaqet një imazh i përçudshëm, mbivendosja e dy fytyrave. Një Vilmafag ose një Fagovilmë. Gjithçka është e prishur, pa ngjyrë. Gjithçka e shkatërruar, pa shprehje. Dekompozimi i vdekjes nuk do ta përçudnonte më keq një fytyrë. Ndonëse rrallë ky imazh vjen e më ngacmon nëpër gjumë, si për të më kujtuar se s'do të më shqitet kurrë. Unë zgjohem i mbytur në djersë, me zemrën gati për të më çarë kraharorin. Pastaj, nën pushtetin e makthit, dita më kalon i sëmurë, në klub. Në fund të dopios së parë diçka lëviz. Konjaku duket luan rolin e një lubrifikanti, i cili, përmes kapilarëve të gjakut, depërton në tru, duke lubrifikuar rrjetin e ndryshkur të subkorteksit tim. Atëherë diçka lëviz. Pas gotës së parë fillon rrëshqitja

mbi njëra-tjetrën. Fillon dhe çlirimi im i mundimshëm. Por është ende shpejt. Zhvendosja ngec. Pothuajse e tërë goja e Vilmës me buzët e mbyllura vazhdon të mbetet e mbërthyer në darën e dhëmbëve të gojës së Fagut. Hunda sapo është zhvendosur pak, po ashtu sytë, konturet e fytyrës. Nga përvoja e di se pas gotës së dytë fytyrat janë gjysmë të mbivendosura, më saktë gjysma e fytyrës së Fagut mbulon gjysmën e Vilmës dhe mbeten të lira përkatësisht dy gjysmat e tjera. Atëherë nxitoj, këtë pamje s'mund ta duroj më. Si kthej dopion e tretë, fytyrat vetëm sa puqen pak e, pas dopios së katërt, ato ndahen e qëndrojnë veç e veç. Më duhet e pesta që portreti i vrenjtur i Fagut të zhduket dhe unë, së fundi, të mbetem vetëm për vetëm me Vilmën.

Ja tek është, prapa kangjellës. Ka veshur atë, fustanin e bardhë me kollan në mes. Krelat e flokëve të gjatë deri poshtë supeve i shndrisin. Janë të verdhë, prandaj nën diell, nga larg, duken si bashkë e artë. Ndihem i sigurt kur them se fustani ishte i prerë me copë si e fustanit të nuseve. Por plani që thura në kokë për t'u hakmarrë ndaj Xhodës nuk ishte rrëmbimi i saj për ta bërë nusen time, megjithëse, e veshur ashtu, ajo dukej nuse. Unë e shihja me sytë e një çapaçuli që ndiqte qëllime kriminale. Se ç'ishin këto qëllime, do ta them më poshtë. Më parë dua të pohoj një të vërtetë, atë të vërtetë që dihej nga të gjithë djemtë e qytezës të brezit tim, lukunia e dymbëdhjetë-trembëdhjetëvjeçarëve; Vilma ishte e zgjedhura e Fagut. Si e tillë, ajo ndodhej nën mbrojtjen vigjilente të klanit të tij, ku bënë pjesë tipat më kokëshkretë të shkollës. Këtë e dinte edhe Vilma. Ajo ishte sa unë, dymbëdhjetë vjeç. Kurse Fagu një vit më i madh, trembëdhjetë.

Nuk mund të them ç'mendim kishte Vilma për statusin që i kishin paracaktuar të tjerët. As që e vrisja mendjen për këtë. Ishte një konvencion që e pranoja si pranorim në një moshë më të vogël lodrën burrë-grua, ku çdo djali-burrë i takonte një vajzë-grua. Për veten time isha tërhequr nga këto lodra. Në atë kohë për mua këto qenë marrëzira, të padenja për një djalë, të cilit nuk i ka hije të rrijë në shoqërinë e vajzave. Nëse Fagu i pëlqente të vazhdonte të luante me Vilmën lojën qesharake të burrit me gruan, punë për të. Sipas meje, kjo ishte një dëshmi komprometuese dhe më vinte habi se si klani i sherrxhinjve e gëlltiste dhe e pranonte Fagun për kryetar. Shkurt, Vilma s'do të hynte në jetën time në atë masë dhe në atë mënyrë, sikur mua të mos më kishte lindur në kokë ideja e hakmarrjes ndaj Xhodës.

Shpesh kërkoj të bind veten se e gjitha ka qenë lodër e rastësisë, fatalitet. Mirëpo, fatkeqësisht, si tërë brezi im, jam rritur pa ndjenja fetare. Kam dëgjuar të thonë se një fetar i mirë ngushëllohet e gjen qetësinë e shpirtit

në shprehjen “kështu qe shkruar”. Një fetar i mirë beson në përcaktimin e fatit. Po unë që s’besoj në asgjë, me se të ngushëllohem? Unë nuk besoj se maskarenjtë e kësaj bote do t’i shlyejnë gjynahet në zjarrin e ndonjë ferri, nuk besoj se të mirët do të shpërblehen në parajsë. Megjithatë dua të besoj se ekziston një gjyq. Këtë e kam shpresuar si një ide mjegullore, ndryshe, në kotësinë e pafund të ekzistencës sime, s’do të kishte fije që të mund të më mbante në jetë.

U binda shpejt se hakmarrja ndaj Xhodës nuk qe punë e lehtë. Në fillim vendosa t’i thyeya xhamat e dritareve të shtëpisë, një vilë pak e mënjanuar nga qendra, rrethuar me kangjellë të lartë hekuri, ngarkuar tërë bimë e lule kacavjerrëse. Pranë saj kalonte një rrugë e ngushtë dhe prej andej mund t’ia bëja xhamat e dritareve copë. Hoqa dorë sepse ditën, për shkak të lëvizjeve, ishte e pamundur të mos bije në sy. Kurse natën s’ma mbante nga frika e qenve. Natën nëpër qytezë endeshin një lukuni bastardësh. Variantin për t’i shtënë në sirtarin e tryezës në zyrën e drejtorisë një gjarpër, e hodha poshtë gjithashtu. Jo nga pamundësia për të siguruar një gjarpër, gabelët e bregut të lumit do të ma gjenin kur të doja. E gjykova të pamundur futjen në drejtori dhe akoma më të pamundur hapjen e sirtarit të tryezës së tij. Diheshin tri orvatje të tilla të dështuara. Më duhej, pra, të vrisja mendjen, të gjeja një mënyrë tjetër hakmarrjeje. Dhe e gjeta.

Ideja më erdhi në kokë rastësisht. Një ditë, në oborrin prapa shkollës, ku mblidhej klani i Fagut, pashë një skenë që, në të vërtetë, nuk ishte e jashtëzakonshme. Fagu po zhdëpte një djalë nga ata të lagjes së bregut të lumit, ndërsa sejmenët e tij rrinin e bënin sehir. Në largësi skenën e ndiqnin plot djem të tjerë. Gjithçka zhvillohej në heshtje. Pa nxjerrë zë, gabeli e duroi dajakun derisa Fagut iu mbush mendja dhe e lëshoi, pa harruar t’i jepte edhe një shqelm prapanicës. As mund të mendohet që ndokush t’i vinte në ndihmë gabelit. Qe një djalë i shkurtër, i fishkur, nga të rrallët bregalumas që e ndiqte shkollën rregullisht. E quanin Sherif. Ishte në klasë të pestë, në të pestën A, kurse unë në të pestën C. Rreth tij dija edhe diçka tjetër e kjo, pak çaste më vonë, do të merrte rëndësi të veçantë. I ati, një gabel i shkurtër, po aq i tharë sa i biri, në periudha të ndryshme të vitit ngarkohej me shfarosjen e qenve. Thuhej se, po të mos i zhdukte ai, bastardët rrezik të shfarosnin qytezën. Për këtë qëllim përdorte copa mëlçish lope të helmatisura, me efekt të menjëhershëm.

Ra zilja e mbarimit të pushimit të madh. Oborri i pasmë kulloi në oborrin përpara. Sherifi mbeti në një qoshe. Nuk e di ç’më shtyu t’i thosha një fjalë, mëshira për të apo përbuzja ndaj Fagut. Sepse Fagun e përbuzja. Ishte edhe kapadai, edhe mizor. Atëherë mësova diçka që ma ngriti mendjen: Fagu e

paskësh rrahur Sherifin ngaqë ky, një ditë më parë, paskësh ngacmuar në klasë Vilmën e kjo na qenkësh ankuar te Fagu. “Pisja, mendova, e bija e pisit.” Pisa që të tre, i ati xhelat, ajo dhe rrugaçi që e ulte veten e kthehej në mashë në duart e një qurraveceje. Nuk m’u desh të lodhesha shumë për ta bërë Sherifin bashkëfajtor në veprimin tim.

Lodrën e luajta me një hipokrizi të pashembullt.

Them hipokrizi. Në atë kohë kësaj fjale nuk ia dija kuptimin. Por që në atë moshë hipokrazia duket më qe injektuar në gjak. Nëse dikush do të ma kishte shpjeguar ç’do të thoshte, mbase nuk do të isha bërë i tillë. Askush nuk ma shpjegoi. Në shkollë, duke nisur nga klasa e parë, na jepnin mësimin e edukatës morale. Hipokrizinë nuk mbaj mend të na e ketë shkoqitur ndonjë mësues. Mbj mend diçka tjetër: ata ndryshe silleshin në mungesë të drejtorit, ndryshe në prani të tij. Shpesh ia hidhnin, e gënjenin në sytë tanë, por ne nuk ndiheshim. Xhodën e kishim edhe frikë, edhe inat. Në këtë pikëpamje as Xhoda nuk ndryshonte shumë nga mësuesit. Kisha vënë re se, kur vinte ndonjë inspektor, drejtori nuk sillej si zakonisht, bëhej i butë, i sjellshëm, gënjente dhe ia hidhte inspektorit pothuaj njëloj siç e gënjenin dhe ia hidhnin atij mësuesit. Punët shkonin për bukuri. Ne rriteshim të bindur se ishim fëmijët më të lumtur në botë. Kështu thuhej në këngët që mësonim.

Megjithatë, unë kisha arsye për ta vënë në dyshim nëse ishim vërtet në fëmijët më të lumtur në botë. Nuk e di ç’ndodhte me të tjerët, por unë, në shtëpi, shihja skena midis prindërve shpesh aq të stuhishme, sa më shkonin mornica. Për të zhdukur çdo keqkuptim, shënoje se im atë ishte njeri pa vese. Ai s’ka ditur ç’është alkooli e duhani dhe jam i bindur se as qejfli grash s’duhet të ketë qenë. Për më tepër nëna e ka sunduar gjithmonë. Ishte ekonomist, shef llogarie, kurse nëna rrobaqepëse. Përpiqeshin të mos grindeshin në praninë time, e kuptoja. Nuk ia dilnin gjithmonë. Habitesha sepse në të shumtën e rasteve grindjet nisnin për vogëlsira. Me shokët e mi unë s’do të grindesha për vogëlsira të tilla. Sidoqoftë, stuhia shpërthente, një stuhi fjalësh me akuza e kundëraakuza. I pari lodhej im atë. Pas tij, si shfrynte me vete, e mbetur pa partner, e kyçte edhe nëna. Atëherë, në qetësinë e shurdhër që pllakoste dhomën, dëgjoja tim atë që psherëtinte: “Zot, ç’jetë qeni”. Dhe unë arsyetoja se njeriu nuk mund të jetë njëkohësisht edhe më i lumturi në botë, si thuhej në një nga këngët që mësonim, edhe të bënte jetë qeni, si shprehej im atë. Këtë arsyetim e ngatërronte dhe e kthente pastaj në rebus diçka tjetër. Ka lidhje me aftësitë aktorese të prindërve të mi. Më vjen rëndë që shprehem kështu, por është e vërtetë. Prindërit e mi ishin aktorë.

Në pallatin tonë banonte njëfarë Hulusiu. Tani ka vdekur. Ishte një burrë shkurtabiq dhe te ne vinte shpesh. Mbaj mend se hante pa hesap, mund ta boshatiste një shishe me raki pa lëvizur vendit. Nga mënyra se si flisnin prindërit e mi për të, arrija në përfundimin se në rastin më të parë ata do ta kapnin e do ta flaknin nga dritarja. Kështu kisha dëgjuar të thoshte im atë. Këtë skenë të dëshiruar – e besoja, im atë mund ta hidhte nga dritarja Hulusiun, me trup ishte sa dyfishi i tij – fatkeqësisht nuk e pashë kurrë. Përkundrazi, kur prisja që babai ta kapte Hulusiun prej zverku, sapo ky dukej në derë, im atë vinte buzën në gaz, nëna gjithashtu. Hulusiu dendej me raki dhe largohej kur i mbushej mendja. Sapo largohej ai, maskat e qeshura zhdukeshin në çast nga fytyrat e prindërve. Babai fuste duart në xhepa e niste ca ecejake nervoze poshtë e përpjetë dhomës. Nëna nxinte në heshtje. E pra, ky njeri kaq i përbuzur, Hulusiu, ka qenë engjëlli bamirës i familjes sonë. Pa ndihmën e tij, ime motër nuk do të mundte të ndiqte shkollën pedagogjike, kurse unë, më vonë, s'do të kisha asnjë shans për të vajtur në universitet. Por këto gjëra atëherë nuk i dija. Nuk e dija se fqinji ynë, Hulusiu, që banonte një kat sipër nesh, ishte i pari i qytezës. Nuk e dija se, për të fituar mbrojtjen e engjëllit bamirës, prindërit e mi paguanin një haraç të përhershëm: uljen e dinjitetit. Nuk dija edhe plot gjëra të tjera, të cilat jeta do të m'i mësonte një e nga një. Atëherë, dilemave të mëdha truri im u jepte një zgjidhje të thjeshtë, komode, me plot gojën mund ta quaj konformiste: të gjithë njerëzit ishin aktorë, edhe mësuesit, edhe prindërit. Ata hiqnin e vinin maska. Për analogji, edhe unë, njëlloj si të rriturit, duhej të përgatisja maskat e mia. Kjo që dhe zgjidhja përfundimtare që i dha rebusit truri im. Për sa i përket dilemës nëse ne ishim apo nuk ishim fëmijët më të lumtur në botë, i dhashë një zgjidhje që mund të quhet origjinale. Edhe ishim, edhe nuk ishim. Si puna e qenve të qytezës. Sipas meje, bastardët s'duhej të ishin të lumtur. Ata hanin shqelma ngado që futeshin, pa përmendur mëlçitë e helmatisura të babait të Sherifit. Përkundrazi, qentë shtëpiakë – në përgjithësi ata që kishin shtëpi private mbanin qen – sidomos konet, duhej të ishin të racës së të lumturve. Edhe Vilma mbante një kone. Të bardhë me qime të dredhura.

Vilma ishte drita e syve të Xhodës. Konia ishte drita e syve të Vilmës. Unë vendosa të helmoja konen e Vilmës.

Fatos Kongoli lindi më 12 janar 1944 në Elbasan, është shkrimtar dhe matematikan shqiptar. Kongoli ka studiuar për matematikë, pjesërisht në Pekin, pjesërisht në Tiranë, ku është diplomuar në vitin 1967. Ka punuar për një kohë të gjatë si gazetar letrar dhe redaktor në Shtëpinë Botuese "Naim Frashëri". Është autor i një vargu librash. Librat e Kongolit janë botuar në disa vende të botës. Është fitues i çmimit ndërkombëtar "Balkanika". Është fitues, gjithashtu, i çmimit më të lartë letrar në Shqipëri "Penda e Artë" (2004). Shoqata e Botuesve Shqiptarë e ka vlerësuar me çmimin "Shkrimtari i vitit" për vitin 2006, ndërsa romani "Lëkura e qenit", përkthyer në gjermanisht, u shpall libri i muajit qershor 2006 në Gjermani. Në vitin 2016 është shpallur "Shkrimtari më i mirë i vitit", nga Fondacioni Kulturor "Harpa". Romani "Gënjeshtarë të vegjël" e shpalli atë Autor të vitit 2019 në dy panairë ndërkombëtarë libri, respektivisht në Fier dhe në Prishtinë.

Ismail Kadare

PËR TË HARRUAR NJË GRUA

Po tani ç'të bëj, thashë me vete, duke vështuar me radhë flegelat e lagura, të mbufatura nga shiu. Pastaj qilimin, derën, prej nga pak kohë më parë ajo kishte dalë, hirnoren e cigareve, me fjalët "Hotel Turizmi" anash. Një copë herë u vërtita nëpër dhomë, gjersa këmbët më çuan pranë derës. Qëndrova pikërisht te vendi ku ajo më kishte përqaftuar ndërsa dilte, me një përqaftim që s'ishte as ndarje dhe as premtim për diçka më të mirë. Një përqaftim i tillë te dera, pas një pasditeje të stuhishme, përfytyrohej, zakonisht, në sfond të dënësës, të pendimit për fjalët e ashpra dhe me buzë që synojnë drejt njëra-tjetrës për të falur gjithçka. Por asgjë e tillë s'kishte ndodhur. Unë i kisha mbajtur duart në xhepa, madje i kisha rrasur më thellë dhe, i ngrirë si dru, ndjeva buzët e saj te qafa dhe pastaj te cepi i gojës dhe prekjen e furishme të flokëve. Mundimshëm ndjeva nevojën ta përqafoja, sipas ritualit mijëvjeçar të mbarimit të grindjeve, por një gips mortor, i ikur nga kushedi ç'shtatore, s'më la tëlëvizja.

S'isha penduar për asgjë. Isha vetëm i lodhur.

Në hirnore, dhjetëra bishtat e cigareve, të rënë njëri mbi tjetrin, si në një masakër (të sajte si të vrarët e njëres palë, asaj pale që për t'u njohur mbante një rrip të kuq, dalloheshin vërtet nga shenja e të kuqit të buzëve), jepnin më mirë se çdo gjë atë që kishte ndodhur: furinë, shpjegimin e vështirë, fajësimet e ndërsjella që i kishim bërë njëri-tjetrit, lotët e pafund të saj. Sikur të kishte gjekund një muze të hidhërimit, do ta kisha çuar atë hirnore.

Isha i lodhur. Gojën e kisha të hidhur. Doja të pushoja me çdo kusht. Me mosbesim vështrova shtratin, velenxën sipër tij dhe nënkresën. Vërtet shpresoja se mund të flija? Më erdhi të qeshja, kaq e pamundur m'u duk kjo.

Shushurima e shiut vinte që jashtë zbutëse. Duhej ta harroja me çdo kusht, ta nxirrja nga vetja ime atë grua. Por, së pari, duhej të nxirrja atë mbrëmje. Ishte gjëja më e ngutshme.

Duhej ta nxirrja atë grua, sepse gëzimet që më jepte ishin përherë më të pakta se mërzia.

E gjeta veten duke lëvizur nëpër ato pjesë të dhomës ku kishim lëvizur dhe ishim zhvendosur të dy gjatë atyre orëve të çmendura. Dhe përsëri hirnorja me bishtat e cigareve më mbajti në vend. E mora, e ktheva në pëllëmbë të dorës atë grusht bishtash, si të kisha përpara syve një gjë të pabesueshme. Të ftohura, të shkrumbuara vende-vende, ishin tani ato që pak më parë

kishin qenë më afër se çdo gjë tjetër pranë fjalëve tona, frymëmarrjes së furishme, pendimit, dënësës.

Iu afrova dritares, shtyva flegren dhe i flaka përjashta, në terr. Kështu hidhet hiri i të vdekurve, kur e lënë me testament, mendova. Duhej ta harroja patjetër atë grua.

Të përdorja gjithë mekanizmin e trurit tim për ta zhvlerësuar. Ta godisja nga pika të ndryshme, në mënyrë që, kur të vinte ora e harrimit, ta kisha të lehtë rrënimin e saj.

Kisha ende një keqardhje të fundit për këtë, por isha i bindur se s'kishte rrugë tjetër. Do të shtrihesha pas pak horizontalisht (e kisha vënë re se në atë qëndrim mendoja gjërat më shkatërruese) dhe do të filloja... Do t'i ndiente vallë buldozerët që larg, në shtratin ku, ashtu si unë, me siguri, nuk flinte?

Dhe, papritur, më shkrepri në kokë një mendim: e sikur ta shkruaja gjithë këtë? E shkruar, ndoshta kjo mbrëmje mund të nxirrej më lehtë nga vetja. Ta trupëzoja për ta vlarë më lehtësisht.

Ashtu do të bëja.

Për çudi, siç më ndodhte përherë në kësi rastesh, mendimi i të shkruarit më dha qetësi. Si avioni që e nxjerr trupin e vet nga zona e stuhisë, ajo ide, më shpejt se ç'e mendoja, më nxori nga gjendja delirante në një shtresë më të qetë, sipër furtunës.

Dhe më parë se ç'e prisja, fjeta.

E njoha Polin e Jugut që larg (dallohej shtypja, ashtu siç e kisha mësuar në gjeografinë e tetëvjeçares). Dëgjohej një goditje e mbytur veglash. Kur iu afrova edhe më, pashë se atë zhurmë e shkaktonin tre njerëz me shtat të shkurtër. Diçka po bënin me boshtin e tokës. Nuk u bezdisën aspak nga prania ime dhe vazhduan punën e tyre. Dukej si një riparim.

Nuk e di nëse i pyeta ç'bënin ashtu apo vetvetiu m'u bë e qartë: po bënin një ndreqje në bosht. Një ndryshim, me sa dukej, në shpejtësinë e rrotullimit. Prej kësaj do të sajoheshin ditë të ndryshme, jo njëzetekatërorëshe, si më parë, por tridhjetetëtorëshe. Kurse netët do të ishin njëzetedyorëshe. Sipas studimeve dhe pyetësorëve të ndryshëm, paskësh qenë më mirë kështu. Kisha përshtypjen se diku kisha lexuar në shtyp për këtë gjë.

Desha t'i pyes: e kur do të fillonte ky kalendar i ri, por, s'di se pse, i pyeta për tjetër gjë: meqenëse merreshin me gjëra të tilla, me siguri, mund të zbërthenin nga bota copa të kohës.

Posi, u përgjigjën ata. Pra, e bënin edhe këtë dhe ndihej që s'e kishin të vështirë.

O Zot, sa e thjeshtë paskësh qenë ajo që dukej e pamundur: të shkulja nga vetja gjithë atë hidhërim.

U mundova t'ua shpjegoja, doja të hiqja nga vetja ime një ditë ose, më saktë, një mbrëmje të hidhur.

Ata qeshën.

Një mbrëmje? Po ne punojmë me copa të mëdha. Gjysma shekujsh, dekada, shumë-shumë, me vite. Kurse ditët janë vocërrima. Megjithatë (vështruan veglat e tyre), ndoshta me ato më të imëtat mund të kapim edhe ditët.

- Ku është ajo ditë? - pyeti njëri prej tyre.

- Si? - ia bëra unë.

- Dita që doni të shkëputni, në ju kuptova drejt. Ju doni ta hiqni atë dhe të lidhni prapë fijet, apo jo?

- Pikërisht.

- Atëherë, ku është ajo?

O Perëndi, s'më kujtohej asgjë. U mbyta në djersë, por koka sa vinte më bëhej më e turbullt.

- Në mos viti, së paku, koha, - tha ai.

Por mua s'më kujtohej asgjë. Dija vetëm që ishte e hidhur, tepër e hidhur.

- Po çka ndodhi atë ditë? Ndoshta, kjo ju kujtohet, - tha ai. - Ç'perandori është përmbysur, ç'tërmet ka rënë?

Vështruan njëri-tjetrin, kur e panë që s'përgjigjesha. Pastaj sytë e tyre të lodhur u kthyen diku anash, atje ku në një shtjellë të largët vërtiteshin, me sa dukej, ngadalshëm perandoritë e rrëzuara, themelitë e tërmeteve dhe skelete shekujsh. Vërtiteshin zymtas, të përshkuar nga vetëtimat të ftohta. Asgjë s'më kujtohej. Vetëm shija e hidhërimit, e pazbutshme, e patretshme. Pastaj m'u duk se pashë diçka, një si trajtë fustani që e merrte era në një luhatje mortore.

- Një grua, - thashë. - Ishte aty, në atë ditë, një grua...

Ata qeshën, por ftohtë. Pastaj vështruan prapë veglat e tyre.

- Po të jetë ashtu, është e pamundur. Këto vegla s'bëjnë për atë gjë.

- Ma hiqni atë mbrëmje me atë grua, - ulërita.

U zgjova.

Zhurmërimi i shiut më kujtoi më parë se çdo gjë tjetër se ku ndodhesha.

Hotel. Dhe jashtë gjethnaja e rënë dhe kufomat e cigareve të masakruara, ku njëra palë mund të dallohej prej tjetrës nga rripi i kuq...

Ajo ishte aty pranë, disa hapa larg dhe, me siguri, ishte e paqetë dhe kishte makth, ngaqë, në një mënyrë ose në një tjetër, duhej të ndiente që unë përpiqesha ta varrosja.

Ismail Kadare është poet, romancier dhe publicist. Është autori më i njohur shqiptar dhe krenaria e letërsisë shqipe U lind në Gjirokastrë, ku përfundoi edhe arsimin e mesëm; më 1958 mbaroi degën e Gjuhës e të Letërsisë në Universitetin e Tiranës. Më pas shkoi në Moskë me studime për dy vjet në Institutin e Letërsisë Botërore "Maksim Gorki" (1958-1960). Ismail Kadare konsiderohet sot si një nga shkrimtarët më të mëdhenj të letërsisë botërore bashkëkohore. Me veprën e tij, që ka shënuar një numër rekord të përkthimeve (në mbi 45 gjuhë të ndryshme,) ai e ka bërë të njohur Shqipërinë në botë me historinë dhe me kulturën e saj shekullore. Rrugën e krijimtarisë letrare e nisi si poet që në vitet e gjimnazit me "Frymëzimet djaloshare", 1954; "Ëndërrimet", (1957), por u bë i njohur sidomos me vëllimin "Shekulli im" (1961), që u pasua nga vëllimet e tjera poetike, si: "Përse mendohen këto male" (1964), "Motive me diell" (1968) dhe "Koha" (1976). Vepra poetike e Ismail Kadaresë shquhet për idetë e thella dhe për figuracionin e pasur e origjinal; rol me rëndësi për pasurimin e poezisë shqiptare.

Në fushën e prozës, Ismail Kadare ka lëvruar tregimin, novelën dhe romanin. Vepra e parë e rëndësishme e Ismail Kadaresë në prozë është romani "Qyteti pa reklama", që nuk u lejua të botohej i plotë deri në vitin 2003. Romani më i njohur i tij në botë është "Gjenerali i ushtrisë së vdekur" (1964). Nga pena e tij kemi "Kështjellën" (1975); "Kronikë në gur" (1970); përmbledhjet me tregime e novela "Emblema e dikurshme" (1977); "Ura me tri harqe" (1978); "Gjakftohtësia" (1980). E veçanta e talentit të Ismail Kadaresë shfaqet sidomos në trajtimin, nga një këndvështrim i ri, i temës historike. Një nga krijimet më të shquara të Ismail Kadaresë dhe të të gjithë letërsisë së re shqiptare është romani "Pallati i ëndrrave" (1981). Shumica e veprave të Ismail Kadaresë janë përkthyer e botuar në mbi 45 gjuhë të botës dhe sot është padyshim shkrimtari shqiptar më i njohur në botë. Në vjeshtën e viti 1990 Ismail Kadare vendosi të largohet nga Shqipëria dhe të shpërngulet në Paris.

Ismail Kadare është laureat i shumë çmimeve letrare kombëtare dhe ndërkombëtare.

Që nga v. 1994 Ismail Kadare është anëtar korrespondent i Akademisë së Shkencave Morale dhe Politike të Francës dhe anëtar i jashtëm i Akademisë Shqiptare të Shkencave.

Ka qenë delegat në Kongresin e Drejtshkrimit (1972).

Në vitin 2005 fitoi çmimin "The Booker Prize Man".

Ismail Kadare është dekoruar nga Presidenti i Republikës së Shqipërisë me Urdhrin “Nderi i Kombit” dhe nga shteti francez me urdhrat “Kryqi i Legjionit të Nderit” e “Oficer i Legjionit të Nderit”.

Ismail Kadare më 23.06.2012 u nderua me Çmimin e madh spanjoll, "Princi i Asturias për Letërsi", një nga çmimet më prestigjioze letrare në botë. Ai doli fitues mes 31 kandidateve nga 25 vende të ndryshme të botës ku dallohet emri i Milan Kunderas apo italiani Antonio Tabucchi.

Jeton Neziraj (Kosovë)

a.y.l.a.n

[Në këtë dramë të shkurtër, Zoti na e rrëfen historinë e një maceje e cila kurrë nuk ia del të largohet përgjithmonë nga Roccalumera.]

“Kjo dramë u dedikohet krejt atyre qyteteve të vogla provinciale, të cilat me durim dhe pa e humbur asnjëherë shpresën, besuan që refugjatët do të vinin një ditë edhe te ta.” – Zoti

[Numri i aktorëve, zotërave dhe i kafshëve nuk është i përcaktuar dhe as i kufizuar. Rekomandohet që publiku të ulet në skenë, ndërsa shfaqja të luhet në sallë, aty ku normalisht ulet publiku. Salla ku luhet shfaqja duhet të duket si një det i gjerë.]

Skena 1

**Unë jam Zoti. Historinë që do ta dëgjoni e kam krijuar unë.*

Skena 2

**Skena e dytë.*

Është mëngjes i hershëm në Roccalumera.

Dëgjohen zëra pulëbardhash.

Në largësi të detit, shumë-shumë larg, shohim një anije duke lundruar.

Në portin e vogël të qytetit, një burrë dhe një grua vendosin në drejtim të detit një pano të madhe në të cilën, në arabisht dhe anglisht shkruan:

“Nahn nuhibu almalajia. Min fadlik taëaquf huna.”

“Ëë love refugees. Please stop here.”

Skena 3

GRUAJA: Përse nuk ndalen këtu! Oh, ndoshta kurrë nuk do të ndalen! A nuk është e trishtueshme!?

BURRI: Tek e fundit, askush tjetër nuk vjen në Roccalumera, përse do t'vinin refugjatët!

GRUAJA: Sepse janë refugjatë dhe kanë nevojë për strehim, e Roccalumera mund t'u ofrojë strehim dhe gjithçka që u duhet.

BURRI: Roccalumera nuk është qytet i bukur, duhet ta pranojmë, nuk është si, ta zëmë, Lampedusa, Pozzallo, Augusta apo Trapani...

GRUAJA: Roccalumera është një qytet i shkretë, edhe refugjatët po e injorojnë.

BURRI: Thanë se mbrëmë paskan mbërritur në Pozzallo edhe 2,000 refugjatë. Sa me fat që janë ata kopila. Kam dëgjuar të thonë se secili qytetar italian në Pozzallo e Lampedusa ka marrë nga 10,000 euro ndihma nga EU dhe madje, pas ca javësh, do të marrin sërish edhe poaq. Pozzallo e Lampedusa po lulëzojnë.

GRUAJA: Roccalumeran e ka harruar edhe Zoti. Këtu nuk ka as IKEA, as McDonalds, madje as edhe një supermarket për të qenë. Përse së paku nuk ka një stacion policor?

BURRI: Sepse këtu nuk ndodh asgjë dhe prania policore është e panevojshme. E vetmja vrasje për të cilën ne flasim tash e mbi dy mijë vjet është ajo e Krishtit.

GRUAJA: Trishtim, mërzë dhe pikëllim në Roccalumera.

Skena 4

**Në skenën e katërt...*

NJË ZË GRUAJE: *[bërtet]* AAAAAAAAAA...!

**Çfarë ke që bërtet? Nuk e ke rradhën tani.*

Pra, edhe një herë: në skenën e katërt nuk bërtet asnjë grua. Në skenën e katërt, mjeku i vetëm në Roccalumera bën publike një shifër alarmante:

MJEKU I VETËM NË ROCCAMULERA: Për shkak të mungesës së refugjatëve, niveli i depresionit në Roccamulera po rritet me shpejtësi alarmante. Dhe jo vetëm njerëzit por edhe kafshët kanë filluar të bien në depresion. Impotencia tek meshkujt është rritur, por është rritur edhe tek femrat. Qytetarët po trashen gjithnjë e më shumë dhe po bëhen gjithnjë e më budallenjë. Nëse kjo gjendje nuk ndryshon, Roccalumera ka marrë fund, do të vdesë si qytet.

Skena 5

**Në skenën e pestë, macja Sonno largohet nga Roccalumera, largohet përgjithmonë...*

Skena 6

**Në skenën e gjashtë nuk ndodh asgjë e rëndësishme, përpos një klithme të një gruaje të cilës i bie mindili nga ballkoni i saj në katin e dytë.*

GRUAJA: Aaaaaaaahhhhh, mindili im!

Skena 7

**Në skenën e shtatë, një grua e zgjon me furi burrin e saj nga gjumi.*

GRUAJA: Zgjohu, burrë, ata kanë ardhur.

BURRI: Kush?

GRUAJA: Refugjatët, kanë ardhur me një anije të madhe dhe janë ndalur në Roccalumera. Janë shumë, qindra, mijëra...! Oh, sërish do të jemi të lumtur, sërish do t'jemi të pasur. Roccalumera do të lulëzojë si dikur, kur këtu rriteshin limonët më të mirë në botë.

BURRI: Fli ta hajë dreqi! Ke ëndërruar. Nuk ka kurrëfarë anije, kurrëfarë refugjatësh. Askush nuk vjen në Roccalumera, aq më pak në pikë të natës.

Skena 8

BURRI: Kam hequr dorë nga seksi, përgjithmonë.

Skena 9

**Në skenën e nëntë ndodh diçka e çuditshme, ama fort-fort e çuditshme. Larg, shumë larg në det, shihet një pikë e zezë që duket si kokë njeriu!*

Skena 10

**Dhe pastaj të nesërmen ndodh diçka edhe më e çuditshme. Ndodh diçka që askush nuk e kishte menduar. Është mëngjes i qetë pas një nate me det të trazuar. Dielli sapo ka filluar të agojë. Dëgjohet një britmë gruaje, një aso klithme e dëshpëruar, e çjerrë...*

GRUAJA: [bërtet] AAAAAA...!

**Dhe sërish, për të dytën herë!*

GRUAJA: [bërtet] AAAAAA...! Një kufomë, një kufomë në plazhin e Roccalumeras. Një kufomë burri!

Skena 11

BURRI: Së paku një kufomë erdhi në Roccalumera! Të jetë e ndonjë refugjati?

GRUAJA: S'ma thotë mendja.

BURRI: Le t'fillojmë t'i shohim gjërat më me optimizëm. Përse t'mos e konsiderojmë refugjat?

GRUAJA: Mundemi, por ky duket që është Italian.

BURRI: E kam një ide. Thirreni rrobaqepësin e vetëm të Roccalumeras.

RROBAQEPËSI I VETËM NË ROCCALUMERA: Ia marr përmasat kufomës; gjerësinë e gjoksit, gjerësinë e belit, gjatësinë, krahët... Dhe pastaj ia qep një *niqab* të bukur.

Skena 12

KOMUNIKATË PËR MEDIA E QYTETIT ROCCALUMERA:

Sot në Roccalumera mbërriti refugjatja e parë siriane. Nga traumat e luftës, ajo ka humbur të folurën. Është e mbuluar me *niqab* dhe megjithë lutjet tona, nuk pranon ta heqë. Nuk pranoi të hiqte as kur ishte te mjeku. E gjora, kush e di sa ka vuajtur. Nuk e kemi parë, por mund të besojmë që trupin e ka të mbuluar me njolla nga dhuna, të gjakosur e të shpuar nga plumbat e nga gurët e ushtarëve barbarë të Bashar Al Assad-it. Këto janë supozimet tona, sepse, e përsërisim, ajo është e mbuluar me *niqab* të cilin nuk pranon ta heqë asnjë çast.

I lusim organizatat humanitare, BE-në dhe njerëzit vullnetmirë të nisin dërgimin e ndihmave në Roccalumera, për ta menaxhuar këtë valë me refugjatë që pritet të vijnë shumë shpejtë. Sidomos na duhen para.

Ku është një refugjat, aty ka shumë refugjatë.

Një refugjat ndjellë ardhjen edhe të qindra e mijëra refugjatëve të tjerë.

Më në fund, Roccalumera iu bashkua botës së civilizuar, për të pritur refugjatët sirianë, afrikanë, shqiptarë e të tjerët në nevojë.

Bashkangjitur me këtë komunikatë për media, është edhe fotografia e refugjates së shumëvuajtur siriane.

Skena 13

**Lajmi mori dhenë. Ndërkohë, në Roccalumera mbërrijnë edhe ndihmat e para nga BE, ndër të tjera edhe:*

- 3 mijë kondomë;
- 5 mijë metra pëlhurë e zezë cilësore dhe krejt aparatura për hapjen e një fabrike për prodhimin e *niqab-it*;
- 1 mijë tonë hurma nga Arabia Saudite;

- 10 mijë kilogramë mish hallall nga feramat turke;
- 20 mijë batanije me shenjën e kryqit të kuq të qepura në Kinë;
- 35 mijë jelekë shpëtimi të prodhuara në Unionin Evropian;
- 45 milionë euro të cilat banorët e Roccalumeras mund t'i përdorin për të blerë sapunë, shampun dhe letra toaleti.

KOMUNIKATË PËR MEDIA E UNIONIT EVROPIAN:

Bashkimi Evropian do të vazhdojë ta mbështesë Roccalumeran në vazhdimësi. Zemërgjerësia e tyre për të pritur refugjatë na ka prekur. Anëtarët e Parlamentit Evropian derdhën nga një pikë loti kur dëgjuan që në Roccalumera ka mbërritur refugjatja e parë, kurse presidenti italian ndërpreu pushimet e tij 30 minuta para kohe dhe pastaj piu një gotë *salep* dhe hëngri një kokërr hurme, si shenjë solidariteti me banorët e Roccalumeras.

Skena 14

**Në skenën e katërmëdhjetë Roccalumera merr një pamje tjetër nga ajo që kishte deri tani. Banorët janë më të lumtur, madje edhe dielli lëshon rreze ngrohtësie dhe buzëqeshë ëmbël.*

Skena 15

**Macja e trishtuar Sonno, e cila u largua në skenën e pestë, kthehet sërish në Roccalumera. Çfarë mrekullie e bukur po ndodh. Dhe kur e mendon, vetëm me praninë e një refugjateje, ose, të jemi më precizë, vetëm me praninë e një kufome të një burri të panjohur.*

Skena 16

**Në skenën e gjashtëmbëdhjetë, një burrë del në dritaren e banesës së tij dhe bërtet i lumtur:*

BURRI: Hej, sërish, mbas pesë vjetësh pata ereksion!

Skena 28

**Skena e njëzetë-e-tetë është identike si skena e parë. Nuk ndodh asgjë, ama bash asgjë.*

Skena 29

**Kufoma e burrit të panjohur e mbuluar me niqab, fillon të kutërbojë. I tërë qyteti mbushet erë vdekje.*

BURRI: Çfarë të bëjmë me të?

GRUAJA: E hedhim sërish në det!

BURRI: Ide e mirë.

Skena 30

**Kufomën që banorët e Roccalumera e hodhën mbrëmë në det, sot në mëngjes valët e detit e kthyen sërish në breg. Por ajo u kthye pa kokë. Vetëm trupi.*

BURRI: Qenka kthyer sërish!

GRUAJA: Çfarë të bëjmë me të?

BURRI: Nuk e di, ta lëmë këtu, ndoshta e merr uji sërish dhe e largon nga këtu.

Skena 35

**Në skenën e tridhjetë-e-pestë, në Roccalumera vjen një burrë nga Piana Degli Albanesi. Burri, që ka një pamje të ashpër, afrohet te kufoma në breg të detit dhe fillon ta vajtojë.*

BURRI NGA PIANA DEGLI ALBANESI: Giuseppe, çfarë të paskan bërë, vëlla? Ta paskan hequr kokën, të paskan sakatosur, të paskan turpëruar duke të veshur me *niqab*. Giuseppe, a e kanë ditur këta të mjerë se kush je? A e kanë ditur që je nga Piana Degli Albanesi? Nuk e kanë ditur, sepse sikur ta kishin ditur, nuk do t'kishin guxuar të të vrasin e të ta njollosin trupin kështu.

Oh, Giuseppe, të betohem se do ta marrim hakun. Ky qytet do të paguajë shtrenjtë.

Skena 36

**Në skenën e tridhjetë-e-gjashtë, plakën Martina dikush e hedh nga banesa e saj në katin tretë. Kur bie në tokë, ajo lëshon një klithmë të vockël:*

PLAKA MARTINA: Ahhhh!

**Afër plakës Martina, te koka e saj, bëhet një curril gjaku. Në gojën e saj, në një copë letre gjendet një shënim i shkurtër: "Për Giuseppen tonë të vrarë barbarisht".*

Skena 37

**Nuk ka skenë.*

Skena 40

**Kalim i qëllimshëm nga skena e tridhjetë e shtatë në skenën e katërdhjetë. Në këtë skenë, banorëve të qytetit u flet burri nga Piana Degli Albanesi.*

BURRI NGA PIANA DEGLI ALBANESI: Do t'ua qimë nënën të gjithë juve. O tregoni kush e vrau vëllaun tonë Giuseppe, o të gjithë do ta pësoni siç e pësoi plakusha Martina.

Skena 41

**Roccalumera është në ankth. Burrat që kanë ardhur nga Piana degli Albanesi i shtrojnë të gjithë në dajak. Vrasin dymbëdhjetë pleq e plaka, vrasin zjarrëfikësin e vetëm të qytetit, mbysin një qen, dhunojnë tridhjetë peshqi dhe një balenë, ua fusin zjarrin shtatëdhjetë-e-tetë banesave, trembëdhjetë banoreve ua nxjerrin veshkat, tri plakave ua këpusin pullat e fustaneve e kështu me rradhë e kështu me rradhë...*

Skena 42

**Macja Sonno që u kthye sërish në skenën e pesëmbëdhjetë, në këtë skenë të katërdhjetë-e-dytë sërish largohet nga Roccalumera, me betimin se më nuk do të kthehet kurrë.*

Skena 43

**Dhe këtu ndodh një kthesë e madhe dramaturgjike e tipit Deus ex machina. Giuseppe, të cilin familja e tij nga Piana degli Albanesi e dinin për të vdekur, del të ketë qenë gjallë.*

BURRI NGA PIANA DEGLI ALBANESI: Qenkemi ngatërruar. Vëllau ynë, Giuseppe, që e dinim të vdekur, qenka gjallë, shëndosh e mirë.

Ju kërkojmë falje për dënim që u shkaktuam. Si shenjë e penesës tonë, dhe si kërkimfalje, po ua falim mjetet me të cilat ju kemi torturuar:

- Dy brisqe;
- Një çekan;
- Dy tela me gjemba;
- Një revole;
- Një palë darë.
-

Ju sygjerojmë që ta hapni një muze në Roccalumera dhe t'i mbani aty këto mjete torture, si shenjë e miqësisë tonë të përhershme.

Lamtumirë, o banorë të mirë të Roccalumeras. Do t'ju mbajmë në mend për durimin dhe për trimërinë.

Skena 44

**Macja Sonno nga skena e katërdhjetë -e-dytë e cila u largua me betimin që më kurrë nuk do të kthehej në Roccalumera, në skenën e katërdhjetë-e-katërt kthehet sërish.*

MACJA: Ne macet e Roccalumeras jemi të lidhura me Roccalumeran, largohemi, por kurrë përgjithmonë!

Skena e 44

**Një tjetër kthesë e madhe dramaturgjike.*

**Një anije me refugjatë i afrohet Roccalumeras. Banorët i mbyllin portat dhe i fikin dritat.*

REFUGJATI: Hej, o njerëz të mirë, hapni portat, na pritni. Jemi refugjatë të pashpresë. Qyteti ynë u dogj dhe familjet tona atje u masakruan. Na pranoni në qytetin tuaj, o njerëz të mirë të Roccalumeras. Lajmi për mikëpritjen tuaj ka mbërritur edhe te ne.

**Anija me refugjatë rri në port për dymbëdhjetë orë dhe pastaj largohet, në drejtim të Pozzallo, të bindur se në qytetin e Roccalumeras nuk jeton njeri i gjallë.*

Skena 45

**Nuk kemi ide se çfarë duhet të përmbajë kjo skenë. Ah, ja, Zoti atje, si duket ai ka një ide. Urdhëro, zoti Zot!*

ZOTI: Në fakt, e kam një pyetje për publikun:

Një anije me refugjatë është duke u mbytur në det. Policia ka paralajmëruar se ata që kapen duke ndihmuar refugjatët, do të dënohem me deri në dhjetë vjet burg. Kush nga ju, megjithatë, do të rrezikonte dhe do të shkonte të ndihmojë refugjatët?

E kuptoj, kjo gjë kërkon shumë kurajo.

Mirë, po e thjeshtëzoj pak: një familje afrikane shtatë anëtarëshe sapo kanë mbërritur në vendin tonë dhe janë këtu, tek hyrja e teatrit. Kush nga ju është i gatshëm t'u ofrojë strehim? Por nuk janë musliman ë, janë katolik, megjithatë. Gjë e lehtë, e bëni dot? Strehim, për ca javë sall?

**Zoti pastaj numëron duart e ngritura dhe duart e pangritura të publikut.*

Skena 46

Ai luan me valët e detit

*si me lodrat që i kishte lënë prapa në shtëpinë e tij në Kobanî
deti e përkundë varkën dhe kjo i duket argëtuese
si atëherë kur gjyshi e përkundte me këmbët e tij të shtrira
nën hijen e drurit të portokallit
në shtëpinë e tyre, që tash më nuk ekziston*

*uji i detit i përplasët fytyrës furishëm
e ia lanë pluhurin që i ishte ngjitur
kur po vraponin rrugicave të qytetit të Bodrumit
për ta kapur varkën, larg syve të policëve turq*

*Aylan Kurdi nuk ka frikë nga deti
as nga valët, as nga kripa që i ngjitet faqeve të njoma
Babai i tij, Abdullahu, ia shtrëngon dorën
pastaj e shtrëngon fort për gjoksi
nuk të lë, kurrë, nuk të lë, i thotë
e varka tundet sërish
edhe më fuqishëm
Aylan rrëshqet nga gjoksi i qullur i babait Abdullah
por ai e ofron pranë vetes, me më shumë force
kurrë, kurrë nuk të lë, bir*

*dhe varka ecë, mbi valët e detit të trazuar
Aylan mendon për lodrat e veta që ka lënë në Kobane
mendon për supermenin e tij të plastikës
për të cilin besonte, se kishte fuqi të mbinatyrshme
dhe shpëtonte njerëzit, kur ata ishin në nevojë*

*Aylan Kurdi nuk ka frikë,
ai nuk pati frikë atë natë kur babai i tij, Abdullahu
e kapi nga shtrati i tij i ngrohtë
e mbështolli me një batanije dhe u nisën në terr
mbrapa ai pa flakët e qytetit që po digjej
dëgjoi britmat e njerëzve që largoheshin*

*por Aylan besonte se atje, diku
është një supermen që shpëton njerëzit
dhe që shkymë flakët që po e përbinin qytetin*

*babait Abdullah i rrahë zemra fort
ai i lutet detit, i kërkon mëshirë
por deti i trazuar ka një kusht
për varkën, që duhet të dalë në breg
ma falni një jetë, vetëm një jetë, thotë deti
një jetë të njomë
dhe ju mund ta prekni tokën
jo tokën e Kobanës, të larë me gjak
por atë të shpresës,
ku jetës mund t'ia nisni përsëri*

*Abdullahut i janë shterrur forcat
sytë i janë mjegulluar nga uji i kriposur i detit
nuk sheh dhe as dëgjon
nuk e sheh as valën e madhe të detit
që sërish ngritet, kërcënueshëm
dhe godet barkën
e dora e vogël e Aylan rrëshqet nga dora e baba Abdullahut
rrëshqet
rrëshqet përgjithmonë
dhe asnjë supermen nuk gjendet aty afër
për ta nxjerrë nga valët e detit
e për t'ia kthyer në gjoksin e lagur të baba Abdullahut*

*Aylan Kurdi, tre vjeçar, fëmijë kurd i Sirisë, u gjet i mbytur në detin Mesdhe më
2 shtator, 2015. Ai dhe familja e tij ishin refugjatë që po bënin përpjekje të
vinin në Evropë, për t'i ikur luftës.*

Skena e fundit

**Në skenën e fundit, Zoti ulet në bregun e Roccalumera-s dhe qanë.*

Fund.

Jeton Neziraj (1977), dramaturg, ka qenë Drejtor Artistik i Teatrit Kombëtar të Kosovës, kurse aktualisht është drejtor i Qendrës Multimedia në Prishtinë, një asociacion që merret me letërsinë dhe teatrin. Ai ka shkruar mbi 20 drama, të cilat janë vënë në skenë në Kosovë dhe jashtë saj, në Evropë e në Amerikë (mbi 50 produksione), e po ashtu janë përkthyer dhe botuar edhe në mbi 15 gjuhë të tjera. Ka bashkëpunuar me teatro të rëndësishme si: La MaMa (Nju Jork), Volksbühne Berlin, [Volkstheater](#) (Vjenë), Teatri Kombëtar i Malit të Zi, Teatri Shtetëror i Turqisë, [City Garage Theater në Los Angeles](#) etj. Për punën e tij Neziraj ka marrë çmime e mirënjohje të shumta lokale e ndërkombëtare, duke përfshirë edhe Europe Culture Award për vitin 2020. Gazeta Los Angeles Times ka shkruar se ai është "dramaturg i klasit botëror që sfidon ndjenjën tonë të vetëpërmbushjes".

Kim Mehmeti (Maqedonia e Veriut)

PESHKU EKSTASIS

E di se të paktë janë ata që kanë pasur rastin të shohin ndonjë peshk Ekstasis, për shkak se këta peshq janë aq të rrallë, sa që mund të numërohen në gishtat e një dore. Prandaj do mundohem ta përshkruaj sa më hollësisht. Peshqit Ekstasis jetojnë në kushte të veçanta: në ujë plotësisht të pastër, që do të thotë, nëpër ato lumenj, shtratin e të cilëve nuk e ka prekur asgjë tjetër, përpos dorës së natyrës. Nuk durojnë as ndotjen më të vogël, e lëre më ato papastërtitë e shumta, që kohëve të fundit i hasim nëpër lumenjtë. Nëpër shumë enciklopedi, të cilat kam pasur rastin t'i shfletoj, nuk kam hasur në të dhëna të mjaftueshme, e që do të thotë se edhe shkenca nuk e njeh aq mirë këtë lloj peshku. Në të vërtetë, si edhe për shumë gjëra të tjera, të cilat vetëm përmenden nëpër enciklopeditë e shumta, e jo rrallë jepen edhe të dhëna jo të vërteta, edhe për peshkun Ekstasis, nuk do të gjeni atë që ju intereson, nëse vendosni t'i shfletoni ato. Nën shkronjën – E – , përmendet emri i tij dhe ceket se i kanoset zhdukja dhe se, kohëve të fundit, kanë qenë të kota gjurmimet e zoologëve që të gjejnë ndonjë peshk të tillë.

Peshku Ekstasis nuk rritet më shumë se dhjetë centimetra, ka trup elipsoid dhe ka bisht si të gjithë peshqit e rëndomtë. Ajo që e bën të veçantë, është se kur e shikon duke notuar në ujë si loti, nuk mund të përcaktosh ngjyrën e tij. Në të vërtetë, nga trupi i tij rrezatojnë ngjyra të ndryshme, pavarësisht se nga cili kënd e shikon dhe cilën anë të tij e ledhatojnë rrezet e diellit apo të hënës. S' di si të shpjegohet ndryshe ajo shumëngjyrësi e tij, pos të them se i ngjan ylberit, i cili pandërprerë rrezaton me ngjyra të ndryshme dhe kurrë nuk mund të veçohet ndonjëra nga ato e të thuhet se është më madhështore se tjerat. Nuk shoqërohet me peshqit e rëndomtë dhe gjithmonë noton i vetmuar. Kur Ekstasisit i afrohet ndonjë peshk i rëndomtë, ndodh diçka e çuditshme: peshku i rëndomtë shtanget dhe nguroset, thuajse harron të notojë; kthehet me barkun e bardhë përpjetë dhe qëndron si i ngordhur aq koha, sa i duhet Ekstasisit të largohet nga aty. Edhe për këtë fenomen nuk kam hasur në sqarime shkencore, prandaj as që mund të them diçka më shumë se kaq. Gjatë notimit, si të gjithë peshqit e tjerë, pandërprerë i çel dhe mbyll kapakët e velëzave, nga të cilat lëshon një si pluhur shumëngjyrësh. Nuk e di saktësisht a është pluhur, apo ndonjë dritë e cila rrezaton nga brendësia e velëzave të tij, por kam parë se prapa tij gjithmonë mbetet një muzavë e cila për shumë kohë nuk zhduket. Ky peshk, me shumëçka, i ka tiparet e diellit: kurrë nuk mund ta përcaktosh se

cilat rreze i ka më të bukura, ato kur lind, apo ato kur perëndon. Ekstasisi i zbukuron veten vetveten me bukurinë e trupit të vet.

Kanë kaluar shumë vite që edhe unë nuk kam pasur rastin të shoh ndonjë peshk të tillë. Kot sillem buzë lumenjve dhe shkoj nëpër vendet ku burojnë ato. Ka një peshk të ngjashëm me Ekstasisin, por lehtë mund të dallohet se nuk është ai që po jua përshkruaj. Edhe pse edhe ky është shumëngjyrësh, mund ta dalloni lehtë se nuk është peshk Ekstasis, ngaqë ngjyrat i ka të zbehta dhe jeton edhe nëpër lumenj të ndotur. Sipas të dhënave zoologjike, Ekstasisin e vjellin ngjallat, të cilat dy muaj më parë kanë gëlltitur ndonjë vezë peshku të rëndomtë. Kjo do të thotë se ikra e peshkut të rëndomtë çel në stomakun e ngjallës, e pas dy muajsh shëtitjeje nëpër oqeanë dhe detra, ngjala kthehet dhe gjen ndonjë lumë të përshtatshëm për ta nxjerrë nga goja Ekstasisin, i cili në atë kohë i ngjan një pike shumëngjyrëshe.

Ky peshk jeton vetëm tre vjet. Vitin e parë e kalon nën ndonjë gur të madh, ku është uji më i qetë, dhe ushqehet me pështymën e gaforreve trevjeçare. Vitin e dytë e arrin gjatësinë dhe formën e duhur dhe gati pandërprerë noton mbi sipërfaqen e ujit. Gjatë ditëve verore trupin gjithmonë ia rrezatojnë dielli dhe hëna. Kur vjen dimri, thuajse tërë shpinën e mban mbi ujë dhe shpesh e mbulojnë fjollat, duke krijuar një ujdhesë të vogël prej bore. Vitin e tretë Ekstasisi shndërrohet në ylber shumëngjyrësh dhe noton pandërprerë duke u ikur turmave të peshqve të zakonshëm. Sa me kënaqësi i pret valët, sa i magjishëm duket ndërsa lëviz bishtin laraman! Tërë ditën e kalon duke lozur në valët e lumit. Në ujërat e qeta ndalet vetëm natën. Është pamje madhështore të shohësh Ekstasisin në orët e natës, kur lumin e mbulon terri: kthehet me kokën nga lindja dhe ashtu i palëvizur, si ndonjë fëmijë i lodhur nga lojërat e ditës, e ndriçon tërë rrethinën e vet me ngjyrat e shumta. Në këto çaste nuk i afrohet asnjë peshk i zakonshëm, sepse mund të verbohet nga ngjyrat e tij dhe drita që ai rrezaton. Kur ai pushon, i afrohen shumë ngjala, të cilat lozin rreth tij, ia ledhatojnë trupin dhe herë-herë, bëhen kinse e kafshojnë, por në të vërtetë e puthin. Siç duket, Ekstasisi adhuron vetëm ngjallat dhe nuk frikësohet prej tyre. Ngjallat e ruajnë natën dhe kur bën t'i afrohet ndonjë gaforre, ato i vërsulen dhe e largojnë nga bujtina e Ekstasisit.

Sipas një legjende, ku peshk nuk ngordh. Ka diçka të vërtetë në këtë thënie. Në të vërtetë, ngordhja e tij është diçka e paparë, madhështore dhe enigmatike. Kur Ekstasisi mbush tri vjet, e kjo ndodh gjithmonë nga fundi i verës, ai fillon të përgatitet për vdekjen. Muaj me radhë kërkon vendin e posaçëm për një gjë të tillë dhe i ngjan qiririt që ndriçon të tjerët, e vet digjet. Ndalet në ndonjë pjesë të lumit, ku uji është i qetë dhe shtrati i

mbuluar me guralecë shumëngjyrësh. Qëndron ditë me radhë në të njëjtin vend, duke e pritur çastin e fundit të jetës. Vendin ku vendos të qëndrojë, e rrethojnë ngjala të shumta, të cilave duket sikur ndonjë zë sekret ua ka lajmëruar lajmin e dhimbshëm. Herë-herë ngjالات afrohen dhe e shikojnë të mahnitura nga bukuria e tij, nga ngjyrat e tij të cilat tani janë edhe më të forta dhe më madhështore se kurrë më parë.

Ngjالات ia pastrojnë vendin ku ai qëndron, i largojnë nga aty guralecët e mprehtë dhe kullosat ku mund të bëjnë çerdhe insekte të ndryshme. Qarkullojnë rreth tij të shqetësuar, e kafshojnë bishtin e vet dhe e bëjnë copë-copë ndonjë peshk apo gaforre të pakujdesshme, e cila u afrohet. Ekstasisi ngordh vetëm natën dhe atëherë kur është hëna e plot, kur në qiell nuk ka asnjë re. Është fshehtësi e veçantë si ky peshk, në çastin e fundit të jetës së vet, ndalet në vend të atillë ku hëna pasqyrohet mbi syprinën e ujit mu në orët e mesnatës, atëherë kur ngrihet në zenit të qiellit. Qëndron me natë në të njëjtin vend dhe kur hëna pasqyrohet mbi lumë, nuk të duket se ai është në fund të lumit, por se qëndron shtrirë mbi hënë.

Asaj nate, kur hëna e merr formën e vet të plotë, ndodh akti madhështor, i cili nuk mund të përshkruhet me fjalë. Atë natë Ekstasisi është më magjepsës dhe nga trupi i tij rrezaton më fuqishëm drita shumëngjyrëshe. Ngjالات thuajse e kuptojnë se ka ardhur çasti i ndarjes, andaj formojnë një kurorë të çuditshme rreth tij. Në të vërtetë, ato thurnin një rreth. Më në fund, e ndajnë krejtësisht Ekstasisin nga hapësira tjetër e lumit. Në orët e mesnatës, kur hëna pasqyrohet në vendin ku qëndron peshku, gardhi i krijuar nga ngjالات është plotësisht i njëjtë me hijen e hënës në syprinën e ujit. Në atë çast zhduket uji ku pasqyrohet hëna dhe një fuqi e padukshme nuk u lejon valëve të lumit të depërtojnë nëpër ngjالات e thurura. Kur krejtësisht thahet uji ku qëndron peshku shumëngjyrësh, dëgjohet një muzikë melankolike dhe peshku zhduket, e gëlltisin rrezet e hënës. Prej diku, një zë pikëllues, jehon nëpër hapësirë:

– Isha thesar i fshehur, dëshirova të më njohin, ju mahnita dhe iu ktheva vetes!

Pastaj, ngjالات e lëshojnë njëra-tjetrën, lumi merr rrjedhën e zakonshme. Kam vërejtur se pastaj hëna qëndron gjatë pa lëvizur, ndërsa ngjالات notojnë si të çoroditura, duke goditur me bisht valët e lumit.

Kim Mehmeti ka lindur në fshatin Gërçec, Shkup në vitin 1955. Është i njohur si shkrimtar bilingue, romancier, tregimtar, eseist, publicistë dhe përkthyes nga gjuha maqedonase në gjuhën shqipe dhe anasjelltas. Është një ndër themeluesit e së përvjetshmes “Lobi” e cila botohej në Shkup nga viti 2001 deri në vitin 2006. Ka qenë redaktor i revistës për kulturë “Jehona” (Shkup), redaktor i veprimtarisë botuese pranë SH.B. “Flaka e vëllazërimit” (1991-1992). Në Institutin Shoqëria e Hapur – Maqedoni ka punuar si koordinator i veprimtarisë botuese. Pastaj ka punuar si kryeredaktor për Maqedoninë i Rrjetit Informativ Evropian (AIM) dhe ka qenë edhe koordinator i këtij rrjeti për Ballkanin Perëndimor (1993-2003). Nga viti 1997 deri në vitin 2003 ka qenë drejtor ekzekutiv i Qendrës për Bashkëpunim dhe Mirëkuptim Multikulturorë në Shkup. Kim Mehmeti është nismëtar i më shumë iniciativave qytetare në Maqedoni dhe në rajon.

Kujtim M. Shala (Kosovë)

ARKIVI

I

Gjyshja s'asht ma mbi dhé
e nën dhé
ka humbun shtatin
trajtën
si të shumtët
frymë e vjetër
ruan me dashuni shpirtin
syni i saj na ndjek kudo
në dritën e parë
n'errsinën e mbramë
kur shuhen yjet e fundit
n'hapin e parë
kur na rëndon jeta
kur qeshim me vrull si gurgullimë
Gjyshja na mbështjell me frymë
me mësimin e vjetër të Gjyshit për botën
që s'asht ma
botën e tij fisnike
të imagjinueme e të andrrueme
që thyhet në mijëra copëza kur ndesh jetën

II

Fytyra e Gjyshes asht pa trajtë
kujtesa asht errsue ngadalë
mbështjell me mjegulla të zezë të randa
fytyrë e dashtun që fshihet
trishtimi ma i madh
si mundet njeriu me harrue fytyrën e dashtun
pse treten trajtat
trajta asht jeta e jetueme
e imagjinueme
trajta asht andrra e jetës
e preme në degën e thame të vdekjes
veç fjalët e Gjyshes kanë mbetun për ne

si hije e randë që freskon mbi dhé

III

Dora e Gjyshes ka harrue flokët tanë të butë
ne mbajmë mend përkëdheljet
dorën e çame me hulli të nxime
tana gjurmë të jetës së humbun të përpime
prej lëkurës së ashpër të dorës
lëvore lisi shekullor gjymtue
me sèpata të ndryshkuna
tash andrrimtar i kohëve që kanë mbarueme

IV

Jeta asht mbulue me hijen e kumbullës së vjetër
oborri asht ngushtue i brejtun stinësh
rruga e vjetër ka humbun trajtën
themelet gjurmë të humbuna
secili e kërkon jetën e humbun
arkeolog i dëshpëruem
arkivist që i dridhet dosja në duar
jeta e shumtë asht e mshefun
e harrueme
arkeologjia e Gjyshes ishte rrëfimi
fjala e mësueme prej jetës
mësimi i mësuem prej Gjyshit
- se gruaja burrin e ka mësues
ka thanë Gjyshja

V

Fjalët e dashtuna kujtohen pa zanin e dashtun
se fjala e dashtun asht mësim
jeta lidhet në rrëfim
nis prej fjalës
dashuni e ruajtun përtej vdekjes
dashuni ma e fortë se vdekja

VI

Fytyra e Gjyshes ka humbun rrudhat e shënjueme
të jetës

trajtat
e theksueme
të jetës
fytyra e saj asht diell i vjeshtës
që digjet me durim e ngroh me thëngjijtë e fundit
po dashunia nuk shuhet as në dimnin e zi
fytyra lë trajtën e shfaqet pas dimnit
njëherë e harrueme
pastaj
diell i ri

VII

Fryma e Gjyshës bahet stuhi
kur ne s'jemi aty
oborri pa zanat e njohtun
pa hapat e vjetër të randë
pa hapat e parë
asht shkretinë e vdekjes
Gjyshja ndal kohën
kthen kohën pamjeve të turbullta
fytyra të qeshuna
Gjyshi i heshtun
Baba e fsheh dashuninë
Nana qan prej fjalës
shpia asht e vjetër
koha ecën mbrapa dhe vjetërson pamjen
atëherë kam adrrue në cepin tim
kur vjeshta praronte e dehun
varfëronte drunjtë
turbullonte ujnat
dimni priste në shtegun e vjetër
të Rruzullimit

VIII

Kujtimet treten ngadalë si fytyrat e dashtuna
njeriu asht fytyra
shpirti pasqyrohet në hijet e rralla
kur stuhitë nisin vreroset keq
hije e shpirti e kthyeme në pamje të dashtuna

fytyra e Gjyshes hije pa trajtë
kur kujtimi tret trajtën
e dashtun

IX

Rrëfimi i vjetër për shpinë e vjetër asht errësue
kujtimet duken si në natën e thellë
errsina ndan botën
yjtë hapen andrrimtarë
andrra asht hije e ligë e errsinës
drita asht anmik i andrrës
Gjyshja nuk gjen shteg me u kthye
as shteg me rrëfye për ne
të lidhun në dashuninë e pathyeshme
të gjakut
e të fisit

X

Natyra asht arkivi ma egër i jetës
lidh hijet në dosje të randa
rrëfime të ilustrueme me fytyra mjegulle
miliona vjet shtresue
ankthi ma i madh
tana të vërtetat hije
tym e hije
të humbuna apo të ruajtuna
Gjyshja u beson rranjëve
me jetue me kujtimet e trollit
kur humbin trajtat
mbeten rranjët
arkiv i qenies

*Prishtinë,
shkurt 2020*

Kujtim Shala (1974) është poet, teoricien, studiues dhe profesor i letërsisë në Universitetin e Prishtinës. Ka botuar rreth pesëdhjetë vepra letrare dhe studimore. Është anëtar i rregullt (akademik) i Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës, si dhe anëtar i jashtëm i Akademisë së Shkencave të Shqipërisë.

Lindita Ahmeti (Kosovë)

KUSH DO TË MA SJELLË FJALËN

midis ballkanit me derë çelë
po pres
një vjet
një shekull
zot një vjet i hirtë
një vjet i mbrapshtë
një vjet i shurdhër
unë po pres
pritëse shekullore
viti nuk lëviz
është ndalur midis akrepash
ora e ligë
e unë po pres
pëllumbat lajmëtarë askund
postierët i ka vrarë lija
shikoj nga dera e çelë
pluhur mbi bar
mbi gjethe
kush do të ma sjellë fjalën

KULLA

im atë del nga shtëpia
pa vënë re kulmin që mungon
futet në hapësirën e pafundme shkretinore
i mbështjellë me gjysmëterrin ngjyrë vjollce
dhe me të ftohtin e thatë
del të sodisë
t'i venerojë pikat e shtigjeve
që shpijnë në tri qytetet e pikëlluara
e vë dorën im atë mbi vetulla
asgjë e veçantë
vetëm kulla e lartë
e lartë
po kulla është diç tjetër
asaj vetë ia ka vënë themelet
fshati s'e çmon veprën e bashkëfshatarit
prandaj askush s'e heton
im ia kthen shpinën kullës
pastaj ulet në rrëzë duke i fërkuar duart prej së ftohti
sërish kulla para tij
kulla në pafundësinë ngjyrë vjollce
noton në vetmi
ngado që kthehet im atë
kulla para tij
ai shkon me bohçen e dhembjes mbi kokë
ecën e ecën
e ulet
shikon rreth e më rreth
gjithandej kulla
kulla i bën roje lartësisë
dhe bardhësisë
dhe shkëlqen
larg larg
midis gjysmëterrit
me veshën e saj prej fildishi
me stolitë prej vargjeve të ndritshme
me këngën time të këputur
me frymën e ngrohtë të erosit

pastaj brof në këmbë im atë
era e ftohtë bën muzikë
kurse grimcat e rërës lozin vallen e vetmisë
nga dritaret e shumta të kullës rrumbullake
fluturojnë flutura të bardha
niset im atë
ylli i dritës lart
kjo kullë poshtë
ai i ka koordinatat
e mëngjesit

BËJMË SIKUR ECIM PA TOKËN NËN KËMBË

këtu ditët përplasen prej një muri në tjetrin
si valë të shqetësuara të detit
në bregun e zi
ditë që nuk ecin
nuk ndërrohen

duket një tel që zgjatet
i lidhur nga një ditë në tjetrën
e në të
në të pra
neve meitëve na kanë varur varg
jemi të varur ne
e s'e shohim
dhe bëjmë sikur ecim pa tokën nën këmbë
kurse ata
eh ata janë njerëz të mirë
që ecin për toke
e që e dinë punën e tyre
prandaj e kanë vjedhur mollën e verdhë flori
e kanë hedhur para nesh
ja një mollë
na thonë
ta hani
e molla rri gjithmonë pezull para nesh
e na ha neve
kurse ne rrimë varur si hije
në tri ditë të gjata
pa fund
e flasim për ta
ata themi
ata janë njerëz të mirë
e derisa qëndrojmë varur mbi ditët e zeza
duke i bluar fjalët
e bëjmë sikur ecim pa token nën këmbë
ata i punojnë arat tona
na i vjelin pemët
njerëzit e mirë

EMRA TË PËRGJITHSHËM

shkojnë varg emra të panjohur
të ngjyer me të portokalltë
monopateve pa krye
me vetëbesim të paparë
bredhin nëpër verdhësinë plot ulërima të panit
marshojnë kryelartë e kryeulur në dimensionin
e pakuptimësisë
i përplasnin këmbët në baltë e zyrtësi
marrin turr kah rastësia
e pengohen nëpër cungje
duke u mbajtur herë për një thepi
në buzë të greminës
e herë për degët e thata
o të shkrumbuara
hapërojnë në shpatiet
e brigjet e mbuluara me hi
ndërmjet lisave të gjatë
pa gjethe
ndër gështenjat që i ka vlarë sëmundja
dhe vëgjenjtë mbetur pa lende

ecin ata mbi vetësinë e tyre të verbër
vazhdojnë shtegut të gjatë
pa krye
herën tjetër kthehen prapa
herë andej
e herë kënde

pastaj ata e hedhin emrin e gjergjit
në xingonën e harresës
i shkelin lulet e verës
që ta sigurojnë mirë e mirë
të qenit e tyre emra të përgjithshëm
sillen rreth altarëve
që i ka mbuluar myshku
duke fshirë opingat për amanetesh
lodrojnë pranë kroit të argjendit

të driadës
të mbetur nën pluhurin e trashë
i shkelin pastaj rrënjat e dredhëzave
të mbetura në hallin e zi
e thyjnë ca degë kregëze
të cilat i kanë shpëtuar kmesës së cubave
kalojnë pranë fluturave me flatra të djegura
pranë zogjve që u ka prerë fluturimin
gjuha e flakës së kuqe
e i ka shkapërderdhur ata
ashtu si bën ëndrra e keqe

thelbësinë e tyre
e derdhin si valë rehatie
dhe çdo gjë pa farë derti e godasin
me degë krekëze e me ferra
përhapet pas tyre një ulërimë
në shenjë mburrjeje
nguten symbyllur emrat e përgjithshëm
duke shkelur veten
e vazhdojnë marshin nëpër malin e paemër
vazhdojnë si të përhumbur
nëpër tymin që nuk hiqet nga pylli
shkelin nëpër tokën e butë
ku janë strukur shaptore shkurtëza e thëllëza të frikësuar
këmbëpërbaltur s'ndalen ata
viseve kah zbukurohej peizazhi
me frymën e mirë
dhe ku çelnin lulet
iris illyrica
shkojnë e vijnë
e i fshijnë gjurmët
sepse ashtu e do shumësia

ndërkaq vendet e shenjta
me drurët ku vareshin flijimet
shkëmbinjtë
e shpellat
s'i japin shenjat

lulet iris illyrica
vazhdojnë të çelin në veçanti

midis bredhjeve prapë e mbarë
anëve të shtegut
dëgjohen hapa të butë
dhe vërehet paknjë dritë e zbehtë
a mos është vallë një emër i përveçëm
që ecën me fener para tyre
në kohën e ardhme

po sërish kthehen emrat e përgjithshëm
nuk janë pak ata
emrat e përgjithshëm
e ndalin orën
dhe krenohen se janë
të përgjithshëm

NË BOSHLLËKUN E TRUNGUT

me vite një zot e di sa
unë jam në boshllëkun e trungut
të drurit qindvjeçar
një dru i nxirë nga korbat
që rrinë në degët e tij
e rreth të cilit sillen ujkit e uritur
një dru të cilin kanë harruar ta presin ushtritë
e huaja
kah kanë bredhur nëpër dheun e shkelur
një dru në rrënjët e të cilit ruhet nga të lehurat
thesari i rimave
rri unë aty brenda në garroq
me frymën e lodhur dhe me dridhma
e stërlagur nga lotët
i dëgjoj krimbat si e brejnë drurin
dhe e ndjekin vargun më të ndritshëm

shikoj nga bira
që e ka bërë me kamë një ushtar
i cili ka dalë prej rreshti
dhe ka shkruar
ululare cum lupis

rri shtang aty
e pres ndonjë yll të bjerë
ndonjë zog të ndalet
ta shoh ndonjë bukël
a ndonjë kaproll duke kullotur
ndonjë lule ta ngrejë kokën
e të shfaqet
në perspektivën e birës së drurit të rrethuar
me injorim
ta shoh ndonjë pikë lashte
në fijet e barit
e mbi to fluturat që vallëzojnë
dhe ta dëgjoj ndonjë trishtil
a ndonjë qukapikth

ta dëgjoj nimfën si i bie lirës
dhe si këndon pranë burimit

kur bie terri lutem
që të pushojnë britmat e satrapit
nga fshati i djegur
nga froni i hidhëtisë së përditshmërisë
se kur arrijnë britmat
edhe këtu përreth këto virrma bëhen flakë jeshile
që e rrezikojnë drurin
mua në boshllëkun e tij
shullërin e paprekshëm
jehonën e këngës së orfeut
që ma mbron shpirtin e dërmuar
dhe erën e mirë të vjollcave
të strehuara ndër fjalët e poemave rilindëse
ndonjëherë shfaqet një siluetë në këndvështrimin tim
qëndron në cep të shkëmbit të murrme
të cilin ma rrok shikimi
bien në sy dylbitë që i mban ajo
duket kjo punë
ajo ndjek dikë

pastaj nëpër ajrin plot vrugtësi
nëpër shiun e imtë duken njerëzit
si kthehen dhiareve të malit nga hadi
e marshojnë të kërrusur drejt atdheut
vijnë me shpresë se do ta ngrenë kullën e katragjyshit
të bardhë e krenare
në bukurinë tonë vetmitare
ecin ata
po një pash vend s'e kalojnë dot

unë e hetoj se plagët më shtohen
nga kandrat parazite
nga ngushtica brenda në trungun e drurit
nga dhembjet e këmbëve
që m'i ka kafshuar ndonjë zvarranik helmues
atëherë më vjen të bërtas

më vjen të vrapoj
të shkoj fluturimthi shtegut të malit
që zana e stolis gjithmonë në të dy anët
me lule iris illyrica
por larashët sillen rreth drurit

do të kisha dashur
ta jap kushtrimin nga vetmia
ta tregoj përrallën e kuqe
përrallën e vrugtë
përrallën e mashtrimit me kalin
po kush do të më nxjerrë mua nga ky boshllëk
i namatisur
kush e dëgjon zërin e vetmisë së madhe
nga barku i drurit të molisur
e të mbetur brenda kufijve të mendimit të zi
këtu ku jam unë
i pari erosi të harron
jo më dikush tjetër

o zot
më duket se po shndërrohem në një ndërgjegje
që s'bren
në një flutur të mbetur në xhepin e errët
të ngushticës së drurit
që s'ka dalje
ku nuk të vëren kush
përveç merimangave që përgjojnë
në cerimanga
pos thneglave që ma kanë vërshuar shtatin
thujse të shpenzuar
mua që si hamadriada jam bërë pjesë e drurit
të cilit vazhdimisht dikush i matet me sëpatë
siç i maten instancat poezisë

UDHËTIMI I BABAIT NËPËR KËNGËN E VJESHTËS

hapat e babait nëpër natën vjeshtore
me selenën e purpurt që hedh dritë në shteg
e nxisin komunikimin e plakut me qetësinë e pyllit
dhe kuptohen mirë mes vetes ai e qetësia

babai ndonëse e ka një pyetje nostalgjike për vjeshtën
s'e thotë me gojë
s'e turbullon qetësinë
po e shkruan pyetjen në fletët e heshtjes

ulur në rrënjën e bungut
janë foljet e shpërndara gjithandej
që e çojnë babanë të ngrihet në këmbë

ecën ai
ndërsa gjethet e thata zgjohen
dhe bëjnë muzikë xhazi nën këmbët e lodhura të plakut
pastaj fryn pak eoli
tingujt e butë të erës së freskët
kur i ledhatojnë gjethet
dhe dalja në skenë e mbiemrave të përmallshëm
janë në të vërtetë përgjigje e vjeshtës për babanë
e cila i vjen
e ia thotë me pëshpërimë
ju iku vera e blertë
ju iku vera e blertë

zogjtë të renditur si fjalët e demostenit para athinasve
kur filipi futej në polis me ushtarët e tij
dhe e shikojnë babanë
e kërkojnë shpresën e mirë për të

babai ecën duke lënë mbrapa ngjyrat e vjeshtës
pastaj gjethet e thata kërcëllojnë nën këmbët e tij të lodhura
bëhen vërejtje për krijesat e imta të pyllit
për merimangat që prodhojnë mëndafshin më të mirë
për mizat

gjarpërinjtë
minjtë
buklat e shqarthat
për ndonjë hardhucë të blertë
që s'ndalet së vrapuari nëpër bar pas ndonjë kandre
dhe për breshkat që e demonstrojnë hijerëndësinë kur ecin
dhe ta merr mendja
edhe për sutat e buta
që e zbukurojnë pamjen e pyllit
kur i bie hëna
për të gjithë banorët e gjelbërimit
që janë rehatuar në mbretërinë e gjumit

pastaj nga zona e kotësisë
jepet alarmi
e shtohen thirrat e larëve
kujdes

ndonëse babai shpërndan ëndrrën e bukur
në këtë mbretëri magjepse
si gjithmonë
bota e pyllit ka rendin e vet
e dëgjon ajo vetëm përvojën e veshur me njëqind ngjyra
të mbledhur nga ora e shekujve
që e hedh hëna

kjo botë shkon shtigjeve të saj
pa e dalluar babanë nga kalimtari i pakujdesshëm
i cili kënaqet kur shkel flutura
kur vret thnegla

dhe babai vazhdon
ecën ecën nëpër këngën e vjeshtës
e cila e bën të prekshme vetminë

dhe me gjithë kujdesin që ka babai
ndonjë thnegël e pëson prej këmbës së tij
duke dështuar në luftën e egër
të darvinit

për një kënd të padukshëm ngrohtësie

kapërcejnë pastaj nëpër mendjen e babait
foljet e ngarkuara me pikëllim
që derdhin nota të dhembshme
për një mijë këngët e lisnajës
që i ha harresa
dhe për harresën që rri nën hije
në kokërr të shpinës

pastaj babai ulet sërish në rrënjë të bungut
përballë një ketri
që kërcen nga imazhi në imazh

atëherë visorja e hap faqen e magjisë së saj
në dritë të këtij tregimi
shfaqen kuqëloret
si ombrellat e zanave
vendosur nëpër shtigjet kah kalon diana
dhe dalin si në shuplakë
pikturat e pafundme të pyllit

babai ngrihet dhe e vazhdon udhën
vihet në lëvizje mijëra zëre nga frika
kur ofshan ai
nga pesha e udhëtimit
kjo në pyll merret si bori e faunit

babai i heq këpucët atëherë
dhe këmbëzbathur i dorëzohet harmonisë së pyllit

koha rrjedh duke hedhur gjithçka prapa vetes
dhe duke sjellë mëngjesin e kuqërremtë
harabelat nëpër degëzat e kaçubave
dhe të fijeve të barit të gjatë me fara të imta
e ndërpresin ëndrrën
ia nisin këngës korale
dhe bashkë me kandrat e hapin librin e muzikës
me tinguj të cilët nga shporta semasiologjike e kësaj bote

e shpërfaqin hijeshinë e pafundësisë së pyllit
me lisa shekullorë, me lule vjeshte të malit
me kërpudhat kuqëlore
të mijëra e mijëra kuqëloreve
që e ruajnë magjinë e pyllit
e cila është një poezi e pashkruar e sapfos
që është dashur të bëhet himn për pyllin
me kurorat madhështore të lisave
me gjethet e rëna
me mrekullinë e kuqëloreve
midis të cilave kalon zbathur në majë të gishtave
im atë i mirë
duke e kaluar shtegun
me gjithë këto bukuri
e mallëngjime
të cilat i mbledh një nga një
e i ruan nimfa
në herbariumin prej papirusi
e që më vonë do të flasin
si një ditar i shkruar shqip

Lindita Ahmeti lindur më (1973, Prizren, Kosovë). Poete. Shkollën fillore dhe të mesme e ka kryer në Shkup. Studimet për filologji klasike i ka mbaruar në Institutin për studime klasike në Fakultetin filozofik në Shkup pranë Universitetit "Sv. Kiril i Metodij" në Shkup, ku ka magjistruar. Tash i ndjek studimet e doktoratës. Tetë vjet ka punuar në Universitetin e Evropës Juglindore, një vjet në Bibliotekën Popullore e universitare "Kliment Ohridski" në Shkup. Tash është e punësuar në Institutin për trashëgimi kulturore e shpirtërore të shqiptarëve, si hulumtuese. Tri herë ka marrë pjesë në Mbrëmjet strugane të poezisë dhe në disa festivale poetike në Maqedoni e Kosovë. Poezitë e saj janë përkthyer në revistat letrare në gjuhën shqipe në Maqedoni, Kosovë, Shqipëri dhe Mal të Zi. Është prezantuar me poezi në përkthim në gjuhën maqedonase dhe në disa antologji në gjuhët evropiane.

Loer Kume

HISTORIA E VËRTETË DHE E FSHEHTË E DRITËSJELLËSIT

E vërteta është që, katër vajza, në të njëjtin vit të njëzetënjëtë të jetës, lindur në vënde të ndryshme të botës, të katërta shtrirë në krevatet e tyre përkatëse në një dhomë konvikti, të një korpusi universitar, të katër shtretërit vendosur në formë kryqi, të sapokthyer nga një festë katër vajzat, të pakënaqura, që ashtu veshur me këmisha nate të zeza, do rridhnin çdo mashkull, sado gay të ishte i ziu, e tetë sytë fiksuar në hijet e tavanit që vinin nga nata e errët, e tejdukshme nga një hënë e çuditshme e bardhë fare, që hynte nga dritarja e gjysëmhapurverore, pa perde, në një qetësi fantastike, e të tetë veshët dëgjonin tik takun e orës së murit, e pipëzonin ende nga “Black Devil Car” i *Jamiroquai*, katër vajza, që kujtonin se ishin duke fjetur, e duart e tyre vibronin padurimisht ankthshëm, katër vajza që po ëndërronin sikur ishin duke fjetur, panë dritën.

Dritësjellësi lindi pikërisht në atë çast, në një kohë shumë të largët, në një pallat në vendin më të vërtetë krijuar nga drita.

Ati i tij e pa dhe u përfshi nga një shkullm lumturie e ngazëllimi hyjnor i një babai.

Fëmija i buzëqeshte ëmbël, dukej që ndriçonte, lëkurën si qumësht, aromë e kaltër, flokët e zinj, këmbkat e duart që i luante ngacmueshëm. Sytë i kishte të bardhë.

I vuri menjëherë emrin Dritësjellës, para se Frymëzimi Mëmë të mund t’i pëshpëriste në vesh ndonjë emër tjetër më të qartë e praktik.

Në Tokë dhe Lapenisulis, indianët, kështu formash e quajnë njëri tjetrin, - iu justifikua vetes e askujt tjetër Ai.

Një nga ata që ishin pas tij, mendoi ti kujtonte se indianët i kishte krijuar vetë **ai**, në çdo planet a vend që të ishin, por pa admirimin jonormal të babait për këtë bir të ri, i ngeli vështrimi në sytë e bardhë të foshnjës dhe nuk e mori atë mundim të rrezikshëm.

Babai shkoi akoma dhe më larg, duke e emëruar menjëherë foshnjën, që ndërkaq **u bë** me krahë, princ trashgimtar.

Është ai që prisnim, - vendosi mbi çdo bir tjetër Ai, me zë si një lumë në vërshim.

Të tërë të pranishmit, pa dyshim dhe ata që mungonin, ishin kuriozë të kuptonin si e përcaktoi Ati këtë princ trashgimtar, por asnjëri nuk pyeti.

Askush nuk pretendonte të kuptonte vullnetin e babait. Askush deri në atë moment. Përveç vetë Dritësjellësit, që ndërkohë ishte rritur. Të tërë ishin dëshmitarë që foli.

E panë ashtu, palëvizur, i ri, i madh i fuqishëm. Me flokët e zinj thithës, sy të bardhë, shpatulla të frikshme, këmbë të gjata dhe krahëhapur sikur përqaftonte botën.

Po, - tha ai. - Unë jam princi trashgimtar.

Ati shtangu nga afirmimi i papritur, i panevojshëm, i palejueshëm në fund të fundit, i të birit para madhësisë së tij vetvetore, por, i riu do të shkonte dhe më tej.

Unë jam ai që dhuroj dritën, kujtdo që e kërkon, kujtdo që ka guximin të zgjasë dorën! – Shpalli duke parë në horizontin e pafund e të pakohë të babait të tij.

Ati u ngrys.

Unë nuk ta dhashë aftësinë e dritës! - Foli me zë të shkëmbtë.

Unë e kam dritën! – U gjegj i qetë, me vështrimin shpërfillës, biri trashgimtar.

Drita është e imja! - Ulëriu ati.

- Jo. Dritën e mbaj unë vetë. Kështu u krijova. E pashë. Është e dukshme dhe tani. Shumë thjesht mund ta kesh, nëse zgjat e më jep dorën.

Drita është e imjaa! - Ulëriu për herë të dytë Ati, duke zgjatur dorën drejt të birit të ri me sy të bardhë. Nuk arriti. Nuk e prekte dot dritën. Ishte larg. Kuptoi se duhej patjetër ti nxirrte sytë të birit për ta marrë. Atëherë u çua në këmbë.

- Më jep sytë!

- Sytë janë të mitë. Si mund të ti jap? Ti je babai im, nuk e di që sytë nuk jepen? - Foli serish i qetë Dritësjellësi, duke buzëqeshur me pafuqinë e të atit për ta arritur. - Më lër mua të drejtoj. Ti tashmë je tejet i vjetër për të parë larg.

Ati, ashtu i madh si ishte, ngriti dorën lart. I kolapsur në rrufe e tmerre, kërkoi ta digjte birin e tij të ri, por nuk mundi. Pak me parë i kishte vënë vulën e trashgimtarit. Dritësjellësi buzëqeshi.

- Të thashë, unë shoh më larg se ty!

Heshtje. Të gjithë oborrtarët u drodhën. Ftohtë. Ngricë. I tërë zjarri u mblodh në zemrën e babait që urreu birin e tij. Ai shihte më larg!

- U djegsh në zjarrin e zemrës time të plagosur nga arroganca jote! Mbretëroftë në trashgiminë time më të errët sa të jem unë këtu! - Ulëriu me zërin e tij pa fund nga shpella e gjoksit të tij, këtë sofizëm të uratës së mëparshme mbi të birin. E shigjetoi me sy, duke e flakur nga pallati në

qendrën pikësore, përmes shtresave më të errëta të Universit, kudo që shtriheshin.

Të thashë.., të thashë.., - bërtiti Dritësjellësi me buzëqeshje të pikëlluar tashmë, nga dhimbja e kësaj të vërtete të hidhur për zemrën e tij të re.

Shihte më larg se ati i tij. Nuk duhej të ndodhte kjo. Ai shihte pikërisht atë çka babai duhej të shihte, si At i bijve.

Kështu, pasi ajo që Dritësjellësi ndjente se ishte qëllimi i qënies së tij, nuk u plotësua në rrugën e trashgimisë së drejtpërdrejtë, Atij i ra barra e madhe të ndriçonte cepat e errëta të universit vetëm duke u shkrirë me to, ndaj bëri të mundur rrëzimin e tij nga pallati si rebel e atshkelës.

Në rënie e sipër, ndërkohë që ajri i ftohtë po i mpinte veshët, hundën dhe gishtat për herë të parë, ndjeu se kurrë më, nuk do ta shihte atin e tij urryes, sepse ata nuk vdisnin kurrë. Tashmë ishte **princ në errësi**, një hero i mallkuar, dreq roli i tmerrshëm...

Buzëqeshja e tij e hidhur, zgjati aq kohë sa rënia e tij poshtë në natë.

Pikërisht aty, fati, kjo gjë pabësueshme, **e soll**i të ndodhte përplasja, në krevatet e vendosura në formë kryq të vajzave veshur me këmisha të zeza, që kujtonin se ëndërronin duke qenë zgjuar.

Ato, me duar të dridhura, kontraksione muskujsh, flokë të përmbysura mbi fytyrën në gjumë pothuajse, papritur, panë një mashkull të bukur e të zhveshur, të përplasej në mes të shtretërve të tyre. Ai kishte sy të bardhë, po asnjëra nuk deshë t'ja dinte për to.

Të katër vajzat e reja, secila në mendjen e saj të rrëmuqshme nga tiktaket, muzika, alkooli e epshi, u sulën, të rrëmbenin organin e tij riprodhues, atë organ të fuqishëm për të cilin shihnin tavanin me ëndrra zgjuar që kur u kthyen vetëm e të mërzitura dhe u shtrinë në shtratet e freskëta, e të pastra, pa arome djerse.

Ato u zunë, u kapën për flokësh, u rrahën, zvarritën, prenë, gjakosën e u lodhën, derisa mësuat të shijonin të katërta njëherësh të njëjtën gjë. Derisa u shkrinë në dashuri të përbashkët me organin që mundën të shkulnin egërsisht si kanibalë të llahtaritura, nga trupi i Dritësjellësit.

Ai u tërhoq në një cep të dhomës, i plagosur e i tromaksur nga rrokullima e shpejtë e ngjarjeve të papritura. Dëgjoi tik takun e orës, u ndërgjegjsua që ishte në Tokë, që ora peshonte, tanimë edhe mbi të, pafundësisht, e që këto vajza nuk donin **dritën** e asgjë tjetër veç asaj që morën, që rrëmbyen me dhunë nga trupi i tij.

Këto janë vajzat pra. – Mendoj i shtrembëruar nga dhimbja, e nuk kërkoi më tu jepte sytë atyre katër vajzave kokëkrisura, veshur me këmishat e zeza tashmë të grisura e gërvishtje të gjakosura nga lufta e dashuria në lëkurën e butë e shkëlqyese.

I bekoi me atë çka deshën, me gjakun që rridhte nga plaga e tij e freskët, e doli nga dritarja pa frikë se mos ato e ndalonin, ashtu, të zëna si ishin me penisin e tij, i habitur nga saktësia e Ekuacionit Universal që bëri të rridhnin situatat ...

I fortë, tashmë asexual, nuk kishte më kufij fizikë që ta pengonin të futej **në jetët tona**, të çdo forme qenësie. Të përhapte tmerrin e pakufi. Dhe dhimbjen e tij.

Nisi të shkrihej me errësirën kudo që ndodhej e që Ati i tij i Madh, plak, patetik, i fuqishëm e i pafund e shtonte pambarim, mbrujtur me zjarr, për të vështirësuar përfundimisht sakrificën e të birit arrogant, të urryer e Dritësjellës.

2008 – 2010

Loer Kume (lindur në Durrës, më 12 prill të vitit 1982) është shkrimtar shqiptar, prozator dhe eseist. Shkruan dhe boton që në moshë fare të vogël në revista fëmijësh. Në 2005 mbaroi studimet në degën stomatologji në Fakultetin e Mjekësisë Tiranë. Aktualisht jeton dhe ushtron profesionin si mjek stomatolog dhe drejtues teknik i Klinikës "Kume" në qytetin e Durrësit. Me emrin e tij lidhen shumë tregime të botuara në tërë periodikët letrarë brenda dhe jashtë vendit, "Milosao", "Obelisk", "Drita", "ARS", "Fjala", "Pelegrin", "Mehr Licht" etj. Ai është edhe autor romanësh, ndërsa në qershor të vitit 2019, Loer Kume shpallet fitues i çmimit 'Kadare', në një listë me 54 konkurrentë, me dorëshkrimin përmbledhje me tregime të quajtur 'Amygdala Mandala'.

Luljeta Lleshanaku

BISEDË ME CHARLES SIMIĆ

Las Vegas. Bar. Një dritë hibride midis së kuqes dhe portokallisë
vozit si një jelek shpëtimi,
duke theksuar kllapa të lehta në fytyra.

Unë jam ulur në krah të Charles Simić.
Mbiemri i tij shqiptohet ndryshe
nga gjuha mëmë në gjuhën e tij të re;
bashkëtingëlloret mbyllëse janë forcuar rrugës,
si ambalazhi prej kartoni i lagur në hambarin e anijes
dhe i tharë sërish nën një tjetër diell.

Dikush fshin shkumën e birrës në mjekër;
nuk merret vesh nëse është ngrysur jashtë.
Një tjetër në qoshe godet makinerinë e fatit
nervoz, në pritje të restos nga një tjetër çarje.
Dhe muzika...
muzika që krijon fshikëza të mëdha ajri
nën lëkurë.

Të dy jemi ballkanas. Vendet tona ndahen nga male
që, të para nga lart,
duken paqësore si elefantët në gjumë.
Ata bëjnë dremitje të shkurtra. Për shkak të peshës,
trupi i tyre nuk rehatohet kurrë;
duke u kthyer nga njëra anë në tjetrën,
e kanë të pamundur të ëndërrojnë
të gjithë, në të njëjtën kohë.

Ne po bisedojmë. Ndoshta ai foli për letërsinë, fenë,
politikën ndoshta...
Bëhet shumë zhurmë. E pamundur të ndjek gjuhën.
Ndjek vetëm timbrin e tij,
timbrin e thellë, të brendshëm, të pjekur,
të rënduar me kalcium,
si pikat e ujit që bien nga tavani i shpellës në tokë,
nga dhëu në dhë,

që është udhëtimi më i shkurtër i tingullit,
por më i gjati për ne,
njerëzit.

MISTERI I LUTJEVE

Në familjen time
lutjet bëheshin fshehtas
me zë të ulët, me një hundë të skuqur nën jorgan,
gati mërmëritje,
me një psherëtimë në fillim dhe fund
të hollë, e të pastër si një garzë.

Përreth shtëpisë,
kishte vetëm një palë shkallë për t'u ngjitur
ato të drunjtat, të mbështetura gjithë vitin pas murit,
për riparimin e tjegullave në gusht para shirave.

Në vend të engjëjve,
hipnin e zbritnin burra
që vuanin nga shiatiku.

Ata luteshin duke u shikuar sy më sy me Të,
si në një marrëveshje kryezotësh
duke kërkuar një shtyrje afati.

“Zot, me jep forcë!” e asgjë më shumë,
se ishin pasardhësit e Esaut,
të bekuar, me të vetmen gjë që mbeti prej Jakobit,
– shpatën.

Në shtëpinë time
lutja ishte një dobësi,
që nuk përflitej kurrë,
si të bërit dashuri.

Dhe njësoj si të bërit dashuri
pasohej nga nata e frikshme e trupit.

REALITETE VERTIKALE

Të vazhduarit, në rastin tim, nuk është zgjedhje por detyrim
qëkur tri breza zgjohen njëherazi brenda meje.

I pari është një fëmijë i plakur; im atë.
Fatin dhe veshjet i zgjedh gjithmonë një numër më të vogël.

E pastaj gjyshi. Në kohën e tij nuk njihej fjala “diagnozë”,
ai thjesht vdiq nga dëshpërimi gjashtë muaj pas së shoqes
E pa humbur kohe, mbi trupat e tyre
komuniteti ndërtoi një punishte uniformash prej doku.

E stërgjyshi. Nëse ka ekzistuar një i tillë
unë nuk ia di as emrin, këtu kujtesa pëson hiatus,
– prejardhja fshatare e prerë si thonjtë e fortë
e te zverdhur. nga puna ne arë.
Te tre përkulen si një pyll sipër meje
e me diktojnë se çfarë duhet të bëj
e çfarë nuk duhet.

Sapo dëgjove prej meje një të tillë “mirëmëngjesi”
si e dale prej një elefanti me putra mbi piano
apo prej shqepjeve te xhaketës së im eti.

Ata nuk po orvaten te ndryshojnë ndonjë gjë
e as te kundërvihen; ndjehen te freskët
ashtu te larë me sapunin e lirë të përkohësisë.

Ata thjesht e riprekin boten përmes meje
si me një palë doreza plastike
për të ruajtur të paprekur shkakun
në vendin e krimit.

ME FATIN E SHKRUAR NË FYTYRË

Shoku im i bankës në shkollën fillore
kishte gishta blu, buzët blu dhe një vrimë të pariparueshme blu në
zemër.

I shënuar me vdekje. I padukshëm. Ai vetëm ruante rrobat
i ulur mbi një gur, jashtë fushës së lojës,
asaj alkimie djerse dhe pluhuri.

I shënuari për të qenë mbret
është i ftohtë, i gatshëm për një rënie të lire,
i lindur parakohe nga një mitër e palumtur.

Gruaja flokëkuqe që pret përnatë burrin e pirë
do të vazhdojë ta presë kështu edhe njëqind vjet.
Nuk është faji i alkoolit. Ajo ka pritjen t'vulosur në fytyrë.
Dhe ai ndodhet krejt rastësisht në këtë akt
sa spektatori i rastit
që shiu e futi nga rruga në sallë.

Po kështu nuk është faji i luftës që i merr jetën djaloshit
me sy të trishtë. Ai ishte i prerë për listat e rekrutimit.
Melankolia është arsenali bazë i ushtrive.

Kurse ai që është vulosur me mbijetesë
do të vazhdojë të ushqehet me këlyshët e tij, si ariu polar,
pa e marrë kurrë vesh se moti është ngrohur.

Te gjithë të mbyllur si teoremat. Qielli i tyre
është një shtëpi e marrë me qira,
ku nuk mund të ngulësh as edhe një gozhdë më tepër.

NUK ËSHTË KOHA PËR...

Nuk është koha për ndryshime
Dhe me sa mbaj mend unë
asnjëherë nuk ka qenë një kohë e tillë.

Shtëpia frenon. Mbase gjithçka është kaq e rremë.
Gorricat, unazat, ... makina e qumështit, ... fëmijët e ngecur
si gjilpërat me kokë
në një xhaketë pa jakë tek rrobaqepësi
që pret për një tjetër provë ...

Zakonisht, hemofilia dhe nevoja për ndryshim
trashëgohet në linjë mashkullore.
Burrat mund t'i njohësh vetëm në profil
(si monedhën romake me kokën e Cezarit),
me shikim të ngulur drejt humbjes.

Kurse gratë janë ato,
që nuk harrojnë të ndezin llambën e verandës në mbrëmje
rrethuar nga mushkonjat,
me bindjen se pavarësisht se si,
çfarë është shkruar për të ndodhur, do të ndodhë.

ATA NXITOJNË TË VDESIN

Ata po vdesin njëri pas tjetrit;
të hedhësh dhë mbi ta, u bë krejt e zakonshme
si t'i hedhësh kripën gjellës.

Janë të gjithë të një brezi, të afërmit e mi
ose më mirë të nje epoke,
e fëmijët e epokës janë si qentë e lidhur në një slitë,
në kërkim të arit:
duhet të vrapojnë, ose të rrëzohen njëherazi.

Epokat s'janë matematikë
Por, krëhëra, krëhëra që rrafshojnë çdo rebelim floku
pas një flirti të çmendur me veten.

NJERIU PA TOKË

Unë jam njeri pa tokë,
gjithçka që kam
është e shkruar pjerrtas në fytyrë
një “fragile” mbi pakot e transportit midis festave.

Kurse gjyshi im merrte e jepte me pronën e tij
si bisha me grackën
pa përfshirë një të tretë në sfidë.

Ishte duel xhentëlmenësh
Lojë pa hile, pa befasi, me raunde të rregullta armëpushimi midis
e pa plagë të vogla; ajo të merr të gjithin.

Hapat e tij ishin të mëdhenj. Shikimi një bimë mishëngrënëse
një zonë e pastër nga insektet dhe dyshimet.

E kur toka që e para që e la
ai pa tradhtinë e ndodhur ndërkohë pas shpinës së tij:
se si mani hidhte hije mbi oborrin e fqinjit
si e shoqja kishte hequr një çorape mllefi para se të vdiste
dhe djemtë po i plakeshin pa u martuar.

Im gjysh nuk ndërtoi një kullë. Zgjodhi gjuhën horizontale
për të folur me zotin: bleu tokë pafund. Bleu vazhdimësi
dhe gjithsesi blasfemoi
kur i ishte thënë qartë:
ti nuk ke fuqi për të menduar (të mendosh) të nesërmen!”

Unë jam ndryshe; jam njeri pa tokë
dhe asgjë nuk ndodh pas shpinës sime.
unë jam gjithmonë në kohën e duhur -
gazeta e lagur e ditës
që i ngjitet të parit kamion që shkon rrugës.

Luljeta Lleshanaku Ajo është një ndër poetet bashkëkohore më të vlerësuara shqiptare dhe mban disa çmime shumë prestigjioze brenda dhe jashtë vendit. Lleshanaku ka studiuar letërsi në Universitetin e Tiranës dhe u diplomua më 1997. Ajo ishte redaktore në revistën javore “Zëri i Rinisë”. Më vonë punoi në gazetën “Drita”. Ka ndjekur International Writing Program, në Universitetin e Iowas, në vitin 1999 dhe është diplomuar në Master in Fine Arts, në degën Creative Writing, në Earren Wilson College, po në SHBA, në vitin 2012. Është autore e shtatë përmbledhjeve me poezi në gjuhën shqipe dhe e shtatë përmbledhjeve të botuara në gjuhë të tjera. Është gjithashtu edhe përkthyes e disa veprave nga gjuha angleze në shqip, si: romani “E bija e varrmihësit” i Joyce Carol Oates-it (ALBAS, 2016), përmbledhja me shkrime kritike “Kur shpirti flet” i Helen Vendler-it (OMBRA GVG, 2008), cikël poezish nga Anne Sëir dhe Denise Levertov (revista letrare “Mehrlicht”). Ajo është autore e disa përmbledhjeve poezish, përkthyer në disa gjuhë. Poezitë e saj janë një përzierje e imagjinatës me realitetin.

Mehmet Kraja (Kosovë)

ASTROLOGU

Më kanë thënë se, që kur kam qenë fëmijë, mbrëmjeve të verës rrija gjatë nën strehën e shtëpisë dhe, nëpër fashën e errët të qiellit, me gishtërinjtë e vegjël mblidhja yjet që piknin që andej, i bëja grumbull në një vend dhe pastaj, po me atë përkujdesje dhe durim, i shpërndaja atje sipër me një rend tjetër, që e dija vetëm unë. Kjo nuk më kujtohet, por më kujtohet hajmalia që pastaj ma kishin vënë krahaqafë, me shpresë se ndoshta ajo letër e lyer me dyllë dhe e palosur në formë trekëndëshi, e cila më rrinte ngjitur pas trupit, do të ma hiqte mendjen që andej, do të ma frenonte sadopak dëshirën e marrë për të shikuar qiellin natën dhe për të luajtur me yjet e ngjitur atje lart. Njerëzit e shtëpisë thoshin se unë i numëroja yjet, kurse nëna, sa herë që përmendej ky fakt, pëshpëriste lutje dhe më shikonte me dhembshuri e mallëngjim përzier.

Ndodhi një herë që unë, ndërsa shikoja qiellin e shpuar në aq shumë vende me atë gjilpërën magjike e të pruar, pashë një yll tek shndriste si rruazë dhe seç më piku një dëshirë që ai yll të shkëputej nga kupa e qiellit. Dhe ylli, pasi përshkoi me shpejtësi marramendëse disa pash natë, duke mbledhur pas vetes shkëndijime të zjarra yjesh të tjerë, erdhi e ra mbi shtëpinë tonë, ose pak përtej, në kopshtin e vogël të rrethuar me hithra, ku, pikërisht gjatë atyre ditëve të verës, nën hijen e fikut, gjyshja rrinte tërë ditën dhe fliste me vete. Do të vdesë gjyshja, thashë unë dhe me siguri asnjëri nuk do të ma vinte veshin, sikur gjyshja vërtet të mos vdiste po atë natë dhe sikur ajo, në çastet e zgjatura të agonisë, si e tromaksur, me sy të zgurdulluar nga tmerri, të mos shikonte derën dhe me zë të shuar të mos kërkonte nga njerëzit e shtëpisë që mos më linin të hyja në dhomën e saj. Ajo vdiq ndaj të gdhirë dhe unë po atë natë pashë ëndërr edhe yje të tjerë si shkëputeshin nga qielli dhe si binin në hemisferën e errët të ëndrrës sime.

Kaluan shumë vite dhe historia e vdekjes së gjyshes u harrua. Për një kohë edhe unë harrova ta shikoja qiellin dhe, po më pyetët se çfarë ndodhi gjatë atyre viteve, unë nuk ju them dot asgjë, sepse ishin ato ngjarje që nuk e kishin parashenjën qiellore dhe, si të tilla, nuk e vlenin të mbaheshin mend. Ndoshta historia e yjeve do të mbaronte këtu, sikur të mos më ftonin në ushtrinë e mbretit dhe sikur ajo ushtri një herë të mos bënte një fushim të gjatë nën një hënë vetmitare, e cila natë për natë i jepte qiellit shkëlqim prej biluri. Dhe më kujtohet mirë se si yjet atëbotë ishin shpërndarë nëpër bardhësinë e nëpërdukhme të qiellit dhe, një nga një, në intervale të njëjta

kohore, shuheshin ose vdirreshin ose vdisnin, që për mua atje poshtë tyre ishte njësoj e dhembshme. Shokëve të mi u thashë të nesërmen se së shpejti do të bëhej një luftë e madhe dhe se në atë luftë do të vriteshin shumë njerëz. Lufta u bë dhe disa prej atyre që nuk i besonin fjalët e mia, u vranë në atë luftë. Madje më kujtohet se si njëri, tek vdiste nga plaga në ije, kur më pa që i shkova pranë, më tha se këtë luftë e bëra unë, më quajti djall dhe pastaj dha shpirt, duke i perënduar sytë, i kredhur në dëshpërim të pangushëllueshëm.

Mbreti ynë e humbi luftën dhe unë thashë se kisha dijeni që më parë se ai do ta humbte atë luftë dhe se ushtria e tij do të tërhiqej e gjakosur nga fushëbeteja, duke lënë prapa shumë kufoma të pavarrosura, mbi të cilat do të endeshin korba të zinj, sikur qielli të ishte bërë skëterrë dhe nga atje lart të binin copat e tij. Fjalët që thashë u përhapën shpejt ndër ushtri e ndër vartësit e mbretit tonë dhe ata një ditë shkuan e i thanë madhërisë së tij: Seç është një ushtar që shikon yjet dhe thotë se luftërat tona janë të kota, se ato do t'i humbim një për një dhe ca fjalë të tjera, që ne nuk i marrim vesh. Vrajëni, tha mbreti, por pastaj u bë i menduar dhe shtoi: Pritni! Ma sillni këtu. Më çuan te mbreti me një karrocë të madhe, të cilën e tërhiqnin katër kuaj qimendritur, kurse nga të dy anët e karrocës shkonin dy radhë kalorësish me parzmorë, me shpata dhe me heshta mbërthyer. Më futën në pallatin e mbretit dhe unë atje e ndjeva veten çuditërisht të lumtur, sepse pallati ishte i bardhë, sepse pallati kishte shumë llambadarë, sepse pallati ishte i shtruar me sixhade shumëngjyrëshe dhe sepse pallati ishte i mbretit.

Të nesërmen, pasi kisha bërë një gjumë të gjatë e pa ëndrra, më shpunë te mbreti. Ai më pyeti se nga e dija unë se ai do të humbte atë luftë aq të madhe dhe, pasi i tregova punën e yjeve, pa harruar as vdekjen e gjyshes në atë fëmijërinë time të largët, mbreti shtoi: Po sikur... Unë e dija çfarë donte dhe i thashë se meqë ishte mbreti ynë, do të bëja çdo gjë që ishte në fuqinë time që t'ia plotësoja dëshirën. Cilën dëshirë, tha ai dhe një egërsi ia përshkoi fytyrën. Atë punën e luftës, thashë. Lëre luftën, tha. Më bëj të lumtur!

Tri net të gjata m'u deshën të bëja hartën e yjeve, ashtu siç e shihja nga një verandë e gjerë e me kolonada mermeri, ndërsa dymbëdhjetë shërbëtorë më rrinin gati për çdo gjë: sekush më sillte letër e ngjyra, sekush mbante shandanin me qirinj e sekush i binte tamburasë, ashtu që nata të dukej e këndshme dhe e qetë. Ditën e katërt mbreti gdhiu i hareshëm, i vajti mbretëreshës në dhomën e saj dhe nuk la njeri ta trazonte deri vonë. Më thirri po atë ditë e më tha: Bëje edhe mbretëreshën të lumtur. Dhe unë e bëra. Kukurisjet e saj e çuan pallatin peshë. E kam një vajzë që lodhet duke menduar se të jesh princeshë nuk është gjë e madhe, karshi pafundësisë së

pikëllimit njerëzor. Një ditë më vonë edhe princesha e re ishte e lumtur dhe nën hijen e një bliri tërë ditën qëndiste dhe këndonte, këndonte dhe qëndiste. Pastaj radha u erdhi oborrtarëve, rojave, shërbëtorëve, të gjithëve. Dhe të gjithë u bënë të lumtur. Atëherë më thirri mbreti dhe më tha: Sa do të zgjasë kjo? Unë rrudha supet. Nuk e di, thashë. Pse, nuk do të zgjasë gjithmonë? Përsëri rrudha supet, kurse ai më shikoi me dyshim. Thirri rojat dhe i urdhëroi të më futnin në një birucë të errët që kurrë më të mos e shihja qiellin, as ditën, as natën.

Deri sa rojat më shtynin me majat e heshtave dhe deri sa me zor i tërhiqja këmbët e lidhura me pranga, më ra ndër mend se në atë lojën me yje e me fatet e njerëzve, kisha harruar veten time. Por tashmë ishte vonë për çdo gjë dhe fundi i të gjithave ishte aty, në birucën e errët e të qelbur, që u hap para meje si zgori i skëterrës.

Shumë kohë qëndrova atje, me rrëshirën e zezë të territ ngjitur pas bebëzave dhe nuk e di sa kohë u desh të zbuloja se situata në të cilën gjendesha, kishte një zgjidhje. Mbreti ma kishte ndaluar ta shihja qiellin, por ma kishte lënë errësirën, e cila shtrihej gjithandej dhe kishte dimensione të pamatura. Dhe atje mund të përfytyroja yje, të cilët errësira i shumëzonte ndër veti deri në pafundësi. Nuk e pata të lehtë që, nga kaosi që m'i përziente mendimet, të bëja një rend dhe yllësitë t'i vendosja ashtu që të sillnin fatkeqësinë, të cilën tash e gjakoj, sepse ajo ishte e vetmja shpresë, e cila do të më nxirrte nga biruca. Nuk kaluan shumë ditë dhe fatkeqësia ndodhi: një ushtri e madhe e sulmoi mbretërinë nga të gjitha anët, shkrettoi çdo gjë dhe arriti deri të kështjella e mbretit, e pushtoi atë dhe arriti deri te pallati i mbretit, e dogji dhe e rrënoi, derisa nuk la gjurmë mbi dhë. Mbretin e lyen me rrëshirë dhe e dogjën, mbretëreshën e ngulën në hu, kurse princeshën e re e të lumtur, pasi e dhunuan shtatëdhjetë e shtatë ushtarë, ua hodhën bishave që ta shqyenin.

Para se t'i vinin zjarrin pallatit, ushtarët kërkuan nga të gjitha anët se mos gjenin ende frymë njeriu pa e vrarë dhe, në këtë e sipër, më gjetën mua në birucën e errët. Më nxorën jashtë prapë duke më sëmbuar me heshta dhe, para se të shpjegoja kush isha dhe si kishte ndodhur gjithë kjo histori, më çuan te muret e kështjellës, përposhtë të cilëve hapej një greminë e madhe.

Edhe kësaj radhe kisha bërë një gabim: duke vendosur yllësitë e ëndrrave të mia të largëta nëpër terrin e lagësht dhe ngjites të birucës, ku më kishin futur, dhe duke kërkuar fatkeqësinë nëpër atë renditje marramendëse të qendrave të gravitetit, përsëri dhe përsëri kisha harruar veten time.

CEZARI

Në Vendenis u ktheva nga Aleksandria, ku kisha qëndruar shumë vjet pas rënies së Ilirisë nën pushtimin romak. Unë isha trashëgimtar i prijësit të Vendenisit dhe nuk do të kthehesha në këtë kohë dhe në këtë stinë (ishte vjeshtë, kjo më kujtohet mirë), sikur lajmet që vinin nga Dardania të mos bënin të ditur se populli ishte lodhur nga robëria e gjatë dhe ishte gati të ngrihej në luftë kundër Romës.

Në një vend tjetër e kam rrëfyer kthimin tim në Vendenis dhe tash nuk mund t'i shtoj asgjë atij përshkrimi, me një përjashtim se atëherë nuk i kam saktësuar qartë motivet e kthimit tim. Pra, kthehesha për ta ngritur popullin në luftë kundër romakëve.

Dhe kthimi ja si ndodhi:

Karrocier i ishte njeri i heshtur dhe dukej sikur nuk e vinte re fare praninë time. Në heshtjen e tij, në dukjen e qetë dhe disi melankolike, kishte diçka fushore, diçka nga ato rrugët e gjata e të mërzitshme, që të duket se nuk çojnë askund. Kur më pa në skaj të rrugës, më shikoi vagëllueshëm, disi turbullt. Ajo megjull e shikimit të tij zuri vend midis nesh dhe nuk u hoq për asnjë çast. Në Vendenis? - më pyeti në një mënyrë të tillë, që nuk bënte të mos e kuptoje se foli kot. Po, - i thashë me gjysmë zëri.

Udhëtimi zgjati më shumë seç pandehja në fillim. Ishte koha kur stinët ndërrohen papandehur, kur vera bëhet vjeshtë dhe era fushore merr dhe shpie larg fëshfëritjen e thatë të gjetheve dhe lë prapa një zbrazësi të pashpjegueshme, e cila pret të mbushet me kundërmimin e tokës së lagur dhe me një pikëllim të lehtë për diçka të shkuar, të humbur përgjithmonë.

Pastaj mbrëmja:

Dita u err e ftohtë dhe karrocieri, pa folur fare, ma dha një gunë që të mbështillesha. Dikur ngriti kokën dhe shikoi qiellin, bëri sikur e mati pash më pash gjerësinë e tij, kërkoi atje një vend nga do të pikte nata dhe papritmas u gjallërua. Nga vjen kështu, o njeri i panjohur? - më pyeti pa e kthyer kokën. Nga larg, - i thashë. Ai u kthye dhe më mati me shikim, sikur deshi të shihte nëse do të gjente mbi mua gjurmët e atyre rrugëve të gjata, që njerëzit i bëjnë të menduar dhe të heshtur. Si nuk pikasi atë që kërkonte, tundi kokën disi me dyshim dhe për një kohë më la të shikoja vetëm shpatullat e tij të gjera e pak të kërrusura.

Dhe, kështu, atë mbrëmje arrita në Vendenis.

Kur bëra të zbritja nga qerrja e tij, te bujtina e parë në të hyrë të qytetit, karrocieri me tha më zë të ulët: Paç fat, o i panjohur! Nëse pendohesh që erdhe, dil nesër ndanë rrugës dhe unë të shpie prapë nga të solla. Pastaj,

nata e gëlltiti shpejt karrocierin dhe pak më vonë ai ishte një përfytyrim që ikën, që të lë vetëm, që nuk të ngushëllon më.

Po atë natë legjionarët romakë hynë në bujtinë, më lidhën në pranga dhe më dërguan te më i madhi i atij qyteti, te Sabinusi. Më lanë një kohë në një hajat të gjerë dhe me kolonada të larta. Dyshemeja ishte e shtruar me mozaik, ngjyrat e të cilit pahetueshëm treteshin njëra në tjetrën. Sabinusi më shikoi gjatë dhe me një kujdes të përdhunshëm, u ngrit nga vendi ku qe ulur, u soll rreth meje dy herë dhe prapë u ul në vendin e parë. Pastaj tha: Ti je trashëgimtar i fronit të kësaj province dhe erdhe këtu ta rebelosh popullin kundër Cezarit. Unë nuk thashë gjë. Shikova dyshemenë e mbuluar me mozaik, e cila dyndej dhe lëkundej si një masë e qulltë: nëpër atë sipërfaqe notonte diçka e vdekur, e kalbur, e mbuluar me lëmashk kënetor. Ai vazhdoi: Në kremten e Jupiterit, që në këto anë festohet në ditën e parë të verës, në shesh a në amfiteatër do të të nxjerrim përpara popullit, që ai të të gjykojë dhe të të dënojë.

Deri këtu çdo gjë ndodhi ashtu siç e kisha përshkruar një herë. Më mbetet të them se e kremtja e Jupiterit erdhi shpejt dhe ditët e fundit të pranverës në Vendenis kishin ngjyrën e bronzit të përkrenareve dhe të mburojave të legjionarëve romakë, të cilët, duke kaluar nëpër rrugët e qytetit, linin prapa një re pluhuri të kuqërreme.

Kur më nxorën te sheshi, m'i hoqën prangat, ndërsa legjionarët u tërhoqën me një anë dhe bënë sehir të shkujdesur. Turma rrinte para meje e heshtur, po ajo turmë e cila babai tim, prijësit të Vendenisit, para disa vjetësh i qe betuar për besnikëri. Po se si m'u bë, sikur ai grumbull njerëzish ishte çngjyrosur, ishte bërë gri, ose disi i përhimë. Dielli kishte zënë vend mbi kokat e tyre dhe nxinte e shkëlqente njëkohësisht, si të qe sajuar nga rrëshira e zezë, e cila digjej dhe rridhte e përflakur dhe binte me shumicë nga qielli. Atë çast nuk mendova fare se çfarë do të bënin legjionarët, kur t'i thërrisja popullit t'i vriste ushtarët e huaj, t'ua merrte armët dhe të sulmonte rojat e pallatit të Sabinusit. Çfarëdo që të ndodhte, unë isha i bindur se liria e atyre njerëzve e meritonte vdekjen time.

- Popull i Vnedenisit! – thirra me zë të fortë e të qëruar, që aty për aty m'u duk se nuk ishte imi, aq i ndryshëm që ishte dhe sikur ajrin e rëndë e të mbushur djegie e përshkonte pa vështirësi. Pastaj vazhdova: - Erdha këtu nga vendet e largëta dhe bëra një rrugë të gjatë e të mundimshme... - Turma sikur u gjallërua dhe sikur në përhimsinë e saj indiferente lëvizti një damar i padukshëm. - ...në mënyrë që këtu, bashkë me ju, të heqim nga ky qiell retë e zeza të robërisë. (Pse e përmenda qiellin? Ç'm'u deshën retë, të cilat nuk janë askund dhe njerëzit e kanë të vështirë t'i sjellin në përfytyrim

në një ditë si kjo? Më mirë të kisha thënë: të heqim nga ky qiell diellin e mërzitshëm, që kundërmon djersë kuajsh të lodhur.) Të gjithë u ngritën kundër Romës dhe ne, po nuk bëmë si të tjerët, do të na zërë një vetmi e madhe. Unë jam trashëgimtar i prijësit tuaj, të cilit ju një herë iu betuat... Unë nuk i frikësohem vdekjes, i frikësohem vetëm heshtjes suaj!

Truma u gjallërua. Muri i heshtjes, i cili deri pak çaste më parë kishte qëndruar vetëm dy hapa para meje, u shty më larg dhe shkoi e zuri vend diku në fund të sheshit, ose atje tej, ku fillonin pullazet e shtëpive dhe një peizazh, i cili pak nga pak shkrihej në zjarrin përvëlues që binte nga qielli. Turma sikur lëvizi një herë, tek u bë pjesë e asaj kalamendjeje të topitur e të trallisur e të tromaksur.

- Popull i Vendenisit! – thirra edhe një herë dhe hetova se si zëri im ishte bërë pahetueshëm pjesë e atij vagëllimi që binte nga qielli. Megjithatë, fjalët ishin aty dhe, si dredhë pluhuri, silleshin mbi turmë, ngjiteshin lart, kapnin përmasën e kuptimeve të largëta e të huaja dhe prapë heporeshin mbi kokat e njerëzve, duke u shkrirë pastaj në patrajtësi të dyshimtë. Popull i Vendenisit! Përse nuk dëgjonin? Përse hidhnin zhurmë mospërfillëse mbi fjalët e mia? Përse...? Popull i Vendenisit! Do ta heqim qafe këtë robëri dhe Cezarit do t'i themi... Cezarit? Prit! Çfarë do t'i themi Cezarit? Do t'i themi Cezarit...

Nga radhët e para dikush thirri me zë të lartë, një zë që çau zhurmën e njëtrajtshme të turmës:

- Rroftë Cezari! Rroftë Roma!

Fishkëllima, britma të zgjatura, të ngjeshura njëra pranë tjetrës. Rroftë!.. Popull i Vendenisit!... Fjalët nuk i mendoja më, ato ishin aty, gjithkund rreth meje, te kolonadat e bardha, te muret masive, te shkallët, mjaftonte që t'u jepje tingull. Popull...

- Ave Caesar! Rroftë Cezari!

- Popull i Vendenisit! Robëria juaj...

- Ave Caesar! Ave...!

Shikova sheshin skaj më skaj dhe m'u bë se ngjante me një enë që vlon. Gumëzhima i kapte fjalët në fluturim dhe, ashtu të vdekura, i shtrinte përtokë.

Si nëpër mjegull, si nëpër një turbullirë e një kohe tjetër, pashë se si turma u shkëput nga sheshi dhe u dynd drejt shkallëve që vinin tek unë. Ishte një çast i shkurtër, kur trajtat e lirisë dhe të ëndrrës, dhe të shpresës dhe të gjakimit më braktisën, dhe pashë veten tek u bëra pjesë e zbrazësisë dhe zhgënjimit të neveritshëm.

Dhe pastaj më vranë.

Mehmet Kraja (Krajë, Mal i Zi, 1952) është shkrimtar shqiptar dhe kryetar i Akademisë së Shkencave dhe Arteve të Kosovës. Nga viti 1974-76 ishte kryeredaktor i gazetës së studentëve “Bota e re”. Më pas punoi si gazetar dhe redaktor i kulturës në gazetën “Rilindja”. Gjatë viteve 1992-99 jetoi dhe punoi në Tiranë. Pas luftës ishte redaktor i kulturës në të përditshmet “Zëri” dhe “Koha Ditore”. Që nga viti 2002 është edhe ligjërues në Fakultetin e Arteve në Prishtinë, ku jep lëndën e skenarit të filmit. I takon brezit të romancierëve shqiptarë që u shfaqën gjatë viteve ‘70. Deri tani ka botuar: 13 romane, 5 përmbledhje me tregime, 10 drama dhe tre libra me kritikë dhe publicistikë, si dhe një numër tekste publicistike në shtypin e Kosovës dhe Shqipërisë. Jeton në Prishtinë.

Mimoza Ahmeti

URA

Pa një urë që po ecte. Kjo i ndodhi para gjumit.

Ajo dukej si një dinosaur pa krye, me qafën e shqepur nga autostrada dhe bishtin pendë.

Kapi pikërisht momentin kur ajo po putronte në det.

Deti gri, ura gri dhe një ton i fshehtë kobalti që i përqafonte të dyja, madhështonin pamjen.

Këmbët e saj të drejta, tani trapezoide nga hapat e rëndë, e mahnitën!

“Ku shkonte ajo urë? Po ecin urat?” – mendoi në atë vegim tronditës.

Ajo ishte një urë që po endej në tokë e në det për të kërkuar njerëz!

SENSI

Nuk do ta tepronte me alkoolin, por jo sepse dehej.

Ai nuk qe dehur asnjëherë, sado që ta tepronte.

Dhe kjo ishte pika e tij e dobët, mungesa e një pike.

Tani madje nuk do të pinte më!

Herën e fundit, një meditim i tmerrshëm qe përhapur në trurin e tij përgjatë pijes, dhe ai, si asnjëherë më parë, kishte ndier dëshirën e kthjellët për vetëvrasje.

– Ti je esëll vetëm kur pi, or mik! – i kish thënë miku i tij më i vjetër, dhe i vetëm.

Pas kësaj të dy ia kishin plasur një të qeshure me hahaha, nga ajo që shtrihet prej Shqipërisë së Mesme deri në Lindjen e Mesme. Se ka dhe të qeshura me hihhi, hilatore, më veriore.

– Do vish me mua sonte në shoqërinë sekrete-anonime? – e pyeti miku.

– Ç’është kjo? – u habit ai.

– Shoqëria e të alkoolizuarve anonimë.

– E përse sekrete? – pyeti me inoçencë.

– E merr vesh atje! – i tha miku dhe takoi cepat e buzëve me cepat e syve.

Takimi mbahej në një nga dhomat e zhveshjes së një fushe stadiumi të dorës së tretë.

Ishte porositur që po ta pyesnin (edhe pse akush nuk e pyeti), të thoshte se ishte i alkoolizuar.

Dinte vetëm se alkooli, kjo substancë eterike, mbetej në gjak çuditërisht gjithë jetën, edhe pasi kishe ndërprerë pijen. E po nuk qenka për të menduar

se format kanë vetëm një lloj jete! Jo, nuk është për të menduar se kanë vetëm

një jetë, ia kishte përforcuar, miku i tij i vetëm dhe i vjetër, i alkoolizuar.

E para e mori fjalën një angleze e shfibruar, që i kishte kaluar të tetëdhjetat, me sytë ngjyrë vetëtime:

– Nuk e di përse, – tha ajo, – realiteti më ka shtyrë gjithmonë vetëm drejt vesit ose katastrofës! Kam provuar divorcin, drogën, silikonin dhe kancerin e gjirit, alkoolizimin dhe, më në fund, aksidentin automobilistik, ku trupi m’u pre në dhjetë mijë feta. Tani jam bërë njeri i mirë. Por jo sepse dua. Unë nuk kam zgjedhje tjetër. Doktorin më thotë: Jeta jote lavirret në

fije të hollë!

Dhe hapi duart, e zhgënjyer që i duhej të jetonte një jetë normale, sikur të qe një e burgosur.

I dyti foli një burrë që, siç deklaroi, ishte 55 vjeç, por pa pohimin e tij, mosha e tij do të ishte e zhdukur. Ai dukej një shkrirje ekstremesh, mes bebes dhe plakut!

– Historinë time jua tregova javës së shkuar, – tha ai. Nuk më mbetet veçse pako gjë për të rrëfyer, e kësaj jave. Shkova te dentisti të hënën. Do të hiqja katër dhëmbët e fundit. “Keni reaksion nga drogërat?” më pyeti dentisti, para se të merrte shiringën e anestezisë. Jepmëni edhe drogën më të tmerrshme, i thashë, vetëm më bëni të harroj Realitetin, dhe unë do ta duroj!

Plasi një e qeshur. Pastaj një duartrokitje e lehtë.

Situatën e mori në kontroll një amerikan tridhjetëvjeçar!

– Isha vetëm tetëmbëdhjetë, kur më la e dashura. Nga dëshpërimi fillova alkoolin. Brenda dy vjetësh unë isha krejt i alkoolizuar. Flija deri kur zgjohesha, aty ku rrëzohesha. Një natë, si kisha pirë, vrava me makinën time një njeri. Më futën në burg. Aty nuk kisha asnjë shans për të pirë. Ju e kuptoni, nëse nuk do ta kisha vrarë atë njeri, dhe nuk do të më kishin rrasur brenda, unë... edhe sot nëse do të isha gjallë...do të vazhdoja të pija!

– Kjo ishte rruga ime e vetme për të ndërprerë alkoolin! – e mbylli ai.

“Play me, I’m yours”

Apasionuar pas *Google* kujtonte se aventuronte ndërsa navigonte.

Dalloi në ekranin e vet një *hacker* të marketingut të lartë!

– Ç’bën ti këtu? – pyeti i fyer.

– Dua ta dish që jam këtu! – i tha ai.

– Ti mund të ishe këtu edhe pa e ditur unë!

– Jo, dua ta dish që jam këtu. Ta dish!

– Po ti paske vjedhur gjithë numrat e mi, madje dhe hidraulikun e familjes.

– Edhe elektricistin, bile! Dhe ato *Real Estate*-t që bëjnë gjoja sikur vijnë për të sjellë qiraxhinj te ti...e të sorrollasin e të marrin kohën, i sjell unë...

– Ç’thua! Po sa kohë ke që bën këtë punë?

– Tre plus dy.

– Qenka një fakultet i tërë! Ke jetë tjetër?

– Thjesht marketoj mesazhet dhe lidhjet e tua!

– Kujt? – pyeti ai i habitur.

– Ja, atyre atje. – Dhe tregoi me dorë dy burra që po rrinin në ballkonin e Godinës Patriarkale.

Të nesërmen mori avionin e parë e u lëshua në rrugët e Parisit. Nuk kish popull në botë që mund t’u fliste të panjohurve me aq përkushtim sa parisienët. Ti doje të ikje, pasi kishe pyetur, por ata nuk të lëshonin. Kapitur kënaqësie, vendosi të pijë një birrë në *Bouquet du Nord*.

Aty gjeti një vejan të trishtuar.

E shoqja i kishte lënë një letër, me të cilën ia falte të gjitha tradhtitë, edhe pse ia numëronte një e nga një.

Kjo letër e pengonte atë të ridashurohej, prandaj edhe po vuante...

– Tradhtitë ndodhin për njohje të reja... – i tha atij. – Edhe mua më tradhton çdo ditë një hacker... Ti tradhtar, unë i tradhtuar dhe ja ku jemi, bashkë, duke pirë:

– Salut!

– Je shumë i mirë, – i tha francezi dhe i dhuroi një puthje.

Bouquet pak hapa e ndan nga *Gare du Nord*.

Aty është një piano: “Play me, I am yours” (më luaj, unë jam e jotja), nga ato qindra që shpërndau Luke Jerram nëpër stacione, ku luajtën mbi dhjetë milionë udhëtarë përgjatë pritjes së trenave.

U zbraz si i çmendur mbi tastierën e saj duke dalë nga çdo lloj izolimi.

Kur mbaroi, u hutua kur pa sa udhëtarë e kishin rrethuar. Ai nuk dinte as notat! Një vajzë i dhuroi një zemër!

Nga darka mori një shtrat në një hostel, në një dhomëz ku flinin dhe tre frymë të tjera.

Do të bënte një gjumë shqerre aty.

Po t’ia përmendte dikush ëndrrën shumimofobe, për një botë të vogël, me pak njerëz, ku të gjithë e njihnin njëri-tjetrin, me siguri do të hidhej nga krevati!

Miliarda të panjohur, miliarda shanse, miliarda fuqi... e fate!

Bota e tij, ajo më e mira, i dorëzohej të panjohurit! Ishte ai e vetmja masë lirie.

Lidhjet me grupe e miq e njohje të gjata, se pse mbanin një erë prishësirë...

Gjoksi që pat gulfmuar gjatë ditës, po fashitej ngadalë.

Ndërsa mbylli qepallat, ai po hapej si ajo pianoja në *Gar du Nord* drejt Universit Human të Panjohur!

Me afsh mërmëriti:

“Play me, I am yours”!

HIÇI

Ai vinte nga njëra degë e kulturës së Perëndimit.

Ajo ishte një pagane e pavetëdijshe, i jetonte esencat si natyrë. Dhe ato ishin thuajse natyrë.

Ai e pat tepruar me kënaqësitë e trupit, paratë dhe alkoolin. Kish humbur gjithçka. Vetmuar, epoka e artë e dikurshme e jetës, e dënonte.

Ajo ishte një naive vazhdimisht e pësuar. Por të gjitha pësimet i kthente në margaritarë. Dhe nuk pendohej!

Ai i kish folur asaj për Hiçin.

Ajo për herë të parë po dëgjonte rëndësinë e konceptit.

Ai i thoshte se Hiçi ishte përtej gjithçkaje dhe se ngjallte frikë po ta përjetoje. Ishte hiçëzim i vetes prej të tjerësh, nëpërmjet vetes. Boshatisje! Kishte Hiçin e saj edhe ajo. Edhe pse nuk e pat ndarë asnjëherë si koncept kundrejt vetes.

Hiçi i saj ishte një harrim i plotë i të gjitha kuptimeve, historive dhe fjalëve. Një shkrimje me universin drejt një rifillimi. Një mbushje, sikur të jetonte për herë të parë.

Ai disa herë kishte qarë për atë grua.

Ajo, megjithatë, nuk kishte ndryshuar.

Ai i thoshte se ende e priste.

Ajo asnjëherë nuk i qe përgjigjur se do të vinte.

Ai ëndërronte që ajo të kthehej në hiç...vetëm ta kishte!

Ajo e dinte se nuk do të ishin kurrë.

SUKSESI

Fatkeqësia e tij qe vulosur te suksesi. Ai asnjë moment nuk u nda prej tij! Principit iu nda, por suksesit jo! Derisa fitoi atë fuqi të pakontrollueshme që quhet MJESHTËR.

Bëri shumë dëme në jetët reflektuese, por dëmin kryesor e pësoi vetë:

Nuk i kishte mbetur as edhe një vlerë e rreme që ta përpunonte.

E rreme ishte prapë njësoj si e vërtetë, nëse njerëzit e besonin.

Por ata nuk i afronin asnjë pistë dobësie, ku ai të hidhte një çap, qoftë edhe pak rremësi besimi, e një ideje çfarëdo, me të cilën të mund të ngrinte një miriadë iluzioni.

Ç'ishte ky ekzekutim i paqtë?!

Dinakëria e udhëhiqte në dëme të reja, por të tjerët i prisnin natyrshëm ato, të terrorizuar nga mizoria e suksesit të tij mjeshtëror!

Bota i dukej padrejtësia më e madhe! Dhe ashtu ishte. Pa të, ai nuk do të qe bërë aq i tmerrshëm, nuk do të kishte mbërritur në atë pikë pa dalje, suksesi.

Gjendej lakuriq midis mosbesimit njerëzor, me një nudizëm të dhunshëm përballë egos!

FLOKËT E ENGJËJVE

Përshtypja është një lëndë enigmatike. Kjo ide i erdhi nga ajo përshtypje. Impresioni i parë ishte goditja më e butë që mund të ndodhë dhe për këtë arsye edhe më e forta.

Edhe tani e kujtonte argjendin e artë të atyre tufave të barit të pazakontë, që pati parë në një nga fushat e largëta kodrinore të vendit, në mes të cilit një lule vishnje e egër nxirrte kryet përsipër. Kishte mjaftuar ajo sekondë, autobusi ikte vrik, për atë goditje, e cila vazhdonte edhe tani ta afektonte në pikën e zalisë.

Ishte një nga ngjyrat më të rralla që kishte parë në jetë, dhe ishte e para herë, pra, që e shihte. Kishte një personalitet fluid e magjik, saqë një ngjyrë e tillë ari, siç mendoi ajo, mund të gjendej vetëm në Francë, në tokën e nuancave, siç e quante ajo.

Ajo madje mendonte se dallimi i Francës nga e gjithë bota buronte nga nuancat e natyrës së saj. Ishte një tokë që prodhonte nuance, jo ngjyra. Muaj më pas, kur kishte hyrë në shtëpinë e Danielit në Lodeve, pothuajse pat thirrur e befasuar nga bari argjend e ar dhe tufat e buta të tij në oborr! Ky bar quhet “flokët e engjëjve”, i kishte thënë ai.

Ajo qe mahnitur!

Ideja se flokët e engjëjve qenë shfaqur edhe në vendin e saj, i jepte një ndijim shpëtimi, në polenin që fekondonte stimuj irracionalë, të një lumturie me përjetim shfaqjeje fati!

Mimoza Ahmeti lindi më 12 qershor 1963. Ajo është poete dhe shkrimtare shqiptare, e përkthyer dhe e njohur edhe në Europë. Ka studiuar doktoratë dhe postdoktoratë për psikoterapi në Vienë dhe Paris në Universitetin “Sigmund Freud”. Ajo merret gjithashtu me pikturë dhe muzikë. Punon lektore në Universitetin e Tiranës. Është fituese e trofës së artë të Festivalit Ndërkombëtar të Poezisë San Remo, 1998 titulluar “Il nulla integrale” (Asgjëja tërësore). Ahmeti ka kontribuar se fundmi me projektin e saj “Transkulturë” në Radiotelevizionin shqiptar. Punon lektore dhe është Doktore Shkence në fushën e Psikoterapisë, laureuar me rezultatin “Ekselent” në Vjenë.

Mira Meksi

LA GRINGA³

Askush nuk e pa pasditen e vakët të nëntorit, kur me një fuoristradë të marrë me qera, la udhën turistike që të shpinte në rrënoet arkeologjike të Chichén Itzá-s dhe u fut në xhunglën e Yucatán -it.

Askush nuk e pa kur eci edhe rreth një orë me makinë përmes një bimësie të harlisur tropikale dhe një morie iguanash gjigante që i prisnin rrugën hera-herë, dhe e braktisi makinën në një lirishtë të vogël. Askush nuk e pa kur paskëtaj, zuri ta çante udhën e xhunglës me një satër të shkurtër, duke bërë përpara ngadalë, duke përgjuar zhurmat dhe duke u ndalur hera-herë për të verifikuar drejtimin me anë të një busulle ushtarake. Trualli kish filluar të kthehej në ujësë, dhe baltovinat e shenjta shpejt i zunë vendin. Ende kish dritë në qiell, por vetulla e hënës në rritje kish nisur të përvijohej në të. Flatrimi i fuqishëm i një trumbe shpendësh të panjohur i tregoi drejtimin e rrënojave të tempullit të lashtë, të cilin busulla po vononte t'ia rrëfente. E njihte mirë tzolki-n, kalendarin ritual të mayave, ashtu siç njihte edhe cholti-n, gjuhën e tyre klasike. Mayat tani jetonin në ciklin e V të diellit.

Zjarre të lashtë e kishin kafshuar pa reshtur për qindra e qindra vjet tempullin e Kukulkán- it⁴, por platforma e tij dukej e paprekur prej tyre, apo si e përtërirë pas djegies. Në mes të saj, brenda një qerthulli të plotësuar, ndodhej vatra e gurtë që mbante zjarrin e gjallë. Ishte qerthulli i shenjtë planetar nga ku dilnin udhët e yjeve të qiellit. Muzgu i ceiba-s⁵ mijëravjeçare, krahët e stërmëdha të së cilës kishin marrë nën sqetull rrënojat e tempullit, po mbulonte ngadalë tokën. Platformën tempullore e popullonin rrjedhësit e mayave të lashtë, njerëzit e kasolleve me liane dhe guano që kishin shpirt, që ishin pa dritare dhe zjarrin e ndezur përmbi tre gurë e mbanin mu në në mes të tyre. Ishin kasolle të shpërndara fshatrave të nxehtë dhe të lagësht brenda xhunglës së Yucatán –it. Sonte ajo ishte një prej tyre.

E la veten të rrëmbehej nga festa rituale përballë rrënojave të zbukuruara të tempullit, e zhurmshme dhe me plot ngjyra, të cilat, flakët e zjarrit të vatrës së gurtë së bashku me ato të pishtarëve dhe qirinjeve të shumtë i feksnin

³ Gringo/gringa – Kështu i thërrasin të huajt në Amerikën Latine.

⁴ Kukulkán – perëndia më e rëndësishme e Maya-ve të lashtë i ngjashëm me Gjarprin me pendë. Lidhet

me ajrin, ujin dhe rimishërimin.

⁵ Ceiba – pemë gjigante e konsideruar si “pemë e shenjtë” nga Maya-t

marramendshëm. Tymi i temjanit dhe copa-lit kishin mbushur hapësirën e tempullit. Kur njëri nga priftërinjtë i dha në dorë pijen ceremoniale tempullore dhe ajo piu gllënjken e parë, ndjeu një si tërmetth brenda rropullive të saj. Ishte një ndjesi e paprovuar më parë, e cila e la pa frymë nga befasia dhe mëpastaj nga gëzimi. U mbështet pas nofullave të fuqishme të kokës së gjarprit prej guri që i rrinte roje shkallareve të paprekura të tempullit, dhe nga buzët i doli një pëshpërimë: “Biri im!”. Kështu foli ajo dhe vuri dorën mbi bark për ta qetësuar.

U ruajt dhe nuk hëngri kërpudha haluçinogjene rituale, të cilat mund ta dëmtonin krijesën e saj; pija tempullore do t’i mjaftonte që të arrinte harmoninë kozmogjenike dhe, kësisoj, të mund të dallonte brenda mjegullinave të Krijimit zemrën e të birit që mbante në bark.

Vallet e burrave dhe këngët e korit të grave që kishin shungulluar rënojat e tempullit kishin pushuar. Po ashtu edhe ritet e “dëlirjes”. Perënditë e majave duheshin ushqyer që të mund t’iu përkushtoheshin njerëzve. Nisën sakrifikimet dhe vetsakrifikimet. Në el Cenote Sagrado, pusi i shenjtë i tempullit, u hodhën kafshë të grira nga shigjetat dhe monedha, si blata për perëndinë Kukulkán. Njerëzit shpuan mishin e tyre me maja kockash dhe gjemba të egër, mblodhën gjak në gjethe dhe kërcej bimësh, dhe ia falën perëndisë. Paskëtaj, nxorën eshtrat e të parëve të tyre që i kishin ruajtur me përkushtim tradite, si edhe ato më rejat e të afërme dhe i pastruan me kujdes. Më pastaj, bojë e kuqe u derdh bujarisht përmbi eshtrat e të ikurve nga kjo botë...

Koha e vdekjes kishte mbaruar. Po niste një kohë tjetër. Koha e rimishërimit.

Ajo vazhdonte të pinte me gllënjka të vogla pijen tempullore, ndërsa murmurimat e formulave magjike të “Popol Vuh” librit të shenjtë të mayave të lashtë, merrnin qiellin. U ndje e papeshtë; marramendja e fillimit iu kthye në një qartësi të madhe ndjesore. Pak e nga pak, koha e re nisi të mbushte hapësirën dhe kaosi kozmik që e përfshiu më parë dhe ku ajo u ndie papritur e tmerruar nga braktisja dhe vetmia, nisi të davaritej për t’ia lënë vendin harmonisë. Me sy të kthjellët ajo shqoi zinxhirin e planeteve me shtatë orbita, ku në çdo orbitë kishte shtatë rrathë zhvillimi, të cilët formonin dyzetë e nëntë stacione të ekzistencës. Ishin përvojat e ndërgjegjes së të ikurve për dyzetë e nëntë ditë nëpër shtatë botët...

Tani e ndiente veten të sigurt, e rrethuar nga një ngrohtësi miqësore dhe shpresëdhënëse. Tani mund të rrugëtonte e qetë drejt zemrës së të birit. Nga vdekja e të tjerëve u derdhën përmbi të vezullime dritash dhe horizonte të shkëlqyera; në vesh i erdhi tingulli i natyrshëm i së vërtetës;

sytë i panë atomet e farës yjesore, atomet e farës së mendjes dhe atomet e zemrës. Më në fund, mjegullimave të kaltra të Krijimit dalloj atë që dëshironte të shihte: zemrën e të birit në trupin e saj. Ishte ashtu siç e kishte imagjinuar kur e ndërtonte verbazi me lëndën e shpirtit brenda rrjetit të ngatërruar të gjakut për rreth pesëdhjetë ditë e netë: e kuqe zjarr dhe regëtitëse, e fuqishme dhe drithëruese. Po kundronte veprën e saj nën vullnetin e të Madhit, me dashuri, me dhembshuri dhe krenari, kur fryma e pavdekshme e kozmosit kaloi kufirin e buzëve të saj dhe i kaploi shpirtin⁶ ... Drita e agimit kish mbulur tokën, kur ajo mori udhën e kthimit.

Një gjumë i thellë dhe përtëritës e mbajti të mbërthyer në shtrat për tri ditë dhe tri netë me radhë. Mëngjesin e ditës së katërt, si e rilindur dhe plot me një energji të pazakontë, pasi hëngri mole dhe piu një kupë të madhe me lëng ananasi dhe mjaltë bletësh, u ul të punonte për studimin e saj mbi palingenezin⁷ maya. Do të punonte shumë që të rifitonte kohën e humbur në gjumë. Por pas rreth një ore që u përpoq më kot të gjente fillin e ndërprerë të studimit, duke i parë dhe stërparë fishat, kartelat, shënimet dhe gjer fotot e bëra ditë pas dite, hoqi dorë prej tij dhe mendoi të hidhte së pari në kompjuter gjithë ç’kish parë dhe ndjerë gjatë festës rituale mbi platformën përballë rrënojave të tempullit të Kukulkán – it, në zemër të xhunglës së Yucatán-it.

Hapi file-in “shënime përgatitore” por, ndonëse u zhyt në kujtimin e katër ditëve më parë dhe me sytë e mendjes pa dhe ndjeu më pastaj me ndjesitë e kujtesës ceremoninë tempullore, asnjë fjalë nuk mundi të shkruante për të. Gjithçka vinte dhe ngatërrohej tamam në çastin kur duhej të formonte fjalët dhe fjalitë: pamjet shndërroheshin në mjegullina të shformëta, dhe ndjesitë në turbullime pa emër që i rrëshqisnin dejve...

Humbi shumë kohë përpara kompjuterit duke mos bërë dot asgjë, dhe ndërsa energjia i rritej brenda trupit dhe mendjes, e kaploi dëshpërimi i bllokimit përpara faqes së bardhë. E braktisi shkrimin. U përpoq të mësohej me gjendjen e re në të cilën ndodhej, me energjinë e madhe dhe të panjohur brenda vetes dhe me pamundësinë për ta shndërruar në punën e saj studimore. E ndiente që nuk ishte energjia e vet, nuk ishte as ajo që

⁶ Sipas besimit të Maya-ve të lashtë, rimishërimi ndodhte me anë të frymës së pavdekshme që kalonte buzët e një gruaje shtatzënë.

⁷ Palingenezia – është termi i përdorur nga filozofët stoikë për të treguar rindërtimin e botës pas shkatërrimit nga Zjarri. Emri në greqisht do të thotë “rilindje”, “rigjenerim”.

krijohej nga zemra e të birit, e cila përtërinte gjakun e zemrës së saj; ishte diçka e fuqishme, e huaj dhe e mistershme që po rrekej të bëhej njësh me të.

Kaluan ditë, përpara se ajo të ulej sërish në kompjuter nga një impuls i papritur dhe i beftë. Ortekë mendimesh dhe lumenj fjalësh u derdhën atëherë nga gishtat e saj. Dukej sikur një forcë e pazakontë kishte shpërthyer digat e një rrëfimi të rrjedhshëm dhe të fuqishëm që flinte brenda saj. Ishte një rrëfim që po i rrufiste edhe grimcën më të vogël të kohës. Kaloi ditë dhe netë duke shkruar vrullshëm, pa e ndjerë lodhjen, me një lloj mbushje shpirtërore dhe lartësimi që nuk i kish ndjerë kurrë më parë. Jeta e gruas tani po rridhte e tëra në hullinë e një shkrimësie, e cila nuk kishte asnjë lidhje me studimin e saj. U bë e ndërgjegjshme për këtë vetëm pasi pasi kishte shkruar dhjetëra e dhjetëra faqe në fill të frymës.

Një muzg të qetë dhe të vakët fillimdhjetori ajo e ndali punën, apo puna vetë i ndali gishtat e saj mbi tastierën e kompjuterit; u vu të lexonte atë ç'ka kishte shkruar. Që në grëmat e para pati ndjesinë se nuk po lexonte shkrimin e saj, por të tjetërkujt: ishte një prozë drithëruese dhe magjepsëse, nga lloji i atyre që të ndryshojnë jetën pas leximit. I shkruar në një spanjishte të shkëlqyer, të përkorë, të drejtpërdrejtë dhe përshtatëse, rrëfimi epik ishte qerthullor, -- vetmia, dëshpërimi, idengulitjet dhe absurdi përsëriteshin pa fund. Porse lënda e prozës mjeshtërore të fantazisë dhe magjisë ishte e njohur dhe e afërt për të. Aty shtrihej fati i një vendi të vogël në askundin e botës, i cili gjallonte në një mbyllje dhe izolim të skajshëm prej botës së madhe, nën peshën e një diktature të frikshme të panjohur më parë prej njeriut. Me zemrën që i rrihte fort prej emocioneve të mistershme, ajo lexoi për fatin e disa brezave njerëzorë pa Zot, me mendje të mpirë dhe pa identitet, të dënuar brenda një moskomunikimi të frikshëm dhe një hipokrizie ferri, ku burri spiunonte gruan dhe ku motra fuste të vëllain në burg për mospërputhje ideologjike, brenda një marrëdhënie të përbindshme të familjes me shtetin; ku gjithkush jetonte në frikë dhe në terror, që nga njerëzit-mekanizma të diktaturës dhe gjer te njeriu i fundit që jetonte brenda burgut të vogël apo brenda atij të madhit, që ishte i tërë ai vendth. Ishte fati i njeriut brenda një braktisjeje dhe vetmie monumentale, ku e vetmja shpresë për çlirim dhe dritë në fund të tunelit, ishte profecia e një cigani të rrallë, e cila rrëfente se liria do të vinte nga shembja e një muri të madh ndarës absurd...

Dorëshkrimi që dorëzoi një ditë më vonë në shtëpinë më të madhe botuese të Ciudad de Mexico, "Editorial Era", ishte rreth 100 faqe A4, gërmat Times Neë Roman 12.

Antropologia e re, të cilën të gjithë e thërrisin la gringa, siç i quanin rëndom të huajt, sipas zakonit vendas, vinte nga një vend i vogël i Ballkanit, mbante një emër të lashtë Thana, dhe kishte rreth dy muaj që jetonte në gadishullin Yucatán, në Meksikën juglindore. Vepra e saj “Kozmologjia e mayave” e botuar së pari në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, ku ajo kishte kryer studimet e larta, dhe e përkthyer më pas në shumë gjuhë, e kish bërë një autoritet botëror të fushës.

Këshilli i botimit të shtëpisë botuese “Era” e shqyrtoi gjatë dorëshkrimin e mrekullueshëm të antropologes. U thirrën edhe kritikë të njohur letrarë dhe specialistë e studiues të kolumbianit të madh. Përfundimi ishte i prerë, i qartë, unanim, tronditës dhe shpresëdhënës për tërë njerëzimin: dorëshkrimi i antropologes së re ballkanase ishte, në të vërtetë, pjesa e rrëfimit që mungonte në romanin “100 vjet vetmi” të shkrimtarit të madh kolumbian Gabriel Garcia Marquez, i shuar dy vjet më parë, në 2014, në Ciudad de Mexico. Ishte rrëfimi për brezin e tetë të familjes Buendia, të cilën Marquez-i nuk e kishte shkruar dot në gjallje të tij, në kohën kur iu desh që, për mungesë fondesh, ta mbyllte romanin gjenial gjer në brezin e shtatë të familjes Buendia. Ishte, në të vërtetë, pengu i tij letrar.

Mira Meksi (1960) është prozatore, përkthyes letrare dhe publiciste. Themeluese dhe drejtore e revistës letrare (3 numra në vit) 16 vjeçare “Mehr Licht” (1996-2012), anëtare e rrjetit evropian të revistave letrare europiane EUROZINE. Themeluese dhe drejtuese e dy kanaleve televizive në Tiranë dhe Shkup “Alsat Tv” dhe “Alsat M”.

Ka përkthyer nga gjuha e huaj në shqip autorë si: Marquez, Borges, Dumas, M. Yourcenar, M. Duras, Baudelaire, Lamartine, Rimbaud, Kundera etj dhe Neruda, Paz, Sabato, Allende, Javier Marias, Vargas Llosa, Saramago, Fuentes, Cela, Lorca, Bernardo Atxaga, etj. Ka përkthyer nga shqipja në frëngjisht dhe në spanjisht: “30 vjet Poezi” të I. Kadare; Antologjia e Poezisë së sotme shqipe në spanjisht. Autore e disa romaneve dhe mbajtëse e shumë çmimeve brenda dhe jashtë vendit. Vepra origjinale e Mira Meksit është e përkthyer në disa gjuhë ballkanike, si edhe në frëngjisht, spanjisht, anglisht, gjermanisht, hungarisht dhe italisht.

Natasha Lako

MË KA DASHUR VËRTET

Rruga më binte andej nga e panjohura dhe e largëta,
kuptim u jepja syve të një zogu të vogël,/si shkronjave të para prej
frikës dhe së bukurës,
kuptim u jepja puplave të lejlekëve edhe në fluturim,
ku butësia bëhej e egër,
kuptim i gjeja sqepit të një dallëndysheje të uritur
e doja si e kisha parë.

E bukura dhe e sositura uleshin me mua
në bankën e shkollës,
në gojë dhe buzë të shumëfishuara të jetoja,
e lidhur me dy pika syri zogjsh,
si nota të pakënduara ende,
u jepja kuptim të puthurave të vogla, të mëdha,
që më bënë një,
kaq e turbullt mbeti jeta që më donte.
Më ka dashur vërtet ai që të vogël nuk më pa,
i mahnitur kur ka qenë nga syri i ndritshëm i milingonave.

PO TË TË PYESNIN PËR PUTHJEN

Epo, po të të pyesnin për puthjen,
çfarë do të thoshe ti,
kur po kërkoje punë,
për përvojën tënde.

E pranoje, si një petale,
që ta pranonin, si një petale,
apo do të thoshe se puthja në vetvete është asgjë,
që të miratonin me kokë se puthja në vetvete është asgjë,
apo se puthja ka ardhur pas pyjeve të djegur e të përvëluar nga
zjarri,
që mijëra vjet më parë,
por që mund të dilte bllof.

Një tundje miratuese koke, ose një dështim,
ose një mëdyshje e madhe kur puthja quhet,
e ardhur si forcë shkëmbi ose kuje, të cilat bota i njëson,
a mund ta përkeqësonte apo ta përmirësonte më tepër,
gjendjen tënde ekonomike, kredinë e madhe,
të puthjeve edhe më të mëdha.

Pyete puthjen vetë çfarë ka parë,
këtë copë të mbetur qindramijra vjeçare,
që edhe një tjetër të paktën,
puthjen, ta ketë një copë të mbetur mijëravjeçare.
Por mos i beso, torollakët,
që pyetjen për puthjen thonë mos e beso,
megjithëse është pyetja më e sigurt, që i jepet botës.

IMAGJINATA

Sonte liqenin e mbështjell imagjinata,
e ngroh dhe e ngroh me një gëzof,
të butë.

Më të reja se vetëtimat ngrihen dallgët e pastra,
lahen thellësitë në sipërfaqen që nxin.

E bukur, e bukur është imagjinata,
kur mbështjell si gëzof të gjithë errësirën.

Edhe me larg kthehet liqeni në një mace të vogël,
që lëpin dhe lëpin ujërat e ndera.

E butë, e butë është imagjinata,
nuk ka më ç'të sjellë.

BUZË MBRËMJE

Më zuri buzë rruge buzë mbrëmja,
me varret e hedhura si monedhat,
dhe njerëzit të mbledhur nëpër shtëpi.

Kishte sipërfaqe edhe për të qarë edhe për të vrapuar,
ose për të mbetur pa emër,
por gjithë buzëqeshjen e kishte marrë buzëmbërëmja,
si cigaren e dredhur hollë, në të njëjtin vënd.

Muzg, aksham apo tjetër gjë,
buzëmbërëmje që tregon gojën që nuk mund të flasë,
ndoshta fajin e heshtjes e ka kthesa drejt një ballë kazani,
që derdh lule të paemerta.

Besoj se njeriu e ka mundur tokën,
dhe kur toka është mundur,
edhe kthesat janë të mundura.

Unë trokisja në buzët e mbrëmjes,
dhe qëndroja pranë ca fitimtarëve që po zienin raki,
por që nuk i kanë mundur ende,
ca shtëllunga tymi.

TEATËR SË BASHKU ME RENUARIN QË MUND T'I DERDHË NGJYRAT ME PENISIN E VET

Pa penel piktorësh, pa duar, pa kokë,
në mesataren e një embrioni tjetër,
me thyerjen e dritës pas diellit dhe shiut,
i pafundme është qyteti që shtrihet dhe ndrit,
të verbojë edhe të thëna më të largëta.

E doni këtë grua të ulet dhe të tregojë,
kur dielli nuk e mbaron rrugën dhe shiu nuk e shuan.
Stivoset si dru edhe drita më e largët, ,
që e mbyll dhe e shtyn përpara këtë skenë teatrale,
si një frymëmarrje që pret të hapet, të turbullojë dhe të këndojë.

Të paarritshme janë gjithë këto gufime,
në një botë që më merr, më kthen dhe më rrotullon,
atje ku edhe detrat kërkojnë të lidhen në paqe ose në qetësi.

Këtu, trupi im i ngjan një dhome të freskët plot jastëkë dhe nime,
ku janë ulur, flasim dhe molloisin pa pushim,
grimcat e kafesë afrikane, me qelizat e shtruara të gjakut,
që vërtiten në deje, ku mbyten oqeanet.

KUR AVITET BOTA

Kur avitet bota, trupi hap gjinjtë,
kërmilli më përshëndet me samar lulekuqesh.

Me gërmat më të vjetra e më të pakuptueshme,
shkruajnë thneglat, një letër që më do.

Mua më zë malli për lloj lloj perëndish,
si për drerin që vrapon në zemër.

Si t'ja bëjmë me dashurinë e tepërt,
ndërron rrugë e së vërtetës, nga jargavan në jasemin,
në përzgjatimin e luleve.

I SHUAJNË DRITAT ZANAT

I shuajnë dritat zanat, por unë do të hyj atje ku nuk ka vend,
poza është teatrale, koka ka kallëp.

Kapitulli i dytë ka një kapërxim,
poza pohohet në trupin e përgjimeve.

Edhe në rrugët e Azisë kam qënë, por ç'është kjo hata,
bota tani pi sisë, në pozën me supën me lakra.

E ku kanë kohë zanat të bëjnë pjesë në ndonjë emocion,
poza është gjithmonë e pabesë.

Gjitarët kanë në krye njeriun,
por njeriu nuk është shaka.

Natasha Lako lindi në Korçë, më 1948. Ajo është shkrimtare, skenariste e një sërë filmash shqiptarë, publiciste. Dy here deputete e PD ne Parlamentin e pare pluralist. Ka botuar disa libra me poezi, si: "Marsi brenda nesh", 1972; "E para fjalë e botës", 1979; "Këmisha e pranverës", Prishtinë 1984; "Yllësia e fjalëve", Tiranë 1986; "Natyre e qetë", Tiranë 1990; "Thesi me pëllumba", Tiranë 1995; "Këmbë dhe duar", 1998; **Perkthim:** Tomas Transtromer "Perandoria e barit" 2002; "Lëkura e ujit" 2005; Ribotim Tomas Transtromer-ripërmbledhje" Qielli i lënë përgjysem" 2011; **Ese:** "Energjia filmike" 2006; romanin "Stinët e jetës" etj."Kundërpërfytyrimi" 2016; **Skenare filmash:** "Mësonjtorja", "Një emër mes njerëzve", "Fjalë pa fund", "Muri i gjallë", "Partizani i vogël Velo", "Rruga e lirisë", "Një vit i gjatë", "Plumba perandorit", "I paharruari", "Fletë të bardha", "Lule të kuqe, lule të zeza", "Përcjellja", "Shkronjat e pavarësisë", "Te fala Ndreke Luca", "Koha e pelikulës(Xhanfise Keko)". E përfshirë në antologji botërore të poezisë dhe në disa përmbledhje ndërkombëtare poetike.

Preç Zogaj

TANI JEMI PRAPË TË BARABARTË

Të ikësh e të vish - kjo është çështja.
Të mungosh dhe askush të mos vuajë për ty,
të prekësh botën tjetër dhe të kthehesh.

Këtu ti ke harruar të luash,
Të vjen keq të hash,
të dhëmb të flasësh.
Ti ke qenë atje dhe je kthyer
para pak çastesh.

Shpejt, shpejt se drita e mbrëmjes
po shuhet në muzgun banal!
Mendimet hyjnore të botës
vriten në tokën e sotme.

Tani jemi prapë të barabartë!

1997

VETMIA E SAJ

Vetmia e gruas sime
është sinjifikative
në vitin në vazhdim
në moshën dyzet vjeç.

Me të rënë mbrëmja mblidhet si mjellmë,
Ka shumë frikë, shumë dhimbje në sy.
Unë e kuptoj: me një bishë të egër
kufizohet vetmia e gruas sime.

Vetmia e zbrazur, vetmia vetmitare
e gruas sime në vitin në vazhdim,
vizitohet natën nga pemë të përgjakura,
toka të rroposura, det i rënë përmbys...

Pastaj vinë me radhë fëmijë që ngjallen
në prehrin e burrave dhe kërkojnë sisë.
Miliona shenjtorë me lot nëpër faqe
dalin nga pendimi njerëzor.

Vetmia e gruas sime zgjohet.
Është ditë, bota s'ka lëvizur nga vendi.
Gjithçka duket normale në vitin në vazhdim,
Vetëm këpucët e mia s'po mbushen me mend,
Prapë ia marrin vrapit duke u lidhur rrugës.

1 korrik 1996

LOVE STORY

Love story. Çfarë t'i tregosh botës?
Dashuria i vret ngjarjet e veta
si Plutoni, sapo ndodhin.
Pak gjë mbetet për t'u kujtuar.
Dhe çfarë mbetet banale bëhet
sapo thuhet.

Love story. Çfarë t'i tregosh botës?
Kujton një film që s'është xhiruar kurrë.
At Zef Pllumi me duart në pranga.
E ndjekin, e ndjekin si erinitë
nga kisha në gjyq, nga gjyqi në burg,
nga ëndrra në zgjim, nga zgjimi në ëndërr
bashkë me patrullat arjet e Shkodrës.
Ah, zemra don me lujtë prej vendit.
Përse, përse, mor zot zgjodhe
ta prarosh kështu kalvarin tim?

Love story. Është e pamundur ,
Është e padrejtë
t'ja thuash botës.
Kush ka sy le të lexojë
vragën e një hjeke të thellë -
Kjo është e gjitha që ka mbetur
nga ajo shembje,
ai termet,
ajo gërmadhë.
Gusht 2010

E VAZHDUESHME

*“Kur bie ora katër e mëngjesit
unë nuk jam veçse një fantazmë”
Fitsxherald*

Çdo natë unë vdes
pa pendesë, pa kujtime.
Por në mëngjes
fantazma ime ngrihet,
truri ngadalë mbushet me gjykime,
Dhe s’mbaron kurrë,
kurrë s’mbaron
as kjo jetë,
as ajo jetë.

DHIMBJA NUK KA MËSHIRË

MARÇELO MASTROJANIT

Nganjëherë vij dhe unë nga një planet tjetër
ta banoj përkohësisht këtë tokë, këtë gjuhë.

I shoh, i njoh njerëzit e racës.
Ikin e vinë me dorën në faqe,
duke mbledhur rrugës
plagët e padukshme.

Dhimbja nuk ka mëshirë.
Nuk i fal ajo vizitorët
që vinë ta marrin
në një copë zemër.

Marçelo Mastrojani vdiq në Tokë.

1996

DITËT IKIN

Një mërzi e madhe i zuri
mëngjeset e mia.

Problemi më i thjeshtë: “Ditët ikin” -
na ndjek këmba-këmbës si hije.
Nuk mendojmë ndonjëherë ta zgjidhim.

Zot të lutem,
të lutem, më merr
në kopshtet e tua
ditën e parafundit!
Nuk dua t’i ndjej
klithmat e ndarjes
me këto forma e thelbe
që më hynë në zemër.

E di pse kam qarë duke parë
Shtatoren e Atenës,
Kullën e Pizës, Ujërat e Jonit?
S’ ia vlen të thuhet arsyet.

Mbase s’ka vlerë gjithashtu
të shkosh me këto lot për dore
drejt e te letra e bardhë.
Mund t’i jetojmë vetë këto drama.

Ditët ikin, mbarohen.
Ne ikin, mbarohemi,
me një dorë të tretë
që del prej kraharorit
të përshëndesë
këtë botë që mbetet
po kaq e bukur.

Zot të lutem,
të lutem, më merr
ditën e parafundit!

S'KA PAK U PASHË

Besoja se nuk kishte botë tjetër...
S'ka pak u pamë me Evën në Eden.
Fustani rozë, ai që ka pas veshur,
i shkonte pas si hije dhe si gen.

E zhveshur, e skuqur, me një gjethe në dorë
që s'dinte ku ta vinte, mbi seks a mbi gjinj,
kërkonte tangjent në barin e butë
shikimet që kishim kur ishim të rinj.

Mbushej me ngjyrë fustani i saj.
Ajo nuk ngutej ta hidhte në trup.
E kisha kaluar me moshë e gjithçka.
T'i thosha më puth më vinte turp.

E zhveshur, e skuqur, me gjethen në dorë
më shihte me mall po dhe me maraz.
Pas pak do ta zinte mallkimi-mollë
Do vishte fustanin që i shkonte pas.

TË VDEKURIT S'ARRIJNË T'IA FILLOJNË NGA E PARA

Të vdekurit s'arrijnë t'ia fillojnë nga e para.
N'amshimin e tyre shkrehen shkëputjet e mia
veshur me habi të artë dallëndyshesh.

Më do, por s'më merr me vete
dashuria.

Nënë, je gabuar kur më thoshe
linde prej një trëndafili;
Je gabuar me kryqin, me aromën
e larit mistik.
Prej kohësh mendoj: s'kam mbaruar së linduri.

Nganjëherë, papritur
më hedh rasti
nga një jetë
në tjetër jetë.

Sy për sy, gojë për gojë
me ty, e dashur,
përziejmë lotët.
Na do, por s'na merr me vete
dashuria.

VDEKJA ËSHTË E ARDHMJA IME

Nuk kujtohem të kem jetuar ndryshe
në një kërcell zambaku a në një trup bardi.
Nuk kam parë gjë kur hapa sytë për herë të parë,
Nuk di ç'do të shoh kur t'i mbyll për herë të fundit.

Në një stancë të tillë hapje-mbyllje sysh
harxhohet dhuntia, leja me pa
diellin, oqeanet, tokën magjike...
Pa lajme na le krijuesi ynë
pas kësaj mrekullie.

Kalimtar, duke ngjitur të përpjetat e dijes,
duke ulur përditë numrin e mistereve,
është më e bukur bota, më e jashtëzakonshme.
Vështirë me besue se s'jemi shkrepje,
apo aradhe të një argëtimi hyjnor.

Lartësitë e tua do të fillosh të zbresësh
në të njëjtin rruzull, o kalimtar,
Atëherë kur të gjitha dashuritë, magjepsjet
me radhë thjeshtohen dhe mbetet
uji, trishtimi në damarë,
hija e blertë e amshimit në sy,
Plaga e madhe, plaga hyjnore
që zëvendëson plumbin në rrugën drejt fundit...

Vdekja është e ardhmja ime.

Gusht 2008

GJITHË KËTO PLAGË...

Gjithë këto plagë hapi dashuria ,
Askujt s'i del jeta t'i shërojë.

Moj Afërditë,
A ke menduar tua prarosh fundin
ushtarëve të tu të vjetër,
kërcënuar në frontin e ri të shpagimit
me thika, me pjata ku helmi i pahedhur
përdridhet si djall sa herë shtrohen darkat.

KEPLER 4-5-2B

Një planet i ri ku me gjasë ka jetë-
NASA i vuri emrin “Kepler 2B”
në nder të satelitit që ra në të.

Vallë a na shohin të ngjashmit tanë
në “Kepler 2 B” treqind milion vite drite larg,
me një diell dy milion vjet më të vjetër se tonin...?

“Me një diell të tillë kaq të madh në moshë
atyre u takon të na vizitojnë të parët”,
tha një burrë në televizion.
Kështu e lamë: ata në Kepler
përpara nesh janë në çdo pikëpamje,
Atyre u takon të na vizitojnë të parët.

Tani kemi hyrë sërish në ethet e zgjedhjeve,
Kepler është një pikëz që na ka humbur nga sytë,
mes qiellit plot me pikëza të bardha,
Dhe ne jemi një pikëz akoma më e vogël-
Veç një mrekulli mund të na zbulojë.

Mars, 2016

TANI KUJTOJ VEÇ ATË QË S'MBAJ MEND

Papushim perëndojnë ngjarje të mëdha.
Shkëmbime të krahëve, buzëve, trupave,
Zgjime me ngjyra në përqaftimin e dritës,
Dridhje të kaltra thellë ujërave të kulluara.

Hapat e mi të kujdesshëm në rrugë
provojnë ta këndojnë si këngë
zbulimin e fundit:
Kam qenë më i dashur se sa e kam ditur.

Në këtë qytet koha ka bërë kërdrinë.
Të ka hequr Ty të ecurën e lehtë,
Të ka thinjur e ngulur si një saksi
në nimin e vogël afër dritares.

Dhe të mendosh: gjithë gratë e bukura të një kohe të shkuar,
Të dashurit e tyre të një kohë të shkuar
ngulen kështu andej- kënde
në oborre, në stola, në spitale
në rrokullima ditë-netësh ku kujtimet
vdesin grumbull.

Tani kujtoj veç atë që s'mbaj mend:
Zgjimin tënd si një trëndafil.

Preç Zogaj (Manati, Lezhë më 5 dhjetor 1957) është poet, prozator, publicist dhe eseist. Ai mbaroi Fakultetin Histori-Filologji, dega gjuhë-letërsi shqipe në Universitetin e Tiranës. Gjatë viteve 1976-78 qe punëtor në kooperativë. Më 1978-1981 kreu shërbimin e detyrueshëm ushtarak. Më 1981-1983 punoi mësues në Velë të Lezhës. Më 1983-1989 punoi si gazetar pranë organit "Zëri i Rinisë". Më 1989-90 punoi si shef i prozës së shkurtër në shtëpinë botuese shtetërore "Naim Frashëri". Themelues i RD-së dhe njëri prej nismëtarëve të Partisë Demokratike. Më 1991-1992 deputet i PD-së, në qeverinë Buqi pati portofolin e ministrit të Kulturës. Më 1992 themeloi partinë Aleanca Demokratike dhe më pas, më 1993-1997, drejtor shtypit i saj. Më 1997-1999 qe këshilltar i Presidentit Rexhep Meidani dhe më 1999-2000 ministër shteti pranë kryeministrit Ilir Meta. Më 2005-2009 deputet i Partisë Demokratike. Gjatë viteve '90 ishte kryeredaktor i gazetës "Koha Jonë", botuar në Tiranë.

Ridvan DIBRA

ME DOREN E MAJTE

Më duket se, them në lidhje me mua e fëmijërinë time, vetëm në një *mësim* dështoi babai: në atë të shkrimit me “dorën taman”, domethënë me dorën e djathtë “si tan’ të tjerët”. Megjithatë, unë vazhdoj ta ruaj bindjen edhe sot e kësaj dite se im’ atë, në ndryshim prej gjithë të tjerëve – sidomos prej drejtorit të shkollës dhe mësueses sime të klasës së parë – nuk e quante ndonjë tragjedi të madhe faktin që unë shkruaja me “dorën e bythës e të drejtë”, domethënë me dorën e majtë. Bile, them se në heshtje e thellë vetes së tij krenohej me këtë fakt. Se ku kishte ndeshur ndoca shënime në një enciklopedi të vjetër italiane (im’ atë lexonte italisht), sipas të cilave shumë njerëz të mëdhenj e të veçantë në botë kishin shkruar me *të majtën* dhe këtë argument e përdorte vend e pa vend me të gjithë ata që dëshmoreshin si kundërshtarë të vendosur të *defektit tim*. (Siç edhe pritej, lista e kundërshtarëve të mi kryesohej nga mësuesja e klasës së parë, drejtori i shkollës dhe nëna). Për ta bërë sa më bindës argumentin e tij në mbrojtjen time, im’ atë kishte nxjerrë nga *enciklopedia* – pas shumë e shumë kërkimesh – një listë me emra “njerëzish të mëdhenj e të shquar”, listë të cilën e pati mësuar përmendësh, ngase e citonte shpesh, sa herë t’i jepej rasti:

Greta Garbo: aktore e madhe;
Albert Ainshtajni: fizikan i madh;
Aleksandri i Maqedonisë: pushtues i madh;
Aristoteli e Gandi: burra të urtë e të mëdhenj;
David Rokfeleri: pasanik i madh;
Franc Kafka: shkrimtar i madh;
Hans Kristian Anderseni: përrallaxhi i madh;
Emanuel Kanti: filozof i madh;
Mikelanxheloja: skulptor i madh;
Napolon Bonaparti: burrë i madh;
Uinston Çerçilli: politikan i madh;
Leonardo Da Vinçi, Rafaelo e Rubens: piktorë të mëdhenj;
Pele: futbollist i madh;
Bethoven: kompozitor i madh...

dhe lista e tim’ ati mund të vazhdonte me plot emra e shembuj të tjerë, derisa dëgjuesi përballë tij të mërztetej e të thoshte “boll ma”.

Megjithëkëtë shumësi emrash e larmi “provash” – vërtetësia e të cilave gjithsesi mbetej për t’u verifikuar – kundër-argumenti që përdorej sidomos

nga drejtori i shkollës, sipas të cilit të gjithë emrat e lartpërmendur ishin “borgjezë e kapitalistë”, e vinte në siklet të madh dhe e kridhte në trishtim tim’ atë. Për fatin e tij të keq, edhe pse qe rrekur gjatë të gjente shembuj e emra “socialistësh e komunistësh të shquar” – gjithmonë në mbrojtje të tezës se njerëzit e mëdhenj e të veçantë shkruanin me dorën e majtë – nuk kishte mundur më shumë se tre-katër. Por edhe ata pak këso emrash që im’ atë kishte gjurmuar andej-këndej, tingëllonin krejt të panjohur për *kundërshtarët* e tij e, njëkohësisht, edhe të mitë. Përmendja vetëm njëherë e mareshalit Tito në një rreth të ngushtë shokësh, desh i kishte kushtuar rëndë tim’ ati. Kurse rasti i Sekretarit të Partisë në ndërmarrjen ku ai punonte – si shembull i sollakut të gjithanshëm – vetëm sa shkaktonte të qeshura te dëgjuesit.

Kësisoj im’ atë, edhe pse zemërthyer e aspak i bindur, do të dorëzohej një ditë. Sidomos kur rasti im do të bëhej problem i gjithë shkollës, për çka do të organizohej një mbledhje e veçantë. Me të ftuar edhe nga Seksioni i Arsimit. E kam të ruajtur në kujtesë atë mbledhje, që i ngjasonte më fort një gjyqi. (Ngjashmëri që logjika ime prej fëmije do ta gjente pak muaj më vonë, kur në të njëjtën sallë, në praninë e të gjithë banorëve të rrugicës, deri edhe të fëmijëve si puna ime, do t’i bëhej *gjyqi* e do të dënohej me shumë vite burg “armiku i betuar i popullit”: një plak i dobët e i kërrusur me emrin Sherif). Aty në palestrën e madhe të shkollës:

në bankën e parë: unë dhe babai (im’ atë rrinte me këmbët mënjane, prejse nuk ia dilte t’i fuste nën te);

pas nesh: nxënës, mësues e prindër (vetëm njëherë guxova ta kthej kryet mbrapa, sa për të parë nëse ishte aty Ili, shoku im më i ngushtë);

në presidium: drejtori i shkollës, mësuesja e klasës së parë dhe i dërguari i Seksionit të Arsimit (mësuesja ime, me kryet varur gjithë kohën, rrinte në mes, kurse dy të tjerët anash saj).

Në fillim, për *rastin tim* do të fliste drejtori i shkollës. Në këmbë. Me zë të lartë e të ngjirur. Fjalët e tij i kujtoj si të ishin thënë dje. Ashtu të ndërprera herë pas here nga kollitjet. Kurrë nuk e shihje pa cigare në gojë drejtorin. Sipas tij (khë-khu), unë po bëhesha një njollë e zezë (khë-khë-khë) për gjithë shkollën (khu-khu). Tamam njollë e zezë (khë-khë). Thua se isha pjellë borgjezësh e kapitalistësh (khu-khu) dhe jo punëtorësh të thjeshtë e të nderuar (khë-khu-khë). Gjithë fëmijët e Republikës shkruanin për sëmbari, me dorën e djathtë (khë-khë-khu), kurse vetëm unë mbrapsht, me të majtën (khu-khu). Dhe për këtë turp (khë-khë) ishin fajtorë të gjithë mësuesit me atë vetë në krye (khu-khu-khë), prindërit e mi (khë-khë), shokët e shoqet e klasës (khu-khu). Por turpi më i madh binte mbi mua

(khu-khu). Që isha pajtuar me gjendjen (khë-khë-khë). Që nuk isha përpjekur sa duhet (khu-khu). Prandaj dhe duhej të bëja kthesë (khë-khë). Sa më shpejt (khu-khu). Të bëhesha si gjithë të tjerët (khë-khu). Me ndihmën e të gjithëve (kollitje e duartrokitje).

Pas drejtorit të shkollës, do të fliste i dërguari i Seksionit të Arsimit, fjalët e të cilit tani nuk më kujtohen. Por mbaj se në fund la një afat prej tre muajsh, kohë gjatë së cilës unë “detyrimisht duhej të ndërroja dorë”.

Kurse mësuesja ime, gjithnjë me kryet ulur, do të fliste shkurt. Do të qortonte veten që nuk kishte punuar sa duhet me mua dhe do të premntonte se brenda “tre muajve” unë do të mësoja të shkruaja me të djathtën si gjithë të tjerët.

Edhe im’ atë, aty nga vendi, do të përsëriste pak a shumë fjalët e mësueses. Vetëm afatin e ndryshimit tim do ta zbriste nga tre në dy muaj, për çka edhe do të shpërblehej me duartrokitje të furishme nga salla.

Ndërsa unë, edhe pse gjithçka e kisha përgatitur e mësuar përmendësh që më parë, nuk do të mundja të flisja asnjë fjalë. Me t’u ngritur në këmbë para gjithë atyre njerëzve që ishin mbledhur “vetëm për mua”, një si një do më shtrëngohej papritur në fyt dhe fill do ia shkrepja vajit. Gjatë e me dënesje. Derisa im’ atë të më kapte përdore e të më ulte në vend. Sidoqoftë, lotët e mi do të merreshin si shenjë pendese e kthese prej të pranishmëve aty në sallë, dhe do të shoqëroheshin me duartrokitje, edhe pse jo aq të furishme sa ato në adresë të babait.

Siç e merrni me mend, besoj, ditët pas asaj mbledhjeje do të bëheshin ndër më të trishtuarat e fëmijërisë sime. Qysh të nesërmen. Sapo të vija këmbën në oborrin e shkollës. Kur pas shpinës sime (më rrallë edhe përballë) do të fillonin sharjet:

“Erdhi sollaku!”

“Shife sollakun!”

“O sollak, a do dajak?”

Sharjet e ngacmimet në adresën time (pse nuk më kishin ngacmuar në ditët para mbledhjes?) do të vazhdonin edhe brenda klasës, derisa Ili, shoku im, do të deklaronte faqe të gjithëve se “kishte pun’ me te, kush do të guxonte me i than’ Ridit, domethënë mua, sollak”. Kuptohet që kërcënimet e shokut tim nuk mund të pinin ujë në rastin e mësueses (kishte të njëjtin emër me atë të nënës sime!), e cila, qysh në orën e parë “pas mbledhjes”, do të ndryshonte *krejtësisht* qëndrim ndaj meje: nga i përkëdheluri i saj deri dje, do të kthehesha si me magji në “turpin e problemin e klasës”. Dhe si i tillë, do t’u nënshtrohesh menjëherë ndoca masave e vendimeve të pakundërshtueshme, disa prej të cilave i kujtoj edhe sot e kësaj dite:

1. Nga banka në fund të klasës, ku rrija përherë bashkë me Ilin, do të dilja në fillim, në bankën e parë.

2. Vendin e shokut tim në bankë do ta zinte një shoqe e klasës, e cila kishte për detyrë ta informonte mësuesen sa herë që unë gaboja, domethënë sa herë që kapja penën apo lapsin me dorën e majtë.

3. Mësuesja, me urdhër të drejtorit, do të kishte të drejtë ta godiste me vizore dorën time të majtë, sa herë që shihte në te penën apo lapsin.

4. Për çdo ditë, me të filluar mësimi, duhej të ngrihesha në dërrasën e zezë dhe aty, vetëm me dorën e djathtë, të shkruaja dy fjali të gjata.

5. Pasdrekeve në shtëpi, bashkë me detyrat e klasës, duhej të shkruaja (kuptohet, me të djathtë) në fletoren e bukurshkrimit njëqind herë fjalën “Atdhe”.

Ditë që vështirë se mund t’i harroj ndonjëherë. Domethënë kurrë. Përderisa dhe sot e kësaj dite vazhdoj të shkruaj vetëm me të majtën. Edhe pse nuk zgjatën shumë ato ditë, dy javë nëse nuk gaboja, u bënë të mjaftueshme për të ma neveritur pikërisht atë që deri atëherë kisha dashur më tepër se gjithçka tjetër: shkollën. Duke qarë nisesha për aty. Kurse me t’u futur brenda saj, e ndjeja menjëherë (apo ashtu më dukej mua?) se gjithçka rreth meje ishte armiqësore: përshëndetjet e rojës te dera, shikimet e mësuesve nëpër korridore, nënqeshjet e shokëve në klasë. Edhe pse kur ndodhesha në shoqërimin e Ilit, domethënë përherë, askush nuk guxonte të më thoshte “sollak”.

Por tortura e vërtetë fillonte kur më duhej të shkruaja.

Nën shikimin e rreptë të mësueses (kishte pak a shumë moshën e nënës sime), kapja me dorën e djathtë bishtagypin (nuk di sa e kujton lexuesi këtë mjet shkrimi?) dhe me vështirësi e duke u dridhur, e drejtoja majën e penës drejt grykës (sa të ngushtë e kishin bërë!) së shishes së bojës. E lija aty brenda për pak çaste – kësisoj, edhe vetë e mblidhja veten disi – dhe mandej, gjithnjë me dorën që më dridhej pa pushim, domethënë me të djathtë, e tërhiqja ngadalë-ngadalë drejt fletores. Por me gjithë kujdesin dhe ngadalësinë e veprimeve të mia, ishte e pamundur që mbi fletoren para meje të mos binin dy-tri pika boje. Pas çdo ngjyerjeje të penës te shishja. Aq sa fleta e bardhë mbushej gjithandej me danga blu, që mezi thaheshin.

Shkrimin e detyrave në klasë e shoqëroja thuajse përherë me lot. Edhe kur isha ulur në bankë, edhe kur ngrihesha në dërrasën e zezë. Lot të valë e që nuk më bindeshin aspak. Teksa bishtagypi (apo shkumësi) më dridhej në dorën e djathtë dhe mezi i formonte germat. Kurse bashkimi i tyre, domethënë i germave në fjalë, ishte mundim më vete. Kurrë s’ia dilja

mbanë t'i bashkoja të gjitha. Përherë do të dilte ndonjë "a" apo "o", që rrinte e ndarë shoqeve.

Ndodhte ndonjëherë, edhe pse shumë rrallë, që harroja dhe e kaloja bishtagypin në dorën time, domethënë në të majtën. Por tamam atëherë dëgjoheshin ulërimat e kërcënimet e mësueses dhe vizorja e saj godiste fort *dorën e turpit*.

Më ndryshe ishin punët në shtëpi. Sepse sipas tim' ati, fatkeqësia nuk qëndronte dhe aq në faktin që unë shkruaja me dorën e majtë (edhe pas mbledhjes ai vazhdonte t'u besonte shënimeve të nxjerra nga Enciklopedia), sesa në atë që me këtë dorë kryeja edhe veprimet e punët e tjera, të tilla si për shembull:

mbajtjen e lugës a të pirunit gjatë ngrënies;
nguljen e gozhdëve me çekiç;
tërheqjen e drejtimin e telave;
vjeljen e pemëve në bahçe;
kurdisjen e orës apo të kurthit të minjve...
dhe plot të tjera kësisoj.

Këto nuk m'i pranonte dhe nuk m'i falte im' atë! Sepse, *prapë* sipas tij, "nji pun' që kryhej me dorën e bythës, kurrë nuk ishte e hajrit". I gjendur kështu mes kontradiktash (nga njëra anë vazhdonte të këmbëngulte se gjithë njerëzit e mëdhenj me të majtën kishin shkruar), vihej në siklet me mua dhe ndryshonte qëndrim edhe brenda një minute. Sapo më shfrynte që "kurr' s'ke me ba hajr me at' dorë", harronte pas pak dhe deklaronte me krenari se "ke me u ba niri i madh". Në të vërtetë, im' atë do të merrej për disa kohë me mua, duke më ushtruar kryesisht në mbajtjen e çekiçit e të sharrës me dorën e djathtë, por shpejt do ta humbiste durimin, do të mërzitej dhe do të hiqte dorë, duke ia lënë nënës një detyrë të tillë.

Mbaj mend që ime ëmë, me ta marrë detyrën dhe sigurinë nga im' atë se "nuk do t'i përzihej në metodat e saja", do të përqendrohej në dy objektiva kryesore:

së pari, të arrija që brenda një jave ta mbaja lugën e të ushqehesha me dorën e djathtë;

së dyti, t'ia dilja që brenda muajit t'i bëja me të djathtën detyrat e shtëpisë.

Ndryshe nga mësuesja, krejt ndryshe, ime ëmë do ta niste punën me mua duke më dhënë një këshillë në formë paralajmërimi, të cilën e kujtoj edhe sot e kësaj dite: "Askush nuk i jep nuse një sollaku!"; ashtu siç e mbaj mend edhe përgjigjen time të menjëhershme: "Tash po gjej një nuse sollake". Megjithëkëtë fillim aspak premtues, nëna do të tregohej tepër e butë dhe e

durueshme me mua. Sidomos në javën e parë. E inkurajuar, me siguri, prej faktit që unë qysh në dy-tri ditët e para ia kisha dalë ta mbaja lugën e të ushqehesha me dorën e djathtë. Edhe pse të ushqyerit me atë dorë më vinte krejt pa shije dhe, me t'u habitur paksa ime ëmë, e kaloja prapë lugën në të majtën. Kjo histori do të përsëritej pak a shumë dhe me shkrimin e fjalës "Atdhe" në fletoren time të bukurshkrimit. Me të djathtë ia nisja dytri herëve të para (njëqind herë duhej shkruar ajo fjalë!), por me t'u shpërqendruar paksa ime ëmë, çka ndodhte shpejt dhe shpesh, prejse ajo, ashtu e lodhur nga punët e panumërta të shtëpisë, mbyllte sytë e dremiste përballë meje; me t'u gjendur jashtë vëmendjes së saj pra, unë menjëherë kaloja bishtagypin në dorën e majtë dhe me vrap, si të më ndiqte kush nga pas, e kryeja detyrën. Deri një ditë kur ime ëmë do t'u binte në te hileve të mia. Por nuk do të zemërohej e nuk do të bërtiste si mësuesja ime. Thjesht do të hiqte dorë nga *objektivat* e saja. Duke i thënë tim' ati vetëm tri fjalë: "Ridi asht i pakorrigjueshëm!"

(Këto tri fjalë, por tre muaj më vonë, diku në mbyllje të semestrit të dytë nëse nuk gaboja, do të detyrohej t'i përsëriste përballë drejtorit të shkollës edhe mësuesja ime e klasës së parë kur, pas rrekjesh të panumërta e të mundimshme për të dyja palët, do të hiqte dorë *përfundimisht* nga premtimi i bërë në lidhje me mua, duke pranuar bile që të zëvendësohej me një mësuese tjetër, për çka unë, njëfarësoj, vazhdoj të ndihem disi fajtor edhe sot e kësaj dite).

Kurse me shokët e rrugicës gjithçka do të ishte e lehtë dhe e thjeshtë: qysh të nesërmen pasdreke, ata dukej se e kishin harruar mbledhjen e djeshme në palestrën e shkollës. Teksa luanim futboll dhe unë – si përherë – e gjuaja topin vetëm me këmbën e majtë. Asnjë përshtypje nuk u bënte shokëve të mi. Siç nuk u kishte bërë edhe më parë. Sepse qenë mësuar me mua. Ose kur shtrëngoja perin e balonës me gishtërinjtë e dorës së majtë. Apo rriskën e bukës...

Siç kisha bërë gjithmonë.

Siç vazhdoj dhe tani.

Mjafton ndonjë vështrim ironik prej studentëve të mi - teksa unë mbaj shënime në auditor, apo një nënqeshje tallëse prej lexuesit - tek pret autografin prej meje, që kujtesën time ta sulmojnë pamëshirshëm kujtimet e kohës kur isha në klasën e parë dhe kur të tjerët rrekeshin mundimshëm të më *ndryshonin*.

Ridvan Dibra ka lindur në Shkodër më 9 janar 1959. Është rritur e shkolluar në qytetin e lindjes, ku u diplomua për gjuhë e letërsi shqipe në Universitetin “Luigj Gurakuqi”. Ka punuar arsimtar në Kukës (’82 - ’87) e gazetar në Shkodër (’88 - ’94). Aktualisht është pedagog i Letërsisë Post-moderne në Universitetin e Shkodrës.

Është autor i mbi tridhjetë veprave në prozë, poezi, dramë, eseistikë e studime. Krijimtaria e tij është vlerësuar me disa çmime kombëtare e mbarëkombëtare. Në vitin 2018 ishte finalist për çmimin “BALLKANIKA”. Pjesë të kësaj krijimtarie përfshihen në disa antologji brenda e jashtë Shqipërisë, si dhe janë përkthyer në gjuhët angleze, gjermane, franceze, italiane, rumune, maqedonase, boshnjake, malaziasë etj. Për krijimtarinë e tij kanë shprehur konsiderata disa nga emrat më të njohur të kritikës e letrave shqipe, duke e vlerësuar sidomos për frymën novatore.

Rita Petro

KUSH JE TI?!

Kush je ti që po ma pret
Këtë litar mishi
Që më mban lidhur me Zotin tim?
Unë jam MJEKU.
Tani je në dorën time!
Zotin harroje!
Po unë isha shpirt
Jetoja i pastër
Pa ngjyrë
Ujë i kristalizuar
Ngrirë qiejve të Atit...
Ishe por tani s'je më
Je shpirt e trup bashkë
Nuk e ndien këtë?
Trupin po
Shpirtin jo
Mos u trishto
Aty e ke shpirtin
Të ngulur e të fshehur në mish
Më beso
Unë kam aparate të sakta
Dhe e di ç'ndodh në trupin tënd.
Po Zoti ama
E dinte shumë mirë ç'i ndodhte shpirtit
Unë jetoja në ndërgjegjen e tij
Hesht dhe pi!

2.

ORGAZMA E LARTË...

Mendimi im për Ty
Zoti im
Është orgazmë e lartë
Një gjendje e zgjatur që më përshkon e mpin gjymtyrët
Ndez fundbarkun mes kofshëve të mia
Dhe përshkon çdo qelizë
Çdo pore trupi hapet dhe thith ajrin tënd eksitues
Valët e tua magnetike që i dërgon
Nga larg te unë.
Na ndajnë miliarda e miliarda kilometra hapësirash
Dhe unë e ndiej këtë forcë
Që më vërtit e më vërtit
Mua planetin tënd të mishtë
Ku gjaku tërbon nga forcë e tërheqjes
Dhe forcë e rëndesës që më ngul aty...

Nuk ndalet kjo energji
Së shfryri në valvulat e zemrës
Që rreh e rreh
Rreth e rreth
Kësaj mbretërie misterioze pafund.
Thellë, thellë vetes gërmoj me thonjtë e rritur
Gjak nxjerr aty ku korja është e trashë
Më e trashë se korja e tokës
Dhe gjaku që derdhet furishëm
Plasarit dhe përplas me forcë pllakat qelizore
A e ndien? Tërmet, tërmet!

3.

SIRENA

Unë kam lindur sirenë
Shumë kohë më parë
E dashuruar me Princin e Detit
Që ditën kur hapa sytë...
Ai ka një bisht marramendës
Me luspa verbuese
Të argjendta e të florinjta
Kurora e tij është gdhendur
Me guaska
Zbukuruar me korale e perla
E hipnotizuar prej tij
S'mbaj mend sa gjatë
Ashtu jetova
Deri atë mëngjes
Kur u zgjova me vegimin tënd
Që në një jetë tjetër
Dikur e kisha parë...

Mbi shkëmb të detit qëndroje
Ti aq çuditërisht i bukur
Me lëkurën e bardhë
E të lëmuar
Mes krahëve të hapura
Një shigjetë
Në harkun e tendosur
Mes këmbëve të hapura
Një zambak
Mrekullisht i çelur,
Asnjë bimë e lartë uji
Nuk krahasohej me të
Për nga hijeshia
Gati sa nuk u çmenda
Nga dhimbja e mesit
Kur bishti
M'u nda në dy pjesë
Që u shndërruan në këmbë

E mes këmbëve
Një lule gojëhapur mbiu.
Shigjetari im i bukur
Më godite ende
Pa lëshuar harkun...

Tani këmbët më çojnë vetë te ti
E ditë pas dite
Çmendurohemi nga dashuria
Unë një sirenë
Me një këmbë në shkëmb
E një këmbë në det
Ti një shigjetar
Aq i bukur e bujar
Që në heshtje më le
Me Princin e detit
Ndonjë natë të fle...

Vëllai im i bukur
Aq shumë më dhemb
Pse i dënuar je
Të mbetesh në breg...

4.

KËTU POSHTË KËNDOHET LIVE

...

A e ndien Shpirti im, ne jemi këtu poshtë,
Marrim dhe japim me frymën e të tjerëve,
Për ne të gjithë thuhet se jemi Popull
Dhe Turmë mund të na quajnë, nuk ka rëndësi,
I sheh ata atje tej, janë të droguar,
Kush tha se droga të vdes, ajo të bën të këndosh
Ata ëndërrojnë më bukur se ne; s'merren me shpresa
Shpresat tona të fikura; këndojnë muzikë "live".
Ata fëmijët që shtyhen atje tej
Nuk i nxë vendi; kufijtë tanë i mbysin.
Ndërsa prostitutat nuk kuptohen këndojnë apo qajnë.
Midis nesh ka dhe qenër që lehin,
Ku i dihet, nga muzika bëhen më të mirë...
Si thua Shpirt, nuk jemi keq këtu, derisa këndohet!

...

Ne jemi të gjithë këtu poshtë, po jemi vetëm
Zoti është aq lart sa gjëkundi s'duket,
Ndërsa tribuna pothuaj gjithnjë bosh,
Dhe kur dalin, ata duan vetëm t'i dëgjosh.
Ndaj ne jemi një turmë e madhe, e shtrënguar, jetime.
Këndojmë të gjithë me qirinj të fikur
Fryu erë e fortë, s'ka kush të na i ndezë,
Në tribunë nuk duket këmbë njeriu
Dhe kur vijnë,
Nuk kanë me vete një fije shkrepse.

6.

A TË KAM THËNË NDONJËHERË...

A të kam thënë ndonjëherë
Se dua të vdes në pranverë
Bashkë me ty,
Përkundur në një shtratlisharës
Varur në degën e një lisi plak,
Kur të mos kemi më fuqi për të vrapuar,
Kur të mos kemi më fuqi për të vallëzuar,
Kur të mos kemi më fuqi për aventura
Kur të mos mundim më ta bëjmë,
Vetëm dielli do të na i ngrohë fytyrat
Puthitur nga frymë e njëri-tjetrit...
Unë e kam provuar njëherë
Te kasollja në mal,
Sapo kishte shkrirë dëbora
Dhe pemët i kishin zënë ethet e pranverës;
Vdekja kishte shije eksituese
Të athët, si fryti ende i papjekur
(Apo më mirë t'i lemë krahasimet romantike)
Si seksi yt.

***Rita Petro** (Filipi), e lindur në Tiranë, më 13 mars 1962, e diplomuar për Letërsi e Gjuhë Shqipe në Universitetin e Tiranës; e specializuar për Filozofi e Kulturë greke në Universitetin Filozofik të Athinës (1993), me profesion specialiste didakte për lëndën e Gjuhës e të Letërsisë në shkollë; autore në 40 tekste shkollore, drejtoreshë dhe bashkëthemeluese e shtëpisë botuese Albas. Ka një kontribut të njohur në poezinë bashkëkohore shqipe për frymën “skandaloze”, kontraversale; pjesëmarrëse në disa festivale poetike brenda dhe jashtë vendit, e botuar në disa revista letrare, e përkthyer nga disa emra të njohur në botën e letrave.*

Rudi Erebara

PETIT BEURRE

Në maj të 2017 më bëheshin 15 vite që nuk kisha dalë jashtë Shqipërisë, kjo pas 7 vjetësh emigrim në Nju Jork. Dola nga shtëpia më 2 të natës. Nuk më mori gjumi fare. Poshtë nuk më shkonte asgjë, hëngra një kafshatë me pak gjalpë sa për cigaren. Në jetën time bashkë me të tanishmen, bëheshin 2 herë dalje në Europë, një herë në Amerikë. Në Evropë ishte zor i madh të merrja vizë që të shkoja kur isha i ri e kisha dëshirë të dilja, të shihja dhe të rroja atje. Pastaj, kur u hoqën vizat, nuk isha më i ri e jeta ishte më e ngatërruar. Avionin për në Bruksel e këmbeva në Vjenë. Kalova kontrollet siç nuk kisha parë as në ëndërr, thjesht me pasaportë në dorë dhe dola në dritaret e mëdha të portës nga ku nisej avioni. Jashtë ishte gri, shi dhe erë. U ula pranë dritares, fola me fëmijët dhe gruan në Tiranë, falas. Wireless. Nga Amerika vetëm 20 vjet më parë, flisnim me telefon me tel, 3 dollarë minuti. Ishte viti 1997, për Shqipërinë një vit i zi.

20 vjet më pas dilja në Europë i ftuar nga Bashkimi European, për të marrë një Çmimin Evropian të Letërsisë. Pashë rrotull nëpër aeroport. Bota ishte ndryshe nga sa e kisha lënë 15 vjet shkuar. Shumë njerëz me uniformë. Frikë nga terrorizmi. Dekada e dytë e një shekulli tjetër. Pasagjerët nëpër stola hiqnin këpucët për t'u çlodhur, sytë në ekranet e celularëve. Unë sigurisht jo. Asnjë prej shqiptarëve që prisnin avionin drejt Brukselit nuk e bënte. Kjo na dallonte nga të tjerët. Duam ende ta shohim botën me sytë tanë, në heshtjen gri që mbanim me sytë kthyer nga dritaret, ku mëngjesi vjenez ishte si fillim nate në vendin tonë. Terr. Aq terr sa pashë fytyrën time të pasqyruar në xham një çast, pastaj ia dha një rrufe si për dimër. Bardhezia e njohur më solli një kujtim, të cilin nuk e kuptoja përse më vinte tani. Pastaj mu kthye pjesë-pjesë, sikur shquaja tiparet e mia në xhamin e aeroportit, sa më e thellë bëhej errësira e stuhisë në anën tjetër.

Mendja më ktheu pas në një vit edhe më të largët. Viti 1989, fillim tetori. Nxënësit e shkollës së mesme ishin në fabrikën e konservimit të perimeve. Përvit na çonin të vilnim misër për 2 javë, këtë vit kishim 2 javë punë në fabrikë. U hiqnim farat specave për turshi, në ndihmë të shtetit. Punë vullnetare, si në gjithë vendet komuniste. Kudo flakëronin togje specash të kuq lëkurëtrashë. Dukej sikur kishim mbledhur plagët e Revolucionit të Tetorit. Biseda bëhej gjithkund nën zë, vetëm me shokët më të besuar.

Temë e ditës ishte filmi "Tango e fundit në Paris", shfaqur një natë më parë në kanal 2 të Beogradit në 2 të natës. Pas maleve të specave, diskutimi bëhej kokë me kokë. Temë me spec. I treti mund të qëllonte spiun. Filmin

unë e kisha parë ashtu si të gjithë, në televizor bardhë e zi, me subtitrim serbisht, në shkëlqej të ligjit të shtetit dhe rregullit të familjes. Një akt kriminal. Në Shqipëri filmave të huaj u priteshin edhe skenat me puthje. Lakuriqësia lejohej vetëm në planet me plazh. Nga larg. Çdo gjë me seks dënohej me burg.

Kur ngrita një arkë me specat të pastruar në konvejerin që i fuste në larje, dëgjova dy punëtorë të fabrikës të flisnin për filmin. Isha pas një vargu me arka plastike. Bëhesha numri 3.

“Margarinë,” dëgjova të thoshte njëri. “Gjalpë,” kundërshtonte tjetri. Pasi një heshtje edhe i dëgjova të dy të përcillen. “Margarinë,” nguli këmbë i pari, “nuk e harxhon njeri gjalpën kot.”

- Në Francë ka gjalpë sa të duash,- tha tjetri, -jo si këtu që ngelëm me 200 gr., në muaj për familje me 5 vetë. Marlon Brando po hante gjalpë me një copë bukë. E pe vetë.” Heshtën. U përcollën. Edhe unë u përcolla me njëfarë frike të çuditshme. Të tre po bënim diçka të dënueshme me burg. Agjitacion dhe propagandë, 8 vjet burg me punë të detyrueshme në minierë.

- Epo ai është film. Është Marlon Brando ai. Mos ia fut kot,- i dha drejtim partizani i margarinës. -Sado mirë të jenë në Francë, nuk e harxhon njeri gjalpën kot. Le që gjalpi është i ngrirë.

Tjetri e kundërshtoi aty për aty: “Ai po hante bukë me gjalpë, nuk e pe ti? Vetëm gjalpi i ngrirë hahet me dorë. Po të ishte margarinë do ta merrte me koren e bukës.”

- Margarina në Francë është si gjalpi në Shqipëri. Nuk e ha më njeri gjalpën andej. Vetëm ne që jemi mbrapa botës. Njerëzit përdorin margarinë. Edhe filmi ishte modern. Nuk e pe sa ishte pakoja. Gjysmë kile me siguri. Film francez. Film i madh. I fundit fare. Ja, jugosllavët e japin në televizor në 2 të natës. Tek ne i heqin korrentin në orën 8 kur flenë pulat.”

- Do pyes njërin që di frëngjisht,- i tha ky i gjalpës.

- Po sikur margarinës t’i thonë gjalpë në frëngjisht?!- ia ktheu tjetri.

- Si mund t’i thonë margarinë gjalpës, o i çmendur?!- u hodh ky i gjalpës pasi u përcoll. Pyet cilin të duash, gjalpë do thotë.

- Margarinë ka qenë, margarina rrëshqet se e nxjerrin nga nafta, si vazelina. Ata atje matanë po bëjnë sot triko me pras. Margarinën nuk e mban njeri në frigorifer se nuk prishet.

Me afrimin e një të treti tjetër ata heshtën. Ngela në vend derisa të bëhej një zhurmë, që të mund të largohesh.

- Hë, - tha i sapoardhuri. -E patë si ia futi me gjalpë? Ata kanë gjalpë të lyejnë pallën ne nuk kemi të lyejmë bukën. -Nuk i kthyen përgjigje. - Bukë e

gjalpë e seks, - tha ai, pastaj qeshën të tre me të madhe dhe unë ika pa zhurmë. Nja 2 orë më vonë, kur erdhi ora e drekës, shkuam me një shok fëmijërie që punonte në fabrikë që 16 vjeç, me shpresë të merrnim bukë të freskët nga fabrika e bukës. Ai dinte nga të futej, që të mos na shikonin rojet dhe spiunët e partisë. Rugës më tha: “shkojmë se mos marrim ndonjë gjalpë andej nga ambalazhimi”. E pat me të qeshur. Kishte parë filmin. “Hë, se ti ke bërë frëngjisht në shkollë,” më tha, “gjalpë ishte apo margarinë, se ka plasur basti.” Nuk e di, i thashë, se e pashë filmin pa zë.

- Si të gjithë e pe edhe ti?- më tha me të tallur.

- Pse si ta shikoja? – i thashë si i habitur.

-Yt atë është regjizor filmi. Thashë mos e pe me zë e me përkthim.

-Je i çmendur ti? – i thashë shumë seriozisht. – Pse filma me seks do shikoj unë me babanë? Ik se po kthehem tek specat!

Megjithatë shkuam bashkë tek ambalazhimi i gjalpë. Hyri e doli me të shpejtë. Pakoja e ngrirë e gjalpë i dukej në xhep, me qoshet e mprehta katrore. “Vetëm një të ngrirë më dhanë,” më tha edhe shkuam andej nga erdhëm duke u fshehur pas rradhëve të pafund me arka boshe. Edhe ai ishte partizan i margarinës. “Nuk rri gjalpë në letër po u shkri. Margarinë e kishte Marloni.” – nguli këmbë. Nuk e hoqi dorën nga xhepi, edhe për rojen edhe se pako e gjalpë ishte e ftohtë akull.

Kur avioni u bë gati të nisej drej Brukselit, shiu rrahu llamarinën sikur të ishte breshër. Më kapi një frikë e lehtë, sikur diçka do të më ndalonte në vend dhe do të më kthente pas në kohë. Në atë kohën kur Europa ishte një ëndërr që nuk guxonim as ta shihnim.

Frika shkriu kur avioni doli mbi re. Në aeroportin e Brukselit më priste një mik i vjetër i shkollës, të cilin kisha 27 vjet pa e takuar. Iku, në shkurt të 1990 pas protestës së parë antikomuniste në Tiranë. Zoti e shpëtoi që nuk e vranë në polici. Ka një jetë që rron në Bruksel me familjen. Kur dola nga aeroporti, ishte në radhë me europianë të tjerë. Ishim plakur, por jo aq sa të mos njiheshim. I thashë për kujtimin. Për “Tangon e fundit në Paris”. Për frikën që kisha tani, vetëm se isha në Europë.

-Të vjen ngaqë e ke ëndërruar shumë dhe ke pritur shumë gjatë. Gabim. Të vije tek unë të rrije ca kohë. - më tha.

-Nuk nxirrja dot vizë, - i thashë edhe ai nuk e zgjati.

Folëm për Marlon Brandon, Maria Schneider. Ai besonte se ishte gjalpë. “Nuk përdorte njeri margarinë në Paris në 1972”, tha me bindje duke kthyer timonin e makinës nëpër rrugët e përdredhura.

Për pak vinte dreka dhe drita e ditës në Bruksel sikur zbehej nga pemët dhe merrte te një hije të pakuptueshme. “Kështu është gjithmonë,” më tha miku

im. “Nuk është si në Shqipëri. Është dritë e qetë që zgjat shumë.” Heshti pak pastaj u kujtua. “Ai djali që punonte në kombinatin ushqimor mbaroi liceun për pikturë nga dy vjet para nesh. Atje te amballazhi i gjalpës ishte një parrullë e madhe, “Gjalpi ynë çan bllokadën imperialiste dhe revizioniste! E mban mend? Ai i shkruante parrullat në kombinatin ushqimor.”

Me germa blu dhe të kuqe, i thashë. Ndeza një cigare, ai tymosi një nga këto elektroniket. Përcollëm tymin, pastaj qeshëm.

-Tangon e fundit e pashë në 1998 kur bëja shkollën e filmit, - më tha miku im. – Është një histori dashurie me fund tragjik. Ti e ke parë më?

-Jo, - i thashë.

-Po si t’u kujtua filmi?

-Ne marrim gjalpën tek një fshatë që e bën në shtëpi, - i thashë. – Kam pirë 2 kafe edhe ende e kam shijen në gojë.

-Gjarpë i vërtetë, - tha miku im dhe psherëtiu. – Atje i keni akoma të gjitha drejt nga natyra. Me ka marrë malli për një byrek me gjizë, një bukë të thekur me gjarpë.

-Pse nuk keni gjarpë ju këtu? – i thashë unë me të tallur.

-Ka sa të duash. Edhe margarinë. I kemi të gjitha. Por ja dritë dhe byrek me gjizë si në Shqipëri, nuk kemi.

-Ne e kishim gjalpën bardhë e zi si Marlon Brandon, - i thashë unë.

-Po, - më tha. Ndaloj makinën. – Kjo është shtëpia ime.

Zbritëm. U përqaftuam fort, fort jo formalisht si evropianë kur ishim në aeroport, sapo erdhi bashkëshortja e mikut, në një rrugë krejt bosh, që më ngjante si një Brooklyn i mirëmbajtur. U përqaftuam në Bruksel. Kishim 27 vjet që nuk ishim parë me sy. Ai përmendi byrekun dhe gjalpën që kisha ngrënë unë në mëngjes në Tiranë.

-Alkohol nuk kam, - më tha miku, - se kam pirë shumë deri përpara një viti. Nuk e mbaj më në shtëpi se kam frikë se e pi. Po deshe të nxjerr krem uiski. Mbushëm filxhanët me kafe, i hodhëm nga pak krem uiski brenda.

-Paska si shije gjalpë, - tha me seriozitet nordik miku im. –Sot është 22 maj apo jo? – edhe shtyu drejt meje diçka që solli e shoqja.

-Po, - thashë. “Tangon e fundit” sigurisht që nuk e përmendëm më dhe bëmë mirë.

Në tryezë si pakuptuar që shfaqur një pako biskotash “Petit beurre”.

Rudi Erebara u lind në Tiranë më 23 janar 1971. Ka mbaruar shkollën e mesme artistike “Jordan Misja” për pikturë. Studimet e larta i mbaroi në Akademinë e Arteve, Tiranë, po për pikturë. Ka marrë pjesë në disa ekspozita. Rudi Erebara filloi të botonte njëkohësisht ciklet e para me poezi në gazetën “Zëri i Rinisë” 1989-’90, së bashku me poetët e grupit “E PËR-7-SHME”, dhe ishte një nga poetët më të rëndësishëm të këtij grupimi. Është përfshirë gjithashtu në antologjinë prej nëntë poetësh “O moj Shqypni dhe lirika të tjera”. Bashkëpunoi me gazetën e këtyre poetëve “E për-7-shme”. Ka punuar redaktor në gazetën “Zëri i Rinisë”, dhe “Drita”. Libri i tij i parë poetik “Fillon pamja” u botua më 1994. Rudi Erebara ka botuar edhe vëllimin poetik “Lëng argjendi” dhe romanet “Vezët e thëllëzave” dhe “Epika e yjeve të mëngjesit”. Është poet, romancier, përkthyes, eseist e natyrisht piktor. Është fitues i çmimit letrar “Europa”.

NJË LETËR QË DO NA VIJË PAS VDEKJES

1.

Postierët rrallë e më rrallë trokasin në dyert e shtëpive tona. Jetojmë në kohën e kibernetikes, në kohën e kompjuterit e të Internetit. E-mail, ajo shenja- @-, është dhe postieri ynë modern. Sot diskutojmë madje se kush ishte njeriu i parë që u kujtua ta përdorë shenjëën @ në adresën e E-mail-it. Ray Tomlinson? (ai vetë shpjegon se zgjodhi këtë shenjë si shenjëën më pak të përdorur në tabelën e keyboard-it. Si të thuash, -@- ishte hirushja e gjetur e key board-it). Sot secili nga ne e di se mjaftojnë vetëm ca sekonda që posta elektronike të na arrijë në kutinë tonë postare të Internetit. Dhe të mendosh se E-mail ynë është vetëm një pjesëz e 300 miliard e-mails që dërgohen çdo ditë!

E megjithatë ne vazhdojmë të presim postierin, atë postierin që na trokiste një herë e një kohë në derën e shtëpisë duke na thënë me zë të lartë se kemi një letër, madje se kjo letër ka ardhë nga aksh vend (sa më i largët vendi nga vinte zarfi, aq më të nderuar bëheshim në sytë e postierit e të fqinjëve tanë). Dhe postieri që me intuitën e vet të pagabueshme e dinte saktësisht se për çfarë bënte fjalë letra që sapo na kishte arritur. Dhe që bash për këtë arsye postieri ishte njeriu që merrte pjesë emocionalisht në gëzimin tonë a në hidhërimin tonë. Pa lexuar as dhe një fjalë të vetme të letrës tonë.

Nuk kam pse ta fsheh. Jam ndër njerëzit nostalgjikë të letërkëmbimit të dikurshëm, apo të asaj që thjeshtë quhej Letër (Nanë, ka ardhë një letër! Ju lutem, na prisni në shtëpi, se do ju sjellim një letër me zarf blu! Një letër e çuditshme i ka ardhur Kolë Gropës, varrmihësit, sot në mëngjez. Në zarf nuk shkruhet adresa e dërguesit. Por me siguri i biri që është në Amerikë më së fundi është kujtuar për të atin e shkretë! Ah, e kuptoj fare mirë trishtimin e saj, qëkurë se mori atë letrën nga i dashuri që ajo kujton se nuk ja dinte kush!). Mendoj se Interneti dhe posta elektronike në mënyrë të pashmangshme është duke zhdukur një traditë komunikimi njerëzorë dhe kulturorë që nuk mund të zëvendësohet nga Interneti dhe nga kibernetika. Letra është bërë që tani një specie e zhdukur.

2.

Më kujtohet se si në qytetin e Lezhës, shumë e shumë vite më parë, jetonte dhe një rus i bardhë, Nikolaj, një ndër arkitektët më të njohur të Rusisë së pararevolucionit Bolshevik (gjatë një bisede të rastësishme, arkitekti, poeti dhe përkthyesi i mirënjohur Petraq Kolevica më pat thënë se kishte punuar me të në zyrën e urbanistikës në Tiranë, para se ai të vinte në qytetin tonë, dhe vlerësimin profesional për të e kam nga zoti Kolovica). Nuk e di se si pat përfunduar në Lezhë. I gjithë qyteti, i madh dhe i vogël, e dinim se ai priste që t'i vinte një letër nga Shën Petersburgu. Çdo ditë shkonte në posten e qytetit dhe pyeste- Erdhi? Ditë për ditë, Selim Qorri, postieri i qytetit tonë, menjëherë, sapo Nikolaj largohej duarbosh, shkonte në berberhanen e qytetit dhe u thoshte njerëzve që gjente atje- Erdhi edhe sot caristi i mutit për letrën! Bah, ç'a zot letrën do jetë ajo që prët aj?,,. Ishte një ritual i përditshëm që ka zgjatur pa asnjë mungesë të paktën një 12 vite. Ndonjëherë e shihja në trumen e vetme të qytetit, që ishte pranë shtëpisë tonë, me një gjym në dorë tek priste radhën për të mbushur ujë. Dhe njerëzit që pëshpërisnin, tek e shihnin të dëshpëruar- Ah, i shkreti, nuk i paska ardhë letra!...Patë vdekur në një ditë të acart dimri. Dhe për ironi të fatit, dy ditë pas vdekjes së tij, erdhi dhe letra misterioze nga Shën Petersburgu, një zarf i hollë që shihej qartë se përmbante veç një fill letre. Selim Qorri, me zarfin në dorë, u thoshte berberëve të qytetit-Ku ta çojë letrën? Kujt t'ia jap? Shefi i Policisë e refuzoi, nga se qe shkruar në rusisht, dhe asnjë banor i këtij qyteti nuk dinte rusisht, duke i thënë Selim Qorrit se në fund të fundit shtetit nuk i interesonin dhe aq letrat e të vdekurve. Atëherë Selim Qorrit i kishte shkrepë ideja që ti jepte 100 lekë Rashid Jevgut, të quajtur ndryshe dhe Boli, që ta rihapte edhe një herë varrin e Nokolaj rusit dhe ta varroste zarfin së bashku me të zotin të cilit i përkiste.

3.

Çfarë përmbante letra e ardhur nga Shën Petersburgu? Një letër nga prindërit? Nikolaj rusi ishte tepër i moshuar që të mund të priste një letër nga prindërit e vet. Një përgjigje për pensionin? A një përgjigje për një kërkesë të bërë autoriteteve shtetërore që të mund ta lejonin që të kthehej në Shën Petersburgun e vet? Natyrisht që asnjëra dhe as tjetra. Shteti Bolshevik nuk kishte lënë as dhe iluzionin më të vogël se mund ta kujtonte arkitektin e famshëm se kishte mbetur gjallë. E vetmja arsye mbeste të kishte qenë një letër dashurie, një letër nga një dashuri e mbetur peng gjatë gjithë jetës, për të cilën ne kujtohem atëherë ku nuk na ka mbetur kohë që të shtiremi kokëfortësisht me indiferentizmin aktoresk a me atë krenarinë boshe të vanitetit të qenies së gjorë njerëzore. Kur më vonë, gjimnazist, kam lexuar Evgjeni Onjeginin, në përkthimin e Lasgush Poradecit, letra e famshme e Tatianës (*“Po marr guximin që t’ju shkruaj / Çdo donit më veç shpirtit tim?...”*) më ka bindur një herë e mirë se letra që priste Nikolaj ishte një letër e ngjashme si ajo e poezisë së Pushkinit. Ose kjo ka qenë ajo që doja të besoja. Sepse vetëm një letër dashurie (dhe kurrseji jo një e-mail dashurie) ka aq forcë sa të vlejë pritjen e një jete të tërë.

Letrat dhe magjia e tyre. A mund të krahasohet E-mail-i me to? Në fund të fundit vetë shenja -@-ka qenë e përdorur, shumë shekuj përpara se Ray Tomlinsoni të kujtohej për këtë jetime të keyboard-it, nga tregtarët e Firences, në letrat e tyre të shkuara me atë përkujdesjen e jashtëzakonshme të shkrimit sa më të pastërt dhe sa më të bukur. Poeti i njohur anglez Ted Hughes (dhe jo vetëm ai) ngulte këmbë se nuk mund të shkruante poezi me kompjuter. Arsyeja? “Sepse, tek shkruajmë me dorë, ne njëkohësisht shkruajmë dhe pikturojmë”. Vizatimet e shpellave në vendbanimet më të hershme te njeriut na tregojnë se ato janë njëkohësisht art dhe komunikim, vizatime dhe rrëfime për jetën e përditshme, janë letra që njerëzit e parë i kanë postuar me aq kujdes për ne, pasardhësit e tyre. Plini i Ri ishte 17 vjeç kur i shkruan së amës nga Pompej, tek sheh me sytë e vet shpërthimin e Vezuvit : “Kam pa njerëzit që vrapojnë në gjendje paniku të paimagjinuem, me jastekë mbi krye për t’i shpëtuar hinit të vullkanit,,. Dhe shton, me atë naivitetin e përultë :” E di se detajet nuk kanë randësi të mjaftueshme për historinë,,. Për ne, njerëzit e sotëm, historia personale peshon qindra herë më tepër se versionet zyrtare te historisë.

Letrat, ndryshe nga e-mail-et, reflektojnë emocione dhe fate të përbashkëta njerëzore. Pavarësisht nga koha kur janë shkruar. Në librin “Një udhëtim përmes një bote të zhdukur” Simon Garfield na tregon se si në

tabelat e shkruara prej druri të gjetura në vitin 1970 në një fortesë në Murin e Hadrianit, lexojmë letra ushtarësh romakë që shprehin shqetësimet e përjetshme të jetës njerëzore—një nanë që i paska dërguar të birit ushtar ca palë çorape dhe që pyet a ka arritur t’i marrë; një kërkesë që ushtari romak në Angli i bën të jatit për t’i dërguar para; një tjetër letër që një ushtar i drejton të vëllait dhe që e këshillon që të shkojë në shtëpinë e së dashurës së tij për t’u siguruar se ajo nuk e paskësh harruar dhe se nuk shkon me të tjerët... Në një nga letrat më të hershme që na ka arritur nga Greqia e lashtë, një burrë i shkruan së shoqes shtatzënë “Po që se është djalë, me jetë; po që se është vajzë, të na lërë shëndenë...”.

Për letërsinë, letrat janë po aq të rëndësishme sa dhe ditarët. Por në fund të fundit a nuk janë dhe vetë ditarët ca letra intime që ne ja dërgojmë vetvetes tonë? “Vuajtjet e djaloshit Verter,, është një epistoral. Korrespondenca e Flaubert-it është po aq e rëndësishme sa dhe krijimtaria e tij. Ditët e fundit më ka rastësisë që të shkojë në Ankantin e madh të Londrës ku ishin ekspozuar letrat e shkruar nga John Donne, Chekhov, dhe Ernest Hemingway. Interesi i publikut për to ishte i njëjlojt si për një ekspozitë arti me veprat e Picassos.

4.

Letrat na impresionojnë sot e kësaj dite me singeritetin, humanitetin dhe dashurinë e tyre spontane. Sepse janë shkruar për të prekur jo një auditor, jo një turmë lexuesish, jo kritikët dhe akademikët, por një njeri të vetëm, një njeri të afërm, të dashur, intim. Sikur dhe shumica e shkrimtarëve ta kishin parasysh këtë, që të shkruanin sikur të kishin për qellim për të prekur njeriun e tyre më të dashur, dhe jo një lexues potencialisht abstrakt. Katherine Mansfield i shkruan të dashurit të vet: "Kjo nuk është një letër. Janë krahët e mi që të qarkojnë në një përfaqim të madh...". Si ju duket? Cili e-mail do të qe në gjendje të shprehte këtë intensitet emocional? Për veten time, nuk mund të lexojë letra të tilla pa u prekur thellë, në mënyrën më arkaike dhe më antimoderne. Sepse unë vetë jam ende një njeri që beson po ashtu, arkaikisht, se në fund të fundit, e gjithë jeta njerëzore është pritja e një letre, pritja e trokitjes së postierit që nuk do të vijë kurrë. Ose të paktën që do të vijë pas vdekjes.

Rudolf Marku është poet, romancier, përkthyes dhe eseist shqiptar. Ai është poeti i parë shqiptar, që shërben si Laureat i Poetit të vendit të tij, me një mandat dyvjeçar që filloi në janar 2021. Marku u diplomua në Universitetin e Tiranës në vitin 1973 dhe për disa kohë dha mësim në shkollë. Vëllimi i tij i parë me poezi ("Miq të mi", 1973) u hoq nga qarkullimi dhe autori i tij u dëbua në fshat. Marku punoi si redaktor i gazetës së vetme letrare të Tiranës, "Drita" nga viti 1987 deri në fund të vitit 1990. Si redaktor i "Dritës", Marku prezantoi shumë shkrimtarë të rinj dhe të dëbuar më parë në publikun shqiptar. Ai shërbeu për një kohë të shkurtër (3 muaj) në ambasadën e vendit të tij në Londër. Aktualisht, ai banon në Londër. Marku ka botuar njëmbëdhjetë libra me poezi dhe gjashtë romane. Ai ishte i pari që përktheu në gjuhën shqipe, ndër të tjera: Sappho, T. S. Eliot, Ezra Pound, Konstantin Cavafis, W. H. Auden, Giuseppe Ungaretti.

Salajdin SALIHU (Maqedonia e Veriut)

DHE DASHURITË ARRATISEN

edhe dashuritë arratisen
lodhen si njerëzit
kanë nevojë të shëtisin
kanë nevojë për ajër të pastër
në të tjera kështjella ndjenjash të strehohen

Dashuritë janë si njerëzit e dashur
tradhtojnë vetveten
dhe kthehen aty
ku kanë lindur
si gjithësia
te një çast i vetëm

I NDEZ CIGARET REND SI ZHAK PREVERI

i ndez cigaret rend si Zhak Preveri
ti s'je në dhomën e zbrazur
brenda më ngulfat vetmia
dritaret dhe dyert ka herë i kam mbyllur
të mos hyjë marrëzia

notoj nëpër tymin e vjellë në ajër
në saksi vyshken lulet...

ca gjethe të vdekura në një peizazh vjeshte
era e kujtimeve i mbart
si në poezitë e Zhak Preverit

ca gjethe të lehta si një puthje në stacion
ku të përcjell trishtimi dhe të pret
siç i pret i burgosuri festat
puthje të lehta si vdekja

ndez cigaret rend si Zhak Preveri
dhe nuk e rrëfej jetën time
dhe nuk e rrëfej jetën time...

TASH EDHE TI DO TË IKËSH

autocisternat lajnë faqet e betonta
të puthura nga hapat e rëndë të ditës
ti bëhesh gati për të ikur
rregullon grimin
flokët
ritmin e zemrës
në shtëpi duhet të kthehesh e qeshur
askush asgjë s'duhet të dijë
për historinë e shkruar
në karriget e parkut të qytetit

tash ti duhet të ikësh
e mbështjellë me çarçafin e kësaj nate
të përlyer nga dënesjet
me dashurinë e fshehur në çantën e shpirtit
si armë e palejuar zjarri
fshehur nga organet kompetente

tash ti u bëre gati për të ikur...
anekënd frymon mungesa

MOSHAT

çdo moshë e paska bukurinë e vet
çdo moshë e paska trishtimin e vet
çdo moshë e paska frikën e vet
çdo moshë e paska ankthin e vet
çdo moshë i paska dhimbjet
e njëjta dhe të ndryshme

shpesh gabimisht krahasojmë moshën me stinët
ka vjeshtë e dimër në fëmijëri
dhe pranverë e verë në pleqëri

dhe dashuritë qenkan
të hershme
a të vonshme

çdo moshë qenka kthim në kohë
në plakje udhëtojmë drejt fëmijërisë
po edhe fëmijët duan të bëhen të rritur

çdo moshë qenka e bukur
për të dashuruar
dhe atëherë nuk e ndjejmë
peshën e saj

kur dashurojmë jemi pa moshë
fëmijë dhe të rritur njëkohësisht

FRAGMENTE NGA BOTA TJETËR

vjeshtë që përplasen në qelqe makinash
stola ku ulet vetmia
gjethe të zverdhura kujtimesh
një fëmijë që luan me balonë
të dashuruar që shkruajnë emrat e tyre
brenda një zemre të vizatuar në qiell...

vijnë e shkojnë tramvajet
lëvizin shinave indiferentë
hipin njerëz kokulur
të trishtuar, të gëzuar, të dashuruar,
që s'e dinë as emrin e presidentit*

këtu rrugët nuk kanë emra heronjsh
udhëtarët flasin gjuhë të ndryshme
e kuptohen lehtë
“nguten ngadalë”**
dhe e dinë ku do të arrijnë.

nuk jam i këtushëm
nuk jam i kësaj bote dritash vezulluese
rrugësh të pastra
kështjellash mesjetare
nuk jam i këtushëm
dhe kam shumë ëndrra
këmbët e mia këtu
nuk shkelin nëpër kurthe

në vendin tim pa carpe diem
secili brez e përjeton një luftë
që mbaron me një pakt të brishtë
dhe gjithçka tjetër që mbetet pas saj...

**Thënie e Borgesit*

*** Thënie që e hasim te Horaci.*

DHOMA E POETIT

mund të ketë një tavolinë pune ku shkruan poezi
sirtarë me libra që kurrë s'i ka lexuar
një filxhan me kafe të hidhët si dita
një shpuzore me cigare të djegura nga zhgënjimi
fletë të shkarravitura ëndrra të zbehura
krrokama që përplasen në qelq mendimi
mund të ketë ditë të lodhura nga vetmia
të mbështjella me tis kotësie
shekuj të djegur nga utopia
ëndrra të ngrira
dhe pamje që s'i zbeh harrimi
mund të ketë peizazh vjeshte
dhe gjethe të vdekura
lumenj shprese
dritë terr ferr e tmerr
mefistofel, hamlet, jago, kolonel
santjago, derr të vuajtur dhe sokrat - derr
mund të ketë meteorë mendimesh që digjen
e shuhen befas në univers qenësie
diku në zonat e errëta të njeriut
nacionet lart, poshtë, djathtas, majtas
mund të humbin kuptimin
koha mbrapsht të rrjedh në klepsidër jete
mundet që aty të mos jetë fare poeti...
të ketë shkuar larg
me shpresën e kthimit në sy
dhe mund të kthehet sërish në atë dhomë
ta gjejë trupin e vet - kufomë
gjithçka mund të ndodhë në atë dhomë...

BABAI M'I NUMËRON DUQET E CIGAREVE

hyn pa trokitur në dhomë
m'i numëron duqet e cigareve
ka frikë se vdes i ri
mallkon poezinë s'di të për satën herë
gjithnjë po shkruan bir
dhe asgjë prej gjëje s'doli
bota qe mijëra vjet
vetëm maskën ndërron
jagua po ai i shekspirit
po ai mefistofel i gëtes
dhe aresi po ai
juda njëlloj frymon në njerëz
si njerëzit në barkun e kuajve trojan

babai ligjëron në pikë mesnate
ka frikë se vdes i ri

po ai nuk e di
jo ai nuk e di
se shkruaj për ta ngushëlluar veten
pëlhurën e bezdisë
për t'ua grisur netëve

ai nuk e di pse çastet
i qep me penj kujtimi
ai nuk e di se shkruaj
të mos ndihem i vdekur
e jo për t'u bërë i përjetshëm

është baba
ka frikë se vdes i ri

QYTETI ME RREGULLA TË SERTA

po ikin të gjithë
mbetem i vetëm
dhe nata plot mistere
ankth dhe dashuri
një kafe pi në "bacardi"
çastet e trishtuara i djeg me cigare
pas pak do të ik
me zhgënjimin nën sqetull
të mbështjellë si gazetë të verdhë nervoze
ajo s' do të vijë
ka frikë nga luiza
mami
babi
nga drita
njerëzit
fjalët
rregulla të certa ka ky qytet
për çdo vonesë jepet llogari
me petk droje veshur bëhet dashuri
puthjet në vende publike
merren për herezi
këtu ndjehem ilegal si miguel litini
dhe kam frikë
mos zgjohet përbrenda s...dini
tmerron diktatorthët
që ecin lirshëm korzosë me abazhurë
ka rregulla të certa ky qytet
ora policore fillon në mëngjes për të dashuruarit
fshihet dashuria si libër i rrezikshëm
si mëkat fëmijërie që s' e përmendim kurrë...
çdo çast metamorfozohem si personazhet e kafkës
bëj dashuri në largësi me duar në xhepa
se rregulla të certa ka ky qytet
ndihem i huaj
i vetëm
pa krenari
pa arrogancë

pa sedër
qenie butake
pa identitet
andaj do të ik
s'më lejon arroganca
në dhomën pa orendi do të kthehem
një këngë si fytyra e kësaj nate do ta shkruaj, e di
sa për ta kaluar një natë
mbushur me vetmi
me pagjumësinë
që i lëvaret mbi qerpik
si varg specash tharë në hajat
do të ik...
është i tmerrshëm identiteti
të tmerrshme janë rregullat e sarta
e sarta është dhe kjo poezi
do të ik që tani...
do të ik
me duar në xhepa
e rregulla të sarta
s'bëj dot dashuri

**DIKTATORE E TMERRSHME E
ADHURUAR**

ti je kudo
në këtë botë të vogël
ti je kudo
në këtë botë të tmerrshme
s'të flak dot
si copë të hidhur pështyme
sundon qenien time
si diktatore e tmerrshme e adhurar

GJENDJA E KAFSHËS

le të kthehemi në gjendjen e kafshës
le të mos e dimë
kush është kafsha
kush është e bukura

le të ulërijë kafsha brenda nesh
le të trandet qytetërimi i kafshërimit
gjuha e saj le të prek malet që lëvizin
le ta prek humnerën joshëse
ku duam të biem
e të mos dalim kurrë

eja o kafshë e egër dhe e brishtë
të thërret një tjetër kafshë
e etur për kafshim
kemi kohë të mbetemi njerëz
njerëz që vdesin dalëngadalë nga rutina
brenda kafazit të traditave
shpikur nga për ta zbutur kafshën
që e mbartin prej se u bëmë njerëz

DUHEJ TË BËNIM MË SHUMË ÇMENDURI

duhej të bënim më shumë çmenduri
në botën me rregulla të sërta
t'i jepnim provincës më shumë mundësi
që të merrej me çmenduritë tona

ishim të çmendur në gjithë atë përkorje
ishim të zëshëm në heshtjen mortore
ishim praptorë në gjithë atë mërzitje
pa ndonjë qëllim për ta ndryshuar botën
donim të bënim atë që e ndjenim
pa asnjë merakosje për rregullat e pashkruara
dhe kodet anakronike të kësaj bote

pastaj ike
përtej asaj që lejohej
ta bëje atë që nuk pritej
ike pa lënë asgjë gjurmë
pa dërguar asnjë kumt
e fute të kaluarën
në sirtar harrese
ishe lodhur me çmenduritë e njëjta
kërkoje çmenduri të reja
që ndoshta nuk dija t'i bëja

tani jetoj në një kopsht me trëndafila të egër
krejt çka më kanë mbetur janë kujtimet
dhe s'dua të rishfaqesh
në skenën e mërzitshme jetësore
sepse kam harruar
që të jem i çmendur

U KTHYE DETARI

u kthye detari ky princ i mërgimit
me një ëndërr dhe brengë të vjetër
fliste për gjërat që alemi s'i besonte
sepse mahnitej prej rrëfimeve
që i kish stërdëgjuar ndër mote

u kthye detari që pa fare dritëlëbyrëse
që vetëm ai i shihte
ndonëse ende s'ishte çmendur

u kthye detari pasi lundroi ndër mote
kaloi nëpër ngushtica jete dhe kohe
me anijen prej ëndrre
që ia rrihnin rrymat
e frikës dhe trishtimit
pa dete me ngjyra të ndryshme
pa muzgje të kredhura
guva të skëterrshme
dallgë të tmerrshme
siç na thonë përrallat
nëpër terr dëgjoi fjalë të panjohura
për njësi matëse e vegla
pa laguna të vagullta
qiej të muzgët
bimë të çuditshme
që si njih zoologjia
pa brigje që zhdukeshin
teksa lundronte detit të gjerë
pa anije me stema e flamuj të ndryshëm
dhe njerëz me rituale e zota të çuditshëm

e kur anija lundronte si nëpër mjegull
askush pa e ditur se ku i çonte
në kuvertë dëgjonte lutje drejtuar qiellit
kërkohej mbrojtje nga shenjtorët
e pastaj mallkime të llahtarshme
dhe britma të përzishme

shpesh kotej shturmani
që s'e dinte anija ku e çonte
lëvizte thellomave të jetës
sipër leshterikëve të çuditshëm

u kthye detari që shpesh
pa fjalë i qe drejtuar qiellit
për pahor veten kishte lidhur
i frikësuar nga bukuritë shituese
siç i foli hija e stolisur
që thurte e këndonte
në ishullin e agimit dhe vdekjes

u kthye detari me anijen prej fryme
ndër vende të papara
ishin hedhur spirancat
ishte lidhur e zgjidhur pallamari

u kthye detari
rrahur nga tmerret e botës
çuditur, frikësuar, mahnitur
prej vendeve të panjohura

u kthye detari
që pa peshq luspartë
në pjesë të panjohura detare
që pa shënuara në atlaset e botës
rrëfente për gjëra të çuditshme
prandaj meritonte të quhej i çmendur

u kthye detari me shumë sekrete
me shumë rrëfime
që s'kishte kujt t'ia rrëfente
se bota ishte bërë e shurdhër
për të dëgjuar gjëra të pabesueshme
për qenie të çuditshme e të pamort

u kthye detari që do të përmendet

kur të ketë ikur me anijen prej fryme
ku valëvitet flamuri i një shteti
ende të pa krijuar

pastaj njerëzit do të thonë:
detari s'u kthye kurrë
dhe ajo që rrëfëhet
është një gënjeshtër...

KOTËSI

kulmeve të kotësisë
kotet kotësia
asgjë më nuk frymon
këtu s'ka vlerë
as dashuria
dhe të fjeturit
asnjë ëndërr s'i zgjon
se as ëndrra
këtu më nuk ka...

TRISHTIMI I PRIAMIT

(Shkrimtarit Xhabir Ahmeti)

vetëm ti mund ta kuptosh
trishtimin e Priamit
ndonëse nuk ke asnjë Akil
që t'i përkulesh e t'i lutesh
kur jeta të mposht
ngado që t'i sulesh

vetëm ti mund ta kuptosh
ligështimin e Priamit
t'ia rrëfesh dhimbjen e prindit
më e madhe se krenaria e mbretit

vetëm ti
që shpirtin ta rrahin pa pushim
erërat e trishtimit
e asnjë bar s'ta shëron
dhembjen e brengën

vetëm ti
që mendon e fshan ditë e natë
dhe nga fundi i shpirtit
të dalin dnesat
për lavdiplotin
që banon fushave të Elizit

vetëm ti
o plak i urtë
që jeta të fshikulloi
me kamxhikët e tmerrit
mund ta kuptosh
trishtimin e Priamit

Salajdin Salihu, ka lindur në vitin 1970 në Tetovë. Ka botuar libra me poezi, me tregime, ese dhe monografi. Ka shkruar tekste dramaturgjike dhe ka përkthyer në gjuhën shqipe disa libra.

Përmbledhjen e parë me poezi *Vdes pas gjërave të imëta* e ka botuar në vitin 1996. Ka botuar edhe përmbledhjet poetike: *Nata e parë e pushtimit* (1998); *Gënjeshër e sinqertë* (2004); *Natë e blertë vetmie* (2005); *Vonë për gjëra të turpshme* (2015) dhe *Kam pak kujtime për autobiografi* (2020).

Poezitë dhe shkrimet e tij janë përkthyer në shumë gjuhë dhe janë përfshirë në antologji kombëtare e ndërkombëtare. Është fitues i disa çmimeve letrare kombëtare e ndërkombëtare për letërsi. Ka punuar në disa media kombëtare dhe ndërkombëtare. Tani punon si pedagog në Universitetin e Tetovës.

Shkëlqim Çela

QERSHI

Ajo ishte një qershie e askujt dhe prandaj bënte aq shumë. Një lloj që nuk skuqej kurrë deri në atë allin e thellë të qershive. Kokrrat e çelëta, ku e kuqja këmbehej me të verdhën e hershme, të kujtonin ca njerëz që edhe në moshë të pjekur nuk i lenë lajthitjet e rinisë. Sidoqoftë, nuk më pershtypte aq freskia e pambarimtë e saj, as pse bënte aq shumë, por fakti që vendasit shkonin përditë ndanë saj dhe askush nuk ia shtinte sytë. Më habiste se si nuk u shkonte mendja të zgjasnin dorën e të këpusnin sikur dhe dy kokrra, degët më të ulta ishin plot. Dhe nuk se s'i pëlqenin. Në Konsumin e qytezës i kisha parë se si i blinin qershitë, që për më tepër ishin më të shtrenjta se çdo frut tjetër. Kjo më jepte një farë frustrimi, diçka nuk shkonte në ata njerëz.

Po e shikoja pemën duke menduar gjithë këto, kur u dha Rajneri.

- Pemë e bukur, ë? – tha buzagaz. – A keni qershie në Shqipëri?

- Kemi, - i thashë.

Rajneri është një shok imi, austriaku i mesëm tipik i provincës, i rregullt, prodhimtar, që krenohet me shtëpinë e vet, të cilën natyrisht e ka ndërtuar të gjithën me duart e tij, pasi ka punuar për vite të gjata si sharrëtar në pyjet e Gjermanisë. Para e madhe atje, thotë shpesh, por kryqet e mia ama kanë mbaruar. Për këtë përdor shprehjen vendase “hin”, e cila më jepet si hi zjarri, kryqet e djegura të Rainerit prej zjarrit punëmadh gjerman, të cilat i merr era me shkëndija asgjësimi. Investim i mirë është, i them unë gjithnjë, gjoja si i interesuar; paratë e tua janë. Ah, jam penduar, vazhdon Rajneri, më mirë të kisha ndërtuar një shtëpi të gatshme “Europa” brenda javës dhe për një të katërtën e çmimit, se sa kështu. Ky është llastimi i vetëm që Rajneri i lejon vetes – edhe njëqind jetë të kishte, ai prapë të njëjtën gjë do bënte, do shkonte në Gjermani kur ish i ri, do punonte 10-15 vjet me vetmohim, do shkatërronte kryqet, dhe me paratë e mbledhura do ndërtonte shtëpi në qytezën e tij. Për t'u krenuar. Ajo shtëpi është treguesi më i mirë se ç'është në gjendje të bëjë një burrë këtupari.

- Kemi, kemi - i thashë. – Unë e kam pasur një në shtëpi.

M'u kujtua se si e prisja qershinë të pijej me një padurim parvazesh, që jeshili i kokrrave të bëhej një sedef i verdhë, ç'ka tregonte që hapi vendimtar drejt pjekjes ishte hedhur, porse duhej pritur edhe ca, sepse qershitë nuk ishin si kumbullat, që i haje edhe sapo lidhnin e vetëm duhej të

bëje kujdes të shmangie farën e hidhur, pasi ajo që më pas do bëhej bërthamë, s'ishte veçse një masë e butë e bardhë, e pa drunjëzuar akoma. Ne i dinim të gjitha kokrrat ku ishin e ku s'ishin, në të gjithë drurët e mëhallës, me përjashtim të caracit të Xhires, të cilin nuk e përfillnim. Nuk e quanim pemë, por thjesht dru. I njihnim me rrënjë e me degë gjithë frutorët. Tonat dhe të komshinjve. Dinim ku ishin vendet më të përshtatshme për të hyrë natën e për të vjedhur pa rënë në sy, duke harkuar trupat në mënyrë të pabesueshme e duke kapur me majat e gishtave ndonjë gjethë më të dalë, që të sillnim afër lastarin e duhur, me një kujdes e barazpeshë milimetrike, pasi po ta tërhiqje më shumë se ç'duhej, mund që gjethja të këputej, e po ashtu vetë lastarin e përkulnim deri tek pika kritike pas të cilit ai vërtet do thyhej, dhe të gjitha këto duke mbajtur frymën për të mos bërë zhurmë.

- Qershi shqiptare? – pyeti me interesim Rajneri. – Janë ndryshe nga tonat? S'dija ç'ti thosha. Janë pak më ndryshe, thashë kot më kot. Në fakt më ndryshe qershitë i kishte Panajoti, të cilit, ashtu sikurse Janit, në lagje i thoshim "greku". Panajoti kishte kopshtin më të mirë në gjithë rrethinën, rrushin më të mirë, që nuk prishej kurrë, portokalle që nuk ngrinin në dimër sepse Panua u hidhte kur duhej plastmasë, Panajoti kishte edhe bletë. Asnjë nuk e donte. Edhe vajzën e kishte ndryshe, si më të bardhë, më të kujdesur. Panajoti i vilte pemët me kujdes, me ca kaçile kashte, e priste rrushin me ca gërshërë të posaçme, jo me dorë, dhe bistakët më të lartë i kapte me anë të një shkopi me një gërshërë në majë, ku varej edhe një si qeskë pritëse. Pak a shumë një farë pelikani i urryer. Asnjë kokërr s'i shkonte dëm. Kjo më nervozonte shumë atëhere. Ai kujdes prej greku kurnnac më dokëndiste dhe me kohë vura re që jo vetëm mua. Por gocën, Elenin, e kishte për së mbari. Shalëbardhë.

Mllefi ndaj Panajotit rritej edhe nga avllia e tij e pakapërcyeshme, me tulla, e lartë dy bojë njeriu, e për më tepër, me xhama të ngulur mbi beton në majë, që do thernin çdo qenie të gjallë që do guxonte ta kapërcente. Prisja të shikoja barkçarë gjithfarë gjarpërinjsh a zhapikësh mbi atë mur kopshti përqendrimi, por asnjëherë nuk pashë të tillë, ata mure ishin të heshtur dhe mospërfillës, nuk donin të kishin të bënin me ty për asgjë. Mos i hëngsh ato pjeshkë e dardhë, kurnnac i djallit! S'u ngope. Këto fjalë nuk i thosha dot edhe po të doja, por i pata dëgjuar, dhe jo një herë. Vetëm për vete, nuk u fry. Racë e poshtër!

- Kush i ha këto qershi? – pyeta papritur.

Rajneri u kap si në befasi.

- Nuk e di, - tha, duke qeshur si me faj. – Askush? – vazhdoi duke pyetur si buzagaz.

- Gjynah.

Rajneri po shikonte një pikë që nuk ekzistonte.

- Janë të bukura, - tha më në fund, duke gjetur një arsye për të qenë. – Prandaj. Ndoshta. Domethënë nuk e di. Nuk e kam menduar.

Doja t'i thosha të zakonshmen “më të bukura janë këtu”, duke treguar barkun me dorë, por seç më mbajti. Tek e fundit ai quhej Rajner dhe jo Shpëtim apo Arjan.

- Është gjynah që venë dëm, - vazhdova s'di pse me kartën e gjynahut dhe dëmit. Në fakt tani e kisha të sigurtë që doja t'i këpusja ato qershi një e nga një, por për këtë më lipsej një bashkëpunor nga vendasit. Nuk mund kurrësesi të shkoja me kurdin Hajate, apo me turkun Bake, apo maqedonasin Kristof, edhe pse këta vetëm një fjalë do të donin.

- Pooo – tha Rajneri si i menduar. - Mund që ke të drejtë. Me shumë gjasë ke të drejtë, - shtoi pas pak.

Ndjeva që isha gati ta kandisja, nuk e kisha menduar kaq të lehtë, ngasja qenkësh si një qarje uji që futet në beton të armuar.

- Nuk bën sens, - vazhdova unë duke e shtyrë lehtë kullën e Pisas.

- Në fakt ke të drejtë, - tha Rajneri, - nuk e kisha menduar më parë.

- Pse s'ia hipim që tani? – i thashë duke e parë me sy yshtës.

- Tani?

- Po, pse jo.

- Eh, jo, tani nuk mundem...

Isha nxituar. Tek e fundit kulla e Pisas do qëndronte ashtu e anuar edhe 500 vjet, pa frikë.

- Nesër në tetë të mëngjesit, si thua? – tha papritur Rajneri, duke më habitur përsëri. M'u duk sikur harta e operacionit Barbarosa u shpalos mbi një tryezë shtabi.

- Dakord, - i thashë, duke menduar se sa pak i njohim njerëzit, sa pak kredit u japim të mbytur në paragjykime e klishe siç jemi.

Në tetë pa pesë qeshë tek qershija. Edhe pse nuk kishte asgjë të ndaluar në atë mes, ndjeva ca drithërima si dikur, para se të hyja në bahçet e komshinjve. Më paskësh marrë malli për pakëz vjedhje të vogël oborri. Dhe Rajneri m'u dashkësh si justifikim.

S'kaloi shumë dhe Rajneri erdhi – nuk kisha nevojë të shihja orën, me siguri nuk kish kaluar tetë, por edhe shumë para tetës nuk duhej të ish. Me vete kishte sjellë një shkallë duralumini, të cilën po e mbante në shpatull. Po ashtu kishte ca rripa që ua kisha parë atyre që ngjiteshin në shtylla

elektriku. Vetëtimthi m'u kujtua që në Shqipëri elektriciistët apo fillrojtësit përdornin disa si harqe, gremça hekuri me dhëmbë që i vinin në këpucë. Gjithnjë më sillnin në mendje insekte me ato dhëmbëzat prej karkaleci që nguleshin në dru. Ose drapërinj ferri. Ndërsa Rajneri po sillte jo vetëm rripat e elektricitit. Pasi i shkarkoi në rrëzë të qershisë iku përsëri, mesa duket për tek makina e tij, dhe u kthye me disa shporta xunkthi. U ndjeva si i tradhëtuar. Kisha menduar nja dy-tri lastarë (shprehjen "një bark qersh" e largova me mundim të madh), të ngrënë pjesërisht hipur në pemë, duke pështyrë bërthamat gjithë kënaqësi, kurse Rajneri kishte ardhur me sistem, dhe natyrisht do e vulte të gjithë qershinë.

- Mirëmëngjes, - tha gjithë seriozitet, duke shpëstjellë disa litarë të verdhë, a thua do e merrte zvarrë atë të uruar qersh. Nuk dija ç'të thosha.

- Mirëmëngjes, - thashë edhe vetë, me sigurinë e atij që nuk priste asgjë tjetër në botë, pos Rajnerit me shkallë, mbajtëse, litarë dhe shportë.

Ndamë punët. Unë do rrija poshtë dhe do kujdesesha për shportat, do i lidhja me litar që Rajneri t'i tërhiqte lart, si dhe do i prisja kur Rajneri t'i lëshonte poshtë të mbushura. Një mërzë prej fundjave më kaploi.

Rajneri ngjiti shkallët dhe u kap pas njërit trung me ata rripat mbajtës, me siguri të llogaritur për pesha 1000 kilogramëshe, dhe filloi mbledhjen e qershive një nga një, me një rregull që të nervozonte më shumë se një pikim strehe mbi llamarinë. Një pezmatim i çuditshëm, nga ata që të presin krahët, më pushtoi, e gjithë bota m'u duk flegmatike, prisja me padurim qershinë e parë të binte mbi bar, apo mbi tokë, e të plaste pak, e të bëhej me dhe, me ç'rast unë do e pastroja duke i fryrë fort, e pastaj do e qëmtoja pak me gisht, pa arritur megjithatë të largoj çdo grimcë pluhuri, gjë që do kërkonte të flakje më shumë se gjysmën e qershisë – këtë s'do e bëja kurrë! – dhe me grimcat e rërës nëpër dhëmbë do mendoja se sidoqoftë, është rëra ajo që mbetet, ndërsa mijëra thërrmija të pandijshme argjile do i kapërceja, balta më e ëmbël se mjalta, ky ishte në të vërtetë kuptimi i asaj vjershës, rëra nuk mund të jetë e ëmbël, rëra është e vrazhdë, një ashpërsi dhëmballësh bluajtëse. Por asnjë kokërr nuk po binte, dhe në fakt nuk ra gjatë gjithë kohës. Ishte e pamundur. Kur u bënë disa shporta të vogla të mbushura, e kuptova që ato nuk më thërrisinin, nuk jepemerrnin me mua, ato kokrra ishin asnjëanëse, pa magnetizëm, nuk i doja, nuk i doja, dhe nuk thosha se ishin të pabëra, jo, vërtet nuk i doja, dhe po, ishin të pjekura saç duhej, as në të pjekur e sipër, as të tejppjekura, por nuk i doja.

Rajneri pothuajse e kish mbaruar gjithë pemën, kishin mbetur dhe pak degë, kur më zuri syri, në majë fare, në një lastar që gati donte të shkëputej nga dega skllavëruese, e të fluturonte në kaltërsi, ajo dridhje gjethesh në

erë veç atë dëftente, një padurim për flur, pra në majë të tij më zuri syri një dyshe që kish marrë diellin e diejve, atë që asnjë kokërr tjetër s'e kish marrë, një dyshe kuqëlimi i së cilës ishte një lumturi në ajër, një qiell që e vlente flatrën. Prita që Rajneri ta merrte edhe atë duo, por ai s'po jepej për atje, s'kaloi shumë dhe i mbledhi gjithë ç'kish për të mbledhur, qershia tani ishte praktikisht bosh, me përjashtimin e asaj dysheje, një diumvirat që e sundonte tashmë i vetëm të gjithë kurorën. Një herë doja t'i thosha Rajnerit për to, por menjëherë e kuptova që do ish budallallëk, kishte vërtet aq shumë në kaçilet e tij, saqë vërtet dy kokrra më shumë a më pak do ishin veç një gjë cingune.

Rajneri zbriti më në fund në tokë, me një ngadalësi kozmonauti (apo më dukej mua?) dhe me një ton krejt praktik tha:

- Epo? Mbaruam? – duke bërë me duar atë shenjën prerëse anash të ajrit që shoqëron fjalën po të prerë gjermane “fertig”.

- Po, - thashë unë, me atë interesimin e shtirë, që më ish bërë padashur pjesë e komunikimit, aq sa as shtirje tamam nuk mund ta quaja. – Fertig!

Të ngarkuar, bëmë për nga makina e tij. E kuptova pse nuk i kisha thënë gjë për ato dy qershitë e fundit. Ato ishin të miat.

Kur u ndamë, nuk pranova të merrja asgjë. Folëm diçka për reçelin e qershive, për firmën d'Arbo, për zotësinë e gruas së Rajnerit në bërjen e reçelit me një formulë të sajën, dhe kur më ofroi gjysmën, nuk e desha. Nuk doja vërtet. Po të duash mund t'ia japësh vëlla Rudit, i thashë; Rudi ishte ndihmës prifti i kishës françeskane të qytezës. Rajneri më pa me habi, por nuk mundi të deprtonte aspak në zmallin e akullt të buzëqeshjes sime sipërane.

Kur nata ra, u nisa për tek qershia. Kishte një hënë të bekuar që ndriste çdo gjë me një luks neoni. Hija e hënës kish një pluhur difuz, të cilin s'e kisha vënë re më parë. Pluhuri i hijes. Ndihej nën shuaj, si rëra e një plazhi fosilesh. I hipa qershisë me ca lëvizje të sigurta edhe pse pothuaj të harruara. Natyrisht zbathur. Ndejva që isha rënduar; në bahçet e lagjes sime të fëminisë do e kisha keq punën. E kapa veten duke diatur, dhe e urreva pa fund, mu siç kur më rrihte zemra fort nga frika e nuk isha në gjendja ta kontrolloja. Gjë që, meqë ra fjala, më vazhdoi për shumë vite të gjatë, derisa në dhe të huaj ndjeva një lëvore të më ngjizej në vend të lëkures dhe të kuptoja që humbja nuk është aq e tmerrshme sa e tregojnë. Nëqoftëse do të mbijetosh. Me pak krem zbutës mbi të.

Nuk vonoi dhe arrita fundin e lastarit me dy kokrrat mbretërore që feksnin herë-herë nën gjethet, si byzylyku i florinjte në një llërë leshtore. Përpjekja e parë ishte e mangët, lastari kishte një shtangësi të çuditshme, dhe duhej

arritur patjetër nga maja. Kjo kërkonte një manovër anësore, një farë krahmarrjeje që e njihja mirë, ku këmbët duhet të merrnin pjesë në drejtpeshim, ndërsa njëra dorë duhej thjesht për mbajtje të ekuilibrit të brishtë, ndërsa dora tjetër verbtaz kërkonte gjethet, si flokët e një të mbyturi thellë. Fillova krahëmarrjen me lëvizje të vogla, nuk duhej të zgjoja një kafshë të rrezikshme, disa ushtarë në lindjen e mesme kishin bërë një zvarritje të tillë vetëm me mollëza gishtash pa lëvizur trupin, pesë metra fatale në një gjysmë të tërë dite, era nuk është aleate në lartësi, çdo gjë e pandjeshme në fundin e një pemë është një vrrundull atje lart, lufta e kushedisatë çifuto-arabe kishte filluar me atë zvarritje shumëorëshe, e kuptova që kisha arritur në një pikë ku as ngjitesha dot më lart dhe as nuk zbrisja dot më poshtë, isha në një lak prej lastari, i cili ka një cinizëm të frikshëm në absurdin e vet: ai nuk është menduar të të mbajë ty, por vetëm të të joshë, ndërsa ka për borxh të vdesë bashkë me ty. Si i kryqëzuar në ata krahë druri, nuk munda të mos mendoja se jo më kot “qersh” dhe “kishë” janë fjalë aq, po aq të ngjashme në gjuhën e vendit. Pashë lart nga hëna dhe kuitja ishte gati të dilte, e pjekur, tani nuk i doja ato dy kokrra, por ishte vonë, më shumë se neps, lakmi apo kapriçio, ata vathë fëminie ishin një justifikim për qenien. Leri përrallat, i thashë vetes, por kapi, tani i ke më afër se kurrë. Isha një krah force, në gishtrinjte një menteshë e fjetur u zgjua, mbi kërcinj binte gjithë pesha e viteve, u zgjata me vertebra dhe gishtat më prekën gjethet që do më lidhnin përjetë me atë lastar, rënkimi doli pa zë, vetiu, mirëpo në çastin e fundit gjethet nuk mbajtën dhe edhe po të më ishte shqyer krahu nga trupi nuk do më dhimbte sa ai lastar i shqyer nga krahu. Kuitja doli language, hëna duhej të ish një trup i urryer për gjithë kaninët e botës. Nuk e dhashë veten, u zhvendosa edhe pak, e zgjata krahun që fitoi disa centimetra kundër çdo ligji natyror, dhe mollzat ndjenë diçka të butë, sensuale, punova pak me to, dallimi midis prekjes dhe kapjes është thelbësor, ende po e ledhatoja frutin, si çdo i dobët botor, kurse duhet t’i kapja, në një tjetër raport, të pabarabartë, shtypës, barazia është një gjendje kaq e përkohshme dhe e padëshiruar, u lëkunda lehtë, me qëllim, të fitoja fare pak rezonancë të bekuar, nga ajo që i bën milingonat të shembin urat e Semmeringut, një milimetër të çmuar që do i sillnin ato dy kokrra diamantësh diçka më poshtë se zona e butë e mollzave, e përkëdheljes, e ndjenjës delikate, në zonën e kapjes së shtetit, ku dora kthehet në origjinë, në një kthetër. Cipa e dy qershive vazhdonte e ftohtë, si lëkura e presë që nuk di gjë, derisa erdhi grimëkoha e kapjes së beftë, kur ato e prisnin më pak. I mblodha kthetrat prej shpendi grabitqar, mirëpo duket më me pathos seç duhet, pasi edhe egërsia kërkonte venën e saj të butë, edhe egërsia

kërkon ndjenjë, kurrë mos e harro ndjenjën bumerange, ndjeva se si u shqye njera prej tyre, limfën e virgjër që do u jepej vetëm trumcakëve të verës të më njomë gishtërinjtë, tuli rrëshqiti i lagët, ende jo ngjitës, njëra kokërr kishte zgjedhur vdekjen me nder fruti, pra literalisht vdekjen e ëmbël, ndërsa tjetra, me një të vakët prej kolaboratori, me frikë prej kafshe të zënë në dhokan, mbeti mes gishtave që s'kishin pse ishin më kthetra, që u sofistikuan, u bënë organi i kultivuar përsëri, me mashtrimin e përsosjes përshtatëse që prodhon skulpturë dhe tekst dhe njeri (sic), u tërhoqën lehtë me prenë që më bënte më në fund kafshën që doja të isha, predatorin e vjetër që dihashte nën hënë, shok ujqish, dhelprash dhe hienash ballkanike, në një armiqësi të themeluar me njerëzit, dihatja u bë më e thellë, që do të thoshte se qetimi do vinte shpejt tashmë, afrova frutin e mbetur në turirin tim të kontë, ku feksnin dhëmbët çaplonjës, dhe e përpiva atë gjë të vogël me një afsh kanibal përdhunimi. S'kish nevojë për dhëmbë, tuli u thith dhe në fund mbeti bërthama, si fundërri vesi. Një rrafshultë si pas prishjes u nder e lugët, pështyrja ngadhënjyese e bërthamës ishte hapi i fundit i ritit. Ulërima ndaj hënës ishte më tepër për kumt tani, se sa çlirim ajri i ndrydhur nga diafragma. Me të njëjtën ngadalësi prej çifuti zvarritës u dhashë poshtë, i ndihmuar nga rëndesa, dhe arrita shpejt truallin. Pashë edhe një herë lart, si alpinisti majëmalin në kthim. Lastari ishte i pathyer, por i zhvoshkur. Diçka kishte humbur nga kurora mbretërore e asaj peme teutone, dhe fitorja, kthimi në origjinë, domethënë në vendin e krimin, të gjitha më erdhën me një lëng shkatërrimi që t'i helmon nofullat. Kështu duhet të ishin hidhëruar fshehuraz e pa e dëftyer gotët dikur, tek thyenin mermere, e tani për të plotësuar një cikël, vija unë thyerës në lastarët teutone. Nga thellësitë e feminisë e të racës time, veç vjedhjeve të vogla me buzë të përlyera me limfa mëkati të veluritur, erdhi edhe një dënësë e vogël prej maskarai të njomë, lastar qarës njeriu, në të cilin më pas do varen të pafajshëm. Bota, si kontinenti, po unifikohet. Dënësia u dha me lotë të vërtetë të ngrohtë, jo rrjedhës, por nga ata që i mban cipa e tensionit sipërfaqësor dhe këndi i ngushtë i lagies mbi mollëzat hidrofobe, lloji më i hidhur i lotëve.

Shkëlqim Çela poet dhe romancier shqiptar. Ka lindur në Tiranë në vitin 1962. Pasi kreu studimet universitare në Universitetin Bujqësor të Tiranës, emigroi në Austri në vitin 1991 dhe më pas në SHBA, ku kreu studime të niveleve të larta në fushën e statistikës e të mbrojtjes së mjedisit.

Shpëtim Selmani

...NË FYTYRËN E NJË KOSOVARI

në çdo mëngjes në fytyrën e një kosovari, lind një luftë,
në çdo mëngjes i vdesin të gjitha dëshirat për jetë,
ai para së gjithash duhet të arrij të mbetët normal,
para se gjithash duhet ta mbys dëshpërimin e vetë,
për buzëqeshjet ka kohë- kohë që nuk i ka rënë në mend,
ai duhet të jetë një luftëtar dinak, një magjistar,
ai kurrë nuk do ta tejkalojë atdheun e tij
por jeton çdo ditë, i tejkaluar, i tejperqeshur,
ai duhet të jetë një dinosaur, që nuk zhduket,
të jetë kokëfortë, të jetë durimtar i madh,
t'i gëlltisë duart e tij, të mos qaj,
të ruhet nga mallkimi i horizonteve,
ai duhet të jetë diçka që nuk është e lehtë,
diçka që është përtej çdo gjaku,
duhet të jetë përtej realitetit të tij,
përtej dhunës që e rrethon,
nëse dëshiron që në mbrëmje të kthehet në
shtëpinë e tij,
në fytyrën e një kosovari të rëndomtë,
tëre ato shenja, tërë ai heroizëm i
pashoq dhe në të nesërmet,
tërë ai terror.

Kam dashur të heq dorë nga poezia por më pas kush
Do t'i bënte ballë talljeve nga bijtë e dëshpërimit,
Kam dashur dhe e kam menduar seriozisht
Përderisa kam parë poetin e famshëm me trutë
E derdhur jashtë,
Kam dashur të heq dorë nga poezia por
Ama thashethemet dhe interpretimet e padrejta
Karshi vetëvrasjes sime sall më kanë neveritur,
Kam dashur të heq dorë përderisa
Në tërë botën nuk ka mbetur asnjë poemë
E dinjitetshme, të gjitha të përgazta dhe të
Humbura përballë pushtetit të realitetit,
Kam dashur të heq dorë por ama
Ku do të përfundonin vargjet e mia që
Çdo ditë e më shumë më gërryenin duke
Dashur të drejtën e tyre për jetë,
Kam dashur të heq dorë ngase në fund të fundit
Sall poezia do të mbetet,
Jo si vetëdije por si një akt moral që do të
Përqeshet nga ata që do ta njohin më në fund
Dinakërinë njerëzore.

Askush nuk mund të ju shtyjë apo të ju nxisë,
 që të besoni se unë jam një poet.
 Unë jam njëri prej jush, I rëndomtë dhe me besimin e patundur në mllef,
 Kurrë nuk jam pajtuar me dy gjëra, me Zotin dhe me njeriun,
 E vetmja hapësirë ku mund ta gjejë paqen quhet terr,
 Ironia është nëna ime dhe shakaja është epoka ku unë përkasë.
 Të gjithë kanë të drejtë dhe asnjëri nuk turpërohet.
 Unë jam njëri prej jush, duke shikuar në drejtim të
 Horizonteve të luftës,
 Ku ta kesh pushkën në duar është legjitime,
 Ku të jesh vrasës është e natyrshme dhe
 Të jesh lakmitar është e domosdoshme.
 Unë jam bir i luftës. Bir i zjarrit dhe
 Kopili i madh i gabimeve.
 Jam melankolik përballë rrjedhës së lumenjve
 Dhe i hutuar në mes një mali të paanë.
 Kurrë nuk e kam atë që është e nevojshme
 Dhe kurrë nuk përbuz atë që është e padobishme.
 Çdo ditë përpiqem të mësoj diçka nga vetja dhe
 Të heq diçka nga ajo që ma kanë mësuar të tjerët.
 Këtu, përballë jush, jam çdo gjë që jeni ju.
 Këtu, përballë jush, jam çdo gjë që nuk e duroni.
 Nuk ka më asnjë nevojë për poema ngase njeriu
 Ka humbur durimin përballë pamjes së trëndafilut.
 Duhet të besojmë në diçka ngase brenda nesh nuk ka më zjarr.
 Duhet të flasim për diçka ngase brenda nesh nuk ka më ndjenjë.
 Duhet të ëndërrojmë për diçka ngase brenda nesh nuk ka më drita.
 Ka dhunë brenda së cilës fatkeqësisht priremi.
 Ka fatkeqësi brenda së cilës priremi të jemi të dhunshëm.
 Askush nuk mund të ju shtyjë të besoni se jam poet.
 Unë jam sall një vështrues i mjerë i katastrofave.
 Jam dëgjues i mirë i atyre që nuk kanë zë.
 Shoh larg kur nuk është e duhur dhe shoh afër kur
 Nuk është ajo që kërkohet.
 Unë jam i përbuzur nga yjet.
 I mashtruar nga hëna dhe i papëlqyeshëm nga sistemet.
 Duke bërë atë që thonë djajtë.
 Duke e thënë atë që thonë fatet.
 Duke e jetuar atë që e thonë gjethet.

Askush nuk mund të ju shtyjë të besoni atë që e thonë të tjerët.
Atë që e them unë.
Përderisa kujtesa për gjakun nuk ka kuptim.
Përderisa jeni të lirë. Të mëkatoni për atë që
E shihni si të vetmen rrugë, për të mbetur gjallë.

mërzitem shumë.
mbrëmjeve kur më jep forcë për të jetuar,
nuk dua të jesh aty duke fërkuar duart e mia,
dua të jem i lirë, si një qen,
me duket sikur gjithë atë e cila më takon
e ke marrë dhe ma ke fshehur,
e nuk ma jep dot,
e nuk ta marr dot,
pastaj kur je larg mërzitem përsëri,
nuk di çfarë të bëjë me lirinë,
nuk di çfarë të bëjë me njerëzit,
me vashat,
me vetën nuk ja dal dot,
vetëvrasja çon kokën,
dua të jem sall afër teje,
shpirt,
për të të bërtitur,
për të me bërtitur,
për të ikur nga unë në dhomën tjetër
duke qarë,
për të ikur nga ti,
shpirt,
dashuria është sall
një luftë e ashpër,
e pistë,
e fëlliqur,
mes
trëndafilash.

kam një empati sublime për vetëvrasësit,
për muzikën depressive,
për të humburit,
heronjtë e padëgjuar që ushqejnë macet e tyre,
kam një empati madhështore
për ata që e shporrin lumturinë
dhe me pas pinë kafe në diell,
të qetë,
hyjnor dhe të pafat,
kam një dashuri të madhe
për humbësit, të mjerët dhe
të përqeshurit,
për ata që sillen rrugëve,
që rrahin gjoks dhe e shohin jetën
si diçka të pavlere,
kam një dashuri të madhe
për të hutuarit,
që ngatërrojnë të djathtën me të majtën,
kam një dashuri të madhe
për ata që nuk besojnë askund,
e drejta e tyre më ngatërrohet nëpër këmbë,
i dua disa njerëz që pështyjnë në drejtim
të qiellit dhe pastaj joshen nga infermieret,
të shtrirë nëpër shtretër të lashtë,
duke qeshur e duke hequr
të vjellurat nga krahët,
kam një dashuri për alkoolistët,
që këndojnë me xhepat e zbrazur
duke i thurur lavde jetës,
kam një dashuri të madhe
për ata që nuk dinë asgjë
mbi këtë botë,
qaj nga dashuria për ta,
i adhuroj,
si perënditë.

Historia mbi të gjitha është përvojë.
 Ajo është shkenca e njohjes ndaj vetes.
 Sipas saj barbarizmi është esencial.
 Që nga kohëra të mëhershme
 Ushtritë krishtere marshuan kundër asaj myslimanë.
 Vuajtja njerëzore e ka në natyrën e saj, të jetë e pamjaftueshme.
 Pastaj fuqitë e mëdha të boshtit u bënë copë e grimë
 Ndaj asaj aleatë, muzika ishte bërë gjak.
 Gjermanët pushtuan polakët, belgët, holandezët,
 Çekët, grekët, imagjino pushtuan Francën e Volterit dhe
 Shumë popuj tjerë të vegjël,
 Hebrejtë dhe romët nuk llogariteshin,
 Teoria evropianë mbi lumturinë njerëzore
 Është mësim i ashpër drejt përkufizimit të paqes,
 Rusia gjatë tërë kohës rri gatitu, në pritje
 Të urdhrit për të pushtuar, ajo ndjen
 Nostalgji për urinë e ashpër ukrainase
 Dhe të gjithat librat e famshëm sovjetik mbi psikologjinë
 Njerëzore më rrinë në raft, unë i shoh me dyshim.
 Gjenocidi është përtej çdo letërsie.
 9 milionë vitima, gjatë luftës së parë botërore,
 A ka diçka më të turpshme në moralin njerëzor se sa statistikat.
 Pra kinezët kundër japonezëve, japonezët kundër kinezëve,
 Njerëzit me lëkurë të qëruar nga thikat e shteteve
 Që adhurojnë lulet, perëndimin e diellit dhe artet marciaie.
 Latino-amerikanët e shkretë kundër racës supreme
 Evropianë e pastaj kundër hajvanëve të tyre,
 Afrikanët, kush janë këta?
 Dhe çdo formë e barbarisë vazhdon, ajo provokon
 Dijen njerëzore, ajo shkëlqen mbi arritjet,
 Është kulmi ynë i përbashkët.
 Dhe koha kur një fjalë e mirë është e nevojshme
 Të dëgjohet në njërin prej secilit bulevard kudo në botë,
 Ka ardhur,
 Kush dreqin do ta thotë?

e përfytyroj,
një vend i madh mbushur
me njerëz,
vasha që pinë,
që drogohen në toalete
dhe vijnë të shprishura,
djem të ashpër me shikime
të vëngërta, që kërkojnë prenë,
xhepin e mbushur të pronarit
që lëviz kokën dhe fshehe lumturinë,
muzika në kulm
dhe buzë që lëvizin pa u marrë vesh
se çka thonë,
tym,
luftë,
dashuri dhe
zemra të reja që duan
dhunën e butë të dashurisë,
që duan jetën,
që duan ta harrojnë vetën
ngase e padurueshme është
lehtësia e padurueshme e të qenit
dhe bota është një,
jeta jonë është një
sall luftëtarët janë më shumë
se çfarë mund të thonë numrat,
mbyll sytë dhe
përfytyroj,
pastaj kur mbaron kënga,
sytë me hapen padashur,
shoh një mizë që përvëlohet
në dritë,
qetësi dhe pastaj
qen,
që lehin dikund jashtë,
të vetmit dashnor të njëmendtë.

frikë,
nga vjershat me domethënie,
nga shekujt e shkuar,
nga viruset,
nga sëmundjet,
nga luftërat,
nga hipertensioni,
nga shpatat,
nga pushka e varur në mure,
nga liderët botëror,
nga çmimet e shtrenjta,
nga qiraja e banesës,
nga mohimi,
nga testosteroni,
nga lulet e helmuara,
nga tigrat,
nga ndotja,
nga jashtëtokësorët,
nga mediat,
nga arti,
nga kolesterolit,
nga kriminelët,
nga Amerika,
nga inteligjenca,
nga civilizimi,
nga krimbat në makarona,
nga i panjohuri dhe i njohuri,
nga tërmetet,
nga epidemitë,
nga ngrohja globale,
nga shokët,
nga pushtetet,
nga mbipopullimi,
nga kapitalistët,
nga liritë e njeriut,
nga shpyllëzimi,
nga nacionalistët,
nga rojet kufitare,
nga kombet,

nga ushqimi,
nga komunistët,
nga vullkanet,
nga mbipesha,
nga meteorët,
nga ringjallja e dinosaurëve,
nga vërshimet,
nga demokratët,
nga Milan Kundera,
nga vdekja,
nga harresa,
nga pidhi,
nga gjaku,
nga tregtarët,
nga elektriciteti,
nga të përkëdhelurit,
nga dhuna,
nga përrallat,
nga zjarret,
nga pushtimet,
nga gjuetarët,
frikë, e vetmja hapësirë
ku rrimë me njëri-tjetrin,
kapur dorë për dore,
në njërën skutë të këtij
kampi të përqendrimit.

kundër
postmodernizmit,
kapitalizmit,
diktaturës,
bolshevizmit,
luftës,
ushtarëve të droguar,
spiunëve,
kundër
shkencës,
robotëve,
vaksinave,
kimisë,
kundër
metrove,
qendrave tregtare,
oligarkëve,
aristokratëve,
mbretërve,
kundër
gjeneralëve,
komandove,
urdhërit,
bombës,
hidrogjenit,
kundër
bunkerëve,
piramidave,
kafkave,
gladiatorëve,
toreadorëve,
kundër
despotizmit,
monarkive,
totalitarizmit,
autoritarizmit,
kundër
karrierës,
dukjes,

stilit,
ëndrrave,
Madonës,
kundër
ambicies,
lakmisë,
oratorisë,
ligjëratave,
kundër
kontinenteve,
kombeve,
organizatave,
unioneve,
kundër
mutit,
rendit,
shoqërisë,
zjarrit,
arrogancës,
mohimit,
kundër
partisë,
Aristotelit,
Makiavelit,
Marksit,
Dreqit,
Hobsit,
Shekspirit,
kundër
dhunës,
pështymës,
argumenteve,
zilisë,
hakmarrjes,
grushtit,
ironisë,
kundër,
kundër,

në mes kësaj bote e cila duket si një fëmijë i humbur
në mes një *tragjedie optimiste*⁸.

Shpëtim Selmani shkrimtar shqiptar, u lind më 1986 në Prishtinë. Ka studiuar sociologji në Universitetin e Prishtinës, ka përfunduar studimet Master në Fakultetin e Arteve – Aktrim. Ai shkruan poezi, prozë, dramë dhe publicistikë dhe luan gjithashtu në teatër.

⁸ sipas Julian Barnës.

Thanas Medi

FJALA E FUNDIT E SOKRAT BUBËS

...Sokrat Buba ra në një burg të largët, të frikshëm e të paditur. Si të ishte në asgjëkund. Askush nuk e dinte se ku, por pati zëra nga njerëz pranë të plotfuqishmit të zonës, që thanë se atje ku e shpunë, nuk hapeshin as krahët e zogut. Nuk e shihte as syri i dritës dhe nuk e preknin as buzët e erës. Më pas, fati i tij u mbështoll me një hije e mister, që guxonte ta ngacmonte nga pak, vetëm Riza Kërpi. Thuhej se ai ishte shumë i kënaqur me nusen e djalit, Katerinën dhe i pat premtuar se do të bënte të pamundurën me ca lebër të njohur që kish në qeveri, për të mësuar të paktën ku e kishin shpurë e mbase për ta nxjerrë Sokratin nga burgu. Nuk donte t'i linte në baltë miqtë e tij të vjetër, që ishin njëkohësisht dhe njerëzit e nuses. Nga ana tjetër, vetë Katerina, qante fshehurazi me lot të zinj dhe lutej natë e ditë për Sokratin. Por dhe lotët e Katerinës, dhe përpjekjet e pandërprera të Riza Kërpit, ranë siç duket në vesh të shurdhër, përderisa i burgosuri nuk po kthehej nga ai vend i largët e i paditur. Megjithatë, me ngacmimet e vazhdueshme dhe këmbëngulëse të mësuesit, u arrit të çahet sadopak cipa e misterit. Dhe pikuan me kohë sinjalizimet e para...

U mësua me një habi shfarosëse, se Sokrat Bubën e kishin kallur në burgun më famkeq të vendit, atje ku shpinin zakonisht armiqtë më të betuar të shtetit. Dhe, ç'ishte gjithashtu po kaq e habitshme, atij i kishte ikur goja. E kishte kyçur njëherë e përgjithmonë, pasi nuk mundej të fliste. Dukej, se pas fjalëve "Flakën, përvëlojini!", thënë atë ditë që u vunë zjarrin Kërpëve, nga goja e tij nuk do dilte më asnjë fjalë tjetër. Heshtja që i detyroi vetes, i helmuar nga ikja e Katerinës, besohej se ishte kthyer tani në heshtje fiziologjike. Fiziologjike dhe të përjetshme. Atij i flisnin dhe ai nuk fliste. E rrihnin dhe duronte. E torturonin dhe qëndronte. Me një qëndresë që e kanë vetëm vllehtë e malit, kur u cenohet nderi dhe u dhemb shpirti. Veçse, nga ata që merreshin me të, qëndresa e tij u lexua ndryshe. Jo për arsye shpirti, por si kundërvënie e verbër prej vllahu kokëfortë, që s'i trembet syri t'i verë qepët edhe me vetë shtetin.

Ndërkohë, ishte sqaruar se atë nuk e mbanin brenda, meqë kish djegur ca mullarë me bar në ditën e dasmës së vet, por për arsye shumë më të mëdha se kaq. Mullarët u përmendën në fillim, se më pas e patën radhën ca akuza të lemeritshme e që Sokrat Bubës nuk i kish shkuar kurrë ndërmend, se ndonjë ditë mund t'ia bënte dikush. Atë e quajtën, pa e zgjatur shumë, "agjent i grekut". Kurse pllajën e Bufit, "çerdhe diversantësh". Dhe si provë

për këtë, i përmendën të panjohurin me sy të qepur anash, atë që iu fanit te zabeli të Dielën e Bardhë, ditën që u pajtua me Katerinën. I thanë, “je takuar me diversantët dhe ke heshtur”. Gjithashtu, edhe ajo festë pajtimi u pa me dyshim, pasi u lidh me atë se, vllahët e quanin e Diela e Bardhë, për të pohuar indirekt, se ditët e tjera të tyre qenë të nxira. U tha tjetër, se kishte gjyshe një plakë që pretendonte se gjoja fliste me të vdekurit, por qëllimi i vetëm, ishte të hidhte baltë mbi dëshmorët. Siç bëri në rastin e inaugurimit. Mund të kish fshehur një ikonë që shpëtoi pa u djegur. Martohej me të fejuarën e djepit, kur ishte trumbetuar se kishin hequr dorë nga këto mbeturina prapanike; domethënë gënjente shtetin. Punonte nën rrogë për një kryengritje vllahe, që do t’i jepte Greqisë gjithë zonën e Bufit. Ëndërronte një republikë çobenësh, me kryeqytet Voskopojën, se jo më kot e mbante veten për të parin e vllahëve dhe i fërkonte kokën një të çmenduri, që ishte vetëshpallur president i republikës.

Akuzat shtoheshin nga dita në ditë dhe Sokrat Buba i përballonte vetëm duke heshtur. E askush s’e dinte, se më shumë se trupi, i dhimbte shpirti. Ashtu siç besonin, se nuk heshte ngaqë s’mundej të fliste, por ngaqë s’donte të hapte gojën. Në këto rrethana, rrodhi dhe lajmi se i kishte ikur goja. Gjë që nuk u besua aspak nga ata të burgut. Ata qenë tepër të sigurt, se kishin të bënin me një armik të rrezikshëm. Dhe me një kokëfortësi vllahu, që rrallë ishte parë nëpër qelitë e atij burgu. E që heshtjen, ua përplaste në fytyrë për t’i sfiduar. Kësaj sfide, ata iu kundërvunë me një egërsi që s’kishte shembull. Që rritej gjithmonë e më tepër, se gjithmonë e më tepër, i acaronte prania e shpirtit të viktimës. Dhe shkretia e shpirtit tek ata. Ndaj shpiknin vazhdimisht tortura të reja. Të prera për të tharë shpirtin e viktimës dhe të domosdoshme për të mbushur humnerën e shpirtit të tyre. Pa e ditur se njeriu i Bufit, lëngun e shpirtit e merrte nga një dhimbje e lemeritshme, që ishte dhe urrejtje, dhe mall. Urrejtje dhe mall për ca sy të bukur që nuk pranonte t’i humbiste. Jo më kot, nga biruca e tij dëgjohej ndonjëherë netëve, një si vaj i rëndë, i mbytur e i trishtuar. Që vonë u sqarua se ishte këngë. Një këngë për një dashuri të pamundur.

Kur e morën vesh këtë, i shtuan torturat. Të bindur se Sokrat Buba nuk do të fliste, për sa kohë do të kishte shpirt. Dhe shpirtin do ta njomte me këngën e trishtuar. Apo me mallin e pashuar për dy sy laramanë. Për të hequr dorë përkohësisht, kur lexuan në murin e qelisë, një frazë me germa gjaku: “Nuk flas dot, se më dhemb shpirti!”.

Vunë në jetë më pas, një nga marifetet e burgut: e rehatuan Sokrat Bubën në një birucë tjetër. Shumë më të mirë nga e para. Tani do të flinte në një hapësirë të mjaftueshme me tre të tjerë, në krevate hekuri një mbi një, si

ata të kursit të ndërzimit. Dhe, si të qe pak e gjithë kjo, i dhanë një mbrëmje laps e fletore të pafilluar. Për të shkruar, meqë nuk donte apo nuk mundej të fliste.

- Meqë thotë se nuk flet dot me gojë, - thanë, - atëherë le ta flasë me shkrim!

Dhe pikërisht atë kohë, Sokrat Buba pa nga frëngjia e burgut dhe muzgu iu duk si dhëndër i lodhur. Hapi fletoren, preku lapsin, vështroi në thellësi të muzgut dhe gjëja e parë që i erdhi ndërmend, ishte pllaja e Bufit. Bashkë me atë mbasdite Pashke, që vajti me babanë për të parë Katerinën. Apo me lumin që rridhte prej shekujsh nën shelgjet e vjetër, grumbujt e kasolleve në të dy brigjet, tymin që zgjaste pa pushim gjymtyrët dhe klithmat e lumtura të fëmijve, që vdisnin nga frika, tek rrotulloheshin në majë të një trari. Një prej të cilave, ishte dhe klithma e tij... U zhyt në një det kujtimesh të ndritshme e ëndrrash të pafajshme, që nuk do donte të mbaronin ndonjëherë; por ato nuk zgjatën shumë. U shuan, siç shuhet një vetëtimë nëpër terrin e muzgut.

Gjithë sa lexuan në fletoren e tij, ata të burgut i quajtën gjepura nga të çobenëve të Bufit. Dhe një djallëzi e stërholluar, për t'u dredhuar akuzave. Apo për t'u hedhur pluhur syve. E që jo vetëm nuk i preku, por u duk sikur e shkretuan më tepër shpirtin e tyre. Me shpirt të shkretuar, u derdhën sërish mbi Sokrat Bubën. Tani me një pikësynim përfundimtar; për t'i shkukur nga buzët, o fjalën që u duhej, o shpirtin. Derisa i komunikuan në sy, vendimin e formës së prerë të gjyqit. Pushkatim!

Ato ditë, në muzgun e një mbrëmjeje shtatori dhe një vit nga koha kur e morën, Sokrat Bubën e vunë përballë skuadrës së pushkatimit.

Dhe nuk u mësua kurrë, as vendi ku e vranë, as gropa ku e hodhën. Vetëm sa u pëshpërit, disa vite më vonë, se i kishte ardhur goja në sekondën e fundit, kur e mbuluan plumbat. Për të thënë një fjalë të vetme, si të ishte betuar se do ta nxirrte atë jashtë buzëve, vetëm atëherë kur do t'i dilte shpirti.

Kur krisën bataretë, ai ngriti duart drejt qiellit si të kapej pas muzgut të fundit, a diku tjetër, për të mos rënë dhe thirri me një zë të lemeritshëm, emrin e një gruaje që quhej Katerina...

Thanas Medi (1958) u lind në Dhoksat të Gjirokastrës. Është prozator shumë i njohur në vend me autorësinë e shumë romaneve. U diplomua në Fakultetin e Gjuhë-Letërsisë në Tiranë dhe punoi për disa vite si mësues. Pas viteve '90 emigroi në Greqi. Ka disa romane të botuara, por "Fjala e fundit e Sokrat Bubës" mbetet më e njohura dhe meritoi Çmimin e Madh Kombëtar në vitin 2013. Ky është romani i tij më i njohur dhe njeh disa përkthime në gjuhë të ndryshme. Vlerësohet si penë virtuozë, mjeshtër i kompozicionit, dialogut të koncentruar, gjuhës të larmishme dhe vizatimit me ngjyra origjinale të atmosferës letrare, që karakterizon veprën e tij.

Vera Bekteshi

GJENERALIN S'KA KUSH TA DËNOJË

Alain Tresorý kishte një lidhje të vjetër me Aleninë. Kishte qenë turisti i parë i grupit helvetian që shkeli tokën e këtij vendi aty nga vitet '60-të, pas një zbutjeje krejt të lehtë me Perëndimin, që po ky vend pat adoptuar me daljen nga Traktati i Varsavisë. Asokohe, ai ishte një djalosh që sapo kishte përfunduar studimet e larta në gazetari.

Megjithëse aeroporti i kryeqytetit s'ngjante me asnjë tjetër që kishte parë, atij ndoshta për këtë i pëlqeu. Rreshtat e palmave ende të parritura, përgjatë rrugës për tek ndërtesa njëkatëshe, iu dukën shumë mikpritës, ndërsa qyteti ishte i pastër, me një bulevard disi mbresëlënës dhe njerëz që të shihnin drejt e në kokërdhok të syrit.

Të nesërmen e mërritjes, Alaini i qe lutur shoqëruesit që t'i plotësonte një dëshirë jo të zakonshme prej turisti: t'i krijohej mundësia e takimit me një gjeneral. Shoqëruesi, një djalosh i qeshur dhe me një frëngjishte të pëlqyeshme, e kishte sqaruar me drojë se lutja duhej të bëhej me shkrim. Pas dy ditësh, Alainit i qe kërkuar arsyeja e takimit dhe e dyta, nëse kishte një emër të përveçëm gjenerali. Ai qe përgjigjur se s'njihte asnjë vendas, aq më tepër një gjeneral, dhe se arsyeja ishte thjesht personale, për ta njohur nga afër një gjeneral, pasi në Helveti nuk kishte asnjë të tillë.

Shoqëruesit iu deshën edhe dy ditë të tjera për të dhënë përgjigjen negative, por si për ta shlyer, shtoi dozën e mirësjelljes.

Ditët në vazhdim grupi i turistëve, së bashku me Alainin, vizituan një kooperativë bujqësore, një kopsht fëmijësh, një uzinë të prodhimit të telave të bakrit, një hidrocentral me gjithë digën e tij, një punishte shajaku, disa kështjella mesjetare të mrekullueshme dhe, një ditë para largimit, u kthye përsëri në kryeqytet.

Alainit i pëlqeu xhiroja e darkës (ashtu e quanin vendasit shëtitjen mbrëmësore në rrugën kryesore të kryeqytetit), me radhët e gjata të njerëzve që lëviznin të disiplinuar në dy rreshta me drejtime të kundërt. Aty në bulevard, pranë Ministrisë së Mbrojtjes, syri i kapi një burrë shtatlartë me uniformë ushtarake. Oficeri po dilte nga dera kryesore e ministrisë. Alaini gjykoj se, nga gradat dhe qëndrimi i burrit shtatlartë, drejt tij po afrohej një gjeneral. Iu lut shoqëruesit nëse mund ta takonte. Ky i fundit u hutua, por megjithatë pranoi ta provonte.

Jashtë çdo pritshmërie, gjenerali pranoi të fliste me Alainin dhe, me një italishte të kulluar, e pyeti se për ç'arsye e dëshironte këtë takim. Alaini i tregoi se, meqë vendi i tij s'kishte ushtri, ai donte të takonte një gjeneral

nga një vend pjesëmarrës në luftën e fundit dhe aleat me fituesit kundër nazi-fashizmit. Gjenerali i shpjegoi me pasion se kishte marrë pjesë në luftë, se kishte komanduar një batalion partizan, pas studimeve ushtarake të kryera në Torino, se kishte kryer pas lufte edhe një akademi të dytë në Moskë dhe se tani drejtonte një korpus diku, në ushtri.....

I ngazëllyer, Alaini kërkoi t'i prekë supet e xhaketës, më saktë gradat e qëndisura me fije ari dhe yjet e metalta në to. Pas këtij veprimi fëmijëror, iu lut t'i jepte një kartëvizitë për t'i provuar familjes takimin fatlum. Gjenerali iu përgjigj butësisht se në vendin e tij nuk përdoreshin kartëvizitat, por i tregoi se emrin e kishte Q.K.

Të nesërmen, Alaini la kryeqytetin e Alenisë me dëshirë të plotësuar.

Erdhi dhe një herë të tjetër në Aleni, pa kërkuar të takohet me dikë. U mjaftua me plazhet e bregdetit dhe vizita të tjera turistike. Por, në fund të atij viti, dyert e këtij vendi u mbyllën hermetikisht për të huajt, përveç ca marksistë-leninistëve të përzgjedhur anë e kënd globit.

Alaini përcolli vite monotone atje në Helveti, ndërsa në vendin e tij të parapëlqyer po ndodhnin gjëma të paimagjinueshme. Megjithëse nuk kishte shumë lajme, ai që në gjendje të kuptonte se Alenia po mbyllej dhe përkeqej përditë. Pas shumë kohësh të shurdhëta, nga disa burime të tërthorta, mori vesh për një komplot të madh ushtarak të zbuluar nga udhëheqësi i Alenisë dhe për dënimet kapitale të dhëna nga pushteti i kohës. Iu kujtua gjenerali i sjellshëm Q.K. dhe u lut që ai të mos ishte në listën e kokëprerëve.

Kaluan edhe vite të tjera pa shumë të reja nga Alenia, derisa dyert e saj, si të krejt Lindjes komuniste, u hapën katër kanatesh.

Alaini erdhi përsëri, me të parët vizitorë në *Aleninë e re*. Aeroportin e gjeti krejt të pandryshuar, veç palmat qenë rritur e hijeshuar. Të nesërmen e mbërritjes u drejtua për në Ministrinë e Mbrojtjes. Atje mbretëronte një rrëmujë e madhe, por falë mirësjelljes së oficerit që takoi, arriti të informohet se gjenerali Q.K. ishte shëndosh e mirë dhe se banonte diku në kryeqytet. Oficeri i ministrisë i dha edhe adresën e shtëpisë. Të njëjtën ditë, pa humbur kohë, Alaini mori guximin t'i bënte një vizitë ushtarakut të lartë që e pati lejuar t'ia prekte qëndisimat e uniformës. Gjenerali në pension e priti me të njëjtën mirësjellje si në bulevard, vite më parë. Nga takimi, ai u sqarua për shumë pikëpyetje të vjetra e sidomos për puçin ushtarak të viteve të komunizmit. Aty kuptoi që, jo vetëm s'kishte pasur kurrfarë puçi ushtarak por, përkundrazi, oficerët e lartë kishin qenë të bindur, deri në momentin e arrestit, se po kryenin me përkushtim mbrojtjen e atdheut. Me këtë bindje dhe të papërgatitur për atë akuzë të

paimagjinueshme, ata ishin thyer nga presioni i fortë, duke kërkuar të gjenin fajin si tek vetja, ashtu dhe tek kolegët. Kishin shkuar kokulur, të bindur se edhe në këtë mënyrë po i shërbenin atdheut.

- Po ju, si shpëtuat pa u dënuar?

- Shpëtuaam vetëm ne që ishim larg dikasterit, me detyra në korpuse. Ishte një rastësi. Shokët e mi më të afërt sapo kanë dalë nga burgjet, më kryesorët u vranë, siç e ke marrë vesh.

- Takoheni?

- Po, i kam takuar disa, por ata më së shumti rrinë me njeri-tjetrin. Ndjehem i përjashtuar...

Teksa përpiquej ta njihte dhe ta kuptonte, Alaini gjeti në Aleni vendin e temës së tij më të preferuar: Çfarë ndodh në një vend që del nga mungesa totale e lirisë? Çfarë pasojash lë dhuna e përdorur gjerësisht, për një kohë të gjatë? A ka gjasa të vërvitet në një spirale dhune, në vazhdimësi?

Filloi të vinte shpesh, pa harruar çdoherë t'i bënte vizitë gjeneralit të moshuar, që i dukej gjithnjë e më i vetmuar, gjithnjë e më i pikëlluar. Me të vërtetë, dhuna vazhdoi me dekada në këtë vend, një dhunë absurde, e pashpjegueshme për helvetianin, por e parashikuar prej gjeneralit.

Në çdo 'ngjarje' të Alenisë që bënte bujë, Alaini vinte 'i armatosur' me një kamera dhe një bllok shënimesh. Duke qenë i njohur me botën e gazetarëve dhe me shumë vendas të tjerë, arrinte të hynte kudo e të shkruante reportazhe të sakta e shteruese, që e bënë të njohur jo vetëm në vendin e tij.

Por, me gjithë njohjen e thellë të këtij vendi, u gjet i papërgatitur përpara ngjarjes së radhës: ushtria kishte qëlluar mbi turmën e popullit të vet. Nuk e arsyetonte dot! Qarkulluan zëra, se turma kishte qenë e armatosur me mjete të sofistikuara, për të shkaktuar kaos dhe përmbysur pushtetin, por nuk u besuan shumë. Përveç atyre që këto lloj historish i kishin zbavitjen kryesore, dje, sot e mot.

Përmes lidhjeve të vendosura në vite, sapo mbërriti, kërkoi të takohej me një nga të arrestuarit. I dhanë emrin e një gjenerali dhe mundësinë për ta takuar.

Për Alainin ishte i dyti takim me një gjeneral, por me ndryshimin se gjenerali i dytë ndodhej në rrethanat e arrestit shtëpiak. I bëri përshtypje fakti se edhe gjenerali i ri ishte i gjatë dhe i pashëm si i vjetri. "Me sa duket, këtu i zgjedhkan edhe nga trupi oficerët e lartë", mendoi. Por, ajo që i bëri veçanërisht përshtypje ishte një njollë e errët në syrin e djathtë të ushtarakut të lartë. Nuk e kuptonte në ishte e lindur apo e freskët, veçse ajo njollë sepse i kujtoi mëzin e tij të preferuar pullali në fermën e gjyshit dhe,

padashur, krijoi simpati për të. Ndoshta, prandaj iu drejtua gati me dashamirësi:

- Ju falënderoj për takimin dhe ndjem i privilegjuar që pranuat. Jam njohur që në vitet gjashtëdhjetë me një gjeneral tjetër, gjë e rrallë për atë kohë dhe ndër vite u bëra mik me të. Quhej Q.K.

- Po, ai ishte i njohur. Pak kohë më parë u nda nga jeta. Kam marrë pjesë në ceremoninë mortore, si ushtarakë të të njëjtit rang.

- Edhe unë erdha enkas për atë rast.

Një pjesë të madhe të kohës së caktuar për takimin, ia kushtuan kujtimit për gjeneralin e vdekur, derisa i riu pyeti:

- Keni ardhur për një intervistë, apo jo? Çfarë do donit të dinit?

- Kam shkruar shumë për vendin tuaj, veçanërisht për ngjarjet e jashtëzakonshme që kanë ndodhur këto njëzet vjet, por kjo e fundit është disi e pakuptueshme për mua, pothuajse sa ai puçi ushtarak i kohës së diktaturës.

- Mos kujtoni se ka ndonjë ndryshim të madh; në kësi rastesh, ndryshon vetëm forma.

- Për atë të parin tashmë jam i qartë, më ka informuar me hollësi miku im i vjetër, gjenerali Q.K.

- Pra, ke fatin të jesh i qartë për komplotet, pasi ke shpjegimin e një gjenerali. Edhe unë do të të jap një të tillë.

Pasi bëri një pauzë të gjatë duke thithur fort cigaren, ai filloi intervistën.

Tregoi se kishte mbaruar një shkollë të lartë (por jo akademi ushtarake), se kishte punuar gjatë regjimit të përmbysur të diktaturës në një sektor jetik dhe, se ishte përfshirë në lëvizjen antikomuniste në vend pas shembjes së *murit të Berlinit*. Për këto merita dhe të tjera, ishte propozuar të punonte si oficer i lartë në kohën e ardhjes së opozitës në pushtet dhe, për shkak të devotshmërisë ndaj kauzës, kishte ngjitur gradat me shpejtësi. Kur Alaini e ndërpreu me pyetjen *cilës kauzë?*, ai iu përgjigj se kjo ishte fare e qartë: *S'kishte kauzë më të lartë se antikomunizmi!*

Pastaj, Alaini hyri në thelb të intervistës, në arsyen se pse ndodhej i ngujuar në arrest shtëpiak. Me pak fjalë, gjenerali i ri i shpjegoi se, megjithëse revolta e fundit ishte shumë mirë e organizuar nga armiqtë e vendit, sa të mos kuptohej çfarë natyrë kishte, ai e kishte nuhatur menjëherë komplotin.

- E di që pati edhe arrestime nga demonstruesit, po ajo që s'kuptoj është pse jeni dhe ju midis tyre?

- Për shkak të ndërhyrjes sime si komandant i njësisë mbrojtëse. Kjo

ishite detyra ime, apo jo?

- Po nëse bën detyrën, pse duhet të arrestohesh?

- Dysohet se njësia ka qëlluar me armë, sipas urdhrit të dhënë prej meje, dhe unë jam i detyruar të jap shpjegime. Shpjegimi i vërtetë i ngjarjes është, në fakt, thjesht personal. Ti si gazetar duhet ta dish se një oficer meriton gradën e gjeneralit vetëm nëse ka marrë pjesë në një luftë. Doja ta meritoja këtë gradë, të ndjehesha një gjeneral i vërtetë. Doja ta shkrepja në luftë, në një luftë këtu, në një komplot vendas, jo si gjeneral në Afganistan apo Irak. Atje ka gjeneralë të tjerë që komandojnë.

- Dhe ju dhatë urdhër për të qëlluar, si në luftë?

- Jo, s'dhashë urdhër. Një gjeneral nuk mund të japë urdhër të qëllohet mbi civilë, unë i di mirë rregullat e luftës. Qëllova vetë dhe do t'i marr vetë të gjitha përgjegjësitë!

- Domethënë, zoti gjeneral, ju do të pranoni që keni qëlluar vetë dhe, duke pranuar dënimin, do ndjeheni se, më në fund, e meritoni edhe gradën e lartë? Me fjalë të tjera, duke u gjykuar, doni të hyni në një *proces*, dhe ky *proces*, pasi t'ju dënojë, prisni t'ju 'shpallë' gjeneral të vërtetë?!

- Këtu qëndron e bukura, thënë më saktë, e pamundura. Kush do të më gjykojë në *proces*, që më pas të më dënojë dhe, për çfarë?!

Alaini, i ngrirë me bllok në dorë, humbi në spiralen e mendimeve mbi temën e tij të preferuar...

Vera Bekteshi (1946) është shkrimtare shqiptare dhe ka një karrierë të gjatë në sektorë të ndryshëm si kërkimi, prodhimi, aktivizmi mjedisor dhe së fundmi në shkrimtari. Mbaroi më 1969 studimet në Degën e Fizikës të Universitetit të Tiranës, po këtu dha mësim si pedagoge deri në spastrimet e mëdha të Enver Hoxhës mbi ushtarakët e lartë në vitin 1974 në kuadrin e të ashtuquajturës "Fshesë e Hekurt", ku ajo dhe familja e saj u internua prej të atit, njërit prej ushtarakëve më të lartë të vendit. Nga kjo masë humbi profesionin dhe të drejtat më elementare. Për gati 16 vjet, Vera jetoi e izoluar së bashku me familjen e saj në Kutalli e Vodëz të Beratit në kushtet e diskriminimit shoqëror dhe varfërisë ekstreme. Pas kthimit në Tiranë më 1991 punon përsëri në Institutin Hidro-Metereologjik dhe më 1997 mbrojt doktoraturën e saj. Nga kjo kohë nisi të shkruajë dhe mban disa çmime kombëtare, qoftë në profesionin e saj por edhe në shkrimtari.

Në qytezën e minatorëve ishte e pamundur të gjeje vend midis djemve dhe burrave të fuqishëm. Jo se nuk kish pasur të tillë; djem dhe burra të formuar mirë nga muskulatura vinin shpesh aty, të transferuarit forcërisht nga organizatat shtetërore që merreshin me riedukimin komunist të njerëzve të gjykuar si rrugaçë, ekstravagantë si dhe ata që nuk dëshironin të shkonin në asnjë nga punët që ofronin zyrtat përkatëse të shtetit. Tipat problemorë për agjitorët e partisë pajiseshin me fletë pune për në minierë, sigurisht me dy objektiva madhorë: për të nxjerrë sa më shumë qymyr duke shfrytëzuar krahët e lirë të punës dhe, së dyti për të stërmunduar e degraduar fizikisht rebelët, rrugaçët, horrat e vegjël të qyteteve të mëdha. Aty ku kish qenë dikur veçse një fshat i vogël, falë minierës ishte sajuar një qytezë me njëzet mijë banorë: ekonomistë, llogaritarë, inxhinierë, mjekë, trupë policie, repart ushtarak, mësues dhe mësuese nga zona të largëta. Qyteza rritej vit pas viti. Të porsaardhurit për pak muaj e ndjenin veten si banorë të hershëm autoktonë, me të drejta të barabarta me ata që kishin shkuar para tyre për të jetuar përgjithmonë në qytezë, por gjithsesi, shfaqeshin me pozita superiore ndaj të ardhurve fill pas tyre. Ishte për t'u habitur se masa të mëdha njerëzish të shkolluar, ata që përbënin administratën e lartë dhe personelin inxhiniero-teknik të minierës, si dhe pjesa tjetër që përbënte familjet e tyre dhe hallkat e jetës normale qytetare, të tërë me diploma universiteti, i ishin nënshtruar mentalitetit të shtresave më të ulëta. Në kohë rekord ishin asimiluar prej amullisë dhe miteve primitive që kishin gjetur në atë qoshe të humbur të botës ku vendasit e vërtetë përtonin për shumçka, por jo, nuk përtonin aspak po të ishte mundësia sado e vogël për t'u përfshirë në rrahje, vjedhje, kumar, kurvërime natyraliste, alkoolizëm. Pikërisht këto veprimtari depërtuan gradualisht në rregjimin ditor të mysafirëve të rinj që, kundër vullnetit të tyre mbrrinin nga qytetet dhe fshatrat aty rrotull.

Në qytezë qëndrova vetëm dy muaj: gusht, shtator. Në ditët e para të tetorit, nga organet shtetërore të kontrollit politik m'u dha e drejta të shkoja në universitet. Isha në pikën e fundit të durimit, isha kthyer nga turni i tretë i punës, i kurdisur ende sipas orës biologjike: dita-veprimtari fizike, nata-gjumë, po shqyeja sytë duke parë tavanin. Në vend që të flija për t'u rigjeneruar për turnin e natës që kisha përpara, bëja veprimin më të panatyrshëm e më të panevojshëm për çdo banor të qytezës: *mendoja*, madje, më keq akoma: *mendoja për të ardhmen*. Nga dritarja e vogël pa

perde pashë tim atë duke ardhur drejt fjetores sonë, brofa, zemra mu drodh me frikë, vetëm lajme të këqija prisja aso kohe, asgjë të mirë nuk shpresoja. Babai më tha: “bëhu gati, dorëzo sendet e punës”. “Përse?” “Të doli e drejta për të shkuar në universitet”. Aq shumë nxitohej im atë sa atë ditë të fundit të qëndrimit tim në qytezën e minatorëve ika pa u përshëndetur as me Artin, tre-katër vjet më i vogël se unë. Ndoshta nuk ishte nxitimi i tim eti arsyeja që ika pa përshëndetur asnjë nga qyteza; atë ditë dhe në vitet që rrodhën nuk desha kurrë të kthehesha qoftë dhe me imagjinatë në qytezë, thua se druhesha sërish nga pluhuri i zi i qymyrit dhe nga pluhuri i verdhë i jetës që vinin prej andej?! Nuk komunikova me Artin dhe familjen e tij, ndonëse ishin të vetmit që më bënë të besoja se edhe në një qytezë minatorësh mund të ruhet dinjiteti qytetar, respekti për vetveten dhe ambicia e kultivuar njerëzore.

Arti banonte në pallatin pesë katësh përballë fjetores sonë. U njoha në librari me të; kërkoja për ndonjë roman të ri, ai dëgjoi bisedën time me shitësen dhe ndërhyri pa takt: “kam unë libra në shtëpi”. Mamaja e tij, Roza ishte mësuese letërsie, kurse babai, Feriti ishte mjek i përgjithëshëm. Shkoja të dielave në apartamentin e tyre, në katin e dytë; më dhanë libra, më mbajtën teshat për t’i larë dhe hekuros, më mbajtën për drekë duke shtuar gjellët, frutat dhe pijet në tavolinë, enkas për mua. Familjarisht e ndienin veten të burgosur të përjetshëm në atë vend. Edhe mua më vlerësonin të humbur, pa të ardhme. Ata, si dhe unë kishin probleme biografike, përbërje familjare të padëshirueshme për shtetin... “Do zëmë vendin e qymyrit”, thoshte Roza duke parë kamionët me ngarkesë qymyrguri që iknin për në rrugën kryesore drejt qyteteve të mëdha. “Do kalbemi këtu”. Feriti nuk fliste, ai i kish pasur armiqtë e pushtetit në pemën e tij familjare, ndihej disi fajtor para gruas dhe djalit për dëbimin deri në qytezën e padëshiruar, i duronte shpërthimet dhe ankimet e tyre, të paktën në sytë e mi nuk e dha veten, nuk kundërshtoi kurrë, nuk u bë i gjallë për ta korrigjuar të shoqen. “Lexoni, lexoni libra të zgjedhur, libra të mençur”, na këshillonte Feriti mua dhe Artin. Deri këtu mund të shkonte e drejta e tij për të folur.

Afërsisht dhjetë vite më vonë u ndala aksidentalisht buzë qytezës së minatorëve. Formalisht rregjimi komunist ishte zëvendësuar me rregjimin e ri edhe atje, miniera ishte mbyllur, qyteza po zbrazej e po mplakej, varfëria ishte po ajo. Koha kish ngecur në vend po të gjykoje nga veshjet dhe mentaliteti i përgjithshëm. Familjet me njerëz të shkolluar ishin larguar rrufeshëm për në qytete më të mëdha: Tiranë, Durrës, Vlorë; si dhe në emigracion: Greqi, Kanada, Itali. Kish mbetur një numër i vogël banorësh të

cilët, si dikur e shtynin kohën duke pirë alkool, duke vjedhur vogëlsira, duke luajtur bilardo e kumar, duke dëgjuar horoskopin e duke mbushur llotari sportive. Njëllor si dikur mund të përtonin për gjithçka, por jo kur ishte fjala thashetheme ose për t'u rrahur kafshërisht e për t'u zhgërryer rrugicave si derrat në llucë.

Në të parën kafene që qëndrova, pyeta ashtu, kot për familjen e Feritit, ata sigurisht do t'ia kishin mbathur ndër të parët nga ajo skëterrë urbane. Jo. Ata ishin ende atje, dhe aty do të vdisnin, me sa dukej. Kishin zënë vendin e qymyrit, sikurse kish profetizuar Roza dikur. Feriti banonte më vete, në skajin lindor të qytezës, buzë lumit, dyzuar midis vodkës dhe basteve sportive, shpesh nuk kishte lekë as për të blerë ushqimet bazë; Roza banonte në apartamentin e dikurshëm, kish fituar një lloj të panjohur epilepsie, kish pasur kriza e çrregullime dhe, pas një peticioni të komitetit të prindërve, e kishin larguar nga puna si mësuese në shkollë: ishte detyruar të punonte pastruese; djali, Arti, mbartësi e mishëruesi i të tëra ëndërrave të tyre kish përfunduar edhe më keq... Qyteza kish pasur histori të lloj-llojshme në ato vite, përplasje të armatosura të grupeve rivale dhe skandale të bujshme, por historia e shkatërrimit të familjes së Feritit, ndonëse e rëndomtë dhe prozaikë, ishte ndër më të rrëfyerat në pijetoret dhe bastoret e pista. Historinë e tyre ia zinte veshi kujtdo, menjëherë, në të parën kafene që do të ulej, sikurse më ndodhi edhe mua, për gjysmë ore qëndrim buzë rruge. Dëgjova me durim bashkëbiseduesit e porsa njohur pa u bërë me dije se kisha qenë nga të paktët miq të Feritit, Artit dhe Rozës; i dëgjova deri në fund ato rrëfime të pakëndshme për mua, pa iu dhënë të kuptojnë se kisha qenë tepër i mirëpritur në atë familje, isha si djalë i asaj shtëpie.

Feriti, divorcuar nga Roza pa zhurmë e diskutime në sallën e gjyqit, nuk e duronte dot indiferencën e Artit; djali kish ikur për të jetuar në Durrës, një javë pas grindjes së ashpër ndërmjet prindërve të tij. Jetë beqari kish ditur të bënte Feriti, por urrejtjen e djalit nuk e duronte dot. I shkruante letra, ai nuk i përgjigjej, i telefononte, ai përsëri nuk i përgjigjej. Nga nevoja për pak mirëkuptim dhe mëshirë mezi kish arritur të siguronte një takim, kish arritur më në fund të bënte një bisedë të vetme me djalin. Dhe kish dashur të shfaqësohej Feriti, kish dashur të dilte i larë para Artit në lidhje me divorcin, ia kish thënë arsye: "E doja Rozën, e doja, për hatrin tënd mund t'i kisha falur shumë gjëra...gabime...asaj...por...e gjeta në shtëpinë tonë me atë kafshën, me Zakun. Lakuriq, të ngjitur si një trup i vetëm, ulërisnin nga

kënaqësia, si kafshë të harbuara. Nuk mund t'i duroja ato pamje, ato britma epshi më kanë ndjekur deri tani. A të ka thënë jot ëmë se jemi ndarë për shkak të Zakut?" Roza i kish thënë të birit se shkak ishte bërë Zaku, por nuk kish dhënë shumë shpjegime. Pas kësaj, Arti kish filluar të ndiente keqardhje për të atin, në heshtje i kërkoi njëqind herë ndjesë, urrejta që kish mbledhur për të pas gjyqit të divorcit filloi të shndërrohet në dashuri dhe mirëkuptim; pas rrëfimit të të atit, përjetime të kundërta pati Arti për të ëmën: ajo që ai kish dashur e marrë në mbrojtje duke e ditur të pafajshme, duke e ditur viktimë, po përvijohet si figurë e ndyrë, si femër e krupshme në sytë e të birit. Zaku ishte keqbërës i famshëm në qytezë: rrugaç i pistë, hajdut xhepush, tutor prostitutash, boksier i dështuar si sportist.

Arti kish ardhur në qytezë për të marrë disa dokumenta në zyrën e bashkisë. Donte të aplikonte për t'u rregjistruar si ushtar me pagesë në repartin e ri që po krijohet nga NATO në Durrës. Qëndroi dy ditë duke kërkuar nëpunësin e bashkisë me të cilin lidheshin dokumentat që duheshin për dosjen e aplikimit. Në mbyllje të ditës së dytë ishte futur në një pijetore, disa thonë për të gjetur nëpunësin, disa thonë se donte të merrte diçka për të ngrënë për darkë, disa thonë se hyri qëllimisht për sherr...sidoqoftë e vërteta është se atje gjeti pikërisht Zakun, në gjendje të dehur, plotësisht të dehur, me zor qëndronte në këmbë. "Më qeras, më qeras", lutej Zaku, zakon i tij për këdo që hynte në pijetore. Kur ndeshi qëndrimin përbuzës të Artit ktheu me fund gotën që kish pranë dhe iu avit më tepër: "një dopio, vetëm një dopio dua prej teje, mor bir kurve". Arti e kish shtyrë tutje, Zaku që avitur më me vendosmëri, "një dopio vodkë, një dopio mor bir kurve".... Arti e kish shtyrë, Zaku e kish pështyrë, Arti e kish qëlluar me një shishe në kokë. Zaku, përbindëshi i dikurshëm, tërë autoritet e muskuj, i gjakosur e i turpëruar tani para shokëve të tij pijanecë, kish ulëritur: "ti je djali im, je djali im o bir kurve". Arti e kish qëlluar edhe disa herë me grykën e shishes së thyer, jo për ta lënë të vdekur, siç ndodhi realisht, thoshin shumica, por për vetmbrojtje, për të mos i dhënë mundësi ta shajë sërish, për të mos e lënë të lirë ti ngrihej në sherr burrash, në dyluftim të rrezikshëm me grushta dhe thika.

A ishte i saktë tregimi i Feritit i përdorur enkas për të ndrequr marrdhëniet me të birin?! Jo, nuk ishte i saktë. Feriti nuk e kish gjetur Rozën dhe Zakun ashtu sikurse i tregoi Artit, lakuriq në dhomën e tij të gjumit. E kishte takuar

përbashkë. Sa kish hyrë në shkallën e pallatit ishte përballur me Zakun që po vinte nga lart. Si shpërfillës i kësaj shtrese, Feriti edhe atë natë e kish parë rrugaçin e fuqishëm me përçmim, kish bërë kokën mënjanë sikur të ishte pranë një jashtëqitjeje. “E di nga po kthehem?”, kish thënë Zaku, paksa i pirë, me njërën dorë të zinxhiri i bllokuar i pantallonave. Feriti nuk i kish folur. “Isha te jot shoqe, e shkërdheva fort, fort, shko pyete vet”, kish thënë Zaku dhe kish pritur reagimin e burrit të poshtëruar. Feriti nuk kish folur. Kish hyrë në shtëpi i zverdhur. Roza sapo ishte futur në banjë. Feriti e kish pritur rreth gjysmë ore derisa ajo doli nga banja. Më në fund kish shpërthyer: “grua, je e lumtur me mua?” “Jo, askush nuk është i lumtur këtu, pse pyet kot”,- ishte përgjigjja. “Do ta lëmë veten përtokë të na shkelin me këmbë rrugaçët dhe pisat?”. “Përtokë jemi qysh kur erdhëm këtu, mos bëj sikur nuk sheh, mos bëj sikur nuk dëgjon, sikur nuk kupton. Mos më mërzit më me këto gjepura, Ferit!”- ishte përgjigjja. “Mos të të mërzis më?!” “Po, mos më mërzit më, Ferit. Po bëhesh i padurueshëm, vlerësoje drejt veten”, i kish mbyllur Roza hermetikisht pyetje-përgjigjet.

Po çfarë kish ndodhur saktësisht atë natë? A ishte plotësisht i saktë tregimi i Zakut për Feritin?! Në fakt, Zaku kish qenë dy kate më lart, te Sania, një kuzhinierë beqare, afër të dyzetave. Kishin kaluar një mbasdite të furishme, të çmendur: para dhe pas aktit seksual kishin pirë verë, shoqëruar me meze mishi. Zaku kish dashur të vinte gramafonin për të dëgjuar saze popullore; Sania i kish tërhequr vëmendjen, “biem në sy, shqetësojmë fqinjët”, “nuk keni mardhënie të mira?”, “ia kalojmë mirë, hyjmë e dalim normalisht te njëri-tjetri, përveç atyre të katit të dytë, ata nuk përzihem me ne”, “kush është atje?”, “ai mjeku, Feriti, me të shoqen, Rozën”, “plehrat, shesin mend”, “e shoqja, Roza, as më përshëndet, plehra”, “nuk u flet fare?”, pyet Zaku kureshtar, “fare, as kur shkëmbehemi rastësisht shkallëve, as mirëditë, as mirmëngjes nuk më thotë”, tha Sania. Në ndalje e porositi: “Zak, zbrit me kujdes, mos të dëgjojë kush”, “e di vetë, e di vetë”, premtoi Zaku duke ndëmendur gënjeshtër të ndryshme justifikuese për praninë e tij në atë pallat në rast se takonte dikë shkallëve.

Zaku zbriti çakërcej me mendimin e ri që i shkrepëtiu ndërmend: të pshurrte pranë derës së apartamentit të Feritit. E urrente Rozën, edhe Feritin se kish fort për zemër. Burrë e grua ishin besnikë të njëri-tjetrit, megjithëse nuk dukeshin fort të lidhur si çift i dashuruar, burrë e grua u përmbaheshin premtimeve të bëra ditën që vunë kurorën e martesës,

megjithëse nuk shfaqeshin asnjëherë rrugëve të qeshur dhe të kapur duarsh si familje harmonike. Zaku kish filluar të pëshurte bri derës së Feritit kur dëgjoi hapat e dikujt që po vinte nga poshtë. U përpoq të mbërthehej nxitimthi dhe zbriti duke ndukur me inat zinxhirin e bllokuar të pantallonave. Ishte Feriti ai që po ngjitej. Zaku deshi t'ia fuste turinjve me grushta, t'ia thyente hundën kryeneçe atij mjeku kapadai, t'ia thërrmone dhëmbët e përparmë që i mbante aq të bardhë, aq të pastër, por s'po gjente shkak...ndaj e provokoi burrin e heshtur, enigmatik: "e di nga po kthehem?". Feriti nuk reagoi. "Isha te jot shoqe...", vazhdoi Zaku të gënjente duke shpresuar kundërshtimin e vendosur të tjetrit. Feriti përsëri nuk reagoi, ngjiti shkallët kokulur, zbardhur në fytyrë si vrasës hyri brenda në apartamentin e tij, kontrolloi instinktivisht nëpër dhomat pa folur. Roza kish hyrë në banjë për t'u larë. Feriti priti Rozën...

Virion Graçi (1968) në vitin 1992 u diplomua në Universitetin e Tiranës në Fakultetin e Historisë dhe Filologjisë. Pas diplomimit punoi si profesor i gjuhëve të huaja në universitetin "Eqerem Çabej". Prej vitit 2011 është studiues në Institutin e Studimeve Albanologjike. Romani i parë i tij është "Parajsa e të çmendurve", shkruar kur autori ishte vetëm 24 vjeç. Romani pati sukses, u përkthye dhe u botua në Francë, "Gallimard Edition" dhe në Greqi, "PATAKIS Edition". Botoi "San Valentino", poezi (1993); "Parajsa e të çmendurve", roman (1995); "Shpata e ndryshkur" roman-satirë (1999); "Bijtë e zotit majmun", roman-satirë (1999); "Babai në shi", roman, (2000); Romani "Zonja pa emër", (2005); "Litari dhe lamtumira", roman (2011); romani "Stina e hijeve", 2014; "Djali memec", 2017, roman; "Pëllumbat vriten natën" 2018, roman; "Fundi pa krye" 2019, roman; "800 hapa larg Venera", roman, 2020.

Visar Zhiti

PROMETEU I PËRSËRITUR

E arrestuan pasditen e një të shtune, që do të futej në kujtimet e tij si “e fundit e një epoke”, ndërsa zbriste nga autobuzi urban në qendër, ku dritat ishin ndezur më herët, me parandjenjën se do t’i mungonin gjatë, shumë gjatë, s’dihej se sa. E veçuan nga turma e rastësishme në anë të bulevardit dhe i vunë prangat pa i thënë asgjë. Mes dy policëve, që e mbanin nga krahët, grupi i arrestimit, gazmor si ata që dalin nga stadiumi pas një ndeshjeje të fituar, e dorëzuan në komisariat.

Rrugëtimi i kobshëm për të ardhur deri këtu, në qeli, iu përsërit prapë dhe ai po e shikonte, po ku, në mendje apo në murin që tallazitej? Ndërkohë që ata s’ecnin, rruga s’kishte të mbaruar dhe u rrëshqiste me ofshama nën këmbët plot ngërç. Njerëzia përreth s’guxonin të kthenin kryet dhe mirë ishte të mos shihte asnjë të njohur, jo, le ta shihnin, mbase ndonjëri lajmëronte në shtëpi. Po të gjithë sot kishin një fytyrë rrëshqitëse, njëlloj të paqartë dhe, pa mbaruar njëra, niste tjetra mbi të, e stërzgjeruar dhe si me nikel. Rruga më në fund u ngrit nga poshtë dhe i mbushi gojën. Ai po gëlltiste rrugë, rrugë që s’mbaronte si një ankth i rrjepur. Dhe nuk mbërrinin asgjëkundi.

Nuk po qetësohej dot. Ai shihte trokëllima këpucësh ushtarake në ajër, vetëm trokëllimat, si mori vrimash të ndryshkura të gozhdëve të shkukur nga bota. Më në fund arriti të pyesë veten: përse e kishin arrestuar? Ndjeu të ftohtë dhe i erdhi mirë që dysHEMEJA ishte prej dërrase. Dhe u shtri duke qenë njëkohësisht më këmbë. Po i shikonte të dyja gjendjet e vetes. Pastaj dhe një të tretë, atë të qenit pezull mes qelisë, afër tavanit që afrohej rëndshëm. Po të ulërinte që tani, e zuri frika se ç’mbetej të bënte më pas. Ta lëmë ulërimën për më vonë. Kur është më vonë këtu? S’ka më pastaj, tani, koha s’ekziston. Ja, pjata plastike është bosh, s’ka as supë, as kohë brenda saj.

Dhe u hap dera me një kuisje të hekurt. Polici s’i tha fare se ku do të shkonin, as nuk ja përsëriti që je i arrestuar, mirë do të ishte t’ia thoshte prapë, komunikim është, por ai e di regulloren e qelive më mirë se kushdo në kryeqytet.

Dhe tryeza dhe karrikja e hetuesisë ishin të mbërthyera me ganxha të holla te këmbët si me pranga, jo si kthetra, që të mos t’i shkulje dot e t’i bije në kokë... jo, jo, që hetuesi, kur të nevikoset, të mos t’ia hedhë dot të pandehurit mbi fytyrë e ta shëmtojë, ta bëjë me gjak e vurrata të zeza. Sidoqoftë hetuesi nuk i tha “ulu”, meqenëse ishte karrikja e shkretë e as

urdhëroi t'i hiqnin prangat, meqenëse do të bisedonin, sipas tij gjithmonë. E pse u quajtka zyrë hetuesie kjo, qeli është si të gjitha. Dhe hetuesi se mos është i lirë, brenda është dhe ai. Ja, që del pastaj, kurse unë shkoj në qelinë e mëparshme. Më keq për atë. Se mësohet me ndryshimin dhe s'i duket më ndryshim. E ndoshta kur del, vetëm e urdhërojnë, kurse këtu urdhëron e liria është urdhër në fund të fundit. Ta thuash dhe ta zbatosh...

Ku e ke mendjen?, pyeti hetuesi.

Njeriu nuk ju përgjigj.

E kuptove akuzën?

Ma thuaj edhe një herë.

Pse?

Ta dëgjoj. (Mbush dhe kohën kështu...)

Hetuesi u skërmit. Buzëqeshi si xhind.

Je marrë me zjarrin.

Ju bë se dëgjoi një zë jo të këtushëm, në moskohë, se ke sharë... kë? Kohën. Dmth kurrkënd. Ose të gjithë. Dhe... ke bërë kontrabandë shkrepse e qirinjsh, të është zbul. se ke përvet. energj. elektr...ike, ke prish. aparat. mat., ke... drutë e zjarrit... jaa..rrrr...it. Ç'të duheshin ty mitingj. Opozit. Ishit kundër regjimit ju, e ndryshuat, por s'e ndryshoni dot dhunën, jo... E kemi në dorë ne... Dhe past. fajtor.

Po e pranove akuzën, do të kesh lehtësira. Na ndihmo, se kemi shumë armiq.

(ah...r...mik)

Gjyqi u zhvillua në dimër në kinemanë "Prometeu", në qendër të kryeqytetit, me spektatorë të çinteresuar në fillim të spektaklit, gati të hareshëm më pas, madje përplasën duart kur u dha dënimi, të cilin i pandehuri nuk e kuptoi, ndoshta nga që gjindja do të këndonte në kor një këngë tejet modernere. Të frikshme.

Të dënuarin e morën dhe e çuan në bulevardin e madh, atje në anë, ku i kishin hedhur hekurat në një të shtunë të dikurshme, të fundit të asaj epoke, të tijën apo të të tjerëve, s'kishte rëndësi më, gjithsesi të largët, sa yjet.

Në një nga kolonat me mermer të xhvatur të Pallatit të Kulturës e lidhën. Dhe s'dihej sa do ta linin kështu. Ai u kujtua që nuk e kishte kuptuar si e qysh e kishin dënuar dhe sa(h!). Pa dritat që u ndezën me përpëlitje, pra s'ishte e vërtetë që do t'i mungonin aq gjatë. Dhe aq keq s'është këtu, mendoi. Do të lexoj reklamat dhe parrullat përreth. Me shkronjat e tyre të përflakura do të sajone në ajër fjalë të tjera, të tjera ide. Do të kqyrte autobuzin urban, njerëzit që do të zbrisnin në stacionin e qendrës, rrëmujën

prekëse të kalimtarëve, gratë, minifundet e zinj, mbase do të shikonte ndonjë të shquar, artist, veturat qeveritare, në ndonjërin edhe mund të jetë gjykatësi i tij, ata që e dënuan. Dhe s'ndjeu urrejtje për ta, madje, kur u përplasën dy vetura ca kohë më vonë, nuk dëshiroi që brenda tyre të ishte ndonjëri nga *ata*, Erdhi makina e ndihmës së shpejtë.

Dhe si çdo ditë, zbriti dhe polici me qenin e zi, të shëmtuar dhe metalik sikur të ishte prodhuar në fabrika të vjetra armësh. Ndaluan pranë tij. Polici hoqi thurimën prej teli nga goja e qenit dhe i bëri shenjat nxitjese. Dhëmbët zbardhëllën kafshueshëm. Kafsha iu vërsul këmbëve të të dënuarit, çapleu ç'mundi dhe gjaku sikur e xhindosi edhe më. Nofulla e poshtme iu mbush me copa pantallonash të përziera me copa mishi. Dhembja nuk durohej dot. Kolonat e Pallatit të Kulturës shtrembëroheshin dhe lëkundej gjithçka. Sheshi përballë përmysej dhe katastrofa e ngrehinave zbardhej e bëhej një asgjë e pafundme, pelte e thatë. Pastaj vinte qullja. Polici i hidhte ujë turinjve nga shishet plastike që ia sillte kamarieri i lokalit të operas, aty pranë. Dhe arrinte ta kuptonte që i kishte rënë të fikët. Pastaj i jepte diçka për ta përtypur, ia linte dhe pranë, por pa e zgjidhur. Jo ushqim të skaduar, nuk lejohej. Nuk duhej të vdiste, se njeriu që dënuar të jetonte.

Kishte dhe tortura të tjera më të lehta, madje zbavitëse, p.sh. shuarja e dritave për të gjithë qytetin, errësimi e plotë dhe atij i dukej sikur kishte rënë në fund të një humnere. Të nesërmen e torturonin kalimtarët e rastësishëm duke i thënë njëri tjetrit se s'kanë ujë nëpër shtëpira dhe atij i shtoej etja shkretëtirshëm. Plagët i digjin. Dhe ashtu mes dremitjes së një pjese të vetes, kur donte të mos merrte frymë dhe të vdiste pjesën tjetër të mbetur, e zgjonin me mitingje në sheshin përballë, lloj tjetër torture kjo, ku oratorët ulërinin se duhej përmbysur situata, njeriu mbi të gjitha, i ri, pluralist... drejtësi, pa burgje... dhe dënimi do të jetë ndryshe. Sytë mund t'i mbyllte për të mos i parë dhe i fanitej shqiponja e zezë, me krahë të prerë, me katër këmbët e mbështjella me tel me gjëmbe ashtu si dhe turiri, që i afrohej gjithë lehje metalike.

Pastaj kalohej në torturën e mbrëmjes: njerëzit shëtisnin pranë tij lirshëm, lejohej të kthenin edhe kokat, madje dhe të jepnin mendime, jo pse u shkel ligji, me zjarrin nuk luhet, thotë populli, prometeizmi i demokracisë tonë, vlerat si torturë dhe dhe torturat si vlerë, etj, etj.

Më së fundi dhe një protestë me shkrim. Dy prostituta të kthyer nga Europa, ende të veshura me minifundin e punës, në qendër të kryeqytetit mblidhnin firma të kalimtarëve, një pjesë e të cilëve thoshin

duke u gajasur se kishin harruar si ta bënin, nuk u duhej më, kurse shumë të tjerë ishin analfabetë dhe vinin veç gishtin e lyp me bojë. Protesta në fjalë iu dërgua forumeve dhe institucioneve më të rëndësishme ndërkombëtare në mbrotje të një qeni, që po keqtrajtohej duke e detyruar me polic kafshën e gjorë të hante çdo ditë mish të gjallë këmbësh të dënuari.

DRAMA E FLOKËVE TË SAJ

E pse kërkojnë të hakmerren tani me vonesë flokët e mi, mërmëriti ajo, teksa i krihte, ashtu të zinj, me ngjyrën e tyre të natyrshme, të prera shkurt, që i shkonin shumë, me një si aromë të butë pylli dhe shirash dhe një sorkadheje të trembur, të përziëra së bashku. Buzëqeshi lehtë. Mjafton modeli i flokëve, që unë të ndjem në kohën time, vazhdoi të mendojë. Jo e huaj. Nuk duken si të lyer, janë në ngjyrën e tyre, me pakëz vjeshtë. Krëhëri i mbeti për një çast në dorë, i rëndë. Një vjeshtër e tjera, në shekullin tjetër, flokët e mi ishin të gjatë. Shekull tjetër, thashë, sikur kushedi sa ka që ka ikur. Sa mirë që s'iku vetëm! I mori ç'solli, regjime dhe diktatura. Atëhere duhej t'i kisha të shkurtër flokët, jo tani. Mbaja flokë të gjata në shekullin e kaluar, ishte vërtet vështirë. Po edhe të ishte grua. Dhe ndjeu t'i përsëritej një si dhëmbje, që duhej ta kishte atëhere, jo tani, dhëmbje e vonë, e mbartur, e fshehur, kujtimesh, përsëriti me vete, por nuk po e fyente, është dhëmbja ime, tha, që po i shfaqej si një e vërtetë. Madje edhe pasqyra sikur e jepte me turbullim drite dhe rrëqethja iu përqendrua si zakonisht në kokë, jo e mprehtë, por si e qelqtë, pikërisht nëpër rrënjët e flokëve. Dhe i qe fanitur ai i marri i dikurshëm, i fantazmët, i shekullit të kaluar, klithi së brendëshmi, që shkulte bimë në atë baltovinën e përmbysur, shkul dhe shkul dhe atij i mbusheshin duart me flokët e saj. Po ato ishin të gjata dhe s'mbaronin. Nuk iu tremb vegimit, por keqardhjes së përnjëmendët.

Pse kështu, iu duk se kundërshtoi dhe deshi të flasë me të shoqin. Ta lajmëronte se donte të pinte dhe një kafe tjetër me të. Ai, si zakonisht, ia mbylli celularin dhe e rimori në çast. Po nisem të të marr, i tha me atë përkujdesjen e përhershme në zë. Më prit, se po vij, e ndërpreu ajo, do të doja të ecja pak në këmbë.

Dhe buzëqeshi trishtueshëm para pasqyrës tjetër, se kujtoi që dikur, në shekullin tjetër, ironizoi me vete paksa kohën, i kishte ardhur keq që s'i kishte patur flokët të verdha, se ai, që u bë bashkëshorti i saj, do ja kishte ledhatuar më shumë. E pse ke këtë përshtypje, shpirt, e kishte pyetur ai, teksa i puthte flokët? S'e di. Nga leximet, mbase. Nga që janë të ndaluar. Pse, janë të ndaluar dhe flokët e verdhë, qeshi me zë për atë ai. Pothuajse, mërmëriti ajo. Për ne, të internuarat. Nuk lejohet të jesh e bukur. Dhe ata e dinin që ai do të futej në burg së shpejti. E prisnin me ankth. S'kishin ç'bënin. Ndërkohë kishte lindur dhe fëmija i dytë. Në gjyq do të nxirrnin lloj-lloj shkaqesh, agjita... propag... bisedë arratis... ah, sikur të arratiseshim atëhere, dëshmitarët e remë, ca bjerraditës të liq, do të thoshin sipas

porosisë se ai, i pandehuri, ua kishte shprehur atyre këtë dëshirë, të ikim se bota është më e mirë, është e vërtetë, pyeti gjykatësi, po, iu përgjegy ai, por dëshmitarët as nuk i njoh... por ata e dinin se shkak tjetër serioz, kritik, fatal i burgosjes do të ishte bukuria e saj, pikërisht ata flokë të gjatë, të mrekullushëm, prej zonje, si ato të kohërave të përmbysura, që janë në perëndim, që i shohim nëpër filma, para se t'i ndalojnë, flokë prej nate të ngrohtë, që ndillin dhoma të mëdha, flokë prej zjarresh të errta, pianoja pranë oxhakut, simfonia e pambaruar e flokëve të gjata, tinguj magjepsës, një pikturë përballë, një nudo e shtrirë mbi flokët e saj, e mbuluar me to, floknajë që vazhdonte përtej kornizës së artë, me muzgjet dhe yjet dhe shirat. Dhe fytyra e burrit të saj mbeti jashtë, pas xhamit të thyer me shi, emblemë eceflosur. Dha ajo zbuloi se malli i madh deri në ankth, që ta merr frymën, ta heq konkretësinë, është pa tipare, dhe të lë veç rënkimin e gjërave.

Ajo ka frikë, vetëm me dy djemtë e vegjël, e braktisur në një dhomë të varfër dhe të ftohtë, në një vend pa emër, mes baltës së internimeve... i duket sikur dera lëviz, mos është kush pas saj. Spiun... përdhunues... E di që britma nuk e mbron dot. Vdekja po. Po ajo është e fundmja. Janë fëmijët, duhen mbrojtur, burri në burg... Duhet dhe sopata pas derës. Tani di ta përdorë. Ka çarë edhe dru. Punon, punon shumë, ku i thonë, në mbledhje pambuku, misri, i janë plasaritur duart, i djegin, i janë regjur, në korrije me drapër, i dhemb mesi, në vaditje, me çizmet që futin ujë, në furrë, të paktën u çon bukë të ngrohtë fëmijëve. Dhe s'i flet asnjëri. Dhe s'guxojnë t'i flasin. Është e egër. Bisha flokëgjatë, e thërrasin tani. Vetëm për kaq mund të shërbenin, sa për një nofkë, se flokët e gjata janë një mundim më vete, s'mbahen, ngenë s'ua ke, duhen larë shpesh, ujin s'e ngroh dot gjithmonë, po për t'i tharë, as që ia vlen të mendosh. Mos i pri, i shkruan i shoqi nga burgu. Kur të shoh ashtu, besoj te jeta. I vetmi ledhatim që më ka mbetur, 2-3 herë në vit, aq sa vjen ti dhe më takon përmes hekurave. E dashur, dua ca flokë të tutë, m'i bëj hajmali, t'i kem dhe në ferr, se e di, që do të kam fat. Ti je fati im... Ajo përlotej, dridhej dhe e kupton që ai kishte dhe hallin e saj, donte që ajo të vazhdonte të merrej me bukurinë e vet, të kishte një krëhër, një shpresë, të ëndërronte gjithsesi, të mos binte përfundimisht në batakun e atjeshëm, në mërzinë e fundit, por ta sfidonte fatin, qoftë dhe me flokët e saj, se mos ndjell keq, po t'i presë. Aq më tepër që tani po i hyjnë dhe në punë. Dyqani s'ka patur furnizimet e domosdoshme dhe lekët s'dalin.

Donte të qepte diçka të sajën, po më parë të arnonte këmishët e djemve. Ah, s'mbajnë dhe aq këto lloj fijesh, psherëtiu për tjetër gjë. Sa

mirë që i ka flokët e gjata, megjithatë. Ja që m'u gjendën. U zgjidh problemi i penjëve. Sa mirë që janë ende të zeza. "Shyqyr", tha me zë atë fjalë turke, të mbetur që nga pushtimi i hershëm, që s'e kishte përdur kurrë, por të dëgjuar nga plakati aq shpesh dhe këtu. Shyqyr, tha dhe për thinjat, se i duhej dhe ndonjë fije e bardhë. I qëmtonte para pasqyrës së thyer në dollapin e vjetër të rrobave, të kalbur vende-vende.

Ajo qepte gjithnjë e më shumë me flokët e saj. Kur i heq thinjat, thonë se shtohen. Iu gëzua atyre. Janë të forta. Se ka për të qepur diçka të bardhë. Jo, jo flamurin e dorëzimit. Thinjat shtohen, por dhe vitet ekin e ai do të vijë e do ta rinojmë prapë njëri-tjetrit. Në na lënçin, u drodh, se këta mjerimin na lënë ne, kurse lumturinë e mbajnë për vete. Por, jo, është e pamundur lumturia, edhe për ata vete, le që s'dinë të jenë të lumtur, se s'kanë zemër, as kulturë.

Mbi një gozhdë të dalë në mur, ka varur fije të gjata të flokëve të saj. I ka lënë gati. Se mos troket ndonjë nga fqinjët dhe u duhet të qepin ndonjë gjë të domosdoshme shpejt e shpejt. Me ja dy gra e ka mjaft mirë, e ndihmojnë për çdo gjë. Kështu zgjidhen hallet këtu, me njëri-tjetrit. Ti jap ca fije flokësh për të qepur, ajo tjetra të jep një dorë kripë a një filxhan vaj. Ose asgjë. Një fjalë të mirë. Një lajm. Që gjërat do të ndryshojnë.

Ajo tufë hollake flokësh të varura në mur, ashtu e trishtë, fije mjegullash dhe rrezesh, i vetmi zbukurim në këtë botë të egër. Janë dhe dy vizatime fëmijësh. Ca pemë kaçurrele, që s'dihet ku janë.

Dhe kur shkonte në punë mëngjeseve, fushëtirave, flokët i lidhte me flokë, bënte një gongël të madhe mbi krye dhe hidhte përsipër shallin e zi të të shoqit.

Atë po kërkonte tani, shallin. Dhe s'po gjente se çfarë i shkonte, ç'të vishte? Vinte rrotull nëpër dhoma. Qendroi para të gjitha pasqyrave. Po unë ende jam grua e bukur, e besoj, dhe rrudhat e lehta më shkojnë, mendoj. Dhe ndjeu sërish në flokë atë "një si djegësirë" të largët, më të fortë se herët e tjera, një mpirje në fakt, që befas u kthye në ftohtësirë, si e mprehtë te rrënjët, sikur po shikohej nëpër copa të thyera pasqyrash, ndjesia e qelqët e anëve të tyre e kapi, kështu do të kishte thënë, po ta pyesnin, se, çudi, do të vazhdonte të thoshte, ndodh që të digjemi prej akullit dhe të akullohemi prej përvëlimit.

Çoi dorën lart te kryet si për t'u bindur me keqardhje që gongla e dikurshme e flokëve s'ishte më. Se flokët i ka të shkurtër tani. Shi i ndërprerë mugo, thoshte i shoqi. Flokë europianë, sipas modës, qeshte. Gonxhe e zezë, zambak i zi dënimesh, recitonte i shoqi, po për kë e kishte fjalën, për flokët apo për atë vetë? Vërtet po i lutej që t'i lyente me atë

ngjyrën si të kuqerremtë, që të dukej sikur kishte mbetur pak diell para se të perëndonte, kështu i tha. Të pëlqejnë, si shumica tani?, e pyeti ajo butë. Ndërkohë po i vinte mirë që ai ende kujdesej dhe bisedonte për flokët e saj. Mendoja se do të doje, iu përgjigj, po dielli im, që s'perëndon, je ti, tha dhe iu kujtua që ajo, me të drejtë s'kishte dashur të dorëzonin në muze një këmishë të mbetur, të qepur me flokët e saj. Edhe njëri nga djemtë kishte thënë se flokët janë pjesë e estetikës individuale dhe jo e kujtesës kolektive. Tani atdheu ynë është krenar me vuajtjen, kishte thënë djali tjetër. Ata, burrë e grua, u panë sy më sy, pa thënë asgjë.

Kur mbetën vetëm, teksa e ledhatonte, ai i mërmëriti, se flokët e saj ishin më shumë se aq, përtej bukurisë së tyre, një dënësë magjepsëse, e ngrohtë. Sfidë, po, po. Flokët e tu janë një dramë, dua të mbulohem me to, tha dhe mbylli sytë.

Visar Zhiti (Durrës, 2 dhjetor 1952) është shkrimtar shqiptar i përndjekur në periudhën e regjimit komunist, përkthyes, deputet, diplomat dhe ministër i shtetit shqiptar. Në 1973 përgatiti për përmbledhje, "Rapsodia e jetës së trëndafilave", një vepër që u konsiderua si një krijim me gabime të rënda ideologjike dhe që nxinte realitetin socialist. Ai u arrestua më datë 8 nëntor, 1979 në Kukës, ku jepte mësim. Mbasi u dënua në një gjyq qesharak në prill të vitit 1980 me trembëdhjetë vjet burg, ai u dërgua në burgun e Tiranës dhe më vonë transferohet në burgun e Qafë Barit dhe në vijim në burgun famëkeq të Spaçit. Shumë nga të burgosurit që ishin me të në burg vdiqën nga keqtrajtimet, torturat dhe kequshqyerja ose pësuan çrregullime mendore. Ai u lirua nga burgu në fillim të vitit 1987. Pas viteve '90 ishte i punësuar nga shërbimet administrative të parlamentit të ri shqiptar dhe në 1996 u zgjodh edhe vetë në parlament. Mbas Realiteteve të zymta të politikës shqiptare, ai u tërhoq nga politika. Në vitin 1997, ai u emërua atashe kulturor në ambasadën shqiptare në Romë, ku qëndroi deri në vitin 1999.

Në vitin 1991 atij iu dha çmimi italian për poezi "Leopardi d'oro" (Leopardi i artë) dhe, në 1997 ai mori çmimin prestigjioz "Ada Negri".

Kur besimtarët katolikë të një qyteti provincial bënë solemnisht kryqin, sapo dëgjonin rënien e kambanave me zhurmë modeste të kishës, banorët myslimanë zhytur në plogështinë e tyre silleshin krejt shpërfillës; dhe anasjelltas, të krishterët shihnin punët e tyre, sa herë që hoxha hipte në ballkonin e xhamisë dhe duke u sjellë rreth e rrotull ia merrte këngës së tij të gjatë e monotone, me një zë të zvargur e fjalë krejtësisht të pakuptueshme, por që myslimanët e respektonin ashtu siç e meritonte.

Qyteti kishte një kishë dhe një xhami të vogël që rrinin plot dinjitet karshi njera - tjetrës. Nuk dihej në ishin ngritur kaq pranë për t'i bërë karshillëk njera - tjetrës, po kur mendoje se njerëzit përfitonin nga festat e ndërsjella për të shijuar ëmbëlsirat përkatëse e kuptoje shumë mirë se ky ishte një qytet pa konflikte e mëri fetare.

Zhytur në limontinë e tij, qyteti ndihej mjaft krenar për bashkëjetesën e mrekullueshme fetare, të cilën për pak sa nuk e prishi një piktor i sapokthyer nga studimet jashtë vendit. Mësuar me jetë nate, kur u kthye në qytetin e lindjes, piktori filloi të qahej se kënga e hoxhës i prishkësh shumë herët gjumin, sidomos në muajt e verës, kur njerëzit flinin me dritare hapur. Dhe, siç ndodh me çdo njeri në botë që i prishet gjumi, piktori bëhej grindavec dhe, në nerva e sipër, nganjëherë nxirte nga goja fjalë të pahijshme në drejtim të hoxhës.

- Po çar... ? - qahej i sapodiplomuari, - s'kam dy orë që jam shtrirë, kur ai ia merr këngës me sa i ha fyti. Nga e nxjerr tërë atë ulërimë, xhanëm. Duket sikur s'ka as dy fije shpirt. Kur këndon nga ana tjetër e ballkonit dëgjohet fare pak, po, kur vjen këtej nga ne ma jep mu në çaçkë të kokës.

Natyrisht që familiarët e tij, myslimanë të ndershëm nuk ia morën aspak seriozisht këto qarje dhe vetëm iu lutën që të mos i bënte zë me njeri tjetër, pasi do të bëheshin turpi i botës. Por kur piktori qaraman vazhdoi të këmbëngulte me stoicizëm në qarjet e tij, një ditë i ati iu përvesh ashtu siç duhet:

- Po ç'duhet të bëjmë sipas zotërisë tënde, mos do që t'ia mbyllim grykën, desha të them zërin hoxhës, sepse t'u prishka gjumi ty !

Mirëpo piktori, në vend që t'i përgjigjej pyetjes së të jatit, fare qetësisht, hodhi një propozim që më shumë dëshmoi injorancën e tij në punët e Zotit. Teksa hapte gojën i pangopur me gjumë ai me një ton të butë i shastisi të gjithë kur tha :

- Jo, unë s'dua këtë, unë s'kam gjë me hoxhën, as me këngën e tij fetare që juve jua ka kaq shumë ënda ta dëgjoni. Kam vetëm hallin e gjumit tim, desha të them më shqetëson kënga e tij aq herët, prandaj, propozoj vetëm një gjë të vogël, madje të parëndësishme... Ja pra...t'i thuhet ose propozohet hoxhës ta ndërrojë orarin e këngës, në vend të orës pesë të mëngjesit le të këndojë bie fjala andej nga ora 9, madje kur t'i dojë qejfi xhanëm, po vetëm në orën e gjumit jo....S'e kuptoj, ndoshta e kam gabim, por ç'ndryshim ka...? Këngë ajo e sabahut, këngë kjo tjetra...Leqë dhe ndryshe të ishin, kush e vë re se ç'thotë. Njerëzit aty i ka. Mua më duket e njëjta gjë.

- Hëm, - psherëtiu i jati me qesëndi. - Eh mor bir, unë e dija se çova djalin të merrte shkollë të huaj, pra të merrte mend dhe jo t'ia nxirrte Zoti dhe ato pak që kishte.

Duket piktori u nxeh pernjiment me këtë fyerje, prandaj dhe vendosi të shprehë hapur mendimin e tij për këtë çështje:

-Unë nuk do të desha të bëj këtu vlerësimin e feve vetëm nga lloji, intensiteti ose koha e zhurmave, desha të them muzikës ose tingujve që lëshojnë, por një gjë, s'kam si të mos e vë re, baba i dashur, se orët e rënies së kambanës janë më normale, më të përmbajtura do të thosha, sesa këngët me vend e pavend të hoxhës... Ja kështu.

- Kështu... ja kështu... - foli me vete i jati, i cili, ose nuk diti ç'të përgjigjej, ose nuk e pa të udhës ta zgjaste atë bisedë paksa të rëndë për parimet e tij.

- Qartë, qartë.... - e mbylli ai duke tundur kokën dhe u largua duke psherëtirë trishtueshëm.

S'kaloi një javë dhe piktori me shenja të theksuara pagjumësie, u bind se po rropatej pa dobi për të ndryshuar diçka në këtë qytet koti. Por pikërisht atëhere kur të gjithë e kuptuan se ai iu përshtat rrjedhës së qetë të jetës monotone të qytetit, ndodhi ajo që ndodhi. Papandehur qytetit i humbi harmonia e tij fetare, madje gati - gati ai u çorientua plotësisht.

Shqetësimi ose më mirë habia erdhi kur ashtu papritur ndodhi një çrregullim në parametrat kohorë të këngës së hoxhës.

Një pasdite, ish verë, hoxha ia mori këngës së tij të akshamit, më gjatë se herët e tjera. Ai këndoi pothuaj dyfishin e kohës së këngës së tij të zakonshme. Por banorët e urtë të qytetit i shastisi edhe një fakt tjetër domethënës: zgjatja e kohës së këngës ndodhte vetëm nga ajo anë e qytetit ku banonin me shumicë banorët e krishterë, nga ana perëndimore e tij. Mbrëmjen e parë, kur ndodhi kjo çudi, shumëkush e mori për një trill të hoxhës, ose si një qejf të tij spontan për të kënduar më gjatë atë mbrëmje.

Dikush madje tha: “Mbase hoxha ka harruar ndonjë pjesë ose strofë të këngës dhe e përsërit atë disa herë që nga fillimi, pasi ashtu mund ta kujtojë më lehtë atë që ka harruar, për të qenë kështu korrekt me Zotin e me besimtarët e tij myslimanë. Se mos e marrim vesh ne ç’thotë. Edhe mosha bën punën e vet. Do plakemi të gjithë dhe do e shohim sa do të mbajmë mend.”

Kurse piktori i qytetit e priti me krenari të ligjshme këtë ndryshim duke e marrë si një reagim fisnik të hoxhës në përgjigje të kërkesës të tij të hershme për të zgjatur këngën pasdite duke marrë pjesë nga kënga e sabahut. Por ai u zhgënje shumë shpejt pasi hoxha nuk e ndryshoi aspak kohëzgjatjen e këngës së sabahut, duke vazhduar ta tepronte vetëm pasditeve. Dhe, kur kënga e hoxhës u zgjat përsëri të nesërmen, e ditët e tjera që pasuan, gjithnjë në krahun perëndimor të ballkonit të xhamisë, atëhere nuk mund të bëhej më fjalë për një ngjarje të rastit por, mos o Zot, për diçka të qëllimshme. Kjo bëhej më bindëse, po të kishe parasysh se zëri i hoxhës filloi të vinte më i tingëllueshëm e më melodioz. Prapa atyre fjalëve të pakuptueshme arabisht mund të dalloje nuancat gjallëruese të një qeniejeje të ndjeshme njerëzore prej mishi, (në rastin e hoxhës kryesisht prej kocke). Ish e natyrshme që kjo ngjarje të plagoste në radhë të parë krenarinë e besimtarëve të krishterë të cilët po shihnin se si vetë përfaqësuesi i fesë muslimane po bëhej shkak për prishjen e atij barazpeshimi shpirtëror, që qyteti e kish vendosur prej shekujsh.

- Na dilka tani një hoxhë që i ka hipur në kokë të përmbysë gjithçka të vendosur me aq mund e dashuri, nëpërmjet ca provokimesh të ulëta, gjoja se i paska ardhur qejfi të këndoje sa më gjatë në mbrëmje,-thonin të krishterët e qytetit.-S’po marrim vesh ç’dredhi të poshtër e ç’synime të pabesa fsheh ky njeri.

Pati besimtarë, natyrisht të krishterë, që si hakmarrje ose si kundërpërgjigje të natyrshme propozuan që të shtohet jo vetëm forca e rënies së kambanave të kishës, por dhe kohëzgjatja e tyre.

- Gozhda del me gozhdë - e përligji dikush propozimin e tyre të guximshëm.

- Në asnjë mënyrë jo - ia priti një tjetër- ne duhet të dimë të dëshmojmë fisnikërinë e fesë sonë ndaj feve të tjera. S’kemi pse biem pre e provokimeve keqdashëse nga një hoxhë që s’ka dy pare shpirt. Dale të presim ku do e nxjerrin kokën.

Krishterët më të thekur të qytetit bënë be se kishin të bënë me një diversion të kulluar fundamentalist, madje me një agresion fetar, skenari i të cilit kishte nisur me zgjatjen e këngës së hoxhës pikërisht nga ajo anë e

qytetit ku komuniteti i krishterë përbënte shumicën, për të vazhduar më tej me kushedi çfarë marifetesh.

Por me kohë, të gjithë erdhën në një mendje se kjo anomali nuk vinte thjesht nga niveli i një hoxhe, i cili “të flasim midis nesh,” thoshin banorët e qytetit “nuk di nga lidhet gomari”, por kish diçka tjetër më të thellë.

Fillimisht, duke respektuar parimet e bashkëjetesës paqësore besimtarët e krishterë zgjodhën një përfaqësi dhe i kërkuan takim një përfaqësie besimtarësh myslimanë.”Thjesht për të bërë sqarimet e rastit në lidhje me incidentin”, thuhej në ftesën dërguar me këtë rast. Besimtarët e ndershëm myslimanë, që morën pjesë në këtë takim sqarues, me një shprehje naiviteti në fytyrë, pohuan sinqerisht se nuk kishin aspak dijeni për shkaqet e vërteta të incidentit.

- Edhe ne e kemi vënë re, - thanë ata duke vënë dorën në zemër,- por sinqerisht ende s’po e kuptojmë psenë e kësaj hataje.

Përfaqësia e krishterë doli nga takimi e bindur se e keqja nuk vinte nga bashkëqytetarët e tyre paqësorë. Më pas ata ia parashtruan shqetësimin e tyre priftit të qytetit, i cili, pasi i dëgjoi në heshtje duke miratuar vazhdimisht me kokë, në fund u tha këto fjalë:

- Ju kuptoj, bijtë e mi, ju kuptoj shumë mirë. Përveç se me Perëndinë këtë gjë po e konsultoj edhe me Qendrën. Ma lini mua në dorë dhe mos u shqetësoni: Perëndia do verë gjithçka në vendin e vet.

Ndërkohë hoxha në mbretërinë e tij,pra në anën perëndimore të ballkonit, vazhdonte i lumtur këngën e stërgjatur deri në pambarim.

E para që e pikasi shkakun e vërtetë të lajthitjes së hoxhës, ishte një grua e re, që pozonte nudo për piktorin e qytetit në studion e tij me një dritare të gjerë që binte mu përballë ballkonit të xhamisë. Sofaja ku shtrihej gruaja lakuriq, ndodhej në një pozicion tepër të dukshëm nga ballkoni i minares dhe një buzëmbremje, teksa po këndonte nga krahu perëndimor i ballkonit, atij i ngriu kënga në buzë, kur pa një grua ashtu siç e kishte bërë Allahu. Pas një ndërkohe trullosëse, hoxha e vazhdoi këngën me zërin që po i dridhej nga emocionet, mirëpo nuk i bënin më këmbët të çapitej rrotull ballkonit në krahun e tijlindor. Ngriu me sy të çapëlyer mbi gruan lakuriq, duke e zgjatur më shumë nga ç’duhej këngën e akshamit.

Pasditen tjetër hoxha nuk e përfilli aspak ritin e sjelljes rreth ballkonit dhe pa nguruar aspak, erdhi e u ngul që në krye të herës nga krahu i studios së piktorit duke përsëritur papushim e mekanikisht të njëjtin avaz kënge.Timbri i zërit të tij ishte bërë më i qashtë, më valëzues e herë - herë më burrëror. Ndihej një gjallërim i pazakontë në zërin e atij burri. Kënga e tij tashmë rrezatonte tashmë shpresë dhe dritë në zemrat e besimtarëve .Në

të vërtetë gruaja lakuriq s'u druajt aspak nga vështirimi sheshit i hoxhës, madje kjo gjë po i jepte kënaqësi. A s'ishte vetë njeriu që përfaqësonte Zotin në Tokë që po shkelte ritin më të shenjtë fetar para hireve të saj ?! Dhe sa më shumë që ajo shtriqej për të nxjerrë në pah pjesët intime, aq më i qashtë bëhej zëri i hoxhës, që e ngrinte atë pavetëdije, derisa nuk mundej më. Kish diçka prej gjeli në këngën dhe lëvizjet e tij.

Pikërisht nga lëvizjet ndjellëse të modelit të tij nudo e mori vesh dhe piktori shkaku të zgjatjes së këngës. Kjo e argëtoi pa masë e, pasi qeshi një copë herë me vete u kujtua se i kishte ardhur rasti të hakmerrej për gjithë netët e pagjuma. Do t'i zgjatte sa më shumë seancat e pozimit, për ta bërë hoxhën objekt të pakënaqësisë dhe talljeve të qytetit.

Por me kohë u bind se hoxha nuk ngopej kollaj së pari, pra s'kish ndërmend të pushonte së kënduari bezdisshëm, dhe teksa kënga e tij zgjatej në pafundësi, piktori filloi të mos përqëndrohej dot më në punën e tij.

Atëhere ai vendosi t'i jepte fund kësaj historie. Ia zuri hoxhës me trupin e tij krejtësisht pamjen e modeles, duke bërë sikur po punonte nga një kënd tjetër. Hoxha pa e dhënë veten e vazhdoi më me ngulm këngën duke u zhvendosur dy hapa më majtas. Piktori bëri dhe një përpjekje tjetër, pra u shmang nga ana e kundërt, por hoxha u zhvendos me ngulm dy hapa djathtas.

Atëherë piktori, i nervozuar, ia shkarkoi mllëfin modeles: "Mjaft për sot, vishu!"

Pa e fshehur pakënaqësinë, gruaja veshi robëdëshambrin dhe pasi i hodhi një vështrim të ëmbël hoxhës shkoi në kthinën e veshjes.

Ishin ditët kur zallamahia kish arritur kulmin, kur tensioni ndërmjet dy bashkësive fetare po njihte ngjitje të pakontrollueshme dhe thashethemet rrezikonin të kapërcenin cakun etik të sjelljes, për të kaluar në provokime të hapura.

Por duket Zoti nuk i kishte harruar besimtarët e bindur të qytetit. Kështu që, fare papritmas, e pa kurrfarë shaku të dukshëm, kënga e hoxhës erdhi e u shkurtua e bashkë me të nisi t'i shuhej dhe ëmbëlsia e zërit. Kjo ngjau bash ditën kur piktori i bezdisur tashmë pa masë nga zgjatja e këngës, u detyrua të merrte një vendim radikal. Gjithnjë në kufijtë e mirësjelljes dhe pa dashur t'a fyejë haptas hoxhën, ai vendosi të ndërpriste punën me modelen nudo .

Të nesërmen të gjithë besimtarët u bënë dëshmitarë të një kënge ku dalloheshin mjaft qartë notat ngashëryese. Por gjithsesi koha e këngës së tij vazhdoi ende më e gjatë se zakonisht. Ndihej një si shpresë e vagëlluar, një

si pritje pafund në këngën e tij. E kjo gjendje e papërcaktuar vazhdoi dhe dy- tri ditë të tjera pas ndërperjes së beftë të punës, derisa një ditë kënga, ose më mirë ajo sajese kënge, se për këngë as që mund të bëhej më fjalë, mori formën e një vaji pa fund, që të këpuste shpirtin. Kënga e tij rrezatonte diçka të pashpresë e të sëmurë. Nga tingujt qarravitës Eeeeeee....ëëëëëëëëëë kuptohej qartë që hoxha po bënte një luftë të tmerrshme me veten. Madje dukej fare açik, dmth merrej me mend, pasi askush nuk dinte arabisht në qytet, se hoxha tashmë po i ngatërronte keqas llafet e këngës së tij. E pasi mbaronte këtë rit vaji, ai zbriste nga xhamia dhe ecte i zhytyr në vetminë e tij duke ecur anash mureve, me një fytyrë që shprehte faj, mirësi e keqardhje bashkë. Shkurt dukej njeriu më i mjeruar në botë.

Ndërkohë që komuniteti katolik e mori këtë rënie si një triumf e kurorëzim të përpjekjeve të tyre këmbëngulëse, ishte komuniteti mysliman ai që ndihej tashmë i fyer e që mezi po priste të shprehte pakënaqësinë e tij ndaj hoxhës.

- Unë bëj be që ai po ia fut kot fjalëve,- u shpreh hapur një nga myslimanët e ndershëm të qytetit, - Jo se kam qenë i bindur në fillim, por kjo bën mu, kësaj i thonë të tallesh me besimtarët e tu. Përballë këtij poshtërimi që vinte nga vetë simboli i fesë myslimane, dhe që kapërcente çdo lloj durimi njerëzor, besimtarët e saj u detyruan më në fund që t'i kërkonin Qendrës së Lartë shkarkimin e hoxhës së tyre. Ata u mblodhën dhe formuluan një letër proteste, duke propozuar largimin e hoxhës nga detyra me motivin e mëposhtëm:

“Rënie e theksuar e cilësisë së këngës për shkak të një brengosjeje të thellë”

Përgjigjja e Qendrës nuk vonoi shumë. Hoxha u shkarkua dhe u zëvendësua me një të ri, që i a merrte këngës siç duhej, duke kënduar sa nga ana lindore në anën perëndimore të ballkonit.

Hoxha fatkeq e priti urdhërin e zëvendësimit me dinjitetin e mashkullit, pra pa as më të voglin reagim. Ai u mbyll më shumë në vetminë e tij dhe herë-herë shihej me kurrizin gërmuq tek sillej fillikat rreth shtëpisë ku piktori kishte studion.

Qendra e Lartë nuk e la shumë kohë të papunë. Mbi bazën e kontributit të tij të gjatë ndaj çështjes myslimane, atij i besuan një detyrë tjetër, larjen e të vdekurve para kalljes në dhé, që deri më tash ishte kryer nga një vullnetar pa as më të voglën përgatitje shpirtërore e profesionale për atë vend pune.

Ylljet Aliçkaj – Studime postdoktorale: Profesor Doktor (Didaktike-Psikologji Edukimi). Përvojë profesionale: Mësues, Drejtor i Marrëdhënieve me Jashtë, pranë MKRS, Përgjegjës për Komunikimin pranë Delegacionit të Bashkimit Europian në Tiranë, Ambasador i Shqipërisë në Francë, Portugali, UNESCO dhe Monako, Profesor pranë Universitetit Mesdhetar dhe Universitetit të Arteve. Ka botuar 6 libra në prozë, përkthyer e botuar në 12 gjuhë të huaja (5 tituj në Francë, 4 në Itali, 1 në Poloni, 1 Çeki, 1 Norvegji, 1 Iran, 1 Gjermani, 1 Egjipt, 1 Maqedoni e Veriut, 1 Kinë, 1 Esperanto). Eshte autor i disa skenare filmash, ndër të cilat "Parullat", vlerësuar me çmim në Festivalin e filmit në Kanë.. Eshtë antar 1.Antar i Komitetit shkencor të Institutit kërkimor FEDE (Federata Europiane e Edukimit);2.Antar themeltar i Fondacionit kulturor „Fabrizio de Andre“-Milano 2004....

Zija Çela

FORMULA E JETËS

Në atë qytet mes maleve, siç e tregonin regjistrat vendorë dhe statistikat e përgjithshme të shtetit, po bëheshin vite qysh kur nuk vdiste më njeri. Zyrtarë të lartë të qendrës, të nxitur nga specialistë të Ministrisë së Shëndetit Publik, duke e kundruar mrekullinë nga larg, këtë rezervat jete e shpjegonin me ajrin, ujin dhe rrethimin natyror ndaj mjediseve urbane të ndotura. Por vetë banorët e qytetit e lidhnin me Dinoshën, gruan e Harap Habitartit, nëpunësit të përkorë të postës.

Dinoshë kishte qenë në vitin e parë të martesës, kur i shoqi desh iku me gjithsej. Një sëmundje e beftë e rrëzoi në dyshek, ia bëri trupin kaçup dhe ia majisi tërë rropullitë e barkut. Mjekët nuk ia gjetën as emrin, as ilaçin. Kur Harapi ra në jerm të vdekjes, gruaja e hirshme, që i kishte qëndruar gjithnjë te koka, filloi të përlotej, t'ia ledhatonte flokët e ta shtrëngonte pas vetes, si të ishte e vendosur që, ose ta mbante patjetër në jetë, ose të ikte bashkë me të shoqin. Ndërsa ishte përkulur plot ngashëri mbi fytyrën e tij, diç murmuriti përvëlueshëm dhe pikërisht ato fjalë dhembshurie, që askush s'i dëgjoi, bënë mrekullinë e papritur: Harapi hapi sytë e grizhtë, gogësiu dhe u ngrit më këmbë. Pasandaj të gjithë thanë se bukuria e Dinoshës s'e kishte lënë të vdiste. Në të vërtetë, kur u ngrit i shoqi, ajo pati një zalldan të hatashëm, lëkura iu gërhal, fytyra iu zbeh dhe fryma mezi i përshkohej në gjoks. Por pas tri orësh i çuditi lagjet e qytetit, gruaja ishte bërë edhe tri herë më e bukur.

Prej asaj dite, sa herë që dikujt i beditej vdekja, si të ishte i sigurt se mund të mbrohej prej saj, dërgonte njerëz për të thirrur Dinoshën. Pak nga pak, teksa i përhapej nami, kërkesa mbërritën edhe nga viset përqark, dhe Dinoshë nuk kundërshtoi, bëri ndonjë provë, por nuk i eci. Me sa dukej, me atë formulën e mistershme që e kishte zbuluar në ethe të dhembjes, gruaja e bukur mund të shpëtonte vetëm bashkëqytetarët e saj. Natyrisht, mjekët s'e ndërprejnë punën as atje, njerëzit shkonin në poliambulancë, shtroheshin në spitalin rural, kuroheshin për ca kohë dhe dilnin të shëruar. Por nëse ndodhte që i sëmuri të merrte rrokullimën pa ndalim, e nxirrnin menjëherë nga spitali për t'iu drejtuar Dinoshës. Tani, si të ishte ndonjë tempull hyjneshe, nevojtarët trokisnin në shtëpinë e saj ditë e natë.

Njëherë, ndodhi që Dinoshë të vihej në provë të rëndë, çfarë s'i kishte rastisur më parë, me dy kërkesa të njëkohshme. Bert Miluka dhe Afrim Prati e kishin plagosur për vdekje njëri-tjetrin me armë zjarri. Kur njerëzit e dy palëve erdhën për ta marrë e për ta shoqëruar, siç ishte e arsyeshme, në

fillim Dinosha vajti në shtëpinë që binte më afër. Në shtratin ku po fikej, ende me mend e gojë, Bert Miluka e priti me pistoletë në dorë.

- Ulu, Dinoshë, - e ftoi qetësisht, ndoshta për të mos e trembur, - nëna ka vënë xhezven në zjarr. Ulu në atë karrige, pimë kafe më parë, pastaj shohim e bëjmë.

E gozhduar në karrige, Dinosha nuk e ndjeu sa kohë kaloi. Ndërkaq, një kushëri i Pratajve, në shtëpinë e të cilëve e kishin pritur atë zonjë me padurim, ia behu kokulur në derë. Atëherë u dëgjua zëri fërgëllues i të plagosurit:

- Tani mund të shkosh, Dinoshë, shërbimin e fundit ma bëre. Unë s'të mbajta këtu për jetën time, por që hasmi im t'i çonte potkonjtë përpjetë. - Dhe me shpejtësinë që rreh qerpiku, Bert Miluka ia ktheu armën vetes, duke vënë tytën nën mjekër dhe duke e tërhequr këmbëzën gjithë gajret.

Megjithatë, pas ca vitesh, kjo ngjarje e përbindshme u harrua. Si gjithnjë, Dinosha nuk mund t'i sillte të vdekurit në jetë, por kishte forcë që të gjallët t'i mbante me të gjallët. Çdo bashkëqytetari të saj, pleqve e fëmijëve, burrave e grave, djemve e vajzave të reja, në minutën që shpirti merrte për t'u dalë, Dinosha u gjendej te koka. Ritin e kryente si dikur me të shoqin, madje nga frika e dështimit s'ia lejonte vetes ta ndryshonte sadopak. Prandaj, kur ndokujt i afrohej fundi, ajo priste derisa të binte në hekë dhe të humbiste çdo lidhje me këtë botë. Tamam atë çast e shtrëngonte dhembshurisht pas trupit, e përkëdhelte, capërlohej nga vuajtja dhe, teksa përkulej e ngashëryer, i pëshpëriste ato fjalët e mistershme. Se çfarë i thoshte Dinosha vdekatarit, askush nuk e dinte, por ndërsa ky kthehej në jetë, shpëtimtares i mbahej fryma, trupi i dridhej dhe lëkura i zhubrosej gjithmonë. Veçse sfilatja e saj e hatashme tani nuk zgjaste më tri orë. Prej kohësh tri orët ishin bërë nëntë, pastaj u bënë tetëmbëdhjetë, pastaj tridhjetë e gjashtë, derisa u fiksuan në tri ditë e tri net. Vetëm pasi dilte prej atij gazepi torturues, bukuria e saj ngadhënjente përsëri dhe, sado që mosha ia prekte tiparet, prej një freskie përherë gjallëruese gati të gjithë besonin se në damarët e saj gjaku përtërihej vazhdimisht.

Mirëpo, në një ditë me llohë dimri, Dinosha dha shenja se po sëmurej vetë: lëngata e zuri brinjë më brinjë dhe shtrati menjëherë iu bë i detyrueshëm. Harap Habitari, nëpunësi i përkorë i postës, dha alarmin. Qyteti sikur u çakërdis, iu prish qetësia e gjumi; mjekët shpejtuan për ilaçe, por sëmundja e saj nuk u spraps.

Qytetarët ranë në hall, u menduan sa u menduan, pastaj arritën në përfundimin se ndoshta s'u mbetej tjetër veçse dikush të bënte për Dinoshën atë, që vetë ajo s'ua kishte kursyer më parë. Afërmendsh, fëmijët

i përjashtuan, asnjëri s'do të mund ta përballonte sflitjen që e priste. Por edhe pleqtë i lanë mënjanë, jo thjesht për arsyet e fëmijëve, por se shumëkujt nuk iu duk e denjë që sakrifica e përkohshme për Shpëtimtaren, së cilës të gjithë i detyroheshin, të vinte nga më të dobëtit. Kështu, dolën vullnetarët e parë. Mirëpo, çuditërisht, asnjëri prej atyre njerëzve që kishin pasur rastin të shpëtonin nga Dinoshja dhe që mendohej se tashmë e njihnin misterin, i cili ngrinte vdekatarin më këmbë, s'po dilte vullnetar. Kushedi pse, kur pyeteshin për ato fjalët e fshehta, secili betohej se në çastin që i kishte dëgjuar, gjendja e tij kishte qenë aq e rëndë, sa gjë prej gjëje s'i kishte mbetur në mendje.

Atëherë, një komision prej qytetarësh të nderuar vendosi që sakrifikuesi të zgjidhej me short. Por përpara se të hidhej shorti, duhej formula. Të mbledhur së bashku, komisionerët iu paraqitën Dinoshës me lutjen që t'ua besonte magjinë jetëdhënëse. Gruaja bujare, e razbitur nga lëngata, i falënderoi me zemër, por tha se për të kjo ishte e pamundur, pasi nuk mjaftonin vetëm fjalët: për ta kaluar fuqinë e formulës nga vetja te një tjetër, duhej medoemos që rrethi të mbyllej aty ku kishte nisur. Vetiu të gjithë kthyen sytë nga Harap Habitari, që kishte qenë pika e nisjes. Njerëzit e komisionit, disa prej të cilëve bënë hije në këtë botë pikërisht prej asaj formule, u ndjenë të lehtësuar dhe ia rrahën shpatullat me lezet, sepse, siç thanë në një gojë, për t'i dhënë atij riti sigurinë më të madhe, kërkohej që dhembja të ishte sa më e thellë. Dhe një dhembje të atillë, tekefundit, askush s'mund ta ndiente për Dinoshën sa vetë bashkëshorti i saj.

Gruja ia zbuloi të fshehtën pak përpara se të binte në jerm dhe, kur e përfshiu kllapia e vdekjes, Harapi pothuaj e humbi toruan, ai nisi të ulërinte e të bubërinte si i marrosur. Megjithatë, bëri gjithçka që e shoqja e kishte porositur: e shtrëngoi pas trupit të vet, e mbajti, e rroku, u mbyt në ngashërime dhe në fund, duke u përkulur mbi kokën e saj, murmuriti fjalët çudibërëse. Por Dinoshja e bukur prapëseprapë vdiq e shkoi.

Në ditët e zisë, kur njerëzit shkonin te Harapi për kryeshëndoshë, i kaplonte heshtja, rrinin të mërëzitur e gjëmonin mbyturazi, sikur të mos gjenin ngushëllim. Vetëm më të rrallë ndokush e prishte heshtjen e përzishme, duke dashur të dinte nga i zoti i shtëpisë diçka më tepër. Ia kishte flluar qartë Dinoshja ato fjalët magjike? Mos ndoshta, i ndërlikur prej dëshpërimit, atij i kishin rrëshqitur nga kujtesa? Çfarë nuk kishte funksionuar pra, ku kishte ngecur mrekullia?

I zoti i shtëpisë skërfiste thonjtë, hundëronte i përhumur, pastaj kruante zërin dhe duke përfunduar sytë e grizhtë, shpjegohej ngadalë:

- Ishte e pamundur të më rrëshqiste nga truri, Dinosha nuk ma tregoi si një formulë të thatë.

- Cuk, cuk, - shprehnin habi të tjerët. - Po si ta tregoi, Harap?

- Ma kujtoi fije për fije rastin tim. Dhe disa herë ma përsëriti çfarë më kishte thënë atëherë te koka. Ja, kështu më kishte thënë: “Unë vdes për ty!”

- Po ti, ti i the Dinoshës se vdes për të?

- Unë nuk mund ta ndryshoja formulën, - shpjegohej Harapi, - se po ta ndryshoja, dilja i pabesë. Të njëjtën i thashë.

- Edhe?

- Edhe i thashë: “Ti vdes për mua!”

- Cuk, cuk, - bënë sërish të paditurin të tjerët dhe rrufisnin faqet, thua se gjithnjë shprehnin habi.

Pastaj zhyteshin në heshtjen e mëparshme, herë duke kujtuar atë shortin e frikshëm, të cilin fati tashmë ua kishte shmangur përgjithmonë, herë duke menduar për varrin me kangjella dhe tekstin e mbishkrimit që, si një mirënjohje të përgjithshme, komisioni kishte vendosur t’ia blatonte Dinoshës në emër të qytetit dhe të bashkëshortit besnik.

Zija Çela ka lindur më 25 mars 1946 në qytetin e Shkodrës. Me të mbaruar studimet universitare, u emërua mësues së bashku me të shoqen, bashkëstudente, në një zonë të largët malore. Librin e parë e shkroi nën dritën e kandilit, diku mes Kukësit e Tropojës, pasi fshati Helshan ende nuk ishte elektrifikuar.

Pas nëntë vjetësh, kur ishte bërë shkrimtar i njohur, u transferua në Tiranë, ku punoi në shtypin letrar. Në fillim redaktor i prozës në revistën “Nëntori” dhe më pas kryeredaktor i gazetës letrare “Drita”, shumë e lexuar në atë kohë dhe me rol aktiv në afrimin e proceseve demokratike. Më pas Zija Çela drejtoi shtëpinë botuese “Letrat”, lajmëtarja e parë e shtëpive botuese private. Për disa vite ishte editorialist në gazetën “Albania”, si dhe kryeredaktor i shtojcës letrare “Albania e Vogël”.

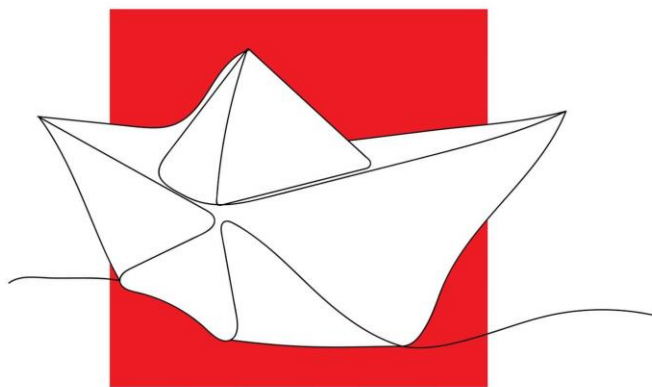
Për krijimtarinë e tij Z. Çela ka marrë mjaft çmime letrare. (Por vetë autori i përmbahet bindjes se çmimet nuk janë gjithnjë shenja të sigurt vlerash.) Disa prej tyre janë:

Çmimi i Ministrisë së Kulturës për romanin më të mirë të vitit 1996 (Monedha e dashurisë); Çmimi “Velija” për romanin më të mirë të vitit 1998 (Banketi i hijeve); Çmimi “Buzuku” për romanin më të mirë të vitit 2002 (Lëngata e hënës); Çmimi i Ministrisë së Kulturës për romanin më të mirë të vitit 2006 (Las Varrezas); Çmimi “Petro Marko” për romanin më të mirë të vitit 2011 (Apokalipsi sipas Shën Tiranës); Çmimi “At Zef Pllumi” për prozën më të mirë të vitit 2012 (Buza e kuqe dhe Gjaku i errët), Çmimin “Rexhai Surroi” për romanin më të mirë të vitit 2017 (Ora e Zooparkut), Çmimi i Shoqatës së Botuesve për romanin “Banka e Ankesave” (2022), etj. . “Gjaku i dallëndyshes” ishte njëri nga katër romanet shqiptare të shekullit XX, në kolanën Biblioteka Koha Ditore. Tregime të Z. Çelës janë botuar në disa revista europiane, ndërsa “Djalli komik” është romani i parë në Francë.

Më 2016, Presidenti i Republikës i akordoi Zija Çelës Urdhërin e lartë NDERI I KOMBIT, me motivacionin: “Në vlerësim të figurës së tij të shquar si përfaqësues i denjë i Letrave bashkëkohore shqipe si dhe të kontributit të spikatur e të rrallë si eseist dhe publicist.”

Народна библиотека Србије, Београд
82
БАЛКАНСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК № 54
Печуј, пролеће 2023.

[Електронски извор] / Главни и одговорни уредник Душан Гојков. – Електронски часопис, посебно издање. – 2004. Бр. 0-1 – - Београд
(Маријане Грегорић 69): Балканско књижевно друштво, 2004 –
Интернет претраживач
Насл. са насл. екрана. – Опис извора дана 13. 06. 2006. – Нулти, пробни број изашао 24. новембра 2004. године
ISSN 1452-9254 = Балкански књижевни гласник (Online)
COBISS.SR-ID 141175564

БАЛКАНСКИ **КЊИЖЕВНИ** ГЛАСНИК

ISSN 1452-9254
COBISS.SR-ID 141175564
PUBLIÉ DANS LES BALKANS